

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim dalı

**OSMANLI'DA BİLİMSEL TERCÜME FAALİYETLERİ:
ENVANTER VE ANALİZ**

Çağrı UĞUR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

**OSMANLI'DA BİLİMSEL TERCÜME FAALİYETLERİ:
ENVANTER VE ANALİZ**

Çağrı UĞUR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

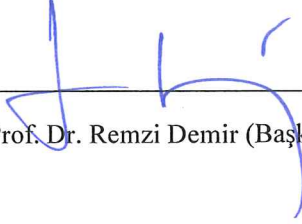
Tarih Anabilim Dalı

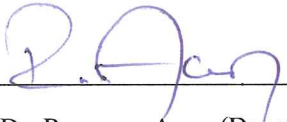
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Çağrı Uğur tarafından hazırlanan “Osmanlı’da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter Ve Analiz” başlıklı bu çalışma, 06.07.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Bitirme Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Remzi Demir (Başkan)

Prof. Dr. Ramazan Acun (Danışman)

Dr. Öğr. Uyesi Serhat Küçük

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

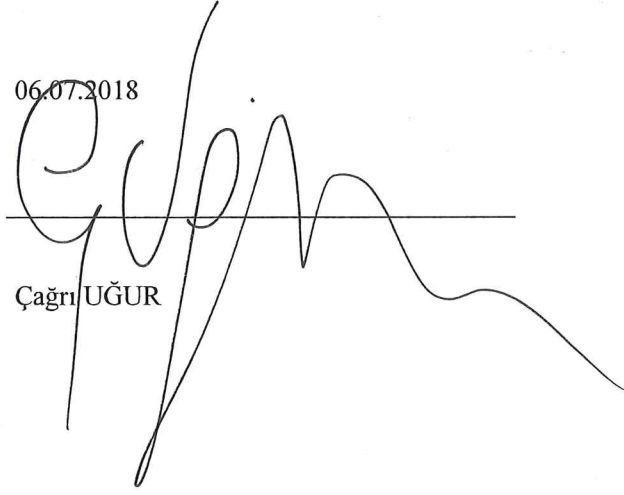
BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3.. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06.07.2018

Çağrı UĞUR

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumun 06.07.2021..tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

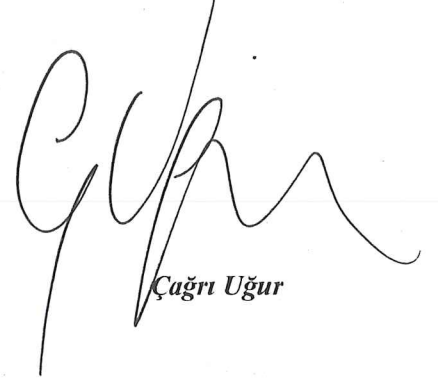
06.07.2018

Cağrı Uğur

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Ramazan Acun** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Çağrı Uğur

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez sürecimde her türlü desteği sağlayan değerli annem ve babam Emine, Kenan Uğur'a; değerli kardeşlerim Çağlar ve Berat Can Uğur'a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca beni uçsuz bucaksız ve harika bilgilerle dolu bir evren olan Bilim Tarihi alanına yönlendiren, tez çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen değerli hocam Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ramazan Acun'a ve çalışmam esnasında bana hep destek olan çok değerli arkadaşlarım Özlem Barkın, Mehmet Şahin, Atanur Atagün, Mustafa Burak Özdemir, Recep Soner Bölük ve Çilem Karaçeper'e minnetlerimi sunarım.

Çağrı UĞUR

Temmuz 2018

Ankara

ÖZET

UĞUR, Çağrı. *Osmanlı'da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter Ve Analiz*,
Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018

Bu çalışma, Osmanlı'daki bilimsel çeviri faaliyetlerini konu alan bir envanter çalışmasıdır. Çalışmada Türkiye'de Osmanlı dönemine ait eserleri içeren kataloglar taranarak, 1400'e yakın bilimsel çeviri toplanmıştır. Ayrıca oluşturulan bu envantere eksik olan künyeler ve bilgiler uluslar arası kataloglardan tamamlanmaya çalışılmış, elde edilen envanter analiz edilerek, Osmanlı bilimsel çeviri faaliyetlerinin seyri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Bilim Tarihi, Çeviri, Tercüme, Osmanlı'da Çeviri, Bilimsel Çeviri, Osmanlı,

ABSTRACT

UĞUR, Çağrı. *Osmanlı'da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter Ve Analiz*, Master's Thesis, Ankara, 2018

This study is an inventory study on scientific translation activities in the Ottoman Empire. In the study, the catalogs in Turkey were scanned and close to 1400 scientific translations were collected. In addition, information that was missing from this inventory was completed from international catalogs. The inventory obtained was analyzed and Ottoman scientific translation activities were tried to be revealed.

Keywords

History of Science, Translation Studies, Translation in Ottoman Empire, Scientific Translation, Ottoman

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ÇEVİRİNİN KISA TARİHİ	
1.1. Çeviriler Nasıl Başladı ?	5
1.2. Doğu Uygarlığında Çeviri.....	8
1.3. Çevirinin Batıya Nüfuz Etmesi: Avrupa'nın Antikiteyi Hatırlayışı.....	11
1.4. Osmanlı'da Çeviri Faaliyetleri: Bizanslı Tercümanlardan Mühtedilere.....	13
1.5. Osmanlı'da Bilim Topluluklarının Çeviri Faaliyetlerine Etkisi.....	21
1.5.1. Encümen-i Dâniş.....	21
1.5.2. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye.....	24
1.5.3. Cemiyet-i İlmiye ve Mecmua-i Ulum.....	25
1.5.4. Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye.....	26
2. BÖLÜM: ÇEVİRİLERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ	
2.1. Askeri	31
2.2. Tıp	36
2.3. Fen ve Sosyal Bilimler	41
2.4. Astronomi	44
2.5. Coğrafya	45
2.6. Matematik	47

SONUÇ	51
KAYNAKÇA	54
EKLER	62

GİRİŞ

“Nasıl ki Babil Kulesi’nin¹ çöküşü, kuleyi inşa edenlerin konuştukları dillerin çeşitliliğinden kaynaklandysa, Avrupa Topluluğu binası da tercümanlar ordusundan mahrum kaldığı takdirde çökecektir.”² Sözü dil ve çeviri kavramlarının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Tarih boyunca bilimsel ve kültürel alışverişlerin birçoğu çeviri aracılığıyla meydana gelmiştir.³ Bu bilimsel ve kültürel faaliyetleri çağlar boyunca Doğu ve Batı uygarlıkları arasında akan bir nehir olarak tasvir etmek mümkündür. Bu faaliyetlerin olduğu coğrafi bölgeler, yıllar içerisinde değişim göstermiştir. Örneğin bazı çağlarda Batı uygarlığı, bilim ve kültür faaliyetlerinin öncüsü iken zamanla Doğu uygarlığı bu faaliyetlerde öncü konuma gelmiştir. Kimi zaman entelektüelliğin doruğunda olan milletler, çöküş yaşamış kimi zaman da karanlıkta yürüyen milletler aydınlığa doğru yol almışlardır. Çeviri faaliyetleri, bu değişimlerin sağlanmasında ve uygarlığın zayıf sularının gür bir şekilde akan bir ırmağa dönüşmesinde rolü olan faktörlerden bir tanesidir.

Önceden de belirttiğimiz gibi uygarlığı bir nehir olarak tasvir etmiştik. Aslında bu kavramın uygarlık gölü veya uygarlık denizi gibi kavramlardan daha doğru olduğu söylenebilir. Uygarlığı durağan bir kavram olarak ele almanın bizi yanlışlıklara götüreceğini dile getirebiliriz. Uygarlık, bazı bölgelerde, en karanlık dönemlerde bile az da olsa ilerleme göstermiştir. Bu ilerlemeler hakkında Hilmi Ziya Ülken şu sözleri söylemektedir; “Tek bir uygarlık vardır: O da insan toplulukları arasındaki karşılıklı tesirlerin büyümesi, çoğalması ve genişlemesidir. Çarpışmaların doğurduğu kıvılcım yerini değiştirebilir. Fakat bu daha zengin yayılma yerleri bulmak içindir. Karşılıklı tesirler⁴ kompleksine karışan her yeni unsur onu bir parça daha geniş biraz daha organik hale getirir. Kendi içine kapanan ve her şeyi yalnız kendinde arayan cemiyetlerin yeni bir şey yaratmasına, tek ve büyük medeni açılış yoluna girmesine imkân yoktur. Bütün

¹ Tevrat’ta yer alan Babil kulesi efsanesi çeviri tarihi literatüründe kendisine her zaman yer bulmuştur. Örneğin Theodore Savory Tercüme Sanatı adlı kitabına Babil hikayesi ile başlar.

² Peter Burke, R. Po-Chia Hsia, “Erken Modern Avrupa’da Çeviri Kültürleri” *Erken Modern Avrupa’da Kültürel Çeviri*, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.7.

³ Burke, R. Po-Chia Hsia, a.g.m., s.7.

⁴ Tarih kuramlarından biri olan difüzyonculuk, bu tesirlerin gelişmeyi sağladıklarını savunmaktadır.

tesirlere kapısını genişçe açmasını bilmeyen yeni bir şey yaratamaz. Yaratmak, temsil etmek ve uzviyete karışmak demektir.”⁵ Bahsi edilen tek bir uygarlık vardır görüşü aslında kültür prototipleri teorisine bir örnektir. Bu teoriyi İbrahim Kafesoğlu şöyle açıklamaktadır;

“Tarihin her çağında herhangi bir topluluk veya millet belirli bir kültür ilktipinin veya ana kültür kalıbının taşıyıcısı olabilir. Ancak kültür prototipi taşıyıcısı ile mahiyet aynılığı içinde olmayıp, ondan başka bir varlık halinde mevcudiyetinin muhafaza eder. Belirli bir ana kültür kalıbının tarih boyunca çeşitli soysal gruplarla birleşmiş olması da bunu gösterir. Mesela eski Roma ve Yunan medeniyetleri nihayete ermiş fakat onların kültür sistemi birçok unsurları ile kültür değerleri olarak yaşamağa devam etmiştir: Felsefe, resim, heykel, mimari, müzik vb. Demek ki, Ana Kültür kalıbının veya kültür prototipinin değerleri, daha sonra, başka toplulukların iç ahenkleriyle uyuşarak gelişebilmekte ve farklı kültür sistemleri içine sirayet ederek sosyal ve manevi gerçeklere oturma esnekliği ölçüsünde yeni kültürün unsurları ile tutarlık kazanmakta ve yaşamaktadırlar.”⁶

Uygarlık tarihinde çevirilerin bu denli önemli olduğunu kavramış olmamız bizi tez konumuzu seçerken “Osmanlı’daki bilimsel çeviri faaliyetleri” konusuna yönlendirmiştir. Araştırmaya ilk olarak Türkiye’de yapılan toplu katalog çalışmalarını incelemekle başlanmıştır. Daha sonra bu kaynaklarda Osmanlı’da yapılan bilimsel çeviriler ile ilgili bir envanter çalışması olup olmadığı araştırılmış, ancak Osmanlı’daki bilimsel çevirileri toplu şekilde içeren envanter olmadığı tespit edilmiştir.⁷ Bu eksikliğin Osmanlı’daki bilimsel çevirileri bir bütün olarak görmek isteyen araştırmacılara zorluk çıkaracağı düşünülerek, bazı toplu kataloglardan⁸ Osmanlı’da yapılan bilimsel

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.3.

⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, 1997, s.23.

⁷ Oluşturduğumuz bu envanterin Osmanlı’daki tüm bilimsel çevirileri içerdiğini söylemek zordur. Ancak kataloglarda yer alan çeviriler toplanmaya çalışılmıştır. Çevirilere baktığımızda bazı eserler, birkaç eserden derlenerek çevrilmiş, çevirilerin telif ya da çeviri olması durumu belirsiz olarak kalmıştır. Bu sebepten dolayı derleme olduğu bilinen eserler envantere eklenmemeye çalışılmıştır. Osmanlı’daki tüm bilimsel çevirileri bir araya getirmek ve çevirilerin içeriğini, kalitesini ortaya çıkarmak ancak birçok alandan araştırmacının yer aldığı projeler ile yapılabilecektir.

⁸ Türkiye Basmaları Toplu Katalogu (Arap Harfli Türkçe Eserler) 1729-1928 I-V (A-H), Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara, 1990-1998; M. Seyfettin Özege Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu I-V, İstanbul, 1971-1979; Milli Kütüphane Muvakkat Katalogu; Osmanlı Bilim Literatürü Genel İndeksi Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2011; Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar, İhsan Fazlıoğlu, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul; 1997, Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1999; Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, A. Hamdi Furat, Editör

çevirilerin künyeleri toplanmaya çalışılmıştır. Künyeleri toplarken Osmanlı'nın kuruluşundan yıkılışına kadar olan dönemdeki bilimsel çeviriler dikkate alınmıştır. Envanter oluşturulurken çeviriler askeri, astronomi, coğrafya, matematik, fen bilimleri ve tıp olmak üzere 6 başlık halinde toplanmıştır. Envanter çıkartılırken bazı kitap isimlerinin ya da yazar adlarının çeşitli kataloglarda farklı şekillerde yazıldığı görülmüştür.⁹ Çalışmamızda kataloglardaki bu uyumsuzlukların giderilmesine çalışılmış ve yazarların isimlerinin doğru bir şekilde yazılmasına önem gösterilmiştir. Daha sonra oluşturulan envanterdeki eksik bilgilerin tamamlanması için araştırmalara başlanılmıştır. Kataloglarda bazı çevirilerin hangi eserden çevrildiği hususunda eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi için Avrupa ve Amerika'daki dijital kütüphaneler taranmıştır.¹⁰ Çevirilerin hangi eserlerden tercüme edildiğini araştırırken, Osmanlı müelliflerinin çevirdikleri eserlerin isimlerine bağlı kalarak kendi çevirilerinin isimlerini oluşturmaları bu eksiklikleri tamamlamada bize kolaylıklar sağlamıştır.¹¹ Orijinal eserin ismi araştırılırken, çevirilerin isimleri Kamus-i Türkî, Kamus-i Fransevi, Kamus-i Osmanî gibi sözlükler kullanılarak çevrilmiş, ardından Avrupa ve Amerika'daki dijital kütüphaneler taranarak orijinal eserlere ulaşılmış, orijinal eser ile çevrilen eserin başlığı ve içeriği karşılaştırılıp oluşturulan envanterdeki eksik bilgilerin bir kısmı tamamlanmıştır. Ancak uyguladığımız bu yöntemde bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin bazı mütercimlerin eserlerini hangi yazarlardan çevirdiklerini tam ve doğru olarak belirtmemiş olması, çevirinin hangi eserden çevrildiğini bulmayı

Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2000; Osmanlı Musiki Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Serdar Bekar And Gülcan Gündüz, İstanbul, 2003; Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi, Ramazan Şeşen, Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2004; Osmanlı Tabii Ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekâr, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, İstanbul, 2006; Osmanlı Tıbbî Bilimler Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2008

⁹ Örneğin Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi adlı kitapta Benberihof olan yazarın ismi M. Seyfettin Özege Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogunda William Bainbridge olarak görülmüştür.

¹⁰ Archive.org, Worldcat, Hathi Thrust, Digital Public Library of America, Europeana, Bibliothèque Nationale France gibi dijital kütüphanelerden faydalanılmıştır. Ayrıca araştırmamız sırasında bu dijital katalog çalışmalarını incelediğimizde Türkiye'de bu konu hakkında eksiklikler olduğunu görmüş bulunmaktayız. Örneğin Şanizade Ataullah Efendinin, *Şanizade Tarihi* adlı eserinin orijinalini Avrupa ve Amerika'daki dijital kütüphanelerden bulup inceleyebilme imkânına sahipken aynı eseri, ülkemizdeki dijital kütüphanelerden elde etmekte sıkıntı çekmekteyiz.

¹¹ Örneğin Mehmet Ali Nüzhet Paşa, Birinci Napolyon'un Maharet-i Askeriyesi adlı çevirisini General Pierron'un yazdığı "Comment s'est formé le génie militaire de Napoléon Ier" adlı bir eserden yapmıştır. Kitap isimlerine baktığımızda Mehmet Ali Nüzhet Paşa'nın kitabın ismini aynen çevirdiğini görmekteyiz. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5601118s>

büyük ölçüde zorlaştırmıştır. Bir diğer zorlayıcı durum ise mütercimın yazarın ismini yanlış olarak telaffuz etmesidir. Bu durumlara rağmen çalışmamızda birçok çevirinin orijinalini uluslar arası dijital kataloglardan bulmuş bulunmaktayız.

Oluşturduğumuz envanterdeki verileri analiz ederek görsel verilere dökmüş olmamız, araştırmamızın bir diğer önemli noktasını oluşturmaktadır. Bu görsel veriler sayesinde Osmanlı'da çeviri hareketinin seyri, somut bir biçimde gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızda elde ettiğimiz künyeler, Türkiye Kaynakçası veya kaynakca.info adıyla bilinen konusu Türkiye olan bir araştırma, öğrenme ve paylaşma ortamında paylaşılacaktır. Böylelikle bu envanter “yaşayan bir bibliyografya”¹² olarak sürekli geliştirilmeye açık, eksik bilgilerin eklenmesi mümkün olan bir envanter çalışması olarak araştırmacılara sunulacaktır.¹³ Ayrıca ileriki dönemlerde interdisipliner bir yaklaşımla oluşturulacak olan projelerle, envanterdeki çevirilerin dili, özellikleri, kalitesi daha iyi ortaya konabilecek, böylelikle Osmanlı'daki bilimsel çeviri faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi sağlanacaktır.

Araştırmamızın bölümlerine baktığımızda ilk bölümde, çevirinin öneminin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, tarihte çevirinin gelişiminden ve Osmanlı'daki çeviri faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Ardından oluşturduğumuz envanterin analizi yapılmış ve oluşturulan envanterin tamamı ekler bölümünde gösterilmiştir. Envanteri tamamlarken kataloglarda bulunmayan bilgiler soru işareti ile gösterilmiş, ayrıca uluslar arası kataloglardan ve dijital kütüphanelerden bulduğumuz veriler bibliyografik tabloların yanına açıklama olarak eklenmiştir.

¹² Envanter Kaynakca.info adlı proje üzerinde yer alacaktır. Böylelikle araştırmacıların zenginleştirebileceği yaşayan bir bibliyografya çalışması olacaktır.

¹³ Türkiye Kaynakçası veya kaynakca.info Detaylı bilgi için bkz. Ramazan Acun, “Bilimsel Etki Analizinde Yeni Bir Yaklaşım Doğru Eser Seviyesi Metrikler ve Türkiye’de Bir Uygulama” *Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 10, 2012, s.269-288

ÇEVİRİNİN KISA TARİHİ

1.1. ÇEVİRİLER NASIL BAŞLADI ?

Bilim tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu bilmekteyiz. İlk insanlar ortaya çıktıktan sonra belki de insanın yaradılış özelliklerinden en baskını olan merak duygusu harekete geçmiş, insan ilk iş olarak doğayı keşfe koyulmuş, böylece bilim denilen olgu meydana gelmiştir. Peki, çeviri de bilim kadar eski midir? Çeviri her ne kadar bilim kadar eski olmasa da çok eskilere dayanmaktadır. Bilinen ilk çeviriler M.Ö 4500'lü yıllarda uygarlığın beşiği olarak kabul edilen Mezopotamya'da ortaya çıkmıştır. Burada çivi yazısıyla yazılmış kil tabletler bulunmuş,¹⁴ böylelikle yazının ortaya çıktığı uygarlıkta çeviri faaliyetleri de ilk örneklerini göstermiştir.

Çeviri faaliyetlerine baktığımızda Eski Yunan uyanışı, Anadolu, Fenike ve Mısır çevirileriyle; Türk Uygur uyanışı Hint, İran, Nesturi, çevirileriyle; İslam uyanışı Yunan, Hint çevirileriyle ve son olarak Rönesans diye tabir ettiğimiz dönem ise İslam, Yahudi, Yunan çevirileriyle gerçekleşmiştir.¹⁵ Ayrıca Batı medeniyetine baktığımızda Reform döneminde Erasmus, Luther, Calvin, Luis de Granada, Roberto Bellarmino çevirileri; bilim devriminde, Galileo ve Newton çevirileri; aydınlanma döneminde ise Montesquieu ve Locke çevirileri değişimde önemli rol oynamıştır.¹⁶ Çeviri tarihinde bir dilden ötekine yapılan çeviri, bu iki dili konuşan toplumlar arasında bir kültürel yakınlığın söz konusu olduğu durumlarda daha kolay gerçekleşmiştir. Örneğin Yunancadan Latinceye, Arapçadan Farsçaya, Çince Japonya'ya ya da Hintçeden Çinceye ilk çeviriler daha kolay gerçekleşmiştir. Böyle bir kültür birliğinin olmadığı durumlarda ise ikinci bir dilin aracılığı öne çıkmıştır. Örneğin 9. yüzyılda Abbasiler, felsefe ya da bilim alanındaki Yunanca kaynaklardan önemli bir bölümünü Arapçaya, Süryanice aracılığıyla aktarmışlardır.¹⁷ Aslında ilk çevirileri yapan bu medeniyetlerde birçok çeviri işi kopyalamaktan ileri gidememiş üstelik birçok çeviri eser çevirmen tarafından kendi

¹⁴ Sakine Eruz, *Çeviriden Çeviribilime*, İstanbul, Multilingual, 2003, s.23.

¹⁵ Eruz, a.g.e, s.5.

¹⁶ Burke, Po-Chia Hsia, a.g.e., s.7.

¹⁷ Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994, s.53.

çalışması olarak ortaya atılmıştır.¹⁸ Ama sonuç olarak bu faaliyetler birer kıvılcım oluşturmuşlar ve bu kıvılcımlar sayesinde kültürlerarası alışveriş ve aydınlanma sağlanmıştır. Bu kıvılcım meselesini ele aldığımızda, İbn-i Heysem'in optik bilgilerini günümüzdeki modern teknolojide kullanıldığı bilmekteyiz. Peki, Basralı İbn-i Heysem'in bilgilerinin bir kısmının Siraküza'lı Arşimed'in bilgilerinden ileri geldiği söyleyenebilir mi? Bu sorunun cevabını Hilmi Ziya Ülken'in "*Tek bir Medeniyet vardır*" sözünde bulabiliriz.

Antik Yunandaki çeviri anlayışında aslında sistematik ve bilinçli bir çeviri faaliyetinin olmadığını gözlemlemekteyiz. Antik Yunan'da başka kültürlerden çeviri yapılarak geçirilen bilginin çeviri olarak değil de özgün bir bilgi olarak kabul edilmesi, çevirinin bilinçli olarak yapılmadığının kanıtıdır. "Antik Yunan'da çeviri günümüzdeki manasıyla yapılan bir çeviri değildir. Çeviri Antik Yunanda doğadaki nesnelere sese, yazılı simgeye, resme ve dansa dönüşümüyle başlayan bir etkinliktir."¹⁹ Antik Çağdan başlayarak başta yazı olmak üzere sayı, aritmetik, geometri ve astronomi gibi alanlarda temel bilginin Babil ve Mısır'dan alındığı saptanmıştır.²⁰ Antik Yunan'da Pisagor, Thales ve Platon gibi önemli düşünürlerin Mısır ve çevresinde bir süre kalıp burada edindikleri bilgiyi ve kültürü Antik Yunan'a taşıdıkları bilinmektedir. Pisagor dâhil olmak üzere birçok bilim insanı, çeviri yoluyla edindikleri bilgileri sahiplenmiş, ayrıca bu bilgilerin üzerine yeni bilgiler ekleyerek bilimi daha da geliştirmişlerdir.

Antik Roma döneminde, yeni bir çeviri bilincine ve çevirmenin belirleyici işlevine ilişkin bazı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerini o dönemin sosyopolitik anlayışında aramak gerekir. Büyük bir imparatorluk kuran Roma'nın dünyaya ve kendi kültürüne bakışının, gelişen yeni çeviri bilincinin oluşmasında önemli rol oynadığı bilinmektedir.²¹ Bu durumda Roma'nın, Hilmi Ziya Ülken'in deyişiyle "Bütün tesirlere kapısını açmak" amacını layıkıyla yerine getirdiği görülmektedir. Antik Roma'da ilk yazılı metin çevirisi *Lucius Livius Andronicus'un*²² M.Ö 240 yılında

¹⁸ Theodore Savory, *Tercüme Sanatı*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1961, s.26

¹⁹ Yazıcı, a.g.e, s.29-s.30.

²⁰ Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual, 2010, s.29-30

²¹ Faruk Yücel, *Tarihsel ve Kuramsal açıdan Çeviri Edimi*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, s.24.

²² Eski Latince döneminde eserler vermiş olan Greko-Romen dramatisit, epos yazarı

Yunancadan Latinceye çevirdiği ünlü ozan Homeros'un *Odysseia* adlı eseridir.²³ O dönemde İncil'den son en çok bilinen eser olan *Odysseia* çevrilmesi, aslında bilinçli yapılan bir çeviri işinin göstergesidir. Aynı zamanda Andronicus'un çeviri tarihi açısından önemi, çevirisinin kalıcı olmasından kaynaklanmaktadır.²⁴ Ayrıca Andronicus'un ilk çevirmen olmamasına rağmen çevirmenliğin başlangıcı olarak kabul edilmesi de bu nedenledir.²⁵

Çeviri tarihine göz gezdirdiğimizde dini çevirilerin de dünyayı kitlesel olarak etkilediğini söyleyebiliriz. Örneğin Tevrat'ın Yunancaya tercümesi olan Septuaginta, Batı dünyasındaki önemli çevirilerden biri olarak kabul görmektedir. Septuaginta'nın oluşma sebebine baktığımızda atalarının dili olan İbraniceyi unutan Yahudilerin, kutsal kitapları olan Tevrat'ı okumak için Yunancaya çevirme gereksinimlerinin etkili olduğunu görmekteyiz. Septuaginta, Latinceye yetmiş manasına gelmektedir ve İskenderiye'de İbranice Tevrat'ı çevirme görevine getirilen yetmiş çevirmene atıfta bulunmaktadır. Septuaginta daha sonra Latince, Kıptice, Ermenice, Gürcüce ve diğer dillere çeviriler için kaynak metin haline gelmiştir.²⁶ Septuaginta'nın içinde yer alan ilgili Tevrat metinleri, sonraki dönemlerde İskenderiye'de İbranice ve Yunancaya çevrilmiştir. Septuaginta içerisinde dünyanın oluşumunu Genesis (Tekvin) metninden, Yahudilerin Filistin bölgesinde bir devlet kurarak kurtuluşlarını anlatan Exodus (Çıkış) metninden ve emirler içeren Leviticus (Levililer), Numeri (Sayılar) ve Deuteronomium (Tesniye) metinlerinden oluşan kitaplardır.²⁷

Batı uygarlığının ilk büyük çevirilerinden bir diğeri ise Ünlü Rosetta Taşıdır.²⁸ Mısır'da keşfedilen büyük bir kaya parçası olan Rosetta taşı, Mısır hiyerogliflerinin anahtarı olmuştur. Hiyerogliflerin çözülmesiyle birçok antik metin çevrilmiş, eski ve görkemli bir medeniyetin aydınlanması sağlanmıştır. Kitabenin yazılma amacına baktığımızda, V.

²³ Yücel, a.g.e, s.25.

²⁴ Yazıcı, a.g.e., s.31.

²⁵ Savory, a.g.e., s.26.

²⁶ Marie Lebert, A Short History Of Translation Through The Ages, 2017, s.1-2.

<https://archive.org/details/translation-history>

²⁷ Emra Durukan "Tarihe Yön Veren Çeviriler" *Diyalog dergisi*, 2017/1, s.115.

²⁸ Reşit taşı olarak ta bilinir.

Ptolemy'nin kendi hükümdarlığının propagandasını yapmak istediği bilinmektedir.²⁹ Kitabede Üç dilli olarak bilinen V. Ptolemy'e övgüler dizildiği görülmektedir. Bu övgüler Antik Yunanca, demotik ve hiyeroglif olarak taşa işlenmiştir.³⁰

1.2. DOĞU UYGARLIĞINDA ÇEVİRİ

Doğu uygarlığını incelediğimizde Hint, Çin ve İslam uygarlıklarının öne çıktığını görmekteyiz. Burada İslam uygarlığının uyanışının Türk tarihi açısından önemli olduğu kanısına varmaktayız. Bu yüzden uygarlıklar arası etkileşim silsilesinin önemli bir ayağı olan İslam uyanışını görmezden gelemeyiz. Önceden de bahsettiğimiz gibi İslam medeniyetinin uyanışı, çoğunlukla Yunan çevirileri ile başlamıştır. Ancak bu çeviriler sadece Yunan kaynakları ile sınırlı kalmamış, Doğuda Hint ve Pers medeniyetinden de çeviriler yapılmıştır.³¹

Tarihe baktığımızda genelde bazı milletlerin çeşitli alanlarda öne çıktığını görmekteyiz. Örneğin Antik Yunan'da, Fenikelilerin Mezopotamya uygarlığını, Antik Yunana taşıdığı bilinmektedir.³² Ayrıca Osmanlı devletini göz önüne alacak olursak mimaride Ermenilerin, Matbaada Yahudilerin, Çevirmenlikte ise Rumların öne çıktığı bilinmektedir. Abbasi ve Emevi devletlerine baktığımızda ise Yunancayı bilen Süryaniler³³ çeviri faaliyetlerinde öne geçmişlerdir. Aslında tercüman kavramının kökeni, M.Ö 4000 yıllarına dayanan Süryanice bir sözcüğe dayanmaktadır. "Bu kavram ilk olarak Arapçaya, ardından Türkçeye girmiştir. İtalyancada Dragomanno ve Fransızcada drogman bu sözcükten türetilmiştir."³⁴ Ayrıca Süryaniler çeviri hareketinde

²⁹ M. Naci Kayaoğlu, Ayşe Çetinoğlu, "Mısır Hiyerogliflerini Çözümüne Götüren Dilbilim Anahtarları" *Karadeniz Dergi*, Yıl 5, Sayı 17, s.44.

³⁰ Eruz, a.g.e., s.23.

³¹ Bknz. Gundişapur Medresesi

³² Güneş Girgin, *Fenikelilerde Akdeniz Ticareti*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Su Altı Arkeolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,2006, s.23.

³³ Bu dönemde Orta Doğuda Yunanca ve Süryanice bilen bir kesim vardı. Bununla beraber zaman içinde çeviriler doğrudan Yunancadan Arapçaya yapılmaya başlandı. Bu yöntemi izleyen çevirmenlerden en ünlüsü Nasturi Hıristiyan Hıralı Hunayn İbn İshak olduğu bilinmektedir. Detaylı bilgi için bknz. W. Montgomery Watt, *İslamın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Bilgesu Yayınları, Ankara, 2013, s.55.

³⁴ Frederic Hitzel, *Dil Oğlanları ve Tercümanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s.17.

Emevilerden ziyade Abbasilerde daha da öne çıkmışlardır.³⁵ Bunun nedeninin Emevilerin Arap olmayanlara karşı tutumunda kaynaklandığını söyleyebiliriz. M.S 9. asır Süryani çevirmenlerin ilk harekete geçtiği devirdir. Bu devirde Hipokrat ve Aristoteles gibi düşünürlerin kitapları Arapçaya çevrilmiştir. Aynı zamanda daha önce bahsettiğimiz Septuaginta adlı eserin Arapça tercümesi ortaya çıkartılmış, ayrıca Öklid'in fizik yazıları da Arapçaya çevrilmiştir.³⁶

Emevileri incelediğimizde, Şehzade Halid b. Yezid devrinde Yunanca Süryanice ve Aramca gibi dillerden çeviriler yapılmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde yazılı eser bakımından gayet zengin bir şehir olan İskenderiye'den kimya, astroloji ve felsefe kitaplarının Şam'a taşınıp, dönemin aydınlarına sunulduğu bilinmektedir.³⁷ İslam devletlerindeki çeviri hareketinin Abbasilerde neden fazla ilerlediğinden bahsedecek olursak, bunun birçok nedeni olduğunu bilinmektedir. Bunlardan birincisi Mansur, Harun Reşid ve Me'mun gibi halifelerin Antik Çağ bilim ve felsefesinin kendi düşünce hayatlarına aktarılmasını istemeleridir. Bir diğer neden ise mutezile mezhebinin getirdiği diyalektik ve tartışma yöntemlerinin bilim adamlarını diğer uygarlıklara yöneltmesidir. Aynı zamanda Müslüman bilim adamları arasında başlayan felsefi ve dini tartışmalar, onları diğer dinlere ve felsefe ekollerine yöneltmiş ve bu durumda çeviri faaliyetlerini hızlandırmıştır.³⁸ Bu dönemde Aristo, Platon ve Hipokrat gibi ünlü düşünürlerin eserleri çevrilmiştir. Böylelikle İslam dünyası, bilim faaliyetlerindeki atılımının ilk ayağını gerçekleştirmiş, Aristo ve Platon gibi düşünürlerin ektiği tohumları yetiştirerek bilimin filizlenmesine ön ayak olmuşlardır. Antik çağın bilim adamları olan Aritotales, Platon, Hipokrat, Batlamyus, Arşimet'den sonra Doğu kendi bilim adamlarını İbn-i Sina'yı, El Cezeri'yi, İbn-i Heysem'i, Farabi'yi ve Ömer Hayyam'ı bilim dünyasına armağan etmiştir. Abbasiler aslında sadece Yunan çevirilerine bağlı kalmamışlardır. Büyük İskender'in tamamlamaya ömrünün yetmediği "Hellen-Roma uygarlığını Akdeniz'den çıkarmak" ülküsünü Abbasiler Antik Yunan'ın

³⁵ Nesimi Doru, *Doğu'dan Batı'ya Köprü Süryaniler; Felsefe ve Çeviri Geleneği*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2003, s.96.

³⁶ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Ülken Yayınları, İstanbul 1997, s.64-65.

³⁷ Sadık Usta, *Doğu Rönesans'ı: Doğu Uygarlığının Yükselişinin Tarihsel Nedenleri*, Kaynak yayınları, İstanbul, 2014, s.72.

³⁸ Doru, a.g.e., s.96.

bilgi ve birikimini Asya'nın birikimiyle buluşturup tarihte ilk defa bilimi küreselleştirmişlerdir.³⁹

Halife Me'mun döneminde kurulan Beytü'l-Hikme, çeviri konusunda Abbasileri daha da ileri taşımıştır. Beytü'l-Hikme, başında bizzat halifenin olduğu bir kurumdur.⁴⁰ Bu durum felsefeye, bilime ve çeviriye verilen önemi gözler önüne sermektedir. İlk kurulduğu dönemlerde bir çeviri merkezi ve kütüphane olarak hizmet veren Beytü'l-Hikme, zamanla daha gelişerek büyümüş pozitif bilimlerin araştırılıp öğretildiği bir bilimler akademisi haline almıştır.⁴¹ Beytü'l-Hikme'nin Antik Yunan bilgisinin İslam dünyasına geçmesinde rolü çok büyüktür. Bu kurum tamamen İslam devletinin en büyük gücü Halifeler tarafından desteklenmiştir. Bu desteğin oluşmasındaki nedenin “İslam medeniyetini Hıristiyan medeniyetinden daha ileri bir seviyeye götürme amacı” olduğu bilinmektedir. Bu durum o kadar ciddiye alınmıştır ki halifelerin özellikle yazılı eser elde etmek için seferlere çıktığı, aynı zamanda gayrimüslimlerden cizye yerine kitap toplandığı söylenmektedir.⁴² Beytü'l-Hikme yaklaşık 200 yıl boyunca İslam uygarlığına hizmet etmiş yüzlerce önemli bilim eserlerini İslam uygarlığına kazandırmış, daha sonra Abbasilerin dağılmasıyla sona ermiştir.

Bağdat'ta yoğun çeviri faaliyetiyle başlayan ilim hareketi, Abbasilerin dağılmasıyla birçok merkeze dağılmıştır. Bu merkezlerden en önemlileri, Anadolu'dan Türkistan'a kadar ulaşan Türk medreseleri ve Mısırdan Sicilya'ya, Mağripten Endülüs'e kadar uzanan Arap Medreseleridir.⁴³ Bu iki kutba baktığımızda ikisi de Dünya tarihini yadsınamaz bir biçime değiştirmişlerdir. Endülüs medreseleri, Batının antikiteyi hatırlayıp uyanışına vesile olmuş; Türk medreseleri ise büyük Türk devletlerinin yükselmesinde etkili olmuşlardır. Endülüs medreselerine baktığımızda Kurtuba medresesi, bilim ve kültür faaliyetleri açısından öne çıkmaktadır. Bu dönemde Kurtuba

³⁹ Usta, a.g.e, s.73

⁴⁰Ş. Alparlan Yasa, “*Beytülhikme Muhitinde Tercüme Teorisi*”, Ankara, 38. ICANAS Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2008, s.426.

⁴¹Mahmut Kaya, “*Beytülhikme*”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt: 6, 1992, s.89

⁴²Hilmi Ziya Ülken, Samir Amin, Hasan Aydın, Sadık Usta, *Doğu Uygarlığı Yükselişinin Tarihsel Nedenleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s.74-75

⁴³ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Ülken Yayınları, İstanbul 1997, s.167-168

şehrinde yaklaşık yüzlerce kütüphane olduğu bilinmektedir.⁴⁴ Bir şehir için oldukça fazla olan bu rakam aslında Abbasi devletindeki yazılı eser merakının, Endülüs Emevi devletinde de mevcut olduğunu bize göstermektedir. Birçok kaynağın bildirdiği bilgilere göre Endülüs Emevi hükümdarı II. Hakem'in Kurtuba sarayındaki meşhur kütüphanesinde 400.000 cilt kitap olduğu bilinmektedir.⁴⁵ Kurtuba medresesi, Orta Doğuda bulunan medreseler ile bağlarını devam ettirmiş, Bağdat ve Şam'da Arapçaya çevrilen eserler, Endülüs'e nakledilmiştir. Bu çeviriler daha sonra Hıristiyanlar tarafından Latinceye çevrilmiş ve Aristoteles, Plato, Öklid ve Batlamyus gibi Antik Çağ bilim adamlarının eserlerinin Avrupa tarafından tanınmasına, ayrıca Batı aydınlanmasının temellerinin atılmasına neden olmuştur.⁴⁶ Bu çeviri faaliyetlerinin yarattığı etkiler sadece bilim ile sınırlı kalmamıştır. Arapçadan birçok kelime Batı dillerine geçmiştir.⁴⁷ Böylelikle milletlerin hafızası olarak kabul edilen dil konusunda da Doğu ile Batı uygarlığı birbirini etkilemiştir.

1.3. ÇEVİRİNİN BATIYA NÜFUZ ETMESİ: AVRUPANIN ANTİKİTEYİ HATIRLAYIŞI

Ünlü düşünür Voltaire'nin "Eğer ki bir filozof dünya üzerinde olan biteni anlamak istiyorsa önce bütün sanatların beşiği, Batının her şeyi borçlu olduğu Doğu'ya dönmelidir yüzünü" sözü bizlere Müslümanlar ile Avrupa milletleri arasında yaşanan ilişkilerin önemini aktarmaktadır. Bu ilişkiler Avrupa'da çeviri hareketinin başlamasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. İlk olarak İspanya ve Sicilya'da başlayan çeviri faaliyetleri daha sonra kıta Avrupa'sı üzerinde yaygınlaşmıştır.

⁴⁴ Müslüman İspanya'da kütüphaneler ve kitap meraklıları konusunda bir inceleme yayımlayan Julian Ribera y Tarrago, bazı mescid ve medrese kütüphaneleri istisna edilirse bu dönemde mevcut kütüphanelerin çoğunun özel kütüphane olduğunu söylemektedir. Detaylı bilgi için bkz. İsmail E. Erünsal, "Kütüphane" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt: 27, 2003, s.13.

⁴⁵ Bekir Karlığa, *İslam Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*, , Litera Yayınları, İstanbul, 2004, s.53.

⁴⁶ Muhammed Ali Budak, "Batı Kaynaklarına Göre Endülüs Medeniyeti'nin Eğitim Ve Bazı Bilim Alanlarında Avrupa'ya Katkıları" *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016/1, Sayı:23, s.166.

⁴⁷ Örneğin: Dragoman(tarjuman), Sugar(sukkar), Coton(kutn), Orange(narenc), Amiral(emirülbahr), Alcohol(al-kahul), Camel(jamal) Detaylı bilgi için bkz. Hilmi Ziya Ülken, *İslam Medeniyetinde Tercüme*, Şirketi Mürettebiye Basımevi, İstanbul, 1948, s.239. ; W. Montgomery Watt, *İslamın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Bilgesu Yayıncılık, 2013, s.126.

“Bu suretle garpta da büyük bir tercüme devri açıldı Calinosla bir ayarda tuttıkları Ebu Kasım Hallaf bin Abbas (Albucasis) in tedavi usulleri garpta takip ediliyordu. Ebu Zekeriya el-Avam’ın ziraat esaslarını tespit eden Kitabül Hülasası Don Jose Antonio-Banqueri Latinceye tercüme etti. Latinler eczacılıkta en büyük âlim olarak İbn Zühr’ü tanıyorlardı. Riyaziyatta İslamları tercüme etmekle bitiremiyorlardı. O derecede ki, eski Yunan riyazesini bir tarafa bırakmışlardı.”⁴⁸

“Refah bilimsel ilerlemeyi getirir” düşüncesi, Avrupa’nın bu yıllardaki refahı göz önüne alındığında doğruluğunu kanıtlamaktadır. Bu dönemde Avrupa’ya hâkim olan canlılık ve özgüven duygusu bilimsel ilerlemeyi kolaylaştıran nedenlerden biridir. Aynı şekilde Abbasi ve Endülüs Emevilerin de refah açısından oldukça iyi durumda oldukları bilinmektedir. Bu canlılık döneminde Avrupa’daki çeviri hareketinin ilk tohumlarını atan kişi Papa Gerbert (II. Sylvestre) olmuştur. 11. yy. başlarında papalık görevine getirilen Gerbert, Avrupa’nın uyanışına vesile olacak olan ilk adımları atmıştır. Doğduğu Fransa’nın Aurillac kentinde Arapçadan Rumenceye çevrilmiş olan çeşitli bilim dallarındaki eserleri okuyup istifade etmiştir. Daha sonra Endülüs’e geçip oradaki İslam düşüncesini tanımış ve ülkesine döndükten sonra zengin İslam kültür ve uygarlığını Avrupa’ya taşımak için harekete geçmiştir.⁴⁹ Kendisi Arap bilimini araştıran ilk büyük Hıristiyan düşünür olarak bilinmektedir. Özellikle mantık, Latin edebiyatı, matematik ve gökbilim alanlarında döneminin Hıristiyan düşünürlerinden çok ilerde olduğu görülmektedir.⁵⁰ Tabi ki burada bir uygarlığın uyanışını tek bir kişinin faaliyetine bağlamayı doğru bulmamaktayız. Ancak buradaki temel düşünce, çeviri faaliyetlerinin kişilere bağlı kalmayıp bir politika veya bir gelenek haline gelmesinin önemini belirtmeye çalışmaktır. Avrupa çeviri işini bir politika haline getirerek ilerleme sağlamıştır. Çeviri geleneğini Abbasiler döneminde halifeler ve önde gelen bilim insanlarında görmüştük. Ancak bu çeviri geleneğine baktığımızda yapılan çevirinin üstüne bir şey konmaması ilerlemenin zayıf ve yavaş bir biçimde gerçekleşmesine yol açmıştır. Örneğin İslam medeniyeti, Antik Yunandan yapılan felsefe çevirilerinde ileri gidememiş, eski problemleri tartışmış ve yeni problemler üzerinde düşünmemiştir.⁵¹ Ayrıca Grek kitaplarını tercüme ve kopyadan ileri gidememişlerdir. Bu sebepten dolayı

⁴⁸ Hilmi Ziya Ülken, *İslam Medeniyetinde Tercüme*, İstanbul, Şirketi Mürettebiye Basımevi,1948, s.237.

⁴⁹ Karlığa, a.g.e., s.54.

⁵⁰ Montgomery Watt, a.g.e., s.92

⁵¹ Benzer bir durum Osmanlı’daki çeviri faaliyetlerinde de kendisini göstermektedir. Envanterimizde felsefe ve mantık alanlarında yok denecek kadar az çeviriye rastlanmıştır.

İslam felsefesinde diğer bilim dallarında olduğu gibi önemli bir ilerleme kaydedilememiştir.⁵²

XI. YY. sonlarında Avrupa’da bilime oluşan bu ilgi aslında 3 safhada ilerlemiştir. İlk safhada İtalya, İspanya ve Fransa’dan birçok kişi, İslam medreselerinde eğitim görmek için Endülüs’e gelmiştir. İkinci safhada ise İslam medreselerini tanıyan batı, kendi memleketlerinde taklit yolu ile Napoli, Salerno, Toulouse gibi şehirlerde okullar kurmuştur. Son safhada ise İslam bilimi, İtalya üzerinden Fransa’ya ve başka devletlere geçmiştir. Bu devletlerde Bolonya, Montpeiller, Paris, Oxford ve Köln üniversiteleri gibi önemli üniversiteler kurulmuştur.⁵³ Avrupa’da kurulan bu okullar, Batı’nın uyanışında büyük pay sahibi olmuşlardır.

1.4. OSMANLI’DA ÇEVİRİ FAALİYETLERİ: BİZANSLI TERCÜMANLARDAN MÜHTEDİLERE

Türk devletleri de kuruldukları yıllardan itibaren Orta Asya’dan Anadolu’ya kadar kurdukları devletlerde çeviri faaliyetlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda çevresinde yer alan kültür ve medeniyet havzasındaki devletlerle sürekli etkileşim içerisinde olmuştur. Hilmi Ziya ülken Anadolu’da kurulan Türk devletlerinin yaptığı çeviri faaliyetleri hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Osmanlılar zamanında da Fatih ve ikinci Beyazıt’a kadar bir tercüme faaliyeti görülür: Bu faaliyet şüphesiz büyük bir nispetle Orta Asya tesirlerinden ileri geliyordu. Moğol istilasından sonra kuvvetle kendini gösteren Harzem, Horasan tesirleri dilde ve düşüncede Farisi yerine Türkçeyi koymakta idi. Anadolu Selçukîlerinin edebiyat ve ilim dili Farisi olduğu halde, şimdi Anadolu beyliklerinde daha ziyade Türkçe eserler yazılıyor ve bilhassa İslam medeniyetinin klasikleri Türkçeye tercüme ediliyordu. Anadolu’da başlayan bu uyanış hareketine tam bir merkez göstermek kabil değildir. Fakat aynı zamanlarda Konya, Kastamoni, Sinop, Kırşehir, Gülşehir (Arabsun), Bursa, İznik bu uyanış hareketine merkez vazifesini görüyordu. Anadolu Selçukîleri zamanında mahdut bir iki merkeze bağlı ve aristokratik kalan ilim hareketi şimdi bütün memlekete yayılmaya başlamıştı. Sivas’ta Kadı Burhaneddin, Kastamoni’de Çandaroğulları, Sinop’da Kızılakmedliler, Konya’da

⁵² Karlığa, a.g.e., s.35

⁵³ Hilmi Ziya Ülken, *İslam Felsefesi Kaynakları ve Tesirleri; Eski Yunandan Çağdaş Düşünceye Doğru*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1967, s.306-307.

Karamanoğulları, Manisa'da Aydınoğulları, Bursa ve İznik'de Osmanlılar bu yeni uyanış hareketini himaye ediyorlardı. Mevlâna'nın oğlu Sultan Velet, babasının tasavvuf mesleğini Türkçeye çevirmek için gayret ediyordu. Gülşehir (Arabsun)'li Şeyh Ahmet Feleknâme, Mantık-üt-tayr tercüme yapıyor. Mevlâna'dan mülhem olan bir tasavvuf akîdesini halk arasında yaymaya çalışıyordu.”⁵⁴

Osmanlı devleti, kurulduğu ilk yıllardan itibaren tercüme faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Ancak tercümanlığın resmi olarak bir devlet müessesesi haline ne zaman geldiği hakkında elimizde kesin bir bilgi yoktur. Genel kanı olarak tercümanlık kurumunun Fatih Sultan Mehmet devrinde resmîyet kazandığı görüşü yaygınlık kazanmıştır.⁵⁵

“Yabancı bir devlet elçisiyle yapılan görüşmelerde, imzalanan anlaşmalarda veya dışarıya gönderilen olağanüstü elçilerin yanına tercüman gerektiğinden Osmanlılarda tercümanlığın XIV. y.y. ortalarında haşlamış olduğu söylenebilir. Fakat Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'nın Fatih devrinde kurulduğu konusunda kaynaklar görüş birliğindedirler.”⁵⁶

Fatih devrinde bazı Bizanslı bürokrat ve memurları devlet görevlerinde istihdam edildiği bilinmektedir. Bu bürokratlardan en önemlisi Dimitri Kyritzès adındaki bir Rum tercümandır.⁵⁷ Kyritzès bir dönem tercümanlık yaptıktan sonra tercümanlık görevine Lütfi Bey'in getirilmesiyle gayrimüslim tercümanlar dönemi sonra ermiş mühtedi⁵⁸ tercümanlar dönemi başlamış ve Fatih döneminden 17. yüzyılın ortalarına kadar tercümanlar mühtedilerden seçilmiştir.⁵⁹ Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na 17. yüzyılın ortalarından başlayarak Fenerli Rum ailelerinden tercümanlar atanmışlardır. Bu ailelerden en önemlisi İskerletzadeler'dir. Bu aileden Alexandre Maurekardato uzun süre tercümanlık görevinde kalmış ve Rami Mehmet Paşa ile birlikte Karlofça

⁵⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1997 s. 184.

⁵⁵ Taceddin Kayaoğlu, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998, s.22.

⁵⁶ Cahit Bilim, “Tercüme Odası”, *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*: OTAM, sy. 1, Ankara 1990, s.30.

⁵⁷ Bilgin Aydın. “Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür Ve Diplomasisindeki Yerleri” *Osmanlı Araştırmaları XXIX*, 2007, s.44.; Arzu Meral, “A Survey of Translation Activity in the Ottoman Empire” *Osmanlı Araştırmaları XLII*, 2013, s.108.

⁵⁸ Başka bir dinden Müslümanlığa geçmiş kişi

⁵⁹ Aydın, a.g.m., s.45.

görüşmelerine katılmıştır.⁶⁰ “Osmanlı Devleti, gücünün zirvesinde olduğu klasik dönemde tercümanlık kurumuna önemli bir ihtiyaç duymamış, elinde bulunan mevcut kadrolarla yetinmiş, 1821 ‘de Tercüme Odası’nın kuruluşuna kadar geçen süre içinde bu kuruma herhangi bir yatırım yapmamıştır. Tercümanlık kurumu, yükselme devrinde İtalyan, Rum, Alman, Macar, Polonya kökenli mühtedilere emanet edilmiştir. İmparatorluğun gerileme döneminde ise bu makama hem yabancı dil bilen hem de Avrupa’yı yakından tanıyan Rum- Ortodoks Fenerli Beyler atanmaya başlamıştır. Rum, Divan-ı Hümayun Tercümanları devlete sadakatle hizmet ettikleri gibi zaman zaman da Fransız ve Rus nüfuzu altına girmişler, devlet sırlarını sattıkları gerekçesiyle idam edilmişlerdir. Fakat Osmanlılar bu meseleyi 1821’e kadar ele almamışlardır.”⁶¹

Osmanlı’da yükseliş devrindeki siyasi ve iktisadi büyüme, doğru orantılı olarak çeviri ve bilim faaliyetlerinin de hızlanmasına yol açmıştır. Bu dönemde başlayan bireysel çeviri çalışmaları, Lale devrinde yerini heyetler halinde sistemli bir biçimde yapılan çeviri çalışmalarına bırakmıştır. Bu değişimin Lale devrinde görülmesi tesadüfi değildir. Lale devrinde Batıyı yakından tanımaya başlayan Osmanlı o dönemde Rönesans ile birlikte çeviri etkinliğinde büyük ilerleme sağlayan Batıdan sistemli çeviri metodunu da almıştır. Ancak bu dönemde sürekli bir çeviri kurulu kurmak, yerine her eser için ayrı bir çeviri kurulu kurma yoluna gidilmiştir⁶². Bu durumun Osmanlıda sürekli çeviri kurumlarının kuruluşuna kadar olan dönemdeki çeviri faaliyetlerinin sınırlı kalmasına sebep olduğu söylenebilir.

Bahsettiğimiz heyetli çeviri çalışmalarının ilki, Lale devrinde Nevşehirli İbrahim Paşa’nın öncülüğünde Şair Nedim’in başkanlığında yirmi beş kişiden oluşan bir çeviri kurulu oluşturulmasıyla başlamıştır. Bu dönemde önemli tercümanlardan birisi de Yanyalı Esat Efendi’dir. Arapça, Farsça yanında Grekçe ve Latince de bilen Esat Efendi, 18. Yüzyılın ilk çeyreğinde Sadrazam Damat İbrahim Paşa’nın öncülüğünde başlatılan yenileşme hareketleri çerçevesinde Grekçeden tercüme yapan heyetin başkanlığına getirilmiştir.

⁶⁰ Bilim, a.g.m , s.31.

⁶¹ Sezai Balcı, *Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2006, s.147.

⁶² Kayaoğlu, a.g.e. s.31.

Osmanlı devletinde çevirmenler, bildikleri dillere vâkıf olmanın yanı sıra ilgilendikleri bilim dallarında da ileri seviyede ydiler. Öyle ki Esat Efendi, daha önce Farabi ve İbni Sina'nın Aristoteles'ten yaptıkları çevirileri yetersiz, hatta yanlış bularak *Fizika* başta olmak üzere Aristoteles'in diğerk kitaplarını, yeniden Yunanca asıllarından Arapçaya çevirmiştir. Osmanlıda Antik Yunan'a yönelen ilk ilginin bu çeviriyle başladığı söylenebilir.⁶³ Esat Efendi, aynı zamanda İbn-i Sina'nın Şifa'ı ile Şihâbüddin es-Sühreverdî'nin *Hikmet ül-İşrak*'ını da çevirmiştir. Böylece Esat Efendi'nin Doğu ve Batının büyük eserlerini karşılaştırma şansına erişmiştir.⁶⁴ Daha sonra Hândmîr'in Farsça eseri *Habîbü's-siyer fi ahbâri efrâdi'l-beşer*'i sekiz kişilik bir heyet tarafından çevrilmiştir. Bu dönemde bireysel olarak çeviri yapanlar da mevcuttur. Örneğin Şair Nedîm başkanlığında bir heyet, Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin Câmî'u'd-düvel'ini, Osman b. Ahmed, *Nemçe Tarihi* isimli eseri (Almancadan), Küçükçelebizâde İsmâil Âsım Efendi, Damad İbrâhim Paşa'nın isteği üzerine Gıyâseddin Muhammed Nakkaş-i Tebrîzî'nin Farsça *Acâ'ibü'l-leta'if*⁶⁵ adlı eserini çevirmiştir.⁶⁶ Ayrıca bu dönemde ordunun teknolojik açıdan güçlendirilmesi amacıyla Batıdan askeri teknik ile ilgili yapıtlar İbrahim Müteferrika matbaasında bastırılmıştır.⁶⁷ Bu çeviriler içinde bibliyografyamızda da bahsedeceğimiz Konstantin İpsilanti'nin⁶⁸ çevirdiği Fenni Harb, Fenni Lağım, Fenni Muhasara önemli çevirilerdendir.

III. Selim devrinde tercüme hareketi varlığını sürdürmekteydi. Bu dönemin önemli çevirmenlerinden bir tanesi olan Asım Efendi Firuz Abadi'nin Kamus adlı eserini Okyanus ismiyle çevirmiş ve eseri 1810'da bitirerek o zamanın padişahı olan II. Mahmud'a sunmuştur.⁶⁹ Asım Efendi, Türk sözlükçülerinin babası sayılmaktadır. Ayrıca mükemmel bir çalışma azmi olduğu bilinmektedir. Kamus isimli eseri dilimize

⁶³ Avrupa'da Antik Yunana olan ilginin 14. ve 15. Yüzyıllarda oluştuğunu düşünenecek olursak Osmanlı'nın bu konuda geç kaldığını söyleyebiliriz

⁶⁴ Emel Koç "Türkiye'de Felsefe Dilinin Gelişimi ve Çeviri Faaliyetlerine Genel Bir Bakış" *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, Sayı:20, s.106.; Vedat Günyol, "Türkiye'de Çeviri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, 1983, s. 325; Arslan Kaynaradağ, "Türkiye'de Felsefenin Evrimi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt.3, 1984, s.762.

⁶⁵ Hitay Sefaretnamesi olarak bilinir.

⁶⁶ Muhittin Macit "Tercüme Hareketleri" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 40, 2011, s.503.

⁶⁷ Günyol, a.g.m, s. 325.

⁶⁸ Fenerli İpsilanti Ailesinden

⁶⁹ Tevfik Sütçü "Türkçe Sözlükçülük Tarihinde Mütercim Âsım ve Kamus Tercümesi" *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 6, Sayı XVI, Aralık 2013, s.547.

çevirmek için yaklaşık sekiz yıl süreyle çalışmıştır. Bu eserin çevrilmesinde Türk diline olan büyük hâkimiyeti hemen göze çarpmaktadır. Bu sebeple Kamus, Türk dili araştırmalarının en önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir.⁷⁰

19. yüzyılda diplomatik ilişkilerin yoğunluğunun artmasıyla birlikte tercümanların Osmanlı dış ilişkilerinde oynadıkları rol büyük önem kazanmıştır. Özellikle 19. Yüzyılın başlarından beri ulusçuluk fikriyle beslenen Rum bağımsızlık düşüncesi, Fenerli Rum tercümanları, Osmanlılar aleyhine Avrupalı devletlerle işbirliğine yöneltmiştir. Örneğin Divan Tercümanı Alexandre Morozi, 1812 Bükreş Anlaşması görüşmeleri esnasında Osmanlılar aleyhine o kadar fazla çalışmıştır ki Yunan kaynakları Morozi'den çok büyük övgülerle söz etmişlerdir.⁷¹ 1821 Yunan İsyanı'nı Osmanlıda tercümanlık yapmış bazı Fenerlilerin desteklemesi ile Divan-ı Hümayun Tercümanlığında köklü değişiklikler olmuştur. Yunan isyanının getirdiği kriz, Osmanlı Devleti'nin diplomatik hizmetlerinin geçici olarak durdurulmasına yol açmıştır. Bu isyanla beraber Osmanlı Devleti hizmetindeki Rumlar görevlerinden azledilmişlerdir. Üstelik İsyan devam ederken Divan-ı Hümayun tercümanı, Morozi ailesinden Kostaki'nin isyancılarla işbirliği yaptığı açığa çıkarılmış ve idam edilmiştir.⁷² Osmanlıda Fenerli ailelerin bu yükselişini Carter V. Findley şöyle ifade etmektedir;

“Bilgilerinin değeri ve nadirliğinin kendilerini diğer siyasi mevkileri ele geçirecek stratejik bir noktaya yerleştirmesi yanında, idari sistemde tutunacak bir yer elde etmeleri, Fenerlilere zenginliklerini arttıracak imkanlar sağladı. Fenerliler, onsekizinci yüzyılın ilk çeyreğine kadar resmi bir cursus honorum'a⁷³ ulaşan bir gelişme göstermişlerdi.”⁷⁴

Bu olumsuz durumlar, Osmanlıda gayrimüslimlerin tercümanlık görevinde kullanılamayacağını göstermiş, Morozi'nin idamıyla devlet görevlerinde Rumların

⁷⁰ Sütçü a.g.m s.547.

⁷¹ Bilim, a.g.m., s.33-34.

⁷² Balcı, a.g.t.,s.82

⁷³ Cursus Honorum; Herhangi bir staj, çıraklık devresini gerektirmeyen, ücrete tabi olmayan politik kariyerlerdir. Detaylı bilgi için bkz. Gökçe H. Türkoğlu, “Roma Cumhuriyet Ve İlk İmparatorluk Dönemlerinin İdari Yapısı” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı 2, 2009, s.252.

⁷⁴ Carter. V. Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, İz Yayıncılık, 1994, s.80.

kullanılmamasına karar verilmiştir.⁷⁵ Daha sonra Fenerli Rumlardan olmamak kaydıyla tercümanlar aranmış ancak uygun tercüman bulunamamıştır. Hatta Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na atanması düşünülmüşse de ulemadan olması sebebiyle bu görevde bulunamamıştır.⁷⁶

Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na atanması gereken tercümanların Müslümanlar arasından seçilmesine karar verildiyse de Batı dillerini bilen Müslüman memurların sayıca az olması ve dil bilenlerin de gerekli özelliklere sahip olmaması sebebiyle uygun bir tercüman atanamamıştır. Bunun üzerine mühendishane hocalarından Yahya Efendi ve oğlu, Bab-ı Ali'ye getirilmiş ve Rumca ve Fransızca yazışmaları tercüme etmeleri istenmiştir. Yahyâ Efendi ve oğlu, 15-20 gün kadar Rumca ve Fransızca yazışmaları tercüme etmiş ancak bu denemeden istenilen başarı sağlanamamıştır. Bunun üzerine Fenerli Rumlardan Stavraki Aristarchi'nin geçici olarak istihdam edilmek kaydıyla Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na tayini kararlaştırılmıştır. Bununla beraber Yahyâ Efendinin de birkaç mübeyyizle Stavraki'nin tercümelerini denetlemesi istenmiştir.⁷⁷ Fakat daha sonra Rumlara olan güvensizlik kendini göstermiş. Stavraki görevinden alınarak Bolu'ya sürülmüş ve yolda kimliği meçhul kişilerce öldürülmüştür. Daha sonra Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na Yahyâ Efendi getirilmiş, böylece Rumların devlet görevlerinden azledilmesi ve tercüman yetiştirmek için ders vermeye başlanması ile Tercüme Odası kurulmuştur.⁷⁸

Yahyâ Efendi'nin, Stavraki'den sonra tercümanlık hizmetini lâıykıyla yaptığını söylemek oldukça zordur. İngiliz elçisine göre Yahyâ Naci fen ilimlerindeki bilgisine rağmen hiçbir Avrupa dilini çok iyi bilmemekteydi, hatta Türkçe bilgisi dahi yetersizdi.⁷⁹ Bu dönemde kısır geçen tercümanlık faaliyetlerinden sonra Yahyâ Efendi'nin yerine Başhoca İshak Efendi getirilmiştir. Türkçe, Arapça, Farsça, Yunanca,

⁷⁵ Detaylı Bilgi İçin Bknz. Ercüment Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu Ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Ankara 1968, s.9.

⁷⁶ Balcı, a.g.t. s.83.

⁷⁷ Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Merkez Teşkilatında Reform*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.73.

⁷⁸ Ali Akyıldız, "Tercüme odası" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2011, cilt 40, s.504

⁷⁹ Musa Kılıç, *Osmanlı Hariciyesinde Gayri Müslimler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi 2009 s.14.; Detaylı bilgi için bkz. Carter V. Findley, "The Foundation Of The Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings Of Bureaucratic Reform Under Selim III And Mahmut II", *International Journal Of Middle East Studies*, No. 4, Vol. III, October 1972, s.401.

Fransızca, Lâtince ve İbranice bilen İshak Efendi'nin yardımcılığına damadı olan Halil Esrar Efendi atanmıştır. Başhoca İshak Efendi tercüme odasındaki görevinin yanında Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'daki hocalığına da devam etmiştir.

Tercüme Odası bir kurum olarak iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlardan biri dil öğrenecek memurların devam ettiği lisan odası, diğeri ise buradan mezun olan mütercimlerin çalıştığı tercüme odasıdır. Bu sistem, kâtiplerin birbirleriyle Fransızca konuşup pratiklerini ilerletmeleri ve Tercüman Odası'ndan ayrılan bir memurun yerine Lisan Odası'ndan birinin alınması şeklinde ilerlemekteydi.⁸⁰ Buradan hareketle Tercüme Odası'nın bir okul gibi çalıştığı anlaşılmaktadır. Tanzimat dönemine Ali Fuad ve Safvet Paşaları yetiştiren bu kurum aslında sadece dil öğretene bir kurum olarak değil Osmanlı'nın genç aydınlarını birçok açıdan geliştiren bir kurum olmuştur. Ayrıca Abdülaziz devrinde iyice hızlanan fikir hayatında da bu kurumun rolü yadsınamayacak kadar büyüktür.⁸¹

Tercüme Odası'nın çalışmaları Başhoca İshak Efendi ve Zenob'un idaresi altında beş yıl daha devam etmiştir. Ancak Zenob'un idaresi altında bulunan "Lisan Odası" batı dillerini iyi derecede bilen tercümanlar yetiştirmek bakımından pek başarılı olamamıştır. Bu durumun gayrimüslim kesime olan güvensizlikten kaynaklandığı söylenebilir.

"Lisan Odası'nda 500 kuruş maaşla ders veren Ermeni Zenob'un derslerini takip edenlerin "şimdiye kadar tekellüme muktedir olamayıp bir semere hâsıl olamamış" olması, Zenob'un "Katolik habislerinden" olması ve "bedhah gürûhundan" bulunmasıyla Zenob'un Babîâlî'ye gelip "gitmesinin mahsurlu olacağı düşünülerek görevinden alınmış ve İstanbul'dan sürülmesine karar verilmiştir".⁸²

1850 yılından sonraki Kutsal Yerler ve Kırım Savaşı gibi siyasi olaylar Osmanlı diplomasisini hareketlendirmiştir. Ayrıca Osmanlı elçiliklerinin sayısındaki artış evrak trafiğini oldukça arttırmış, 1852 yılında Tercüme Odası'nca 1087 evrakın çevirisi yapılmıştır⁸³. Bu artış doğal olarak Tercüme Odası'nda çalıştırılan tercüman sayısında bir değişim meydana getirmiş ayrıca hariciye nezaretinde yeni birimler kurulmuştur.

⁸⁰ Ali Akyıldız, "Tercüme odası" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 40, 2011, s.504-506.

⁸¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997, s.143.

⁸² Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 27 Sayı: 44, 2008, s.84.

⁸³ Balcı, a.g.t., s.119.

Babiâli Tercüme Odası'ndan yetişmiş olan tercümanların, Osmanlı'da uygulanan reform hareketinin uygulayıcısı veya destekçisi oldukları bilinmektedir. Tercüme Odası'nda Fransızca'yı öğrenen ya da geliştiren genç tercümanlar adeta bir okul olan bu kurumda kendilerini geliştirmişlerdir.⁸⁴ Ayrıca genç aydınlar, Avrupa ile yapılan diplomatik haberleşmeleri okuduklarından dolayı Batı hakkında kısıtlı olsa da bilgi sahibi olmuşlar, çeşitli fikir hareketlerini Tercüme Odası'na gelen gazete ve kitaplardan öğrenmişler, ayrıca birçok görevle Avrupa'nın önemli başkentlerine gönderildikleri için oradaki gelişmeleri yakından takip edip, Batının gelişimini kendi gözleriyle görmüşlerdir. Bu yüzden Tercüme Odası Batı'ya yüzü dönük olan bir kurum olmuştur ve bu durum, Avrupalılar tarafından da fark edilmiştir.⁸⁵

1.5. OSMANLI'DA BİLİM TOPLULUKLARININ ÇEVİRİ FAALİYETLERİNE ETKİSİ

Osmanlıda bilim faaliyetlerini desteklemek ve yaygınlaştırmak için birçok cemiyet kurulmuştur. “ Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi, Encümen-i Dâniş, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane, Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Cemiyet-i Tedrisiye İslamiye, Cemiyet-i İlmiye, Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti, Yeni Muhit'ul Maarif Cemiyeti, Türk Bilgi Derneği”⁸⁶ bu cemiyetlerden yalnızca birkaçıdır. Ancak bu cemiyetlerin birçoğunun bilime katkısı, sınırlı kalmış birçoğu kısa sürede kapanmıştır. Araştırmamızda, faaliyetlerinin önem arz ettiğini gördüğümüz, Encümen-i Dâniş, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Cemiyet-i İlmiye, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'den bahsedeceğiz.⁸⁷

⁸⁴ Musa Kılıç, *Osmanlı Hariciyesinde Gayri Müslimler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2009, s.16.

⁸⁵ Kılıç, a.g.t., s.30.

⁸⁶ İsmail Doğan, “Osmanlı'da Bilimsel Toplulukların Türkiye'de Bilim Eğitimine Etkileri” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 26 Sayı: 1, 1993, s.132.

⁸⁷ Cemiyetler hakkında detaylı bilgi için bkz. Taceddin Kayaoğlu “*Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*” İstanbul Kitabevi Yayınları, 1998; Ekmeleddin İhsanoğlu, “Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*; Ekmeleddin İhsanoğlu “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin Kuruluş ve Faaliyetleri” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*

1.5.1. Encümen-i Dâniş

Osmanlı'da sistemli olmayan reformların bekleneni verememesi, planlı ve sistematik olarak kurumsallaşmanın önemini anlaşılmasını sağlamıştır. Ancak kurumsallaşmanın vazgeçilmez unsurunun, eğitim olması ve modern çağın gereklerine uygun insan yetiştirme ihtiyacı, Padişahların eğitim alanına yönelik çalışmalar yapmasına yol açmıştır. Osmanlıda ıslahat hareketleri denince akla ilk gelen isimlerden olan III. Selim ve II. Mahmut devirlerinde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da reformlarda hızla ilerleme sağlanmıştır. Örneğin II. Mahmut döneminde, eğitimin halkın tüm kesimlerine yayılması hedeflenmiştir. Batı uygarlığı ile baş etmenin ancak eğitim yoluyla Osmanlı Devleti'ne girebileceğini anlamış olan II. Mahmut 1824 yılında ilköğretimi mecbur hale getiren bir ferman yayınlamıştır. Bu fermanla II. Mahmut; din eğitimi yapan sübyan mekteplerine Müslüman çocuklarının devamını sağlamayı ve onlara İslam'ın şartlarıyla inanç esaslarını öğretmeyi amaçlamıştır.⁸⁸

II. Mahmut'un başlattığı eğitim alanındaki reform hareketi Abdülmecit devrinde de devam etmiştir. Abdülmecit eğitime özel önem verilmiş ve 1845 yılında bir ferman yayınlamıştır. “Padişahın eğitim işleriyle bizzat ilgilenmesi ve bu sert tutumu karşısında devlet mekanizması hemen harekete geçerek memleketin imar ve ıslah işleriyle uğraşacak Meclis-i Muvakkat ve Meclis-i İmariye adlarıyla İstanbul ve taşrada bir takım meclislerin açılmasına karar vermiştir.”⁸⁹

Meclis-i Muvakkat ise eğitim konusunda bir rapor hazırlamış ve Meclis-i Vâlâya sunmuştur. Raporda bilgiler yer almaktadır. ;

1. “Terbiye ve talim-i sübyan için mevcut olan bütün Sübyan mekteplerinin durumlarının ıslah edilmesi,
2. Rüşdiye mekteplerine ait düzenlemelerin, usul-i diniyeye müteallik umum halk için bilinmesi zaruri olan ilimleri öğretecek bir okul olacak şekilde yapılması,

⁸⁸Kayaoğlu, a.g.e., s.49; Aktaran: Fatih Arslan “Encümen-i Dâniş Ve Osmanlı Aydınlanması” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2009, S.426.

⁸⁹ Kayaoğlu, a.g.e., s.51-52.; Aktaran; Fatih Arslan , a.g.m. s.427.

3. Osmanlı tebaasından kim olursa olsun, mükemmel bir insan olmak için bütün bir ilim ve fenni öğrenmeye hevesi olanlara, padişahın yakınında bir vazife almak isteyenlere yüksek bir tahsil verebilmek için bütün teşkilatı tam olan İstanbul'da bir Darülfünun, yani üniversite açılması,
4. Bütün bu öğretim kademeleri için lüzumlu nizamname ve program tasarılarını meydana getirmek, eğitim işlerine nezaret etmek ve bu alanda meydana gelecek güçlükleri bertaraf etmek için bir Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulması”⁹⁰

Encümen-i Dâniş'in kurulma amacının, “Türk bilim hayatına gerekli olan çeşitli fen ve sosyal bilimlere ait olan kitapları telif ve tercüme etmek ve Türkçenin ilerlemesi ve gelişmesi için gerekli olan icraatları gerçekleştirmek” olduğu bilinmektedir.⁹¹ Bu bilgi akademisinin fikrinin kaynağının Avrupa olduğu kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Encümen-i Dâniş, Fransız bilimler akademisinin, Ahmet Cevdet Paşa tarafından tasarlanan benzer bir biçimdir. Cemiyetin en önemli görevi, Osmanlıdaki okullar için ders kitapları hazırlamaktır. Ahmet Cevdet Paşa, bilgiyi tabana indirme ve Türkçeyi sadeleştirme hareketini akademinin öncelikli işi olarak görmüştür.⁹² Ayrıca bu kurumda devrin önemli tarihçilerinden Hammer, ünlü sözlükçü Redhouse, Doğu bilimci Bianchi, Vasilaki, İstefenaki, Legofeti Hoca gibi azınlıklar da görev almıştır.⁹³

Encümen-i Daniş'in, Avrupa'da kurulan diğer akademiler gibi akademik bir kurum olup olmadığı konusuna gelecek olursak bu konuda Kenan Akyüz şu bilgileri vermektedir.

“Encümen-i Dânişin akademik bir kuruluş olup olmadığı bakımından dikkati çeken bir nokta da, böyle kuruluşlarda bulunması tabii olan akademik hürriyetten mahrum bulunuşudur. Kuruluşu ile ilgili kararı alan Meclis-i Muvakkat'in mazbatasından da, Meclis-i Maârif-i Umûmiyye'nin lâyihasından ve

⁹⁰ Kayaoğlu, a.g.e, s.52.

⁹¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB basımevi, İstanbul, 1946, s.529.

⁹² Ahmet Karaçavuş, “Richard L. Chambers'ın “The Encümen-i Daniş And Ottoman Modernization” Adlı Makalesinin Değerlendirme ve Çevirisi” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: IX, Sayı 2, İzmir 2009. s.141.

⁹³ Tanpınar, a.g.e. s.144.

nizâmnâmeden de encümenîn tamâmiyle Meclis-i Maârif-i Umûmiyye'nin sıkı kontrolü altında bulunduğu, hür çalışma imkânlarına sâhib olmadığınaşıyor. Akademik konularda aldığı bütün kararlar sâdece teklif mâhiyetinde olup Meclis-i Maârif-i Umûmiyye'nin onayına sunulduğu gibi, müzâkere zabıtları bile aynı yere gönderilmekte, başkanları da muhakkak surette aynı meclisin üyeleri arasından seçilmektedir. Ancak, bu durumun o zamanın siyâsî artıları ve idârî alışkanlıkları ile yakından ilgili bulunduğu da muhakkaktır. Fransız Akademisi de kuruluşu sırasında hükümetin metin kontrolü altında bulunduğu gibi, bugün totaliter rejimlerle yönetilen ülkelerdeki akademik kuruluşlarda da devletin sıkı kontrolü açıkça görülmektedir.”⁹⁴

Ancak Encümen-i Dâniş de Osmanlı'da reform devrinde kurulan diğer birçok kurum gibi uzun ömürlü olamamıştır. Dönemde meydana gelen siyasi çıkar kavgaları ve kabine değişiklikleri Encümen-i Dâniş'in istenilen neticeyi vermesini engellemiştir. Reşit paşa ile Âli paşa arasındaki husumette Encümen-i Dâniş'e yeterince önem verilmesini engellemiş, daha sonra kurum gereksiz masraf nedeniyle kapatılmıştır.⁹⁵ Encümen-i Dâniş bu kısa ömründe Tarih-i Cevdet, Kavaidi-i Osmaniye ve birkaç tane daha tarih ve coğrafya alanlarına ait eseri tercüme etme başarısını göstermiştir⁹⁶

1.5.2. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye

Osmanlı'da bilimsel faaliyetleri desteklemek için kurulan bir diğer cemiyet, Münif Efendinin önderliğinde kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye adlı cemiyettir. Cemiyet, kuruluşunda yeterli olarak plan ve programa tabi tutulmamıştır. Bu yüzden Batıdaki bilim akademilerine bir benzerliği bulunmamaktadır. Aynı zamanda cemiyetin kuruluşunda Osmanlıda yıllardır süregelen vakıf teşkilatı geleneğine bağlı kalınmamış bu yüzden faaliyetleri cemiyet üyelerinin gayretleri ile sınırlı kalmıştır.⁹⁷

Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin amaçlarını şöyle sıralayabiliriz;

⁹⁴ Kenan Akyüz, *Encümen-i Dâniş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1975, s. 30.

⁹⁵ Tanpınar, a.g.e., s.144.

⁹⁶ Adem Akın, *Münif Paşa ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.59.

⁹⁷ Ekmeleddin İhsanoğlu “Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu*, 3-5 Nisan 1987. s.8.

1. Mecmûa-i Fünûn adlı derginin çıkartılması
2. Cemiyetin merkezinde kütüphane açılması
3. Temel bilimler ve yabancı diller alanlarında dersler verilmesi
4. İlmî danışmanlık hizmetleri verilmesi⁹⁸

Cemiyetin yaptığı en önemli işlerden bir tanesi Mecmûa-i Fünûn adlı dergiyi çıkarması olmuştur. Derginin Osmanlı bilim hayatına etkisi büyüktür. Derginin çıkarıldığı dönemde ülkede bulunan en önemli bilim insanlarının dergiye katkıda bulunması, derginin geniş bir bütçeye ve birçok aboneye sahip olması büyük önem arz etmektedir.⁹⁹ Derginin içeriğine baktığımızda Mecmûa-i Fünûn'da yer alan yazılar, Batıdaki düşünceleri doğrudan Osmanlıya aktarma amacıyla yayınlanmıştır. Bu çevirilerin, o dönemde Avrupa'da yayınlanan popüler bilim dergileri ve kitaplardan alınan ve o dönemdeki sosyal hayatın ihtiyaçlarına dayandırılmadan yapılan çeviriler olduğu bilinmektedir.¹⁰⁰

Osmanlıda Batılılaşma yönünde önemli bir adım olarak görülen ve yayın hayatına son verdikten sonra boşluğu uzun bir süre boyunca doldurulamayan Mecmûa-i Fünûn, çıkarıldığı yıllarda Osmanlıdaki genç aydınların düşünceleri üzerinde büyük etki yaratmıştır. Ebüzziyâ Mehmed Tevfik'in, "Münif Paşa Mecmûa-i Fünûn'u yayımlamakla devletin yapamadığını yapmıştır" demesine bakılacak olursa derginin, birçok Osmanlı aydınının etkilendiği bir oluşum olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰¹ Tanpınar'a göre "Mecmûa-i Fünûn tam bir mekteptir ve bizde, büyük Fransız ansiklopedisinin on sekizinci asırdaki rolünü oynamaktaydı Sadece muhtelif bilgiler değil, onların muhassalası olan muasır ve müspet görüş ve ayrıca ilim ve felsefe dili, onun vasıtasıyla münakaşa sahasına girer."¹⁰²

Mecmûa-i Fünûn'da dünya tarihi ve ülkeler coğrafyası, iktisat teorisi ve tarihi, pozitif bilimler, doğa araştırmaları, belediyeçilik ve şehir hayatı, dil tartışmaları ve basın hayatı

⁹⁸ Akın, a.g.e., s.59.

⁹⁹ Gaye Şahinbaş Erginöz, "Aylık Türkçe Bilim Dergisi Mecmua-i Fünun" *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-I*, 2008, s.186-187.

¹⁰⁰ Abdullah Uçman, " Mecmûa-i Fünûn ", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt: 28, s.270.

¹⁰¹ Uçman, a.g.m., s.270.

¹⁰² Tanpınar, a.g.e., s.181.

gibi konularda araştırmalar ve çeviriler yer almaktadır.¹⁰³ Ayrıca o yıllarda Mısır ve Yunan arkeolojisinin Batı bilim dünyasında uyandırdığı ilgiden dolayı Mısır, Yunan ve İran yeni bir yaklaşımla incelenmiştir. Bu araştırmaların etkisiyle Osman Hamdi Bey öncülüğünde arkeoloji bilimine ilişkin çalışmalar başlamıştır.¹⁰⁴ Haziran 1862 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlayan dergi 3 sene sonra çeşitli sıkıntılar yüzünden ara vermiş, Mayıs 1866’da tekrar yayınlanmaya başlamış fakat Haziran 1867’de 47. sayısı ile yayın hayatına son vermiştir.¹⁰⁵

1.5.3. Cemiyet-i İlmiye ve Mecmua-i Ulum

Osmanlıda bilimsel faaliyetleri yaygınlaştırmak ve geliştirmek amacıyla kurulan cemiyetlerden bir diğeri Cemiyet-i İlmiye isimli topluluktur. Cemiyet hakkında bilgi sahibi olduğumuz tek kaynak cemiyetin çıkardığı Mecmua-i Ulum adındaki dergidir.¹⁰⁶ Cemiyetin Kasım 1879 ile Şubat 1880 tarihleri arasında faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir. Cemiyet’in kuruluşu ile derginin çıkarılması arasında pek uzun bir zaman geçmemiştir. Bu Cemiyetin Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’den farklarına gelecek olursak; Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’de Batıda yayınlanan bilimsel makalelerin çevrilip Mecmûa-i Fünûn’da yayınlanması ve Fen bilimlerinin Osmanlı Devleti’nde tanıtılması temel amaç iken Cemiyet-i İlmiye’de amaç; Osmanlıdaki yazarların, bilim adamlarının yazdıkları makaleleri Mecmûa-i Ulûm’da yayınlamak olmuştur.¹⁰⁷

Mecmûa-i Ulûm’daki tercümelerin birçoğu hoca Tahsin tarafından çıkarılmıştır. Böylece Tahsin Efendi, Münif efendinin de görüşlerine paralel olarak öncelikle bilimin önemi konusunda okuyucuları aydınlatmak istemiştir. Kanaate göre Mecmûa-i Ulûm’daki yer alan makalelerin amacı modern Avrupa ulaşmak için eğitimin ıslah

¹⁰³ Ömer Karaoğlu “İktisadi Düşünce Tarihimizde Bir Sayfa: Mecmua-i Fünun” *Akademik İncelemeler Dergisi* ,Cilt 8, Sayı 1, 2013, s.283.

¹⁰⁴ Ekrem Işın, “Osmanlı Bilim Tarihi, Münif Paşa Ve Mecmua-i Fünun”, *Tarih Ve Toplum*, Kasım 1984, s.61-66, Aktaran: Emine Gümüşsoy, “Tanzimat’tan Sonra Halk Eğitimi İçin Kurulan İki Cemiyet: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2) s.179-180.

¹⁰⁵ Ekmeleddin İhsanoğlu “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’nin Kuruluş ve Faaliyetleri” *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri*, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987. s.197.

¹⁰⁶ Ekmeleddin İhsanoğlu “Cemiyet-i İlmiye-i ve Mecmua-i Ulum” *Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri*, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987. s.221.

¹⁰⁷ İhsanoğlu, a.g.e. s.227.

edilmesidir ve bu yoldaki ilk adım harf inkılâbıdır. Tahsin Efendi bu durumu Aklâmul-Akvam adlı eserinde değinmektedir.¹⁰⁸

Dergideki yazılara gelecek olursak; yazılar genel olarak imzasızdır. Müellif yada mütercimleri belli olan yazılar ise Tahsin Efendi'nin "Aklâmü'l-Akvâm" ile "İlme Dair Bir İki Söz: Ta'rîf-i İlm, Taksîm-i Ulûm, Şeref ü Fazl-ı İlm", "Terakkî-i Maârif Târîh ü Taksîm ü Semerât-ı Ulûm", "Târîh-i Terakki" ve "Esrâr-ı Âb u Havâ", İngiliz kimyager Dolferi'nin "Süt" makalesinin çevirisi; Nâmık Kemal'in "Terakki", "Görenek", "Medeniyet" ve "Aile" makaleleri; Sırrı Paşa'nın "Fazilet ve Şeref-i İlm"; Adana Hâkim-i Şer'î Haydar Beyefendi'nin "Müzekki's-sıbyân"ı olarak bilinmektedir. Ayrıca Hasan Tahsin Efendi'nin Hey'et-i Âlem, Ahmed Hamdi Efendi'nin Târîh-i Tabî Kısım-ı Evvel Kuşlar risâleleri de Mecmûa-i Ulûm'da yer almıştır.¹⁰⁹

1.5.4. Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye

Osmanlı'da tabibler arasındaki dayanışmayı arttırma, tıp bilgisini ilerletme ve tıp dilini Türkçeye çevirme amacıyla kurulan tıp cemiyetleri büyük önem arz etmektedir.¹¹⁰ Bahsi geçen cemiyetlerden ilki, Kırım savaşı esnasında İstanbul'da bulunan İngiliz ve Fransız hekimlerin, aralarında bilimsel toplantı yapabilmeleri için kurdukları bir cemiyettir. Dersaadet Cemiyet-i Tıbbiyesi (Societe Medicale de Constantinople) adıyla açılan bu kurum, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane adıyla da bilinmektedir.¹¹¹

Cemiyeti kuran 40 kurucu üye arasında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den Dr. K. Karatodori ve İstanbul'da çalışan bazı yabancı sivil hekimler vardır. Cemiyet'in ilk

¹⁰⁸ Adem Akın, *Münif Paşa ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.133.

¹⁰⁹ Âlim Kahraman, "Mecmûa-i Ulum", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt.28, s.274-275.

¹¹⁰ Ekrem Kadri Unat, "Osmanlı Devletinde Tıp Cemiyetleri", *Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987, s.85.

¹¹¹ Hüsrev Hatemi, Aykut Kazancıgil, "Türk Tıp Cemiyeti (Derneği) Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Tıbbın Gelişmesine Katkıları" *Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987, s.111.

başkanı, Fransız askeri cerrah Lucien Jean Baptiste Baudens'dir. Devlet desteğini sürekli kılmak amacıyla, Osmanlı tabiplerine şeref üyelikleri verilmiştir.¹¹²

Bilim dili olarak Fransızca'yı kabul eden cemiyet, milli bir cemiyetten ziyade daha çok İmparatorluk cemiyeti özelliği göstermektedir. Bu özelliğiyle Türkçeye gerekli önemin verilmediği görülmektedir.¹¹³ Ekrem Kadri Unat, cemiyet üyeleri arasında Türk toplumuna yabancı kalmış, Türklüğü aşağı gören, Türkçe tıp eğitimine karşı çıkan üyelerin bulunduğunu ve bu üyelerin Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'de saygı gördüklerinden bahsetmektedir.¹¹⁴

Cemiyetin çıkardığı ilk yayın olan Gazette Medicale d'Orient 1925 yılına kadar 70 cilt halinde yayınlanmıştır.¹¹⁵ Bu yayında Osmanlı'da ilk defa sağlık istatistikleri, raporlar, ve tıbbi haberler yer almıştır.¹¹⁶ “Cemiyet üyeleri, “şapkasız hekimler” olarak niteledikleri kırıkçı-çıkıkçı, kulunççu, kehhal, fitıkçı, gibi, mütetabbib ve ehliyesiz cerrahların çalışmalarına şiddetle karşı çıkmış, İstanbul'da pis sularının karıştığı derelerin ıslahının gerekliliği, salgın hastalıklar, aşılama gibi çeşitli konuları cemiyet toplantılarında gündeme getirerek halk sağlığını tehdit eden sorunlara dikkati çekmişlerdir.”¹¹⁷

Cemiyet'in adı 1925 yılında Türk Tıp Cemiyeti olarak değiştirilmiş, ardından Türk Tıp Derneği ismini alarak faaliyetlerine devam etmiştir.

Türk tıbbının Batıya yüzünü dönmesinin ardından, Türkçe tıp eğitimine ön ayak olan bir diğer kuruluş ise Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'dir. Bu cemiyet Osmanlı'daki önemli hekimlerin ön ayak olduğu bir cemiyet olarak bilinmektedir. Hekimbaşı Salih Efendi, Miralay Aziz İdris, Hacı Arif Efendi, İbrahim Lütfü Paşa, Hoca Mehmet Efendi,

¹¹² Feza Günergün, “Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Société Impériale de Médecine)” <http://www.bilimtarihi.org/pdfs/CTS.pdf> ,s.1., (Erişim Temmuz 2018)

¹¹³ Hüsrev Hatemi, “Türk Tıp Derneği (Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane) Türk Tıp Cemiyeti (1856-1986)” *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*, CSA Global Publishing, İstanbul, 2006, s. 211.

¹¹⁴ Unat, a.g.m., s.87.

¹¹⁵ Hatemi, Kazancıgil, a.g.m., s.111.

¹¹⁶ Unat, a.g.m., s.87.

¹¹⁷ Günergün, a.g.m., s.1.

Bekir Sıtkı Bey, Şeref Bey, Nedim Bey, Birgevizade Mehmet Nuri Efendi ve Hüseyin Remzi Efendi gibi hekimler cemiyette yer almışlardır.¹¹⁸

Cemiyetin kurulması için çabalar 1862 yılında başlamıştır. O yıllarda Mekteb-i Tıbbiye öğrencisi olan Kırımlı Aziz İdris Bey ve birkaç arkadaşı, 1862 yılında Eyüp Sultan'da gizli olarak toplantılar yapmışlardır. Temel amaçlarının “Fransızca olarak yapılan tıp eğitimini Türkçeleştirmek” olduğu bilinmektedir.¹¹⁹ 1865 tarihinde ikinci kere Mekteb-i Tıbbiye nezaretine tayin olan Salih Efendi böyle bir oluşumun gizli kalmasını uygun görmeyerek, Mekteb-i Tıbbiye'nin ilerlemesi ve tıp eğitiminin Osmanlı'nın her tarafına yayılması için cemiyetin resmileşmesini gerekli görmüş, bu konuda bir tasarıyı sadrazama iletmiştir. Ardından sadrazam cemiyetin kurulmasını uygun bularak durumu padişaha iletmiş, cemiyetin Mekteb-i Tıbbiye nezaretinin sorumluluğunda kalması ve ayda bin kuruş kırtasiye bedeli verilmesi şartıyla resmen kurulması için padişah'tan izin çıkmış ve cemiyet 1866 yılında resmen kurulmuştur.¹²⁰

Cemiyetin gayesinin tıp eğitimini Türkçeleştirmek olduğundan bahsetmiştik. Cemiyet bu özelliği ile Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'den ayrılmaktadır. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin üyelerinin dersleri Türkçe vermek konusunda fikir birliğinde oldukları bilinmektedir. Ancak bir konuda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Salih Efendi ilk olarak okullarda bulunan kitapların Türkçeye çevrilmesini, daha sonra Türkçe eğitim verilmesini istemekteyken, Kırımlı Aziz, Hüseyin Efendi ve arkadaşlarının ise Türkçe eğitime hemen geçilmesinden yana oldukları bilinmektedir. Salih Efendi daha sonra bu genç insanların heyecanını görünce onların düşüncesini benimseyerek Türkçe derslere acilen başlanmasına razı olmuştur.¹²¹ Ardından Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'de bir

¹¹⁸ Suphi Artunkal “ Türkiye Tıp Akademisinin Tarihçesi (Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye), *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*, CSA Global Publishing, İstanbul, 2006, s.221-222.

¹¹⁹ Artunkal, a.g.m. s.217.

¹²⁰ Nil Sarı, “Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ve Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Akımı” *Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987, s.124

¹²¹ Osman Şevki Uludağ, “Tanzimat ve Hekimlik”, *Tanzimat-Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle*, Maarif Vekaleti, 1940, s.973

dershanede Türkçe olarak eğitim veren Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'nin açılması gerçekleştirilerek tıp eğitiminde Türkçenin kullanılması sağlanmıştır.¹²²

Cemiyetin tıp eğitimine bir diğer katkısı ise bir tıp lügati ortaya çıkarmak olmuştur. Tıp eğitiminin önemli olan noktalarından birisi olan terimleri Türkçeleştirme amacını gerçekleştirmek için çalışmalara başlanılmış, Hacı Arif Efendi bu görevi üstlenerek, Hüseyin Avni Paşa'dan yardım istemiş, ardından Nisten'e ait olan Fransızca lügat cemiyet üyeleri arasında paylaştırılarak tercüme etme yoluna gidilmiştir. Tıp terimlerinin karşılıklarını bulmak için İbn-i Sina, Zehravi, ve Razi'nin eserlerinden faydalanılmış, bu kitaplardan tam olarak fayda elde edilemeyince Şanizade Ataullah Efendi'nin *Mir'atülebden fi teşrihi âzalinsan* adlı eserinden faydalanmışlardır.¹²³ Çalışmalar nihayetinde sonuç vermiş ve 1873 yılında ilk tıp sözlüğümüz "Lügat-ı Tıbbiye" basılmıştır. Daha sonra bu sözlüğün genişletilmiş ikinci baskısı hazırlanarak "Lügat-ı Tıp" adı ile 1900 yılında yayınlanmıştır.¹²⁴ Cemiyetin bu çalışmalarının ardından, envanterimizde de göreceğimiz üzere tıp alanında ortaya çıkan eserlerde büyük artışlar meydana gelmiştir.

Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin görevleri salnamelerde şöyle ifade edilmiştir;

*"Lisan-ı ecnebiyeden lisan-ı azab'ül beyan-ı Osmanîye tercüme olunan ulum-u tıbbiye, cerrahiye ve ispençiyariye ve hikemiyeye dair bilcümle kütüb ve resailin tercümeleriyle tıbbiye dair mütercem kütüb ve resailin ve mekalat-ı tıbbiye'nin kablettabi muayene ve tetkikle ve mübahasat-ı ilmiye ile iştilal on beş günde bir kere içtima eder."*¹²⁵

"Cemiyet, kitap çalışmalarına devam ederken tıbbi konferansların gereği duyulur ve 1892 yılında "Tıbbi müzakereler" adıyla toplantılar düzenler. Bu toplantılar bilimsel

¹²² Nil Sarı, "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye ve Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Akımı" *Osmanlı İlmî ve Mesleki Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987, s.124-125.

¹²³ Uludağ, a.g.m, s.972.

¹²⁴ Ayten Altıntaş, "143 yıllık tıp derneği: Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye", *SD Dergi*, sayı.14, 2012, s.101.

¹²⁵ Unat, a.g.m., s.94.

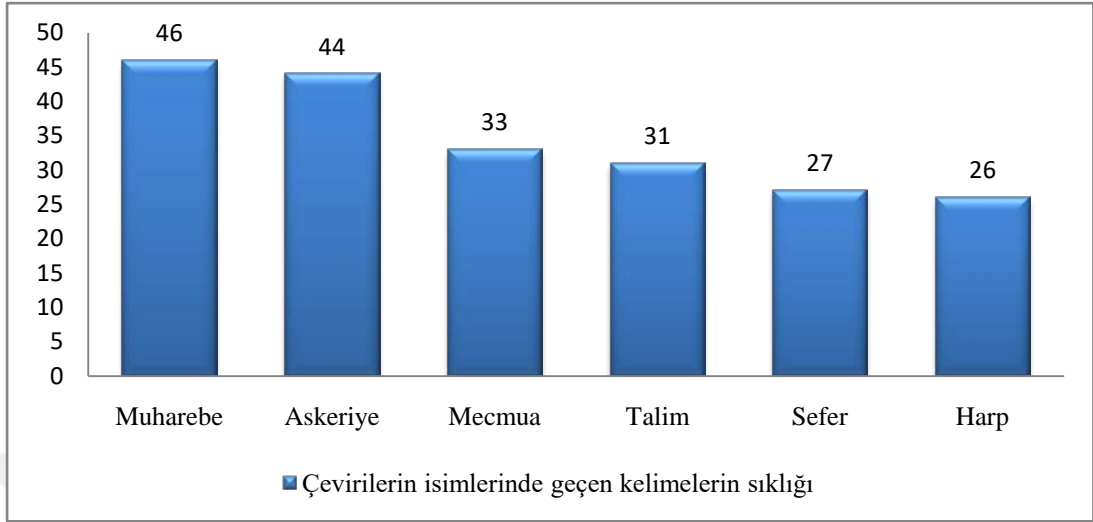
olsa da toplantıların yapılmasının mahsurlu olduğu görüşü ile Cemiyet 29 Mayıs 1897 tarihinde II. Abdülhamid'in emri ile kapatılır. Cemiyetin tercüme çalışmaları “Tedkik-i Müellefât Komisyonu” adıyla devam eder, II. Meşrutiyetin ilanı ile yasak kalkarak çalışmalar tekrar başlar.”¹²⁶

Osmanlıda çeviri faaliyetleri adına kurulan bu kurum ve kuruluşlar, Osmanlı'daki genç aydınların fikir hayatının gelişmesine aracılık etmiştir. Batı dillerini öğrenen genç aydınlar Batı'daki ilim ve fikir hareketlerini takip etme şansını elde etmişler, aynı zamanda birçok alandan birçok bilimsel çeviriyi literatürümüze kazandırmışlardır.

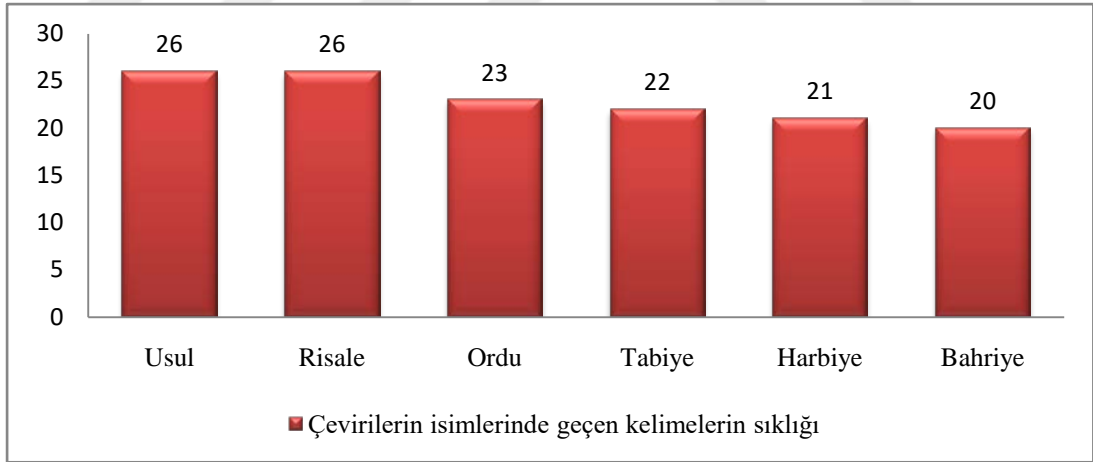
¹²⁶ Altıntaş, a.g.m., s.101.

ÇEVİRİLERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

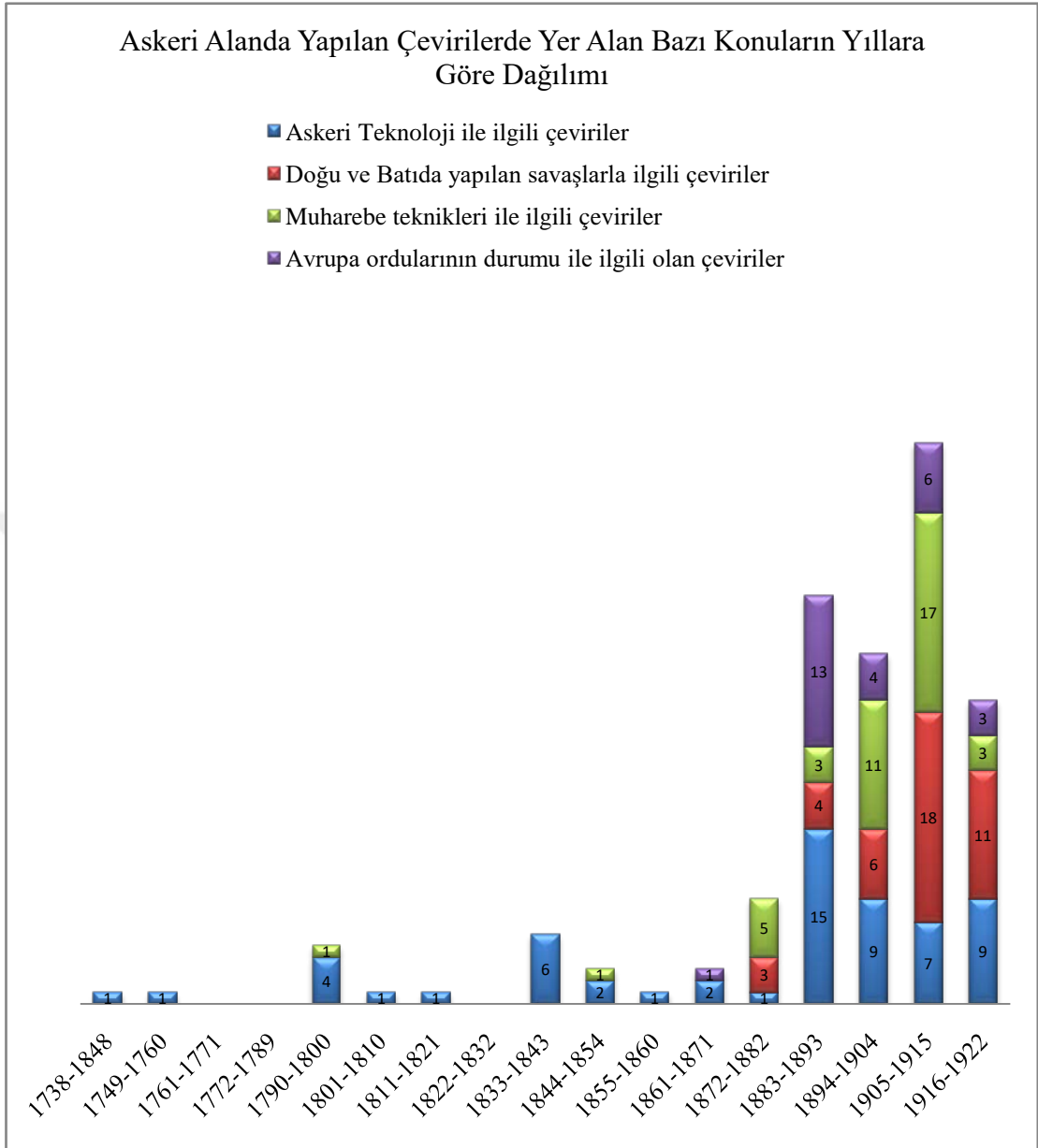
2.1. Askeri

Grafik 1.

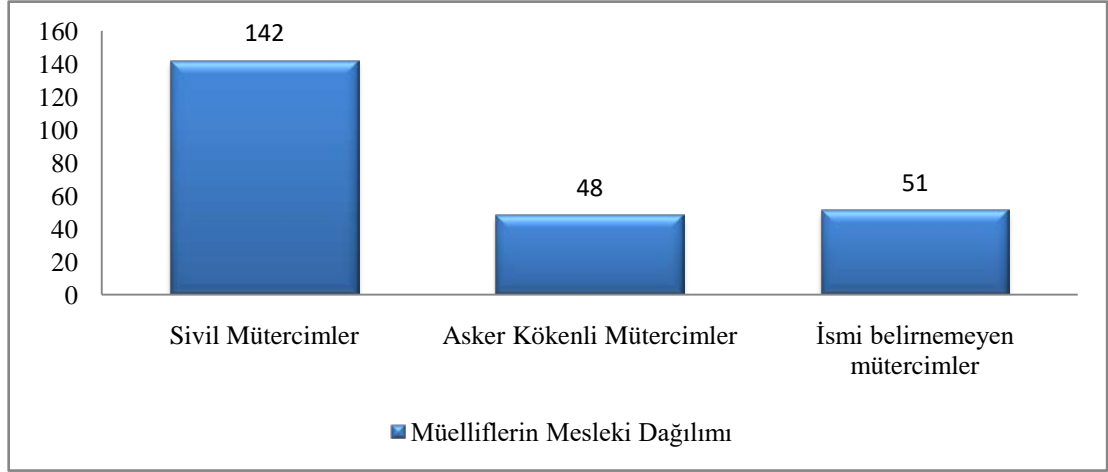

Grafik 2.

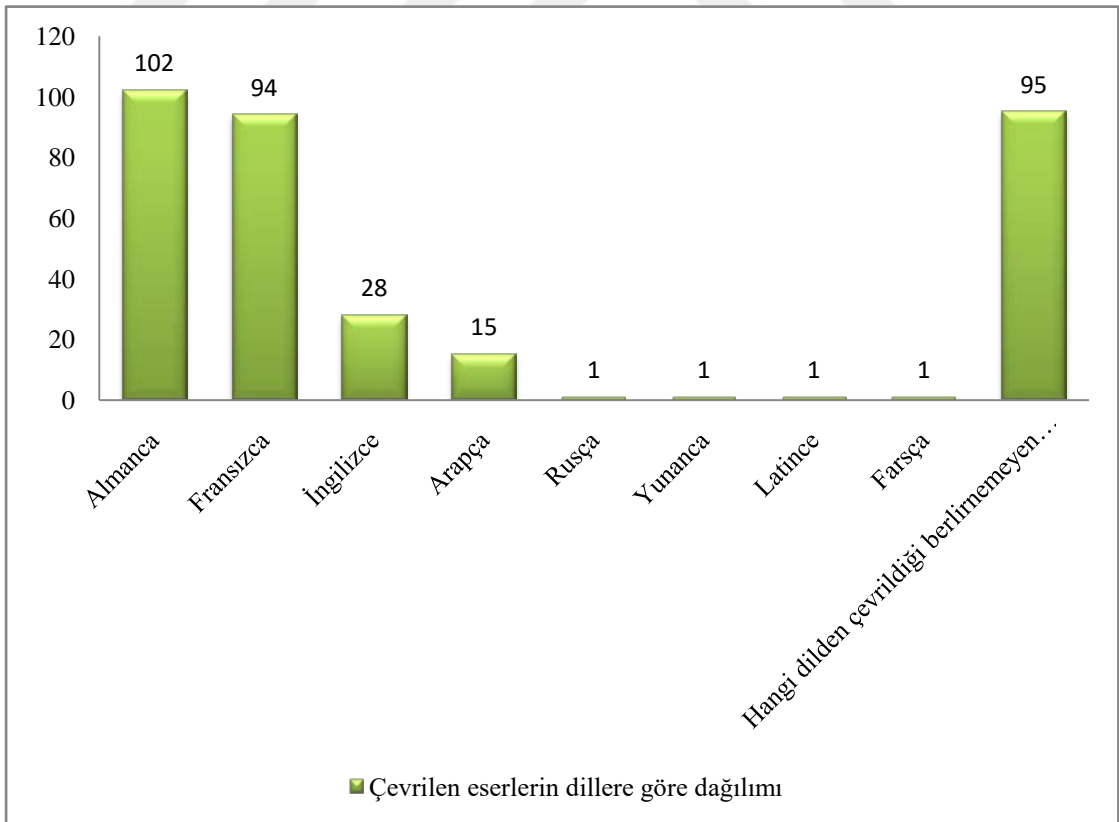
Grafik 3.

Yukarıdaki grafiğe baktığımızda askeri alanda yapılan çevirilerde Batılı devletlerin ordularının durumlarını ve bu devletlerin yaptıkları savaşları içeren çevirilerin, askeri teknoloji ile ilgili olan çevirilere nazaran daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu durum bize Osmanlı yenileşmesinin başarısızlığının nedenlerinden biri olan “problemin temeline inme yerine geçici çözümler bulma” sorunsalının çeviri alanında da devam ettiğini göstermektedir. İmparatorluğun son dönemlerinde alınan ağır yenilgiler, Osmanlı’daki aydınları Batılı devletlerin orduları ve yaptıkları savaşlar hakkında çeviriler yapmaya yöneltmiştir. Böylelikle askeri teknoloji ile ilgili çeviriler ikinci planda kalmıştır.

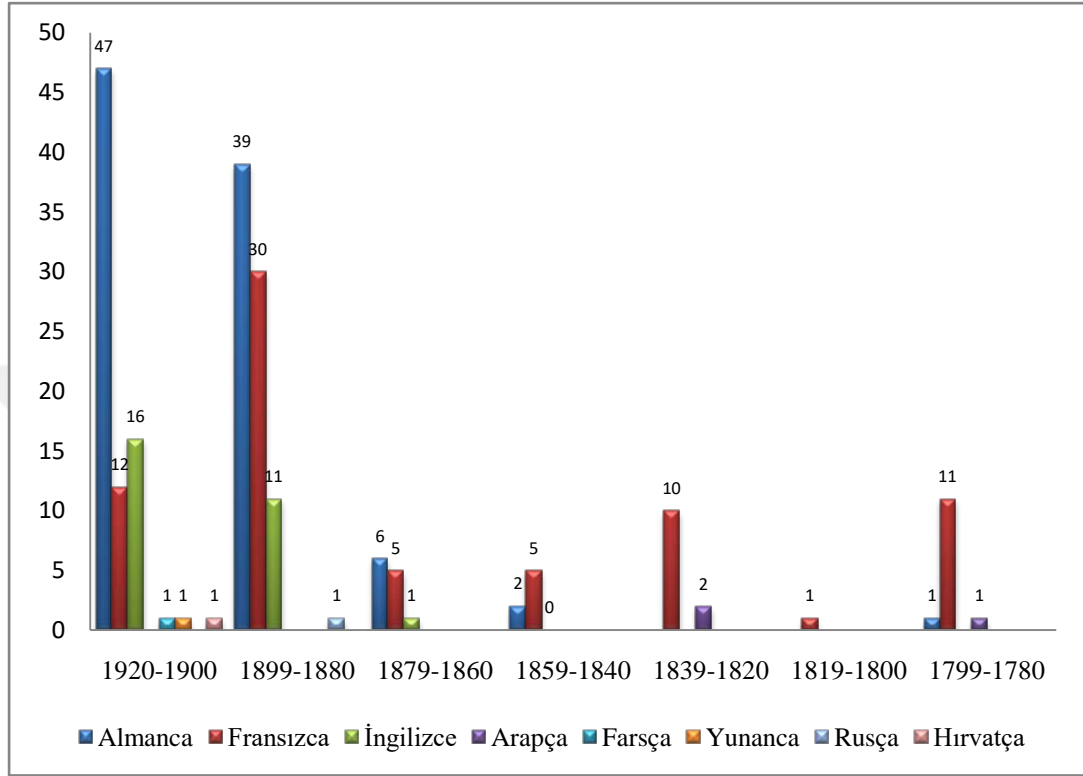
Grafik 4.

Müelliflerin mesleklerine göz gezdirdiğimize ise, sivil mütercimlerin, asker kökenli mütercimlerden yaklaşık 3 kat fazla olduğunu görmekteyiz. Asker kökenli mütercimlerin daha fazla çeviri yapması beklenirken bu durumun ortaya çıkması dikkate değer bir durumdur.

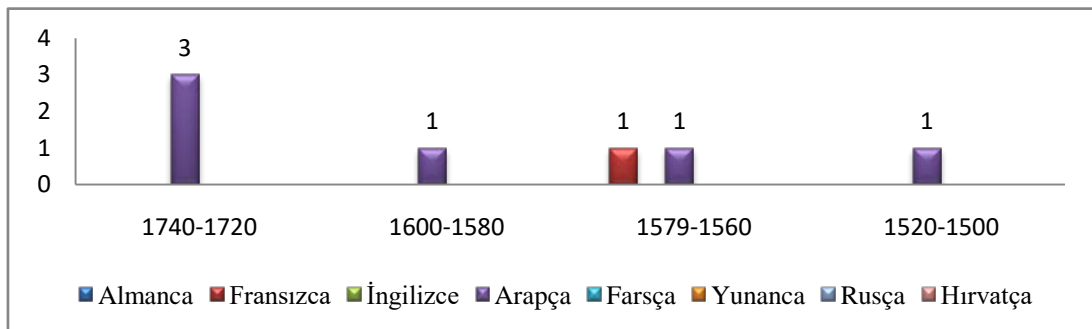
Grafik 5.

Grafik 5'e baktığımızda askeri alanda yapılan çevirilerin, hangi dillerden yapıldığını görmekteyiz. Grafikte Almanca dilindeki eserlerin, diğer dillere ait olan eserlerden daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu durumu göz önünde bulundururken, envantere hangi dilden çevrildiği bilinmeyen eserlerin var olması durumu göz ardı edilmemelidir.

Grafik 6.

Çevrilen eserlerin yıllara göre dağılımına baktığımızda, Osmanlı'nın son yıllarında Fransızca çevirilerde bir düşüş, Almanca ve İngilizceden yapılan çevirilerde ise artış olduğunu gözlemlemekteyiz. Ayrıca askeri teknoloji alanında, Doğu dillerinden yapılan çevirilerin oldukça az olduğu görülmektedir.

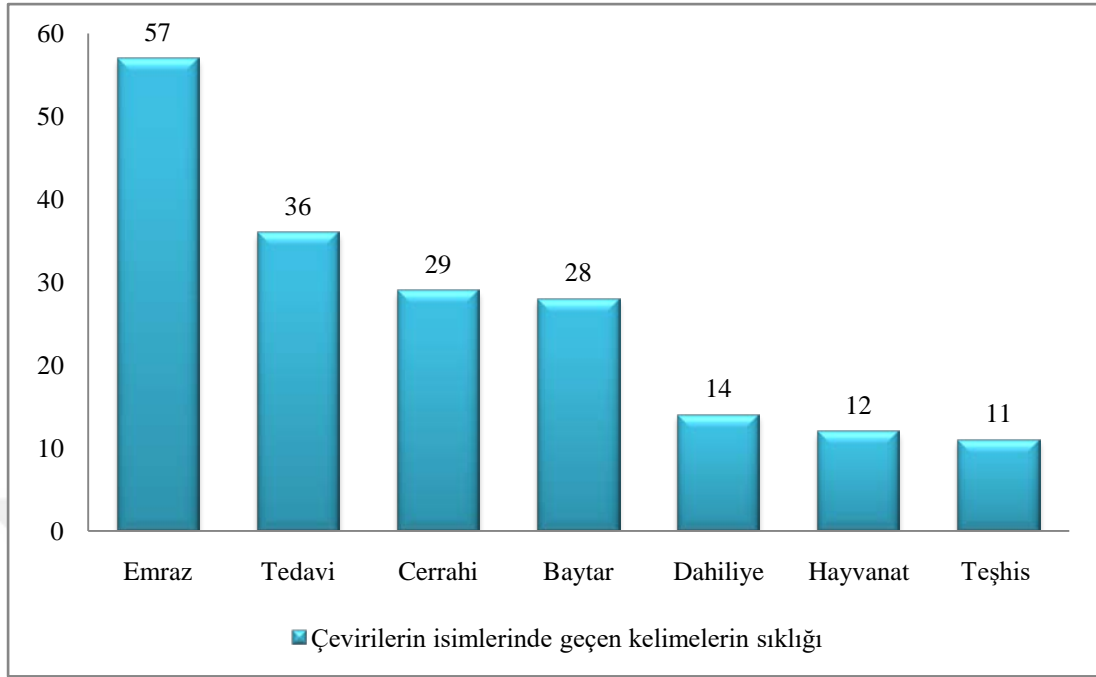
Grafik 7.

Askeri Alanda Sık Çeviri Yapan Yazarlar

■ Konstantin İplisanti	5
■ Mustafa Hâmi Paşa	3
■ İbrahim Muhyiddin	3
■ Mehmed Sâmi	4
■ Mehmed Tahir	4
■ Hayrî Paşa	3
■ Mehmed Rüşdî	8
■ Mehmet Ali Nüzhet Paşa	7
■ Ali Galip b. Ali	5
■ Ahmed Muhtar Paşa	6
■ Ahmed Refik Altınay	12

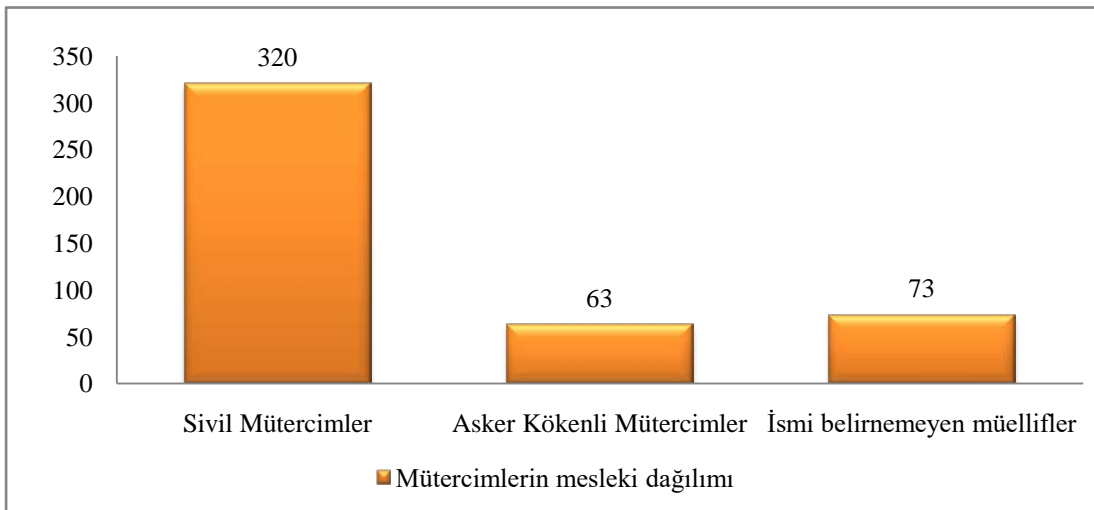
Grafik 8.

2.2. Tıp

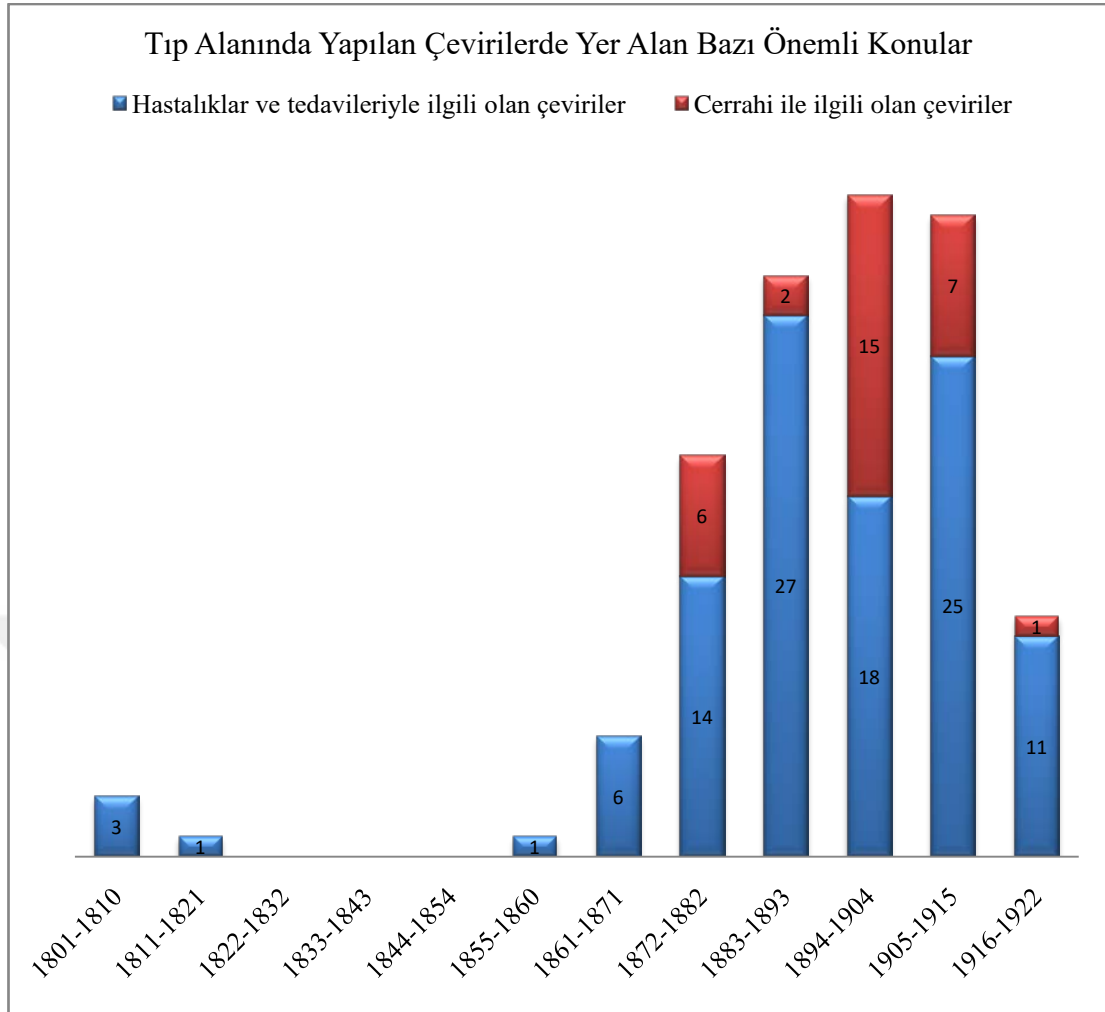

Grafik 9.

Çevirilerin isimlerinin analizine bakıldığında tedavilerle ilgili olan çevirilerin, cerrahi alanında yapılan çevirilerden daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu durum bizlere ihtiyaca göre çeviriler yapıldığını göstermektedir.

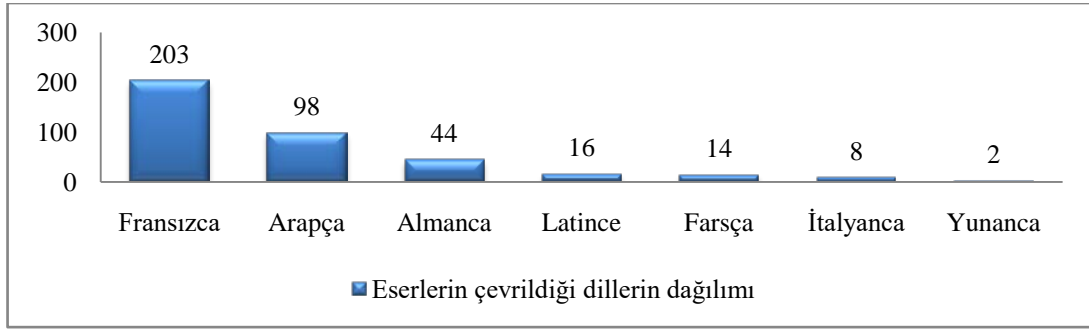
Grafik 10.

Grafik 11.

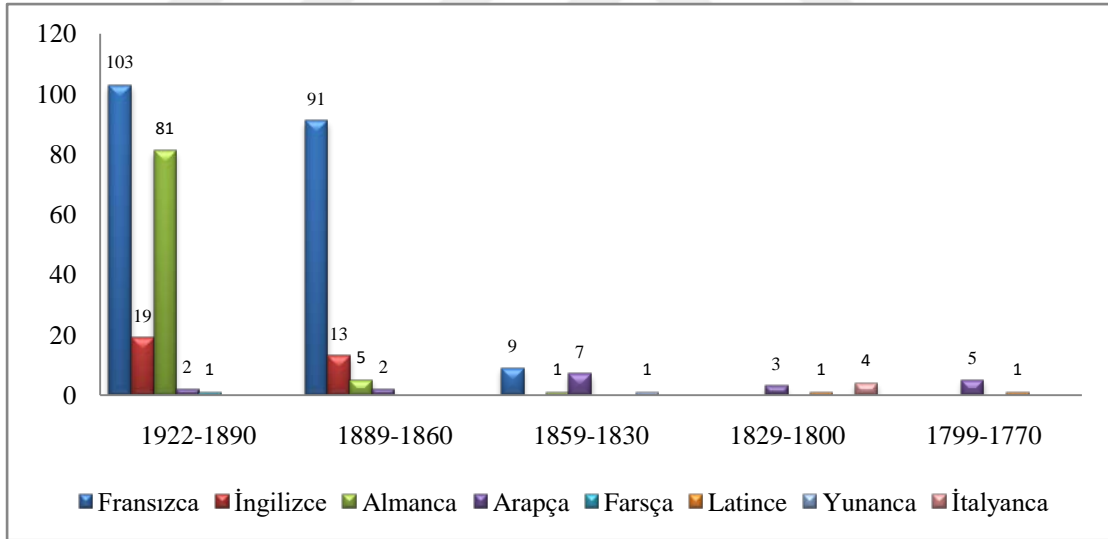
Grafiğe baktığımızda hastalık tedavileri üzerine yapılan çevirilerin üstünlüğü göze çarpmaktadır. Osmanlı'yı 19. Yüzyılda etkileyen salgın hastalıklar bu durumun yaşanmasında etkili olmuştur. Ancak burada dikkat çekici bir bilgi göze çarpmaktadır. Osmanlı'da yaşanan veba ve kolera salgınlarının 18 ve 19. Yüzyılda Osmanlı'yı etkilediğini düşünecek olursak, salgınlar ile ilgili yapılan bilimsel çevirilerde büyük ölçüde geç kalındığı görülmektedir. Cerrahi alanda yapılan çevirilere bakıldığında ise sayıca azlık fark edilmektedir. Cerrahi dalının Osmanlı'da yavaş ilerlemesine, cerrahların sadece anatomi bilgisine sahip olmasının yeterli olmaması, fizyoloji, kimya, teknik konular ağırlığı ve eczacılık bilgilerinin de yüksek düzeyde olması gerekliliği sebep olmuştur. Uygarlığın her döneminde cerrahi, tıp dalları arasında geç gelişmiştir.¹²⁷

¹²⁷ Esin KAHYA, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Cerrahi Çalışmalardan Bazı Örnekler" <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/26.php> (Erişim Haziran 2018)

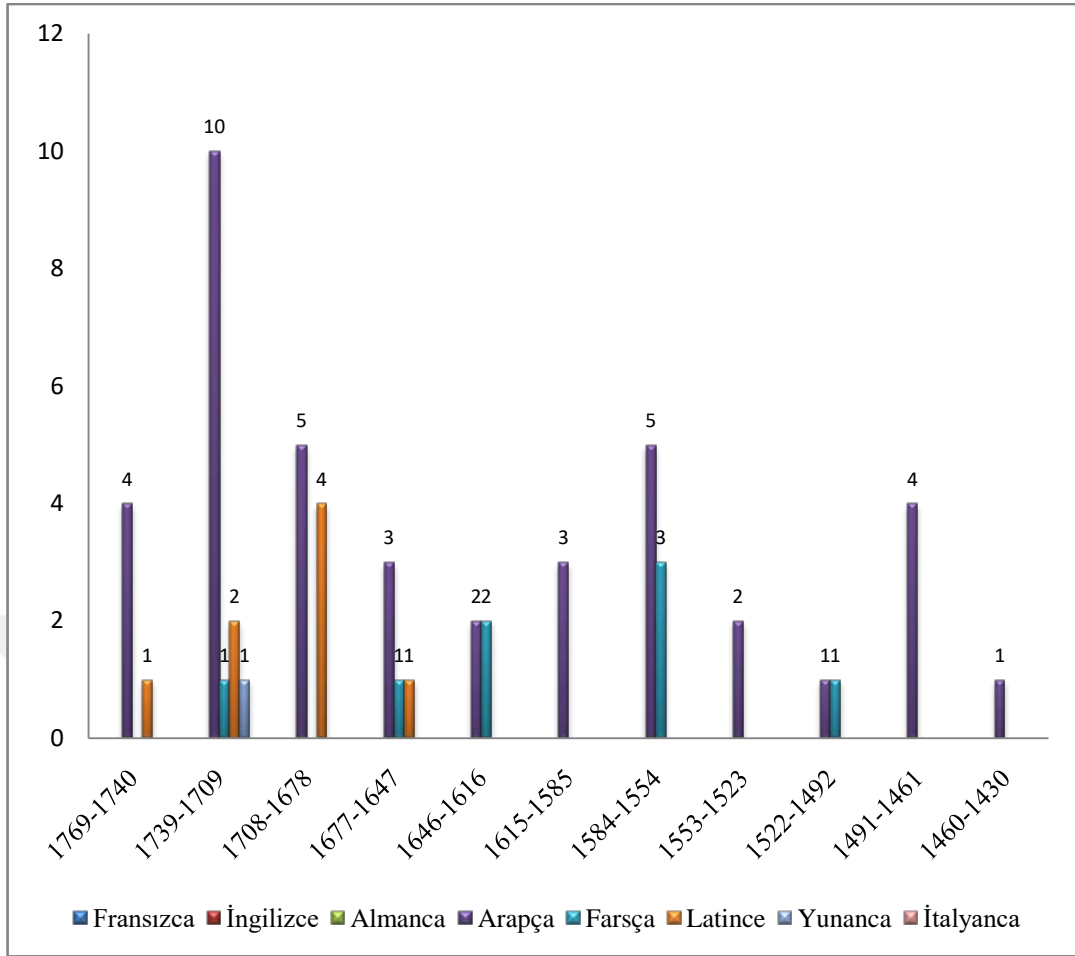
Grafik 12.

Osmanlıda tıp alanında yapılan çevirilere baktığımızda, Fransızcanın yanı sıra Arapça çevirilerin fazlalığı görülmektedir. Bu alanda İbn Cazla, İbnü'l-Baytar, İbnü'n-Nefis gibi İslam uygarlığının yetiştirdiği bilginlerin eserleri çevrilerek Osmanlı tıbbına kazandırılmıştır.

Grafik 13.

Grafiğe baktığımızda Almandan yapılan çevirilerin 1922-1890 yılları arasında büyük artış kaydettiğini görmekteyiz. Ayrıca İngilizce ve Fransızcadan yapılan çeviriler daha lineer bir biçimde ilerlerken, Almandan yapılan çevirilerin yaklaşık 15 kat artması dikkat çekmektedir. Bu artışın, II. Abdülhamit devrinde, Almanya'dan getirilen Dr. Rieder önderliğinde kurulan askeri tıp okulunun kurulduğu yıllara denk gelmesi dikkat çekicidir. Dr. Rieder sayesinde sağlanan bu tesir Alman tıbbının Osmanlı'da tanınmasına sebep olmuştur.

Grafik 14.

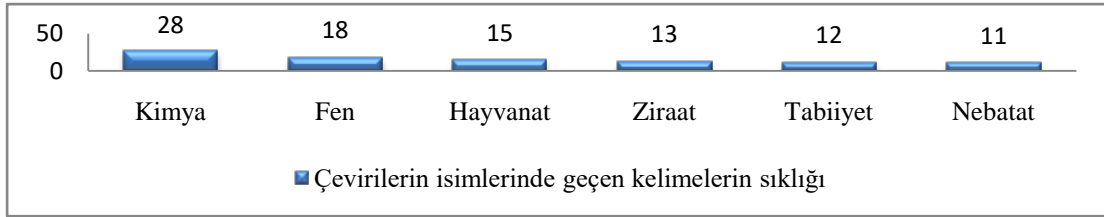
Osmanlı'da daha erken dönemlere baktığımızda Arapçadan yapılan çevirilerin oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Özellikle Grafik 13 ve 14'e baktığımızda Osmanlı'nın Doğu tıbbından Batı tıbbına geçişini net olarak görmekteyiz.

Tıp Alanında Sık Çeviri Yapan Yazarlar

■ Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi	6
■ Gevrek-zâde Hâfız Hasan	7
■ Hekimbaşı Mustafa Behçet	4
■ Kâtip-zâde Mehmed Nûrî Birgivî	4
■ Hüseyin Remzi	5
■ Hacı Hüseyin Sabri Paşa	7
■ Ahmed Hilmi Paşa	5
■ Hamdi Paşa b. Azîz	9
■ Sakızlı Hayreddin Paşa	4
■ Mustafa Hüseyin	4
■ İbrahim Cemal Paşa	4
■ Nâfîz Paşa	11
■ Abdullah Cevdet	6
■ Mehmed Fahrî Paşa	12
■ Mustafa Münif Paşa	7
■ Besim Ömer Akalın	4
■ Âkil Muhtar Özden	17
■ Tevfik Salim Sağlam	4

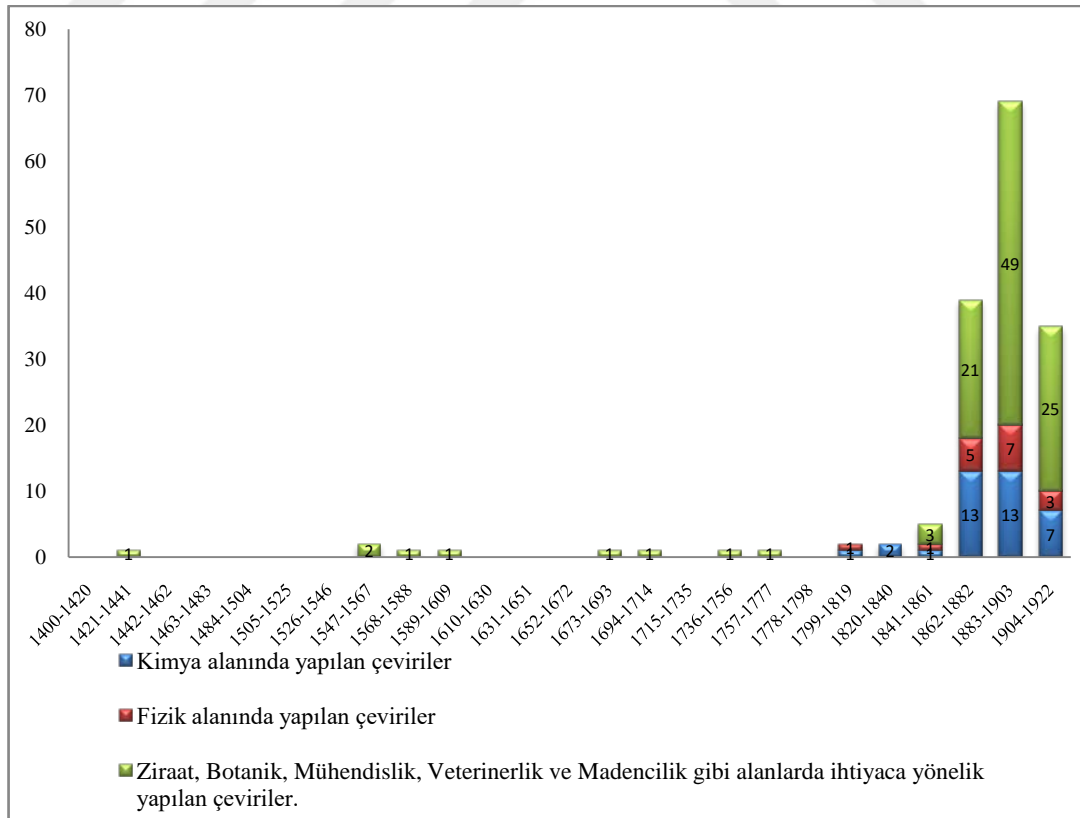
Grafik 15.

2.3. Fen ve Sosyal Bilimler

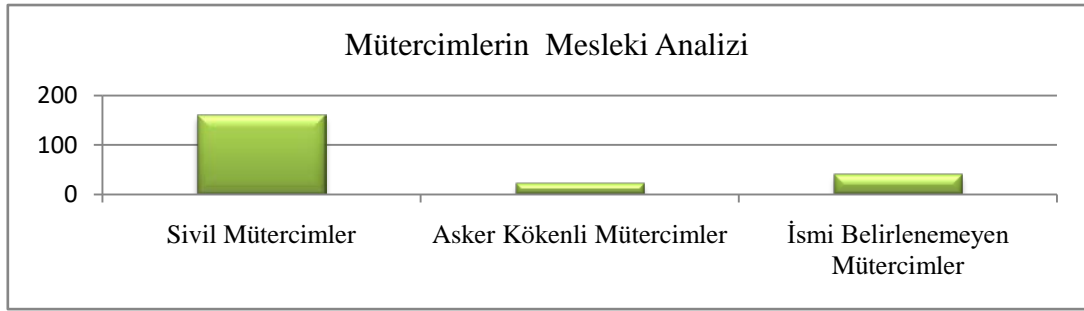

Grafik 16.

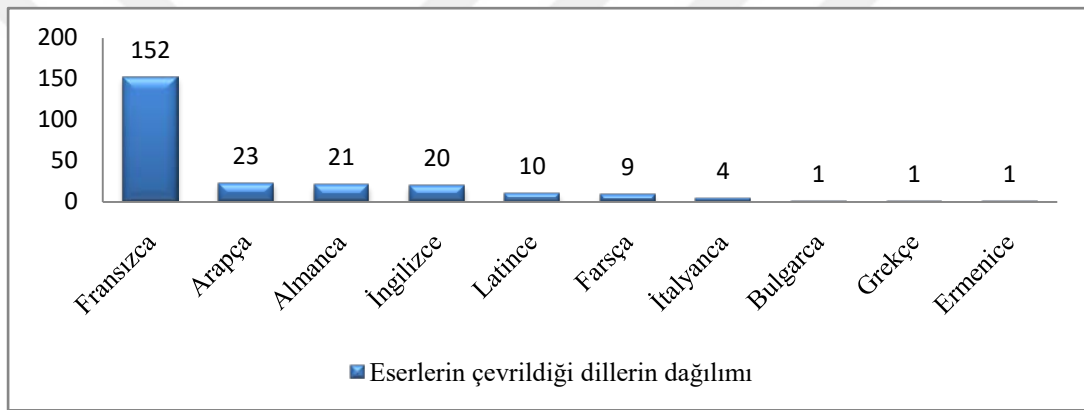
Grafik 16 ve Grafik 17'ye baktığımızda, kimya alanında oldukça fazla eserin çevrildiği görülmektedir. Özellikle fizik ve felsefe alanında yapılan çevirilerin azlığı göze çarpmaktadır. Bu durumun yaşanmasında Osmanlı aydınınının aklında, fizik ve felsefe gibi teorik bilim dallarını gündelik hayatta kullanabilme olanağının olmamasının sebep olduğu söylenebilir. Fen bilimleri alanında ziraat, hayvancılık, madencilik ve botanik ile ilgili olan çevirilerin sayısı da yadsınamayacak kadar çoktur. Osmanlı'da ziraat ve hayvancılığın önemli bir uğraşı olması durumu ve bilgiyi gündelik hayatta kullanabilme imkânının Osmanlı aydınıını yönlendirmesi, bu alanlarda yoğun çeviri faaliyeti olmasına yol açmıştır.

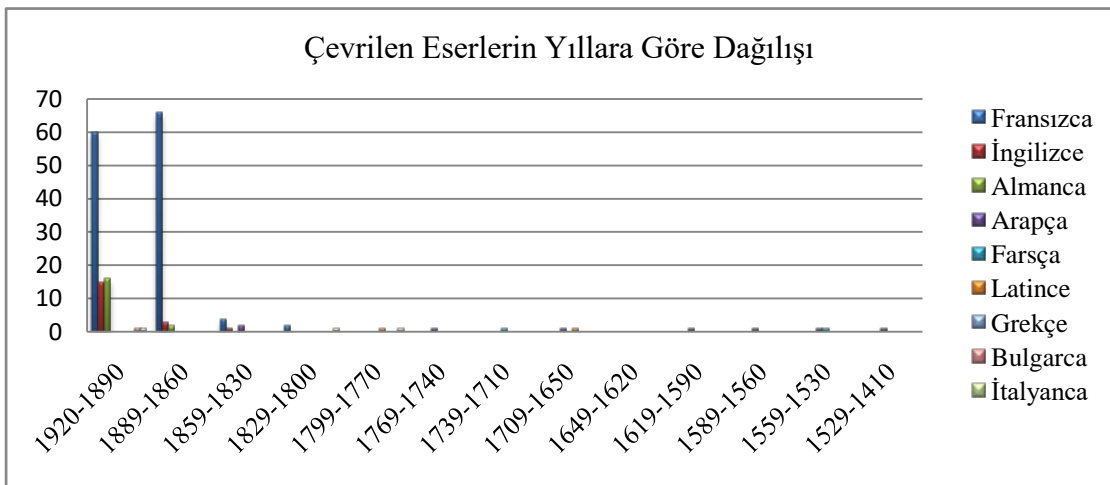
Grafik 17.

Grafik 18.

Grafik 19.

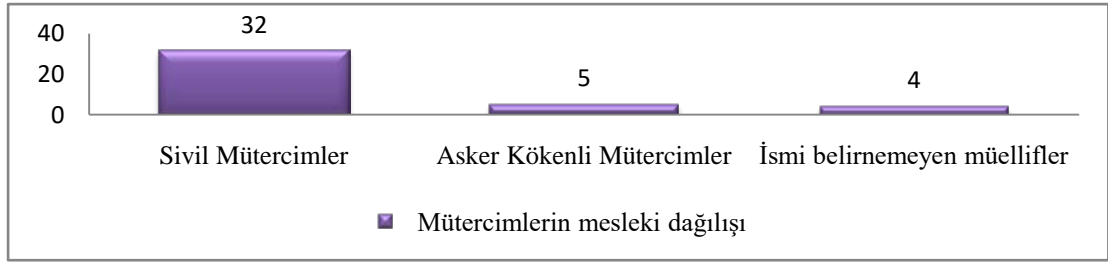
Grafik 20

Fen Bilimleri Alanında Sık Çeviri Yapan Yazarlar

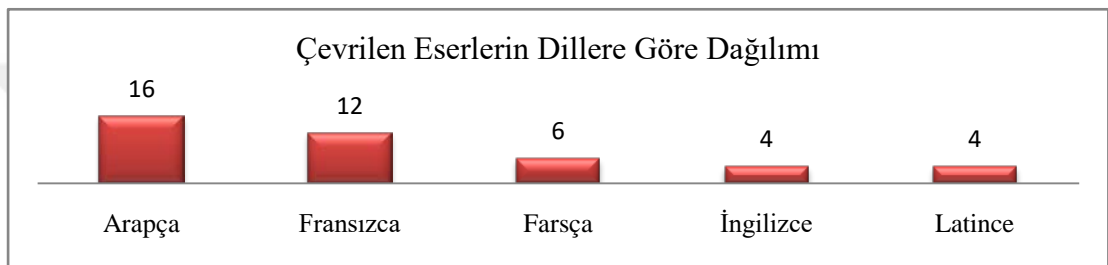
■ Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa	5
■ Bahaeddin Paşa	5
■ Hamdi Paşa b. Aziz	4
■ Hüseyin Remzi	4
■ Salih Zeki	6

Grafik 21.

2.4. Astronomi

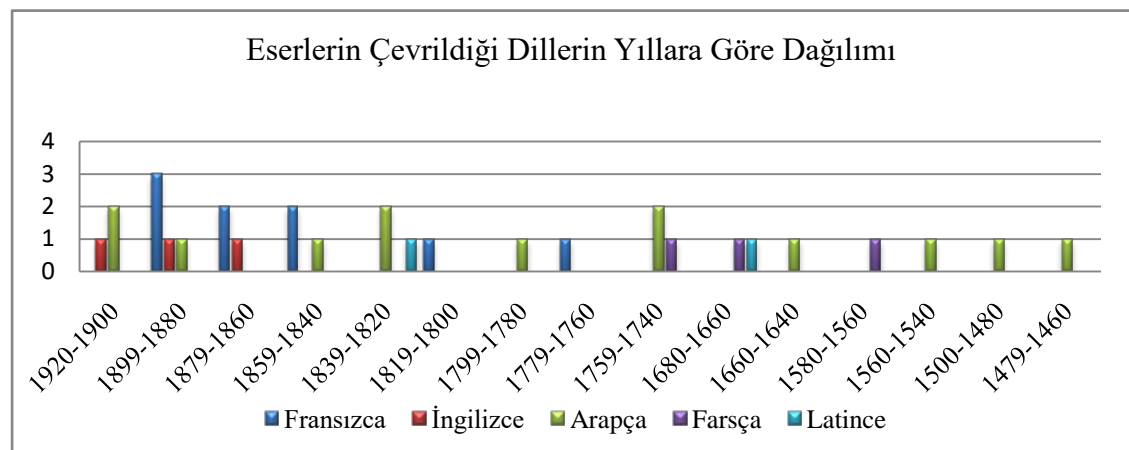

Grafik 22.

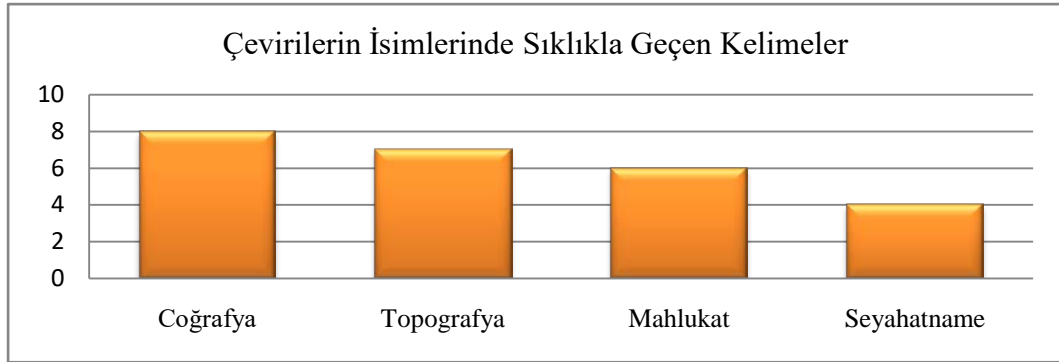
Grafik 23.

Astronomi alanında yapılan çevirilerin azlığı analizin sonuçlarının sağlıklı olmasını engellemektedir. Ancak Osmanlı'da çevrilen bilimsel eserlerin geneline baktığımızda Fransızca ve Almanca'nın üstünlüğünü görürken. Astronomi alanında Arapçadan yapılan çevirilerin fazla olduğunu görmekteyiz.

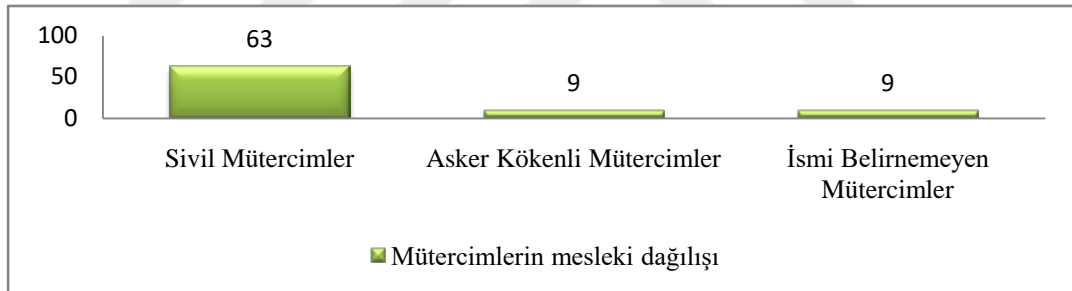
Grafik 24.

2.5. Coğrafya

Grafik 25.

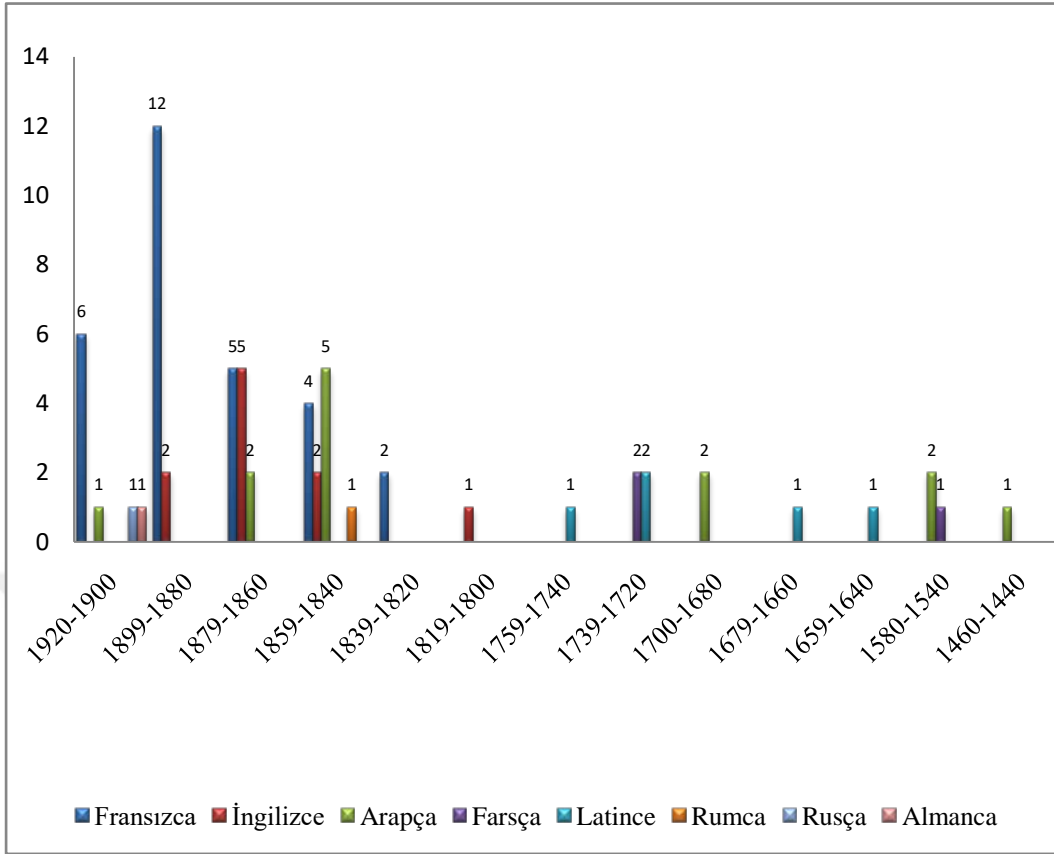
Coğrafya alanında yapılan çevirilere baktığımızda, yapılan çevirilerin azlığı analiz sonuçlarının sağlıklı olmamasına neden olmaktadır. Envanterde göze çarpan önemli bir nokta Kazvini'ye ait olan “*Acaibü'l Mahlûkat*” adlı eserin birçok kez çevrilmesidir.

Grafik 26.

Grafik 27.

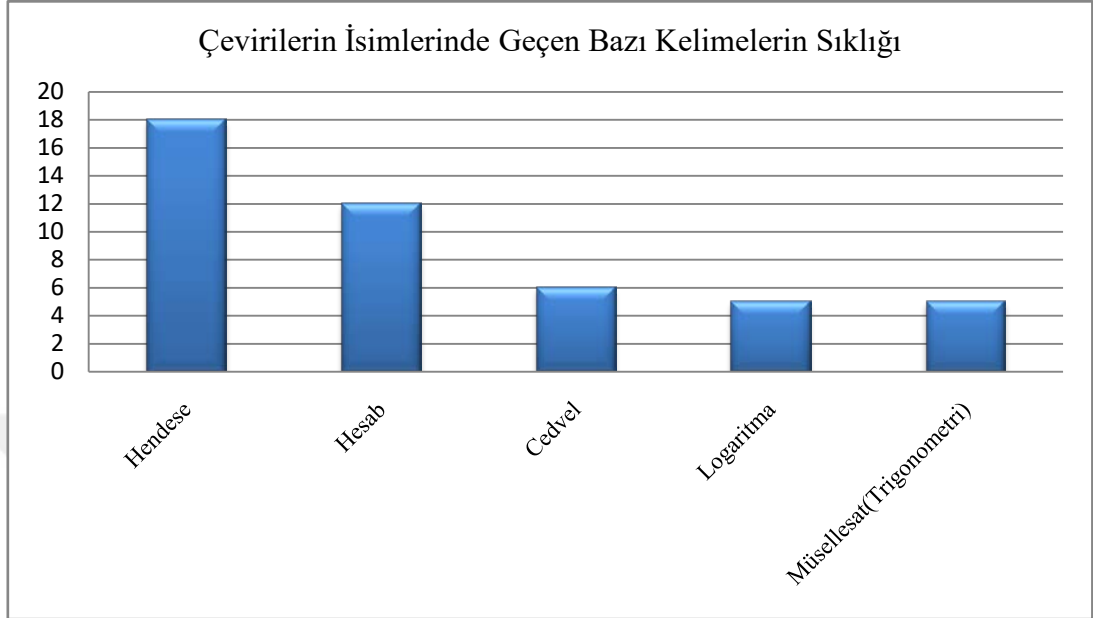

Grafik 28.

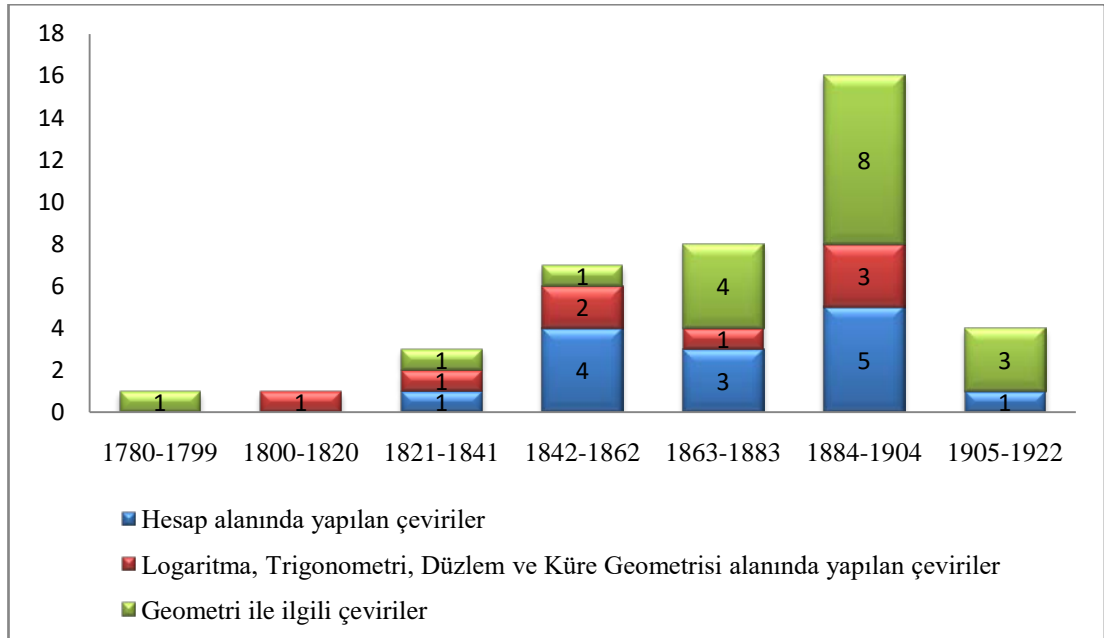
Coğrafya Alanında Sık Çeviri Yapan Yazarlar	
Hüseyin Hüsnî	3
Kolağası Ahmed Bey	4

Grafik 29

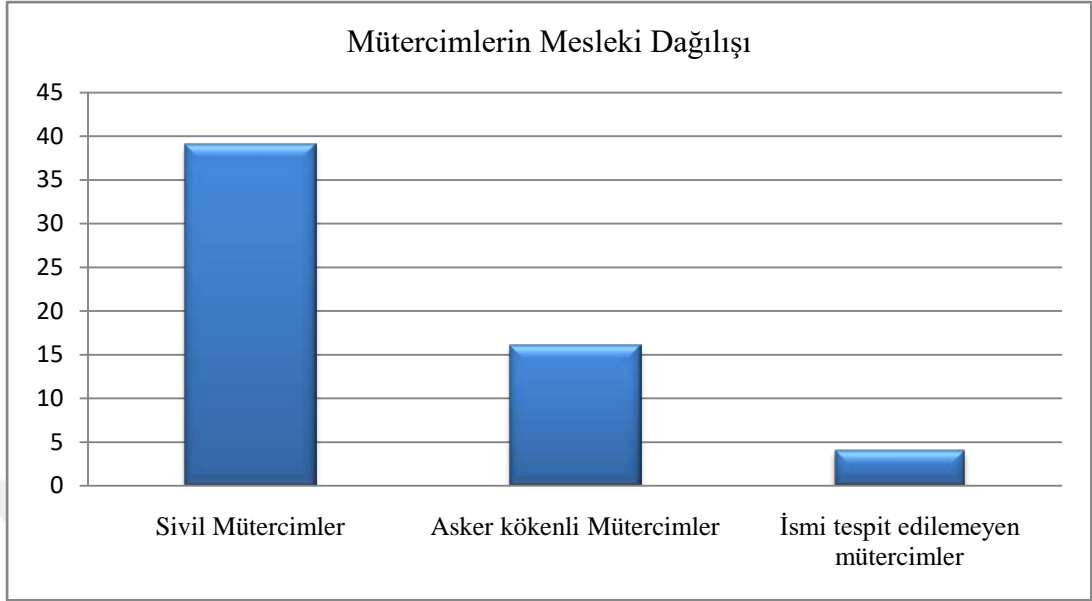
2.6. Matematik

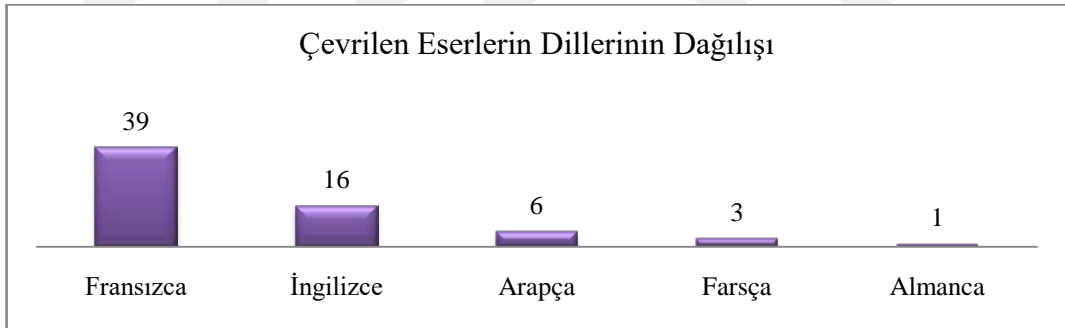
Grafik 30.

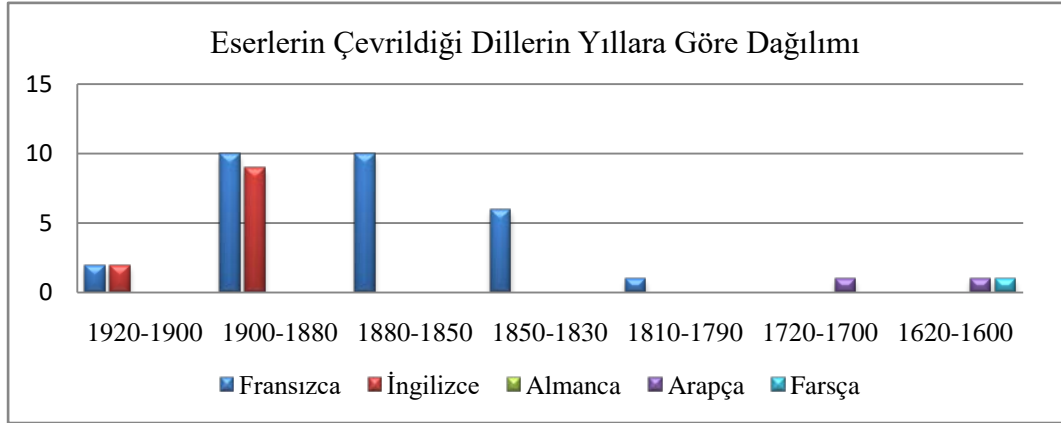
Grafik 31.

Grafik 32.

Grafik 33.

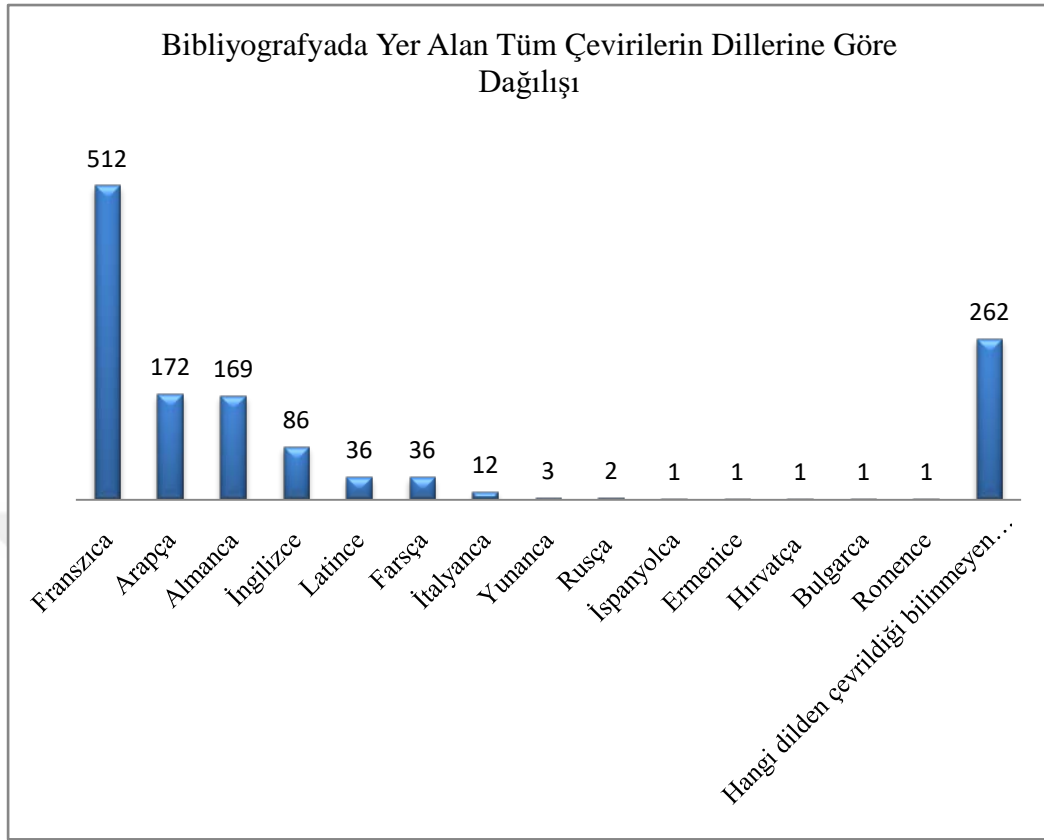

Grafik 34.

Matematik Alanında Sık Çeviri Yapan Yazarlar

■ İbrahim Edhem Paşa	7
■ Hüseyin Rıfki Tamani	3
■ Şanizade Mehmed Ataullah	3

Grafik 35.

Grafik 36.

SONUÇ

Osmanlı'da çeviri faaliyeti ilk elçiliklerin açılmasından önce başlamış olsa da önemli bilimsel çeviriler Batıyla olan temaslardan sonra başlamıştır. Bu temasları sağlayan en önemli kurumlardan birisi ise tercümanlık kurumu olmuştur. Divan-ı Hümayun tercümanları ve Bab-ı Ali Tercüme Odası memurları devletin resmi yazışmalarını çevirmek için görev almış olmalarına rağmen bildikleri diller, onları Batı ile yakınlaştırmış, bilimin ve çevirinin önemini kavramalarını sağlamıştır. Bu kurumlar resmi bir yapı olarak görünse de hepsi birer okul vazifesi görmüş ve birçok önemli tercümanın yetiştiği yapılar olarak tarihe geçmişlerdir. Bu kurumlarda görev alan birçok aydın (Örneğin Başhoca İshak Efendi) resmi belgeleri çevirmekle kalmamış, Batıdaki bilimsel araştırmaları da çevirmişlerdir.

Osmanlı'da yapılmış olan bilimsel çevirilerin hangi eserlerden çevrildiğini araştırırken, birçok bilgiye ulaşılmış bulunmaktayız. Örneğin Osmanlı'da en çok çevirinin, askeri teknoloji ve tıp alanında yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu durum bize çevirilerin fizik, kimya ve biyoloji gibi alanlarından daha çok, ihtiyaca yönelik olan alanlarda yapıldığını göstermektedir. 19. yüzyılda siyasi ve askeri açıdan oldukça zor durumda olan Osmanlı devletinde kötü olan gidişatı durdurmak, Osmanlı aydınınının aklını her zaman meşgul etmiştir. Özellikle Batı ülkelerinin ordularını anlatan eserlerin ve yeni askeri teknolojilerden bahseden eserlerin çevrilmesi bize bu durumu kanıtlamaktadır. Örneğin Mehmed Rüşdi'nin, Avrupa ülkelerinin askeri teşkilatlanmalarını anlatan birçok eseri çevirdiği bilinmektedir. Askeri alanda en çok çevirinin, Ahmed Refik Altınay ve Mehmed Rüşdi tarafından yapıldığı göze çarpmaktadır. Askeri alanda yapılan çevirilerde göze çarpan bir diğer bilgi ise en çok çevirinin Almancadan yapılmış olmasıdır. Birçok alanda Fransızca öncü iken, askeri alanda Almanca'nın üstün olmasını özellikle Osmanlı'nın son dönemlerindeki Türk-Alman yakınlaşmasına bağlamak uygun olacaktır. Ayrıca askeri alanda yapılan çevirilere baktığımızda, özellikle Osmanlı'nın son yıllarında Fransızca çevirilerde bir düşüş, Almanca ve İngilizceden yapılan çevirilerde ise artış olduğu görülmektedir.

Tıp alanında ise Osmanlı'nın son yıllarında toplumsal hayatı büyük ölçüde etkileyen salgın hastalıklar, mütercimleri bu konu hakkında çeviriler yapmaya sevk etmiştir. Ancak salgın hastalıkların Osmanlı'yı 18 ve 19. yüzyıllarda etkilediği düşünülecek

olursa, yapılan çevirilerde büyük ölçüde geç kalınmıştır. Osmanlı'da frengi gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda da kayda değer sayıda çeviri yapılmıştır. 19.yüzyıl sonlarında "Sıhhatnümâ-yı Tenasül" adlı cinsel sağlıktan bahseden bir çevirinin bulunması, bizlere Osmanlı'da cinsel sağlık konusunda bile çeviri yapıldığını göstermektedir. Tıp alanında yapılan çevirilere baktığımızda dikkate değer bir diğer husus da yüzlerce mütercim arasında yalnızca bir tane kadın mütercimin bulunmasıdır. Fatma Zeliha adındaki bir hemşire, hastabakıcılık üzerine bir kitabı çevirmiştir. Ayrıca tıp alanında en çok çevirinin Âkil Muhtar Özden ve Mehmed Fahrî Paşa tarafından yapıldığı saptanmıştır.

Osmanlı'da yoğun çeviri yapılan bir diğer alan ise fen bilimleri alanıdır. Bu konuda özellikle kimya alanında, diğer alanlara nazaran daha fazla çeviri yapıldığını görmekteyiz. Aynı zamanda yine sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda, özellikle ziraat, hayvancılık, botanik, madencilik alanlarında birçok çeviri yapıldığı görülmektedir. Bu durum çevirilerin daha çok ihtiyaçlar doğrultusunda yapıldığını kanıtlamaktadır. Matematik alanına baktığımızda, özellikle geometri alanında birçok eser verilmesi, düzlem ve uzay geometrisi gibi spesifik alanlarda da çeviriler yapılması dikkat çekmektedir. Matematik alanında en çok çevirinin Salih Zeki tarafından yapıldığı saptanmıştır. Osmanlı'da Astronomi alanında oldukça az çeviri yapıldığı araştırmamızda karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda özellikle Arapçadan yapılan çeviriler göze çarpmaktadır. Osmanlı'da çeviri faaliyetlerine bakıldığında en fazla çevirinin Batı dillerinden yapıldığı görülmekteyken, astronomi alanında Arapçadan yapılan çevirilerin fazlalığı görülmektedir. Coğrafya alanında yapılan çevirilere baktığımızda genellikle seyahatnamelerin ve harita çevirilerinin sayısının fazla olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Kazvini'ye ait olan *Acâibü'l-Mahlûkat* adlı eserin birçok kez çevrildiği görülmektedir.

Osmanlı'da yapılan çevirilere bakıldığında önemli görünen bir diğer husus, mütercimlerin çevirdikleri eserlerin isimlerine sadık kalarak çevirilerini oluşturmalarıdır. Özellikle tıp alanında yapılan çevirilere baktığımızda mütercimlerin çevirdikleri eserlerin isimlerine daha sadık kaldıkları görülmüştür. Bu sebepten dolayı envanteri oluştururken tıp alanında yapılan çevirilerin orijinallerine ulaşmakta pek bir zorlukla karşılaşılmamıştır.

Oluşturduğumuz bu envanterin geliştirilmeye açık bir envanter olduğunu söylemiştik. Ayrıca envanterin eksik yönlerinin de olduğu görülmektedir. Birçok yazarın hangi

eserlerden çeviri yaptıklarını belirtmemesi, bazı eserlerin künyelerinin eksik kalmasına yol açmıştır. Ayrıca bazı mütercimlerin çeviri yaptıkları eserin yazarlarını eksik veya yanlış telaffuz etmeleri de envantere eksiklikler oluşmasına sebep olmuştur. Envanterin eksikliklerinden bir diğeri ise, mütercimin çevirdiği eseri kendi ürünüymüş gibi belirtmesi veya birçok kaynaktan çevirip bir derleme oluşturması sorunudur. Bu durum eserin çeviri olup olmadığı konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Bu eksiklikler önceden de bahsettiğimiz gibi uluslararası ve disiplinler arası çalışmalar ile giderilebilecek ve Osmanlı'daki bilimsel çeviri faaliyeti daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Sözlükler

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Yayına Hazırlayan: Aydın Sami Güneçyal, 29. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Kapı Yayınları, 2004

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Fransevi*, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2017

Katalog ve Bibliyografyalar

Ankara Üniversitesi Yazmalar Katalogu

M. Seyfettin Özege Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu I-V, İstanbul, 1971-1979

Millî Kütüphanede Mevcut Arap Harfli Türkçe Kitapların Muvakkat Katalogu, 1956

Osmanlı Bilim Literatürü Genel İndeksi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2011

Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar, İhsan Fazlıoğlu, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul; 1997

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Koleksiyonu

Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1999

Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, A. Hamdi Furat, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2000

Osmanlı Musiki Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, Serdar Bekar And Gülcan Gündüz, İstanbul, 2003

Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi, Ramazan Şeşen, Serdar Bekar, Gülcan Gündüz, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2004

Osmanlı Tabii Ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekâr, Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, İstanbul, 2006

Osmanlı Tıbbî Bilimler Literatürü Tarihi, Ekmeleddin İhsanoğlu, Ramazan Şeşen, M. Serdar Bekar Gülcan Gündüz, Veysel Bulut, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2008

Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane Başkanlığı, Ankara, 2004

Türkiye Basmaları Toplu Katalogu (Arap Harfli Türkçe Eserler) 1729-1928 I-V (A-H), Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara, 1990-1998

Kitaplar

AKIN, Adem, *Münif Paşa ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999

AKYILDIZ, Ali, *Tanzimat Dönemi Merkez Teşkilatında Reform*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.

AKYÜZ, Kenan, *Encümen-i Dâniş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1975.

BURKE, Peter-CHIA HSIA, R. Po. "Erken Modern Avrupa'da Çeviri Kültürleri" *Erken Modern Avrupa'da Kültürel Çeviri*, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011

DORU, Nesimi, *Doğu'dan Batı'ya Köprü Süryaniler; Felsefe ve Çeviri Geleneği*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2003

ERUZ, Sakine, *Çeviriden Çeviribilime*, İstanbul, Multilingual, 2003

FİNDLEY, Carter. V., *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, İz Yayıncılık, 1994.

GÖKTÜRK, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994

HİTZEL, Frederic, *Dil Oğlanları ve Tercümanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, 1997

KARLIĞA, Bekir, *İslam Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri*, Litera Yayınları, İstanbul, 2004.

KAYAOĞLU, Taceddin, *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.

KURAN, Ercüment, *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Ankara 1968.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Basımevi, İstanbul, 1946.

SAVORY, Theodore, *Tercüme Sanatı*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1961

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011

_____, *İslam Medeniyetinde Tercüme*, Şirketi Mürettebiye Basımevi, İstanbul, 1948

_____, *İslam Felsefesi Kaynakları ve Tesirleri; Eski Yunandan Çağdaş Düşünceye Doğru*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1967

ÜLKEN, Hilmi Ziya, AMİN Samir, AYDIN Hasan, USTA Sadık, *Doğu Uygarlığı Yükselişinin Tarihsel Nedenleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014

YAZICI, Mine, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual, 1. Baskı

YÜCEL, Faruk, *Tarihsel ve Kuramsal açıdan Çeviri Edimi*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2007

WATT, W. Montgomery, *İslamın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Bilgesu Yayınları, Ankara, 2013

Makaleler

AKYILDIZ, Ali, “Tercüme odası “ *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 40, 2011

ALTINTAŞ, Ayten, “143 Yıllık Tıp Derneği: Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye” , *SD Dergi*, Sayı 14, 2012

ARSLAN, M., ŞAR S., ŞAHNE Sözen Bilge. (2017). “The First Military and Non-Official Pharmacopoeias of the Ottoman Empire.” *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2)

ARSLAN, Fatih “Encümen-i Dâniş Ve Osmanlı Aydınlanması” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 2009

ARTUNKAL, Suphi “ Türkiye Tıp Akademisinin Tarihçesi (Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye), *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*, CSA Global Publishing, İstanbul, 2006

AYDIN Bilgin. “Divan-ı Hümayun Tercümanları Ve Osmanlı Kültür Ve Diplomasisindeki Yerleri” *Osmanlı Araştırmaları XXIX*, 2007

BALCI, Sezai, “Osmanlı Devleti’nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 27 Sayı 44, 2008.

BİLİM, Cahit “Tercüme Odası”, *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi: OTAM*, Sayı 1, Ankara, 1990

BUDAK, Muhammed Ali, “Batı Kaynaklarına Göre Endülüs Medeniyeti’nin Eğitim Ve Bazı Bilim Alanlarında Avrupa’ya Katkıları” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 23, 2016

ÇAKMAKÇI, Cevdet “İbn Battûta Seyâhatnâmesi’nde Türkçe Kelimeler” *AÜİFD*, Cilt 47, Sayı 1, 2006

DOĞAN, İsmail “Osmanlı’da Bilimsel Toplulukların Türkiye’de Bilim Eğitime Etkileri” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1 ,1993

DÖLEN, Emre, “Ölümünün 50. Yılında Veteriner Kimyager Ord. Prof. Fazlı Faik Yeğül (1882 – 1965) “*Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XVII/1, 2015

DURUKAN, Emra “Tarihe Yön Veren Çeviriler” *Diyalog dergisi*, 2017/1

ERGİNÖZ, Gaye Şahinbaş, “Aylık Türkçe Bilim Dergisi Mecmua-i Fünun” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları X-I*, 2008

ERÜNSAL, İsmail E. , “Kütüphane” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 27, 2003

FİNDLEY Carter V., “The Foundation Of The Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings Of Bureaucratic Reform Under Selim III And Mahmut II”, *International Journal Of Middle East Studies*, No. 4, Vol. III, October 1972.

GÜNERGÜN, Feza, “Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Société Impériale de Médecine)” <http://www.bilimtarihi.org/pdfs/CTS.pdf> (Erişim Temmuz 2018)

GÜMÜŞSOY, Emine “Tanzimat’tan Sonra Halk Eğitimi İçin Kurulan İki Cemiyet: Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2)

GÜNYOL, Vedat, “Türkiye’de Çeviri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:2, 1983

HATEMİ, Hüsrev, KAZANCIGİL, Aykut, “Türk Tıp Cemiyeti (Derneği) Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Tıbbın Gelişmesine Katkıları” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987

HATEMİ, Hüsrev “Türk Tıp Derneği (Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane) Türk Tıp Cemiyeti (1856-1986)” *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*”, CSA Global Publishing, İstanbul, 2006

IŞIN, Ekrem, “Osmanlı Bilim Tarihi, Münif Paşa Ve Mecmua-i Fünun”, *Tarih Ve Toplum*, Kasım 1984

İHSANOĞLU Ekmeleddin “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’nin Kuruluş ve Faaliyetleri” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, IRCICA, 1987.

_____, “Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devletinde İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış” *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, 1. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu, 3-5 Nisan 1987*, IRCICA, 1987

KAHYA, Esin, “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Cerrahi Çalışmalardan Bazı Örnekler”
<http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/26.php> (Erişim Haziran 2018)

KAYA Mahmut, “Beytülhikme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, 1992

KAYAOĞLU, M. Naci, ÇETİNOĞLU, Ayşe “Mısır Hiyerogliflerini Çözüme Götüren Dilbilim Anahtarları” *Karadeniz Dergi*, Yıl 5, Sayı 17

KAYNARDAĞ, Arslan “Türkiye’de Felsefenin Evrimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 3, 1984

KARAÇAVUŞ, Ahmet, “Richard L. Chambers’ın “The Encümen-i Daniş And Ottoman Modernization” Adlı Makalesinin Değerlendirme ve Çevirisi” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: IX, Sayı 2, İzmir 2009

KARAOĞLU, Ömer “İktisadi Düşünce Tarihimizde Bir Sayfa: Mecmua-i Fünun” *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2013

KERSLAKE, Celia J., “Celâlzâde Sâlih Çelebi” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt 07, 1993

KOÇ, Haşim, “Osmanlı’da Tercüme Kavramı ve Tanzimat Dönemindeki Edebî Tercümelere Dair Çalışmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, 2006

KOÇ, Emel “Türkiye’de Felsefe Dilinin Gelişimi ve Çeviri Faaliyetlerine Genel Bir Bakış” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20, 2009

MACİT Muhittin “Tercüme Hareketleri” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 40, 2011

MERAL, Arzu, “A Survey of Translation Activity in the Ottoman Empire” *Osmanlı Araştırmaları XLII*, 2013

ÖCALAN, Hasan Basri, “Seyahatnamelerde Bursa Mevlevîhânesi” *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 5, Sayı 7, 2004

SARI, Nil “Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye ve Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Akımı” *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987

SÜTÇÜ, Tevfik “Türkçe Sözlükçülük Tarihinde Mütercim Âsım ve Kamus Tercümesi” *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 6, Sayı XVI, 2013

TAŞAĞIL, Ahmed, “*Hutâyname*”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 17, 2011

TEKİNER, Halil, “Zeliha Özen’in (1890–1955) Biyografisi” *Lokman Hekim Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2015

TÜRKOĞLU, Gökçe H. “Roma Cumhuriyet Ve İlk İmparatorluk Dönemlerinin İdari Yapısı” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı 2, 2009

UÇMAN, Abdullah, “Encümen-i Daniş“ *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, Yıl 1995.

_____, “Mecmûa-i Fünûn”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt.28, 1995

ULUDAĞ, Osman Şevki, “Tanzimat ve Hekimlik”, *Tanzimat-Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle*, Maarif Vekaleti, 1940

UNAT, Ekrem Kadri, “Osmanlı Devletinde Tıp Cemiyetleri”, *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri, I. Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu 3-5 Nisan 1987*, Yay. Hazırlayan Ekmeleddin İhsanoğlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1987

YASA Ş. Alparslan, “Beytülhikme Muhitinde Tercüme Teorisi”, Ankara, 38. ICANAS Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2008

Tezler

BALCI, Sezai, Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-I Ali Tercüme Odası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006

GİRĞİN, Güneş, Fenikelilerde Akdeniz Ticareti, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Su Altı Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006

KILIÇ, Musa, Osmanlı Hariciyesinde Gayri Müslimler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi 2009.

KARACAOĞLU, Emre, *Hüseyin Remzi Bey Ve Hüseyin Hüsnü Bey'in Mikrob Adlı Yapıtı Ve Türk Tıp Bilimine Katkıları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Bilim Tarihi) Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, 2013

EKLER

- Ek.1. Askeri Alanda Yapılan Çeviriler
- Ek.2. Tıp Alanında Yapılan Çeviriler
- Ek.3. Fen Bilimleri Alanında Yapılan Çeviriler
- Ek.4. Astronomi Alanında Yapılan Çeviriler
- Ek.5. Coğrafya Alanında Yapılan Çeviriler
- Ek.6. Matematik Alanında Yapılan Çeviriler
- Ek.7. Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu
- Ek.7. Tez Çalışması Etik Kurul Etik Komisyon Muafiyeti Formu

Osmanlı'da Askeri Alanda Yapılan Çeviriler

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah Yada Baskı Tarihi</i>
1	Ar.	?	?	Firdavsi al-Rûmî al-Tavîl (ölm. 1512'den sonra)	Terceme-i Silahşor-nâme=Müsella h-nâme	İstinsahı 16. Asır
2	Ar.	Buğyat al-Marâm Gâyat al-Garâm	Tayboğa al-Aşrafî al-Baklamişi al-Yûnânî	Mahmûd b. Muhammed (ölm. 1572'den önce)	Kavs-nâme	İstinsahı Hicri 980
3	Ar.	Usûl al-Hikam fî Nizâm al-‘Âlam	Hasan al-Kâfi al-Bosnavî al-Akhisârî	Abdülkerim-zâde Mustafa İffetî (ölm. 1726)	Tarcamatu Uşûl al-Hikam fî Nizâm al-‘Âlam	İstinsahı 15 Zilhicce 1144
4	Ar.	Usûl al-Hikam fî Nizâm al-‘Âlam	Hasan al-Kâfi al-Bosnavî al-Akhisârî	Hasan al-Kâfi al-Bosnavî al-Akhisârî	Tarcamatu Usûl al-Hikam fî Nizâm al-‘Âlam	1597
5	Fr.	?	?	Cezayirli Hasan Hoca (ölm. 1788)	Safinat al-Fikar Mashûna bi'l-Durar	İstinsahı Hicri 1294
6	Fr.	?	?	Mehmed Râşid (ölm. 1798)	Fenn-i Harbe Dâir Risâle Tercümesi	İstinsahı Hicri 13. Asır
7	Fr.	Traite de l'Attaque et de la Defense des Places	Vauban	Konstantin İpsilanti (ölm. 1806'dan sonra)	Darben ve Def'an Muhâsara ve Muhârese-i Kila' ve Husûn-i Müşeyyede	1791
8	Fr.	?	Bernard Forest de Belidor	Konstantin İpsilanti (ölm. 1806'dan sonra)	Terceme-i Risâle-i Fenn-i Harb	1793
9	Fr.	Traite de Mine	Vauban	Konstantin İpsilanti (ölm. 1806'dan sonra)	Terceme-i Risâle-i Fenn-i Lağım	1792

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
10	Fr.	?	?	Güzeloğlu Aram (1815 civarında sağ)	Hikmet-i Harbiye Tercümesi	İstinsahı hicri 14. Asır başları
11	Fr.	?	II. Frederic	Şâni-zâde Mehmed Atâullah (ölm. 1826)	Vesâyâ-yı Harbiye	İstinsahı hicri 13. Asır başları
12	?	?	Müller	Ahmed Halil (ölm. 1829'dan önce)	Tercemetu Tertîb-i Fenn-i Ordu	İstinsahı hicri 1237
13	Fr.	?	Napolyon	Mehmed Saîd Paşa (ölm. 1829)	Zavâbit-i Harbiye	1838
14	Fr.	?	Louis-Jean Charles	Theologu Aleko (1829'da sağ)	Fenn-i Harb	İstinsahı 1839
15	?	?	Kûçek	Theologu Aleko (1829'da sağ)	Mevki-i Müstahkemde Olan Düşman Üzerine Hücüm Etmek Tedbirine ve Ol Merkezlerde Sevk ve A'mâl-i Sunûf-i Askeriye Süretine Dâir Kuçeğin Kaleme Alıp Agop Aleko'nun Tercüme Eylediği Risâle	İstinsahı Hicri 13. Asır
16	Fr.	?	?	Osman Nûreddin Paşa (ölm. 1834)	Kanun-nâme-i Asâkir-i Suvâriyân-ı Cihâdiye	1245
17	?	?	Kibert	Osman Nûreddin Paşa (ölm. 1834)	Manâfi al-Mucâhidîn	İstinsahı 1822

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
18	Fr.	?	Beloin	Başhoca İshak Efendi (ölm. 1836)	Usûl-i İstihkâmât	1250
19	Fr.	?	Jamberiche	Yahya-zâde Mehmed Rûhuddin (ölm. 1847)	Tuhfe-i Zâbitân der Beyân-ı İstihkâmât-ı Sahrâ	İstinsahı 1807
20	Ar.	?	İbn al-'Unnâbî	Sahaflar Şeyhi-zâde Mehmed Esad (ölm. 1848)	al-Kavkab al-Mas'ûd fi Kavkabat al-Cunûd (Fazâil al-Cihâd)	İstinsahı hicri 1141
21	Fr.	?	Baron Antoine Henrie de Jomini	Ali Azzûz (1848'de sağ olmalı)	Kitâbı Ma'rifati Marâtib al-Hurûb	İstinsahı 1848
22	İng.	?	İngiliz Bahri Bey	Toros Efendi (1853'de sağ olmalı)	Fenn-i Top	1853
23	Alm.	?	Prusyalı Muhlis Bey (Von Kuczowski)	David oğlu Karabet (1862'de sağ olmalı)	Prusya Devletinde İstihdam Olunan Jandarma Asâkiriyle Polisyaların Usûlü ve İcra Eyledikleri Hizmetin Beyânı	İstinsahı hicri 13. Asır
24	Alm.	?	Prusyalı Muhlis Bey (Von Kuczowski)	David oğlu Karabet (1862'de sağ olmalı)	Talimât-ı Topçiyân	1259
25	Ar.	al-Tazkirat al-Haravîya	Abu'l-Hasan 'Alî b. Abî Bakr al-Haravî	Mehmed Ârif Hilmî al-İstanbûlî (ölm. 1868)	Tarcama al-Tazkirat al-Haravîya fi'l-Hiyal al-Harbiye	II. Mahmud Devri
26	Alm.		Fredirch Louis Von Hohenlohe-Engelfingen	Ahmed Şükrî (1874'te sağ)	Kale Hücumuna Dâir Mütâlaât	1874

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
27	Fr.	?	Bernard Pierre Magnan	Hüseyin Avni Paşa (ölm. 1876) ve Ovanes	Fenn-i Harb	1843-1844
28	?	?	Schtramm	Hüseyin Avni Paşa (ölm. 1876)	Mecmua-i Manevra	1268
29	Alm.	?	?	Abdullah Râmiz Paşa (ölm. 1878)	Mecmûa-i Hidemât-ı Topçiyân	1869
30	Fr.	?	General Lotrel	Mustafa Hâmi Paşa (ölm. 1878)	Fırka Tabiyesi	?
31	Fr.	?	General Lotrel	Mustafa Hâmi Paşa (ölm. 1878)	Manevra-i Harbiye	1866
32	Fr.	?	?	Mustafa Hâmi Paşa (ölm. 1878)	Süvariye Âid Nişan Talim-nâmesi	1284
33	Ar.	?	?	Tayyar-zâde Atâ (ölm. 1880'den sonra)	Tuhfat al-Fârisîn fî Ahvâl Huyûl al-Mucâhidîn	?
34	Alm.	?	Baron de Moltke (Helmut von Moltke)	Sabri (1879'da Sağ olmalı)	1828-29 Miladında yahut 1244-45 Hicretinde Vuku Bulan Devlet-i Aliye Rusya Muharebesi	1878
35	?	?	?	E.M (Adı tam olarak tespit edilemeyen bir yazar)	Muharebe İçin Askere Lazım Olan Malumat (Cerîde-i Askeriyye, 28 Eylül, 1297/16, Zilkade 1298, s.390-393'de yayınlanmıştır.)	1881

1828-29 Miladında yahut 1244-45 Hicretinde Vuku Bulan Devlet-i Aliye Rusya Muharebesi adlı tercüme, Helmut von Moltke'ye ait olan "The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829; during the campaigns of the Danube, the sieges of Brailow, Varna, Silistria, Shumla, and the passage of the Balkan" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
36	Fr.	?	?	Al-Hâc Mahmûd İzzeddîn Sâmi (19. Asır)	Hizânat al-Ma'lûmât	Sultan Abdülmecid Devri
37	Fr.	?	?	Seyyid Mehmed Cemâleddîn B. Zeynelâbidin (ölm. 1883)	Hiyel-i Harbiye ve Desâis-i Askeriye	İstinsahı hicri 13. Asır Sonu
38	Fr.	Memoire sur un Nouveau systeme de Confec-tion des Fuses de Guerre (Muharebe Fişenki)	Emin Paşa	Mehmed Sâdık Efendi (ölm. 1885)	Roket Nazariyatı	1884 civarında
39	?	?	Hübert	Mehmed Fuad (Ölm. 1888)	Telgraf-ı Askerî ve Telefonî	1305
40	İng.	?	First Paşa	Ahmed Remzi (1888'de sağ)	Rehber-i Kavâid-i Torpido	İstinsahı Hicri. 14. Asır Baskısı 1305
41	?	?	Garonovski	Mehmed Reşad (1888'de sağ)	Seyyar Torpido Risalesi	1305
42	Fr.	?	?	Mehmed Selim Paşa (ölm. 1890)	Ameliyât-ı Lağım	1867
43	Fr.	?	?	Mehmed Selim Paşa (ölm. 1890)	Ameliyât-ı Muhâsara	1848
44	Fr.	?	Victor Bernard Derrecagaix	Veli Rıza Paşa (ölm. 1890)	Zamanımızda Usûl-i Harb	1889

Veli Rıza Paşa'ya ait olan "Zamanımızda Usûl-i Harb" adlı tercüme, Victor Bernard Derrecagaix'a ait olan "La Guerre Moderne" isimli modern savaş hakkında bilgi veren kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
45	Fr.	Revue Militaire de l'Etranger Adlı Fransız Gazetesinde Yayınlanmıştır	?	Tevfik (ölm. 1890)	Berlin'de Büyük Manevralar (Cerîde-i Askeriyye, 20 Temmuz, 1297/6, Ramazan 1298, s.83-88'de yayınlanmıştır.)	1881
46	Alm.	?	?	Nâdir Paşa (1890'da sağ)	Seyyar Topçuların Beher Sene İcra Edecekleri Nişan Talimi Risâlesi	1282
47	İng. ve Fr.	?	?	Osman Hayrî (1891'de sağ olmalı)	Usûl-i Endaht, Kısım-ı Evvel Esliha-i Hafife	1891
48	Alm.	?	Grunvald (İskender Paşa)	Server Paşa (ölm. 1892)	Topçuluk Fenni	1865
49	İng.	?	John Kite	Osman Emin Paşa (ölm.1894) ve Mehmed Râşid	Esliha ve Mühimmât-ı Nâriye-i Bahriye Hakkında Sual ve Cevab	1886
50	Fr.	?	?	Muhyiddin (1893'te sağ olmalı)	Fransa Târih-i Askerîsi	?
51	İng.	?	?	Osman (ölm. 1894)	İngiltere Muharririn-i Askeriyesine Göre İstikbal İstihkamâtı (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Teşrin-i evvel 1306-Rebiülevvel 1307, s.348-350'de yayınlanmıştır.)	1889-1890

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
52	?	?	Deniçe	Cemâl, Mehmed Ali, Hurşid, Hüseyin, Nureddin, İsmail, Hüseyin, Hurşid (Mühendishane Öğrencileri)	Avrupa devletlerindeki yeni usül üzere fenn-i istihkam konulu bir eser	?
53	Fr.	?	Dufon	Hafız Mehmed (1894'te sağ olmalı)	Balona Endaht	?
54	Fr.	?	Freron	Mehmed Ali (1894'te sağ)	Muharebeye Dair Bazı Mütalaat	1894'te Tercümeye edildi.
55	Alm.	?	?	Mehmed Fuad (ölm. 1913)	Kale Topçularına Mahsus Ayak ve Tüfek Talimnâmesi	?
56	Alm.	?	?	Mehmed Fuad (ölm. 1913)	Sâhil Topçularının Müctemian Sûret-i Endahtı ve Endaht Kavâidi	?
57	Fr.	Le Cavalier au Service en Campagne	?	A.Rüşdî (1895'te sağ olmalı)	Süvari Zâbitânıyla Bâhusus Küçük Zâbitâna Mahsus Hidmet-i Seferiye	1896
58	?	?	Schel	Hıfzı Efendi (1895'te sağ) Ve 'Osmân Şamsuddîn b. İsmâ'îl (1900'de sağ)	Torpedo	1893

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
59	?	?	?	‘Osmân Şamsuddîn b. İsmâ‘îl (1900’de sağ)	Harekât-ı Askeriye-i Leyliyede Tenvirât-ı Elektrikiye	1899
60	?	?	?	Hıfzı Efendi (1895’te sağ) ve ‘Osmân Şamsuddîn b. İsmâ‘îl (1900’de sağ)	Zırhlı Kundaklar	İstinsahı hicri 1319
61	İng.	?	Stone	Mehmed Sırrı	Bahriye Buhar Makineleri Hesabatı	1896
62	?	?	General Lavale	İbrahim Muhyiddin (ölm. 1896)	Esnâ-yı Muharebede İstikşâfât (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Kanun-ı evvel 1298-Safer 1300, s.325-334’de yayınlanmıştır.)	1882-1883
63	?	?	Andre Mariotti	İbrahim Muhyiddin (ölm. 1896)	Muhtıra-i Harekât-ı Seferiye (Cerîde-i Askeriyye, 9 Şubat, 1296/22, Rebiülevvel 1298, s.308-311’de yayınlanmıştır.)	1881

No.	Dil	Kitabın adı	Kitabın Yazarı	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da baskı yılı
64	Fr.	Revue Militaire de l'Etranger Adlı Fransız Gazetesinde Yayınlanmıştır	?	İbrahim Muhyiddin (ölm. 1896)	Transval Muharebesi (Cerîde-i Askeriyye, 30 Mart 1297/11, Cemaziyelevvel 1298, s.91-95'te yayınlanmıştır.)	1881
65	Fr.	?	?	Abdî Tevfik (1897'de sağ)	Devlet-i Aliye ve Yunan Muharebesi Hakkında Müdâvele-i Efkar	1897
66	İng.	?	Pigam	Cemâleddin Efendi (1897'de sağ)	Teselya'da Osmanlı Ordusuyla	1897
67	İng.	?	Bartlet	Mehmed Ekrem ve F. İskender (1897'de sağlar)	Teselya Meydan Harbinde	1897
68	İng.	?	?	Çerkeş Hurşîd b. 'Abdullâh (1898'de sağ) Ve Fahmî b. Halîl (ölm. 1931)	İngiltere'de Tab' Olunmakta Bulunan "Engineering" Nam Mecmûa-i Fenniye'nin 26 Mart 1897 Tarihli Nüshasından Mütercem Makale-i Fenniye'dir	İstinsahı Rumi 1314
69	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Sâmi (1898'de sağ olmalı)	Amelî Erkân-ı Harbiye Vezâifi	1892
70	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Sâmi (1898'de sağ olmalı) Ve Mehmed Esad	Erkân-ı Harbiye Vezâifi	1890

Mehmed Ekrem ve F. İskender'e ait olan, "Teselya Meydan Harbinde" adlı tercüme, Sir Ellis Ashmead Bartlett'e ait olan "The Battlefields of Thessaly" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Ömer Kamil Paşaya ait olan Harb Oyunu adlı eser ise Von Verdy du Vernois'a ait olan "Beitrag zum Kriegsspiel" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
71	?	?	Plessix	Mehmed Sâmi (1898'de sağ olmalı)	Usûl-i İstihkâmât, cilt 1 İstihkâmât-ı Hafife	1303
72	Fr.	?	Gotier	Mehmed Sâmi (1898'de sağ olmalı)	Mösyö Gotier'nin Cep Telemetresi	1304
73	Alm.	?	Von Verdy du Vernois	Ömer Kâmil Paşa (ölm. 1899)	Harb Oyunu	1882
74	?	?	Brayton	Ömer Kâmil Paşa (ölm. 1899)	Sunûf-i Selâsenin Muharebe Tabiyesi (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Kanun-ı evvel 1298-Safer 1300, s.336-360'da yayınlanmıştır.)	1884
75	Fr.	?	Griepenkerl	Ömer Kâmil Paşa (ölm. 1899)	Tabiye Mesâili	İstinsahı 1899
76	Alm.	?	?	E. S. (1899'da sağ)	Alman Sahra Topçusunun Tabiyesi (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Sene 1317,cüz 144, cilt 24, s.322-332'de yayınlanmıştır.)	1317
77	?	?	Cardinal de Widdern	Mahmud Talat (1899'da sağ olmalı)	Sahra ve Muhâsara Harblerinde Gece Muharebesi	1899

Mahmut Talat'a ait olan "Sahra ve Muhâsara Harblerinde Gece Muharebesi" adlı eser, Cardinal de Widdern'e ait olan "Das Nachtgefecht im Feld- und Festungskriegsgeschichtliche und taktische Studie" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
78	Alm.	?	Von Verdy du Vernois	Mehmed Sâbit Paşa (1912'de sağ)	Amelî Hidemât-ı Seferiye Vezâifi (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Sene 1317,cüz 143, cilt 24, s.305-320'de yayınlanmıştır.)	1317
79	?	?	?	Fethi Bey-Hakkı Bey (19. Asır)	İstikbal Harblerinde Süvari Muharebesi, Tabiye Tatbikatı Misalleri	İstinsahı II. Abdülhamid Devri
80	İng.	?	?	Şinâsi Ârif Bey (19. Asır)	Havai Torpido Endaht Eder Nomatik Topu	İstinsahı II. Abdülhamid Devri
81	Fr.	?	Gaston	Mehmed Burhaneddin (19. Asır)	Rehnümâ-yı Ameliyât-ı İstihkâmiye	İstinsahı II. Abdülhamid Devri
82	?	?	?	Ali İhsan (ölm. 1900)	Pont Sefine-Cedvel İânesiyle Muhtasar Kâide	İstinsahı Hicri 14. Asır
83	?	?	Hovgard	Mustafa Hilmi (1900'de sağ olmalı)	Tahtelbahir Torpidobot	1889
84	?	?	Taybert	Abdurrahman Paşa (1901'de sağ olmalı)	Kale Topçuluğu	1874
85	?	?	?	Hasan Rıza (ölm. 1930)	Sahra Topçu Efrâdı	1891

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
86	Alm.	?	Rone	Receb (1901'de sağ olmalı)	Sunûf-i Muhtelif Zâbitânına Mahsus Sahra Topçu Tabiyesi	1901
87	Fr.	?	Raou	Mehmed Refik Paşa (ölm. 1902'den önce)	Ordu Teşkilâtı	1885
88	Fr.	Revue Militaire Belge'de yayınlanan yazının tercüme sidir.	?	Mehmed Kemaleddin (ölm. 1903)	Askerin Enhardan Müruru (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Teşrin-i Sani 1305, s.131-138'de yayınlanmıştır.)	1889
89	Fr.	Revue Militaire Belge'de yayınlanan yazının tercüme sidir.	?	Mehmed Kemaleddin (ölm. 1903)	Piyade İleri Karakolları (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Eylül 1305, s. 2-15'de yayınlanmıştır.)	1889
90	Fr.	Revue de Cercle Militaire adlı dergide yayınlanmıştır.	?	Mehmed Kemaleddin (ölm. 1903)	Romanya Memâlikinin Sûret-i Tahkîmi (Mecmûa-i Funûn-i Askeriye, Mart 1306, s. 12-17'de yayınlanmıştır.)	1890

No	Dil	Kitabın adı	Kitabın Yazarı	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da baskı yılı
91	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Tâhir (ölm. 1903)	Erkân-ı Harbiye Vezâifi, Kısm-ı Nazarî	1311
92	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Tâhir (ölm. 1903)	Millet-i Müsellaha, Asrımızın Usûl ve Ahvâl-i Askeriyesi	1883-1884
93	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Tâhir (ölm. 1903)	Plevne	1899
94	Alm.	?	Goltz Paşa	Mehmed Tâhir (ölm. 1903)	Vakt-i Sefer ve Hazarda Erkân-ı Harbiye Vezâifi	1891
95	Alm.	?	General Friedrich Bronsart von Schellendorf	Hayrî Paşa (ölm. 1904)	Mükerrer Ateşli Mavzer Tüfenkleri	1304
96	?	?	Byron ve Refx	Hayrî Paşa (ölm. 1904)	Tatbîkât ve Tertîbât-ı Askeriye	İstinsahı Hicri 14. Asrın başları
97	Alm.	?	?	Hayrî Paşa (ölm. 1904)	71, 84 Modeli Mavzer Usûlü Tüfenklerin Endaht Tecrübesine Dâir Talim-nâme	İstinsahı Hicri 1305'te
98	Alm.	?	Imhoff Paşa	Mehmed Emin (1905'te sağ)	Seyyar Topçunun Usûl-i Muhârebesi	1903
99	?	?	Henri Alexis Brialmont	Şükrî (1905'te sağ olmalı)	Hücûm ve Müdâfaa-i Sevâhil	1903
100	?	?	Roumany (Romvayi)	Yûsuf Kenân Bey (1907'de sağ)	Napolyon'un Esfarından 1805 Seferi	1909
101	Fr.	?	Emile-Charles Lavissee	Âsaf (1910'da sağ olmalı)	Vezâif-i Zâbitân	1910

“Hücûm ve Müdâfaa-i Sevâhil” adlı eser, Henri Alexis Brialmont’a ait olan “La défense des côtes et les têtes de pont permanentes” adlı kıyı savunma sistemlerinden bahseden eserden çevrilmiş olmalıdır.

Vezâif-i Zâbitân adlı eser, Emile-Charles Lavissee’e ait olan “Devoirs d’officier : conseils donnés aux élèves-officiers de l’École militaire d’infanterie” adlı subayların görevlerinden bahseden kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın adı	Kitabın Yazarı	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da baskı yılı
102	Hrv.	?	?	Osman Mazhar (1908'de sağ)	Banaluka Sahrâsı Muhârebesi	1326
103	?	?	Müller	Osman Nûrî (ölm. 1909)	Bölüğün Muhârebesi	1900
104	?	?	Immanuel	Osman Nûrî (ölm. 1909) Ve Bekir	Muhârebe Nokta-i Nazarından Bölüğün Talim ve Terbiyesi	1911
105	?	?	Koke	Osman Nûrî (ölm. 1909)	Piyâde Tabiyesi ve Rus-Japon Seferinden Alınan Dersler	1907
106	?	?	von Freytag-Loringhoven	Osman Nûrî (ölm. 1909) Ve Vasfî	Yeni Piyâde Talim-nâmesinin İzahı	1909
107	Alm.	?	Imhoff Paşa	Fuad (1909'da sağ)	Mekteblerde Nazarî Ders İtâsına Dair Mülâhazât (Asker Mecmuası, sene 1324, s. 593-597'de yayınlanmıştır.)	1324
108	Alm.	?	Prince de Hohenlohe-Engelfingen	İsmail Hakkı Paşa (ölm. 1910)	Süvâri Nefer ve Beygir Talîm ve Terbiyesi Hakkında Mütâlaât	1898
109	İng.	?	Admiral Simon	Ali Rıza, Ahmed Abdülganî, Hasan, Rıza, Mehmed, Hayrî	İngiltere Devleti Zırhlı Gemilerindeki Filo Tertib ve Manevraları	İstinsahı 1870

“Yeni Piyâde Talim-nâmesinin İzahı” adlı tercüme, Hugo Frieædrich Philipp Johann Freytag-Loringhoven’ a ait olan “Das Exerzier-reglement für die Infanterie vom 29. Mai 1906 kriegsgeschichtlich erläutert” adlı kitaptan çevrilmiştir.

“Süvâri Nefer ve Beygir Talîm ve Terbiyesi Hakkında Mütâlaât” adlı eser Prince de Hohenlohe-Engelfingen’ e ait olan “Gespräche über Reiterrei” isimli Süvariler ile ilgili olan kitaptan çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
110	?	?	Vladimir Sovarof	M. Nâhid (1910'da sağ olmalı)	Kaptan Vladimir Sovarofun Ruz-nâmesi ve Çoşima Muharebe-i Bahriyesi	1328
111	İng.	?	Benberihof	Mehmed Râsim (1910'da sağ olmalı)	Son Usûl Fenn-i Harb-i Bahrî	1312
112	Fr.	?	Kap	Mehmed Rüşdî (ölm. 1933)	Sahra Usûl-i Tabiyesi	?
113	Alm.	?	?	Mehmed Rüşdî (ölm. 1933)	Şömendüfer Meselesi (Asker Mecmuası, sene 1324, s. 386-400'de yayınlanmıştır.)	1324
114	?	?	Kruno	Ömer Lütfî (1910'da sağ)	Zamân-ı Hâzır Zırhlıları Drednautlar	1910
115	Alm.	?	Imhoff Paşa	Receb İrfân (1910'da sağ olmalı)	Dört ve Altı Toplu Bataryaların Mukâyesesi (Asker Mecmuası, sene 1325, s. 75-82'de yayınlanmıştır.)	1325
116	Alm.	?	Imhoff Paşa	Receb İrfân (1910'da sağ olmalı)	Plan Üzerinde Harb Oyunlarına Mahsus Muhtıra	1909

IRCICA Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi adlı eserde Mehmed Râsim'in "Son Usûl Fenn-i Harb-i Bahrî" adlı eseri Benberihof adlı bir yazardan çevirdiği geçmektedir. Ancak Özege koleksiyonunda William Bainbridge olarak geçmektedir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
117	Rom.	?	Demosten	Seyyid Nâzım b. Şerefuddin (ölm. 1923)	Romanya Ordusunca Kabul Olunan En Yeni İhtirâattan 6,5 mm. Çapında Manliher Tüfenginin İstimali	İstinsahı 1904 civarı
118	Fr.	?	Dr. Bernard	Yûsuf Râmî (1910'da sağ)	İmdâd-ı Mecerûhîn yâhûd Meydân-ı Muhârebede ve Seyyar Hastahânelere Mecerûhîn-i Askeriyeye Yapılacak Tedâbir-i Evveliye	1303
119	Alm.	?	Hanke	Fârûkî Sâmi (ölm. 1911)	1870-1871 Seferi'nde Almanya 3. Ordusunun Harekatı	1891
120	Alm.	?	Goltz Paşa	Fârûkî Sâmi (ölm. 1911)	Muhârebât-ı Kılâ	1894
121	?	?	Prunner Maurice	Mehmed Mazhar (ölm. 1911)	Fenn-i İstihkâmât-ı Cesime	1891
122	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	Almanya Ordu Teşkilâtı	1892
123	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	Avusturya ve Macaristan Devleti Ordu Teşkilâtı	1892
124	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	Belçika Devleti Ordu Teşkilâtı	1892
125	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	İngiltere Ordu Teşkilâtı	1890

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
126	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	İspanya Ordu Teşkilâtı	1891
127	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	İtalya Ordu Teşkilâtı	1890
128	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	Romanya Ordu Teşkilâtı	1891
129	Fr.	?	S. Raou	Mehmed Rüşdî (1911'de sağ olmalı)	Rusya Ordu Teşkilâtı	1890
130	Alm.	?	Ronet	Ömer Lütî (ölm. 1956)	Hâl-i Hâzır Sahrâ Topçuluğu	1326
131	Alm.	?	?	Sâid Hâfız (1911'de sağ olmalı)	Almanya Süvarisinin Talimleri (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Kanun-ı evvel 1302, s.234-252'de yayınlanmıştır.)	1887
132	Alm.	?	Goltz Paşa	Ali Besim (ölm. 1912)	Müstakil Keşif Kolları	1898
133	Fr.	?	von Kleist	Ali Besim (ölm. 1912)	Zabit Keşif Kolu ve Süvârinin Vezâif-i Sevkülceyşisi	1898
134	?	?	?	Mustafa Şevkî Paşa (ölm. 1912)	İtalya Bahriyesi Torpil Sefaini (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Eylül 1303, s.33-37'de yayınlanmıştır.)	1303

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
135	?	?	?	Mustafa Sadreddin (ölm. 1912)	Askeri Balonların Şimdiki Usul Üzre ve Müvellidülmâ ile İmlası Hakkında Doktor Auschlin'in Mütalaat-ı Mahsusası (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Eylül 1304, s.14-18'de yayınlanmıştır.)	1888
136	?	?	Balk	Ali Fâzıl (1912'de sağ olmalı)	Gece Yürüyüş ve Muharebeleri	1912
137	?	?	William Napier	Ali (1912'de sağ olmalı)	Muhârebât-ı Bahriye Fransa İngiltere Arasında Vuku Bulan	1912
138	?	?	Klambovski	Ali Vefik (1912'sağ olmalı)	Hazar ve Seferde Askerî Casusluğu	1912
139	?	?	?	Vehbî (1912'sağ olmalı)	Avrupa Ordularında Kâbil-i Nakil Sahra Demiryollarının Sûret-i Tekâmülleri ve Kıymet-i Harbiyeleri	1912
140	Alm.	?	Goltz Paşa	Mahmud Şevket Paşa (ölm. 1913)	Seferber Zâbitâna Mahsus Muhtıra	1301

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
141	?	?	Piaron Dumont Dezire	S. B. (1913'te sağ)	Edirne Muhâsarası (Teşrin-i Sâni 1912-Mart 1913)	1331
142	Alm.	?	Litophor	Mustafa Zekî Paşa (ölm. 1914)	Tabiye	1303
143	Alm.	?	Litophor	Mustafa Zekî Paşa (ölm. 1914)	Târih-i Harbe Müstenid Tabiye Meseleleri	1889
144	Alm.	?	Starcke Paşa	Ali Rıza (1914'te sağ olmalı)	Donanma-yı Hümâyûnda Krup Topları	1889
145	Alm.	?	?	Ali Rıza (1914'te sağ olmalı)	Meydan Muhârebesi İstihkâmına Dâir Mesâil	1316
146	Alm.	?	Verdy du Vernois	Hüseyin Remzi (1914'te sağ olmalı)	Fırka Emîri	1309
147	Fr.	?	Mekl	Hüseyin Remzi (1914'te sağ olmalı)	Sunûf-i Selâse Tabiyesi	1889
148	Fr.	?	Pierron	Râgıb Rıfki (1914'te sağ olmalı)	Piyâdenin Harb Nokta-i Nazarından Tedrisine Rehber (Asker Mecmuası, sene 1325, s.30-37'de yayınlanmıştır.)	1910
149	Alm.	?	Goltz Paşa	Hasan Fehmî Zaim-zâde (ölm. 1915)	Devlet-i Aliye'nin Zaaf ve Kuvveti	1324

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
150	Alm.	?	?	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	Almanya'da Erkân-ı Harbiye Seyahatleri (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Şubat 1304, s.458-464'de yayınlanmıştır.)	1889
151	Fr.	?	General Pierron	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	Birinci Napolyon'un Maharet-i Askeriyesi (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Nisan 1305, s.66-79'da yayınlanmıştır.)	1889
152	İng.	?	?	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	Feldmareşal Moltke'nin Hidemât ve Mezâyâ-yı Askeriyesi (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Kanun-ı evvel 1304, s.298-309'da yayınlanmıştır.)	1889

Mehmed Ali Nüzhet Paşaya ait olan "Birinci Napolyon'un Maharet-i Askeriyesi" adlı eser, General Edouarf Pierron'a ait olan "Comment s'est formé le génie militaire de Napoléon Ier ?" adlı Napolonun askeri dehasının oluşumundan bahseden kitabın çevirisidir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
153	Fr.	?	Kuleman	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	Fransa Generallerinde n Kuleman'ın Dumansız Barutla Usûl-i Harbine Dair Hulâsa-i Mütâlaâtı (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Temmuz 1306, s.40-57'de yayınlanmıştır.)	1890
154	?	?	Clausewitz	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	Harbe Dair (Asker Mecmuası, sene 1324, s.326-331'de yayınlanan bir makaledir.)	1324
155	?	?	?	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	İstihkâmât-ı Hafife (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Teşrin-i evvel 1306, s.351-364'te yayınlanmıştır.)	1306
156	Alm.	?	?	Mehmed Ali Nüzhet Paşa (ölm. 1915)	On Günlük Keşif Hizmeti (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Nisan 1305, s. 84-109'da yayınlanmıştır.)	1889

Mehmed Ali Nüzhet Paşaya ait olan "Harbe Dair" adlı eser Carl von Clausewitz'e ait olan "On War"(Vom Kriege) isimli kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
157	Alm.	?	Hans von Weihern	Mehmed Şükrî Paşa (ölm. 1915) Ve Hasan Rıza (ölm. 1930)	Elifbâ-yı Süvariyan	1891
158	?	?	von Birn	Ahmed Ali (1915'te sağ olmalı)	Piyâde ve Süvarinin Kıta ile Muharebe Endahtının ve İmtihan Endahtının Tertib ve Tanzimi	1327
159	İng.	?	Sir Henry F. Woods Paşa	Halil (ölm. 1924)	Torpedo Fenni	1896
160	Alm.	?	F. Altrok	Mehmed Sâdık (1915'te sağ olmalı)	Kıtâat-ı Askeriyenin Sevk ve İdâresi	İstinsahı 1917
161	?	?	E. Scherer	Mehmed Sâdık (1915'te sağ olmalı)	Talimler ve Vazifeler ile Bir Süvari Bölüğünün Hizmet-i Seferiyede Amelî Olarak Talim ve Terbiyesi	1915
162	?	?	H. Wagner	Saîd Efendi (1915'te sağ)	Balkan Muharebeleri Bulgar Ordusuyla Muzafferiyete Doğru	1331
163	?	?	von Birn	Tahsin (ölm. 1917)	Esnâ-yı Muharebede Endaht Kavâidi ile Ateş İdâresi	1326
164	?	?	Krupter	Mehmed Ziya (1917'de sağ olmalı)	Tayyâre Talebelerine Muhtıra	1919
165	İng.	?	E. W. Creak	Yûsuf Ziya (1917'de sağ olmalı)	Âhen Sefâinde Pusula İnhirâf-ı Arızisi	1917

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
166	İng.	?	Yats Sitrelin	Ahmed (1918'de sağ)	Tahtelbahir (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.IV, Kanun-i Sâni 1334,nr. 3, s.117-139'da yayınlanmıştır.)	1918
167	İng.	?	Ilenhor	Ahmed (1918'de sağ olmalı)	Tahtelbahir Makineleri (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.III, Temmuz 1333,nr. 9, s.384-395'de yayınlanmıştır.)	1917
168	İng.	?	T. T. Craven	Ahmed (1918'de sağ olmalı)	Tabiye ve Topçuluk (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.III, 1333,nr. 11, s.481-505'de yayınlanmıştır.)	1917
169	?	?	Clausewitz	Mehmed Ali (ölm. 1919)	Sevkülceş	1326-1327
170	?	?	Edmund Allenby	Hikmet Efendi (1919'da sağ)	Filistin Hezimetî	1919

Hikmet Efendi'ye ait olan "Filistin Hezimetî" adlı çeviri Edmund Allenby'e ait olan "A Brief record of the advance of the Egyptian Expeditionary Force under the command of General Sir Edmund H.H. Allenby" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
171	?	?	Vidmak	Ahmed İsmâil (ölm. 1920)	Harb Tecrübelerine Nazaran Sahil İstihkâmatların Teslihatı (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.IV, nr.6, 1334 , s.254-265'de yayınlanmıştır.)	1918
172	Fr.	?	?	Ahmed İsmâil (ölm. 1920)	Kumanda (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.III, 1332, nr. 4, s.166-174'te yayınlanmıştır.)	1916/1917
173	İng.	?	?	Ahmed İsmâil (ölm. 1920)	Seciye-i Askeriye (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.IV, nr.1, 1333 , s.577-596'da yayınlanmıştır.)	1917
174	?	?	Rokker	Yûsuf al-'Azm (ölm. 1920)	Piyâde Acemî Neferi Nasıl Yetiştirilir	1909
175	Alm.	?	?	Ali Rıza Paşa (ölm. 1921)	Netâyic-i Endaht	1887/1888

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
176	Alm.	?	Heinrich Rohne	Ali Rıza Paşa (ölm. 1921)	Prusya Nişangâh ve Nişangâh Levhalarıyla Resmî Endaht Kavânini	1888
177	Alm.	?	?	Ali Rıza Paşa (ölm. 1921)	Topçu Hidemât-ı Hazariye ve Seferiyesi	1889
178	Alm.	?	Verdy du Vernois	İsmail Fâzıl Paşa (ölm. 1921)	Usûl-i Tatbikiye Nazaran Târih-i Harbin Mütâlâası	1315
179	?	?	Alfred Graf von Waldersee	Nâsır Paşa (ölm. 1922) Ve Mustafa Râğb	Piyâde Sınıfına Mahsus Dâhiliye ve Seferiyeden Mevâdd-ı Mücmeleyi Hâvi Malûmât ve Terbiye-i Askeriye	1888
180	İng.	?	Philip Alcer	Hüsnî (1922'de sağ olmalı)	Hâricî Balistik	1922
181	Alm.	?	von Schiffing	Nâcî b. Halil (1922'de sağ)	1806 Seferi	1911-1912
182	?	?	von Birn	Nâcî b. Halil (1922'de sağ)	Manganın Usûl-i Talimi	1920
183	?	?	von Zeifet	Nâcî b. Halil (1922'de sağ)	Sunûf-i Muhtelifenin Müttehiden Sevk ve idâre Muhârebese	1922

“Prusya Nişangâh ve Nişangâh Levhalarıyla Resmî Endaht Kavânini” adlı eser, Heinrich Rohne’a ait olan ve Prusya Topçularından bahseden “Das Schießen der Feld-Artillerie unter Berücksichtigung der für die preußische Artillerie gültigen Bestimmungen : Mit vielen Abb. im Text u. 12 Taf. in Steindr. [Nebst.] Beispiele u. Erläuterungen zu d. Entwurf d. Schießregeln f. d. Feld-Artillerie.” adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
184	Alm.	?	Schering, Henomon, Dr. Keşi	Necmeddîn ve Halil Nasûhî (1922'de sağ)	Muharebe Hidemâtı, Demiryolu Ümûr ve Hidemâtı, Otomobil Kıtââtı	1922
185	Alm.	?	Carl von Ammon	Halil Nasûhî	Süvâri ve Makineli Tüfek (Makineli Tüfek Kısmı Çevrilmiştir.)	1337
186	?	?	Kramer Wilhelm	Ali Rıza (ölm. 1922)	Sahra ve Bölük Hidemâtı	1332
187	Alm.	?	Goltz Paşa	Ahmed Esad-Ahmed Hamdî Paşa	Hidmet-i Seferiye	1304
188	Fr.	?	Edmond Alphonse Leon Buat	Ali Gâlib b. Ali (ölm. 1944)	1914-1918 Harbi Esnasında Alman Ordusu	1339
189	?	?	Miralay Töopfer	Ali Gâlib b. Ali (ölm. 1944)	İstihkâm Hidemâtı, Kale Harbi, Sahra Tahkimâtı ve Lağım Muhârebeleri	1338
190	Fr.	?	?	Ali Gâlib b. Ali (ölm. 1944)	Torpedo ve Projektörler	?
191	Fr.	?	M. Sutetre	Ali Gâlib b. Ali (ölm. 1944)	Torpidolarla Tahkim Edilmiş Boğazların Usûl-i Müdâfaa-i Ziyâyesi	?

“1914-1918 Harbi Esnasında Alman Ordusu” adlı eser, Edmond Alphonse Leon Buat’ ait olan “L’armée allemande pendant la guerre de 1914-1918 : grandeur et décadence : manoeuvres en lignes intérieures” adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
192	Alm.	?	?	Ali Gâlib b. Ali (ölm. 1944)	Yakından Muhârebe Vesâiti Meyâmna Dâhil Müteşehhib Ziyalı Projektör Takımı	?
193	İng.	?	Mc Cartylittle	Nail (1925'te sağ)	Sevkülceyşî Harb Oyunu Yahud Harita Manevrası (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.II, nr.6, 1332, s.273-288'de yayınlanmıştır.)	1332
194	Alm.	?	Rister Paşa	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Eslihanın Havâssı	Rumi 1301
195	?	?	E. Flipron	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Fenn-i Remy yahut Balistik	1891
196	?	?	E. Flipron	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Fenn-i Remye Dair Mâlûmât-ı Esasiye ve Mûlahhas Balistik	1891
197	?	?	Schubert	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Sahrâ ve Cebel Topları Albümü	1897
198	?	?	Von Ristof Paşa	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Târih-i Esliha	1884

Sevkülceyşî Harb Oyunu Yahud Harita Manevrası adlı eser William McCarty Little'a ait "The Strategic Naval War Game or Chart Maneuver" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
199	?	?	E. Flipron	Ahmed Muhtar Paşa (ölm. 1926)	Topçuluktan Fenn-i Remye Dair Mâlûmât-ı Esasiye Yahut Mülâhhas Balistik	1891
200	?	?	Cari von Schmidt	Mehmed Ali Paşa (ölm. 1926)	Süvâri Sınıfının Talim ve Terbiye ve Sûret-i Sevk ve İdâresi	1898
201	?	?	Conrad Wintrinc	Mehmed Ârif (ölm. 1926)	Japonya'da İstihkâm ve Köprücülük Talim ve Terbiyesi (Zafer Mecmuası, sayı 14, 27 Cemaziyelahir 1330, s.190-192'de yayınlanmıştır.)	1912
202	?	?	Wander Decan	Abdürrahim (ölm. 1948)	Donanmada Nöbetçi Zâbiti	1909
203	?	?	von Helfeld	Hamdî Mustafa (ölm. 1932)	Amelî Piyâde Keşif Kolu	1909
204	Alm.	?	von Brize	Hamdî Mustafa (ölm. 1932)	Bölüğün Muhârebesine Dâir Mesâil	1908
205	?	?	Kampf ve Gefecht	Hamdî Mustafa (ölm. 1932)	Sunûf-i Merbûtenin Sevk ve İdâre ve Muhârebesi	1338
206	İng.	?	Sir John Nixon	Rahmî (1926'da sağ olmalı)	Irak Seferine Dair İfşaat	1332

Süvâri Sınıfının Talim ve Terbiye ve Sûret-i Sevk ve İdâresi adlı çeviri, Carl Von Schmidt'a ait olan "Instructions For The Training Employment And Leading Of Cavalry" isimi süvari eğitimiyle ilgili olan kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
207	İng.	?	Ian Hamilton	Rahmî (1926'da sağ olmalı)	İngiliz Bahr-i Sefid Kuvve-i Seferiyesi Baş Kumandam Sir Ian Hamilton Tarafından İngiltere Harbiye Nezaretine Takdim Olunup Bahr-i Sefid Kuvve-i Seferiyesi Tarihi ile Matbuata Tevdi Edilen Raporun Tercümesidir	1915
208	İng.	?	Ellis Ascmead Bartlet	Rahmî (1926'da sağ olmalı)	Çanakkale Harekât-ı Bahriyesine Dair İfşaat	1915
209	İng.	?	Ellis Ascmead Bartlet	Rahmî (1926'da sağ olmalı)	Çanakkale Raporları	1915
210	Alm.	?	?	Saadeddin Paşa (ölm. 1927) ve Mehmed Vahdet Paşa (ölm. 1916)	Meydân-ı Muhârebe Toplarının Endaht Kavâidini ve Bunlara Mûteallik Mesail ve Saireyi Hâvi Risâle	1297
211	Alm.	?	Hermann	Mehmed Nihad (ölm. 1928)	Harb-i Umûmi Tarihi	1918
212	Alm.	?	?	Mehmed Nihad (ölm. 1928)	Liege ve Namur Kaleleri'nin Sûret-i Zabtı	1334

Çanakkale Harekât-ı Bahriyesine Dair İfşaat adlı çeviri, Ellis Ashmead-Bartlett'e ait olan "Despatches from the Dardanelles" adlı kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

Harb-i Umûmi Tarihi adlı çeviri, Hermann Stegemann'a ait olan "Geschichte des Krieges" adlı kitaptan çevrilmiştir. Ayrıca kitabın yazarının ismi IRCICA Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi adlı eserde, Herman olarak yer almaktadır. Ancak Özege koleksiyonun da yazarın ismi Hermann Stegemann olarak geçmektedir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
213	Alm.	?	Beusen	Mehmed Hayrî (ölm. 1928)	Avcının, Dizinin, Manganın ve Takımın Muhârebe Terbiyesi	1325
214	Alm.	?	Beusen	Mehmed Hayrî (ölm. 1928)	Avcının Muhârebe Terbiyesi	1325
215	Alm.	?	von Kraft	Mehmed Hayrî (ölm. 1928)	Piyâdenin Gece Talimleri	1910
216	Alm.	?	Weninger	Mehmed Hayrî (ölm. 1928) Ve İbrahim Cemil	Süvârinin Hidmet-i Seferiyede Talim ve Terbiyesi	1912
217	Fr.	?	?	Mustafa Şerif (ölm. 1959)	Çanakkale Hücûmunun Sebeb-i Akâmeti (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, c.VI, nr.8, 1336, s.1509-1616'da yayınlanmıştır.)	1336
218	Alm.	?	Kretschmar	Emin Fuad Timur-zâde (ölm. 1964)	Makineli Tüfenklerle Usûl-i Endaht	1919
219	Fr.	?	?	Reşid Efendi (1930 civarında sağ)	İstihkâmât-ı Dâime	1896
220	?	?	von Birn	Ali Mümtaz Uzun (ölm. 1931)	Piyâde ve Süvarinin Endaht ve Muhârebedeki Hidemât ve Vezâifi	?
221	Alm.	?	?	Ali Mümtaz Uzun (ölm. 1931)	Sahrâ İstihkâmâtı	1909
222	Alm.	?	Verdy du Vernois	Haşan İzzet Paşa (ölm. 1931)	Tabiye Tatbikatı	1903

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
223	Alm.	?	Hausschild	Mehmed Vâhid (ölm. 1931)	Alman Usûl-i Harbine Dair Ameli Misaller	1898
224	Alm.	?	Zorn	Mehmed Vâhid (ölm. 1931)	Seferiye ve Tabiye Tatbikatı	1897
225	Alm.	?	Griepenkerl	Mehmed Vâhid (ölm. 1931)	Tabiye Mesaili (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, sene 1315, cüz 127, cilt 22, s. 386-395'te yayınlanmıştır.)	1315
226	Alm.	?	Griepenkerl	Mehmed Vâhid (ölm. 1931)	Tabiye Mesâilinin Hallinde Riayet Olunması Lazım Gelen Husûsât (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, sene 1315, cüz 125, cilt 21, s. 295-33'te yayınlanmıştır.)	1315
227	Alm.	?	Baron de Moltke	Mehmed Zeki Paşa (ölm. 1932)	1864 Danimarka Seferi	1901
228	?	?	von Kunde	Mehmed Zeki Paşa (ölm. 1932)	Muhârebât-ı Kılâ Tatbikatı	1902
229	Alm.	?	Done	Hurşid Paşa (ölm. 1934)	Topçu Endaht Oyunu	İstinsahı hicri 1308

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
230	?	?	Vilfred Nan	Hüsâmeddin Ülsel (ölm. 1947)	Irak Muhârebe-i Bahriyesi	1917
231	İng.	?	?	Hüsâmeddin Ülsel (ölm. 1947)	Irak'a Dâir Muharebe Notları	1333
232	İng.	?	Sir George Francis Milne	Hüsâmeddin Ülsel (ölm. 1947)	Selanik'te Ordumuz	1332
233	?	?	?	Mehmed Şevket Doruker (ölm. 1955) Ve Veli Rıza	Amiral Celiko'nun Raporu (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, sene 1332, cilt II, nr. 9, s.449-481'de yayınlanmıştır.)	1332
234	Alm.	?	Verdy du Vernois	Yusuf Ziya Coşkun (ölm. 1955)	Hizmet-i Seferiye Tatbikâtı	1898
235	Alm.	?	Goltz Paşa	Osman Senai Erdemgil (ölm. 1936)	Harbin Sevk ve İdaresi	1897
236	?	?	von Blume	Osman Senai Erdemgil (ölm. 1936)	Sevkülceş	1895
237	Alm.	?	Griepenkerl	Osman Senai Erdemgil (ölm. 1936)	Tabiye Meseleleri	1899
238	Alm.	?	Goltz Paşa	Abdullah Paşa (ölm. 1937)	Erkân-ı Harbiye Vezâifi, Tatbikât-ı Nazariye ve Ameliye	1300
239	?	?	Von Gundlach	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Ateş Muhârebesinde Takım Zabiti	1912
240	?	?	Hegert	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Bölüğün Talim ve Muharebesi	1902

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
241	?	?	Mihail İvanoviç Dragomirof	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Bölüğün Talim ve Terbiyesi	1901
242	?	?	Von Birn	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Dağınık Nizamda Dizi ve Manganın Talim ve Terbiyesi Hakkında Nikât-ı Esasiye, Piyade ve Süvariye Mahsus	1912
243	?	?	Clausewitz	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	İdâre-i Harbe Dâir Kavâid-i Esâsiye	1898
244	Alm.	?	Goltz Paşa	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	İlim ve Askerlik	1327
245	?	?	Boğoslavski	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Muhârebede Piyâde Neferinin Vazifesi	1320
246	Alm.	?	Goltz Paşa	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Muhârebeye Dâir Nefer Neler Bilmelidir	1902
247	Fr.	?	Napolyon Bonaparte	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Napolyon'un Emsâl-i Hikemiye ve Harbiyesi	1316
248	Alm.	?	von Schtinting	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Piyâde Muhârebesi	1901
249	?	?	Dragomirof	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Taburun Talim ve Terbiyesi	1901
250	Alm.	?	Verdy du Vernois	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Tarih-i Harb Tatblkâtı	1901

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
251	Alm.	?	Goltz Paşa	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Von der Goltz'un Emsâl-i Harbiye ve Hikemiyesi (İtkâ Mecmuası, sayı 2 , 12 Nisan 1901, s. 158-159'da yayınlanmıştır.)	1901
252	?	?	Von Birn	Ali Haydar Emir Alpagot (ölm. 1937)	Ders Endahtına Hazırlık Talimleri	1327
253	?	?	Brunner Beryalan	Cevad Çobanlı (ölm. 1938)	Fenn-i İstihkâmât-ı Cesime	İstinsahı hicri 1312
254	Alm.	?	Kari Litzmann	Mustafa Kemal Atatürk (ölm. 1938)	Bölüğün Muharebe Talimi	1912
255	Alm. Veya Fr.	?	Meşumi Semelof	Mustafa Kemal Atatürk (ölm. 1938)	Çoşima Muhârebisi	1328
256	Alm.	?	Kari Litzmann	Mustafa Kemal Atatürk (ölm. 1938)	Takımın Muhârebe Talimi	1908
257	Alm.	?	Kamphöven-er Paşa	Osman Nizâmî (ölm. 1939)	Piyadenin İdman Talim-nâmesi	1305
258	?	?	Rudolf von Schluga	Yakub Şevki Subaşı (ölm. 1939)	1293/1877 Osmanlı-Rus Seferinden (Halyas-Zivin-Kars) Muhârebeleri	1326

1293/1877 Osmanlı-Rus Seferinden (Halyas-Zivin-Kars) Muhârebele ri adlı çeviri, Rudolf von Schluga'ya ait olan "Les Combats de Haliyas et de Zewin, en Arménie en 1877" adlı kitaptan çevrilmiştir

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
259	Alm.	?	Goltz Paşa	Yakub Şevki Subaşı (ölm. 1939)	Osmanlı-Yunan Seferi	1910
260	Alm.	?	Bruch Müller	Halil Kemal Koçer (ölm. 1956)	Yarma Melhamelerin de Topçu	1339
261	Alm.	?	?	İbrahim Rıza Ülman (ölm. 1991)	Torpiller (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, sene 1334, cilt IV, nr. 10, s.470-480'de yayınlanmıştır.)	1334
262	?	?	Otto Bernet	Bedreddin Sözman (ölm. 1947)	Mikdâr-ı Kuvvetin Harbde Tesiri (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, sene 1315, cüz 126, cilt 21, s.373-384'te yayınlanmıştır.)	1315
263	Rus.	?	?	Fahredden Türkkân (ölm. 1948)	Esliha-i Cârîha Meselesi Üzerine Dragomirofun Makalesi (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Temmuz 1306, s.11-27'de yayınlanmıştır.)	1306

Yarma Melhamelerin de Topçu adlı çeviri, Georg Bruchmüller'e ait olan "Die deutsche artillerie in den durchbruchschlachten des weltkrieges" adlı Alman siper topçularından bahseden kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
264	?	?	Otto von Mauzer	Rıfat Sözüer (ölm. 1948)	1914-1918 Harb-i Umûmiye Mücmel Sevkülceyşî Bir Nazar	1922
265	?	?	Von Lorinfefren Ve Balk	Rıfat Sözüer (ölm. 1948) Ve Mehmed Salih Erkuş (ölm. 1966)	Orduların Sevk ve İdaresi ve Piyâde Tabiyesinin İnkişafı	1921
266	Yun.	?	?	Nizâmeddin Akerman (1955'te sağ)	Balkanlar Harbi'nde Osmanlı Donanması Bahr-i Sefid Muhârebâtı	İstinsahı 192
267	Fr.	?	Charles David	Behçet Muzaffer Günay (ölm. 1949)	1870 Seferi Hakkında Münakaşât	1901
268	Alm.	?	Hausschild	Behçet Muzaffer Günay (ölm. 1949)	Tabiye Tatbikâtına Ait Son Tecrübeler	1901
269	?	?	Von Dernan	Hasan Sâmi Gültay (ölm. 1980)	Denizde Endaht	1918
270	Fr.	?	Charles Roux	Ahmed Nihad (ölm. 1954) Ve Asım Tınaztepe (ölm. 1951)	Çanakkale Seferi	1921

Çanakkale Seferi adlı eser, François Charles-Roux'a ait olan "L'expédition des Dardanelles au jour le jour" adlı Çanakkale Seferini anlatan kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
271	?	?	Brusbilof (Rus)	İsmail Hakkı Berkok (ölm. 1954)	Mevzi Harbinde Tecarib (Erkân-ı Harbiye Mektebi Külliyyatı adlı derginin 10. Sayısında yayınlanmıştır.)	1336
272	Alm.	?	?	İsmail Hakkı Berkok (ölm. 1954)	Mevzi Muhârebelerin de Düşman Taarruzlarını Tard Hakkında Kavâid-i Umûmiye	1335
273	?	?	Rurbek	Ahmed Sedad Doğruer (ölm. 1955) Ve Celaledin	Harb-i Umûmî Tecâribine Müstenid Tabiye-i Esâsiye	1922
274	?	?	?	Ahmed Sedad Doğruer (ölm. 1955)	Hücum Kıtaâtının Talim ve Terbiyesi	1336
275	Alm.	?	Verdy du Vernois	İhsan Sökmen (ölm. 1955)	Tarih-i Harb Mütâlaâtı (Musavver Fen ve Edep Mecmuası, sayı 17, 8 Temmuz 1315, s. 259-261'de yayınlanmıştır.)	1899
276	?	?	Pedoya	M. Süreyya İlmen (ölm. 1955)	Müntehab Usûl-i Tabiye	1895

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
277	Alm.	?	von Brizen	Ali İhsan Sabis (ölm. 1957)	Tabur Alay ve Livaya Mahsus Açılma ve Yayılma Mesaili	1910
278	?	?	Bouchdi	Sâmi Sabit Karaman (ölm. 1957)	Sourdet Süvari Kolordusunun Vekayi-i Tarihiyesi	1341
279	?	?	Brand	Sâmi Sabit Karaman (ölm. 1957)	Süvari Muhârebe Meseleleri	1341
280	Alm.	?	von Ninker, von Düsseldorf	Sâmi Sabit Karaman (ölm. 1957)	Süvarinin Hidemât-ı Seferiyesine İhzarı	1910
281	Alm.	?	?	Mehmed Kadri Alkoç (ölm. 1959)	Yeni Rehber-i Fenn-i Esliha	1911
282	Fr.	?	?	Bâkî Osmân Vandemir (ölm. 1963)	Orduda Hidemâtın Tanzimi	Rumi 1338
283	Alm.	?	von Hohahter	Kemal Balıkesir (1966'da sağ)	Türkler'le Harb	1331
284	Alm.	?	?	Ali Cânib Yöntem (ölm. 1967)	Alman Bahriye Topları (Donanma Dergisi, sene 1915, sayı 44-96, s.729-730'da yayınlanmıştır.)	1915
285	?	?	Rohrbach	Mehmed Celaleddin Germiyanoğlu (ölm. 1970) Ve Ali Haydar Germiyanoğlu (ölm. 1961)	Harb-i Umûmî Tecâribine Müstenid Tabiye-i Tatbikiye	1339

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
286	Ar.	Kitâb Siyâsat al-Hurüb	Aristo	?	Âdâb-ı Harb	İstinsahı Hicri 12. Asır sonları
287	Fr.	?	?	?	Avcı Talimi	İstinsahı Hicri 1254
288	Fr.	?	?	?	Avcı Talimi	İstinsahı Hicri 13. Asır
289	Fr.	?	?	?	Avcı Talim-nâmesi	İstinsahı Hicri 13. Asır
290	Fr.	?	Baron de Moltke	?	Baron de Moltke'nin Bahr-i Siyâh Sevâhili Garbisinde Vâki Merâsî-i Muhtelifeye ve Dobruca Sahrâsında Vâki Kılâ-i Kadîmeye Dâir İki Takrîrinin Tercümesi	İstinsahı Hicri 13. Asır
291	?	?	R. K. Arbuthnot	?	Bir Harb Sefinesi Sûvârî-i Sânisinin Vezâif Kitabı	İstinsahı Hicri 14. Asır başları.
292	Alm.	?	?	?	Büyük Petro ve 2. Katerina Zamanlarında Rus Donanması (Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, sene 1333, cilt III, nr. 1, s.39-42'de yayınlanmıştır.)	1333

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
293	Fr.	Aslı Science Militaire adlı dergide yayınlanmıştır.	Lavale	?	Cânibdârlar (Cerîde-i Askeriye, 13 Temmuz 1297, s. 59-63'de yayınlanmıştır.)	1881
294	?	?	Hale	?	Cedâvil-i Bahriye ve Riyaziye	1915
295	?	?	Müller	?	Çanakkale Harbinde Lağım Muhârebesine Dâir Elde Edilen Tecârib	1916
296	?	?	Sleeman	?	Dersaadet Sevahilinin Bahren Müdafaası	1299
297	Alm.	?	Ober	?	Erkân-ı Harbiye Vezâifi Notları	1912
298	?	?	?	?	Esliha-i Nâriyeden Her Türlü Silah ile Nişan Almak Hususuna dâir Risâle	İstinsahı Hicri 13. Asır
299	?	?	Baron Barnata	?	Fenn-i Harbe Dâir Risâle	İstinsahı Hicri 12. Asır sonlarında
300	Fr.	?	Henri Dominique Lallemand	?	Fenn-i Harbin Efâl-i Feriyesinin İlmî ve Amelisine Dâir Risâle	?
301	Fr.	Pyrotechnie Militaire	?	?	Fişenk İmal ve İstimali	1250

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
302	Fr.	?	?	?	Fransa Devleti'nin Asâkir-i Hâssa Topçularının Talimhânelere İktizâ Eden Talim ve Hizmetlerine Dâir Umûr-i Harbiye Nazırının Verdiği Bir Kıt'a Takrir Lâzimesince Fransa Kralı Tarafından Vaz' Ettirilen Kânûn-nâmenin Suretidir	İstinsahı Hicri 13. Asır
303	?	?	Fotkuçav	?	Fransa ile Almanya Arasında Muhârebe-i Âtiye (Mecmûa-i Fünûn-i Askeriye, Mart 1303, s.57-68'de yayınlanmıştır.)	1303
304	Alm.	?	Jofer	?	Fransız Usûl-i Taarruz ve Müdâfaası	1916
305	Fr.	?	Napolyon Bonaparte	?	Hikem-i Harbiye (Cerîde-i Askeriye, 28 Mayıs 1297, s. 355-358'de yayınlanmıştır.)	1297

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
306	Fr.	?	?	?	Huyûle Dâir Kavânin ve Kavâid ve Talimât-ı Sâire	İstinsahı Hicri 13. Asır
307	İng.	?	Charles Roumy, F. Tawnshend	?	Irak Seferim	1337
308	Fr.	?	Vouguel	?	İdâre-i Askeriye	İstinsahı Hicri 13. Asır
309	?	?	Pojo	?	İleri Karakolların Nizâmına Dâir Vâcibüddikka Bazı Vakâyi	İstinsahı Hicri 13. Asır sonları
310	Far.	?	?	?	İran ve Avrupa Muhârebesi	1332
311	Alm.	?	Bruns	?	İstihkâmât-ı Cesîme	?
312	Fr.	?	Baron de Jomini	?	Kal'a-i de Jomini	İstinsahı Hicri 13. Asır
313	Ar.	?	?	?	Mir'ât al-'Acâ'ib va Risâlat al-Harbîya	İstinsahı Hicri 11. Asır
314	Fr.	?	Pomet	?	Ordu Tophanesi	?
315	Alm.	?	Von Emanuel	?	Rus Ordusuna Dair Ne Bilmeli	1331

Irak Seferim adlı eser, Charles Vere Ferrers Townshend 'e ait olan "My campaign in Mesopotamia" adlı Irak seferini anlatan kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
316	Fr.	?	?	?	Rusya Memâlikinde Amel ve Hareket Etmeye Memur Olacak Yüz Bin Piyâdeden İbaret Ordunun Vech-i Tertibi	İstinsahı Hicri 13. Asır
317	Alm.	?	?	?	Sahra Mevâziinin İnşası Hakkında Muhtıra	1332
318	Alm.	?	?	?	Saplı El Bombalarının Tavsif ve Usul-i İmlası, Paket Yapılması, İstimali	?
319	?	?	Pisko, Bojo ve Valaze	?	Sebeb-i Kuvvet ve Miktâr-ı Askeri Bahsinde	İstinsahı Hicri 13. Asır
320	Fr.	?	?	?	Süvâri Askeri İçin Lazım Gelen Ordugahın Vaz'ı ve Tertibi Sûretlerini Muhtevi Olan Bir Kıta Talim-nâmenin Tercümesidir.	İstinsahı Hicri 13. Asır
321	Ar.	?	?	?	Risâlat al-Falâh fi 'İlm al-Silâh	İstinsahı 1738
322	Ar.	?	?	?	Risâle-i Şucâiyya	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
323	Lat.	Commentarii Bellici	Raimond Monte Coccoli, Alain Manson	?	Fünûn al-Harb	İstinsahı Hicri 13. Asır başları
324	?	?	Friedrich Bronsart von Schellendorf	?	Taburun Talim ve Terbiyesi	1914
325	Fr.	?	Carl von Decker ve Duka Radiche de Presdorf	?	Talim-nâme-i Askeriye (Prusya Kralının Talimât-ı Hafiyeleri)	İstinsahı Hicri 13. Asır
326	Alm.	?	?	?	Terceme-i Harbiye-i Top	İstinsahı Hicri 1257
327	Ar.	Kitâb al-Hayl va'l-Furûsiyya	İbn Ahî Hazzâm (Hazzâm)	?	Tarcamatu Kitâb al-Furûsiya ilâ Türkîya	?
328	Fr.	?	?	?	Tertibât-ı Askeriye	?
329	?	?	Willart	?	Tezkirecilik Vakt-i Harbde Mecruh Nakli	1326
330	Fr.	?	Vochel	?	Usûl ve Kavânin-i İdâre-i Askeriye	İstinsahı Hicri 13. Asır
331	Fr.	?	?	?	Usûlu Kavâ'id al-Sufun al-Harbiya	1202
332	Fr.	Element s de Castrametation et de Fortification Passager	La Fitte Clave	?	Usûlü Maârif fî Tartîb al-Urdû va Tahsînihî Muvakkatan	İstinsahı Hicri 13. Asır
333	Fr.	?	Valase	?	al-Yevm Cârî Olan Harb Usûlü ve Kıla'ın Vücûbu Beyânında	İstinsahı Hicri 13. Asır sonları

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
334	Fr.	?	Lafitte Clave	?	Usulü'l-Maarif fi Tertibü'lOrdu	1786
335	Fr.	?	De Truguet	?	Usulü'l-Maarif fi Vech-i Tasfif-i Sefain-i Donanma	1786
336	Fr.	?	De Truguet	?	Risalet fi Kavaninü'l-Melahat Ameliyyen	1787
337	Fr.	?	Vauban	Konstantin İpsilanti	Terceme-i Risale-i Fenn-i Harb	1792
338	Fr.	?	Vauban	Konstantin İpsilanti	Terceme-i Risale-i Fenn-i Lağım	1792
339	?	?	?	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Vesaya Name-i Seferriyye	?
340	?	?	?	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Usul-i Sak	?
341	?	?	?	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Tanzim-i Piyadegan ve Süveriyan	?
342	Ar.	?	Abdurrahman al-Cabarti	Mustafa Behçet Efendi	Mazhar al-Takdis bi Huruci Taifat al-Francis	?
343	Fr.	?	?	Güzeloğlu Aram	Hikmed-i Cedid	?
344	Ar.	?	Abi Bakr al-Haravi	Mehmed Arif Hilmi All-İstanbuli	Tarcama al-Tazkirat alHaraviya fi'l-Hiyal al-Harbiy	?
345	Fr.	?	?	Yahya-Zade Mehmed Ruhuddin	Teslis-i Zaviye Risalesi Tercümesi	?
346	Ar.	?	İmam Muhammed	Mehmed Münib Efendi	Siyer-i Kebir Tercümesi	1825

347	Fr.	?	Robert Fulton	Başhoca İshak Efendi	Deniz Lağımı Risalesi	1830
-----	-----	---	------------------	-------------------------	--------------------------	------

Osmanlı'da Tıp Alanında Yapılan Çeviriler

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
1	Ar.	Takvîm al-Abdân	İbn Cazla	Geredeli İshâk b. Murâd (ölm. 1390 civarı)	Tercemetu Takvîm al-Abdân	?
2	Ar.	al-Tıbb al-Nabavî	Abû Nu‘aym Ahmed b. ‘Abdullâh al-İsfahânî	Ahmed-i Dâî b. İbrâhîm b. Mehmed (ölm. 1421’den sonra)	al-Şifâ fi Ahâdis al-Mustafâ	İstinsahı Şaban 894
3	Ar.	al-Taşrîf li-man ‘Acaza ‘an al-Ta’lif	Abu’l-Kâsım Halaf b. ‘Abbâs al-Zahrâvî	Şerefeddin Sabuncuoğlu (ölm.1468)	Carrâhiyat al-Hâniyya	Hicri 870
4	Far.	Zâhire-i Harzemşâhî	Zaynüddîn al-Curcânî	Şerefeddin Sabuncuoğlu (ölm.1468)	Tercüme-i Akrabadîn-i Harzemşâhî	1446
5	Ar.	Baytar-nâme	‘Alî b. Hasan al-Fusûsî	Hibatullah b. Mahmûd b. Mavdûd (ölm. 1479’dan sonra)	Tercemetu Baytar-nâme	1290
6	Far.	al-Hulâsa (Râhat al-İnsân)	Abu Tâhîr b. İbrâhîm b. Muhammed al-Ġaznavî al- ‘Arabî	Cerrah Mesud (15. Asır Başları)	Terceme-i Hulâsa fi Fann al- Cirâha (Tarcamatu Râhat al-İnsân)	İstinsahı Hicri 915
7	Far.	?	Aristoteles (Baytarlık üzerine olan eserinin farsça tercümesinde n Türkçeye Nakledilmiştir.)	Hacı Mehmed b. Hacı Ali al-Aksarâyî (15. Asır)	Baytar-nâme	İstinsahı 1639
8	Far.	Bâh-nâme	Abû Zayd Hibatullah Muzaffar b. Muhammed b. Erdeşir b. Keykubat b. Bihras al-Tabarî	Mûsâ b. Mas‘ûd (15. Asır)	Risâla fi’l-Bâh	İstinsahı Hicri 1013

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
9	Far.	?	?	‘Abdurrahman B. Abî Yûsuf Al-Hâfız Al-Munaccim (1502’de sağ)	Tercemetü Tıbb-ı Şâhî	İstinsahı Hicri 11. Asır
10	Ar.	al-Mûcaz fi’l-Tıbb	İbn al-Nafîs	Ahî Çelebi (ölm. 1524)	Tarcamat al-Mûcaz fi’l-Tıbb	İstinsahı 1446
11	Ar.	Rucû‘ al-Şayh ilâ Şibâh	al-Tifaşî	Kemal Paşa-Zâde (ölm. 1534)	Rucû‘ al-Şayh ilâ Sibâh fi’l-Kuvvat ‘alâ’l-Bâh	İstinsahı 926
12	Far.	Bîh-i Çînî	Mahfî-i Gilânî	Muslihuddîn Mustafâ b. Şa‘bân al-Surûrî (ölm. 1562)	Çüb-i Çînî Risalesi Tercümesi (Terceme-i Risâle-i Bîh-i Çînî veya Terceme-i Risâle-i Çüb-i Çînî)	İstinsahı 962
13	Ar.	al-Mûcaz fi’l-Tıbb	İbn al-Nafîs	Muslihuddîn Mustafâ b. Şa‘bân al-Surûrî (ölm. 1562)	Tarcamat al-Mûcaz fi’l-Tıbb	İstinsahı 988
14	?	Nazm-ı Lokman Hekim	?	Nidâî Mehmed Çelebi al-Ankaravî (ölm. 1567’den sonra)	Terceme-i Nazm-ı Lokman Hekim	?
15	Ar.	Risât al-Şifali-Advâ al-Vabâ	Taşköprü-zâde ‘İsâmuddîn Ahmed b. Mustafâ	Abdulğani (1580’de sağ)	Risâla fi’l-Vabâ’ (Risâla fî Hakk-ı Tâ‘ün, Risâle-i Terceme-i Tâ‘ün, Risâle der Edviye-i Rühâniye ve Cismâniye)	İstinsahı Hicri 981

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
16	Ar.	al-Hâvî fi 'İlm al-Tadâvî	Nacmuddîn Mahmûd b. İlyâs al-Şîrâzî	Ahmed b. Bâli Fakîh (16. Asır)	Macma' al-Mucarrabât fi'l-Tıbb (Tarcamat al-Hâvî fi 'İlm al-Tadâvî)	İstinsahı Hicri 987
17	Ar.	Mâ lâ Yasa'u'l-Tabîb Cahluhû	Yûsuf b. İsmâ'il b. İlyâs al-Hûyî	Hasan b. 'Abdurrahman Efendi (16. Asır)	Tarcamatu Mâ lâ Yasa'u'l-Tabîb Cahluhû	İstinsahı Hicri 1000 Civarı
18	Far.	Risâle-i Çûb-i Çînî	Mahfî-i Gilânî	Mahfî-i Gilânî (16. Asır)	Terceme Risâle-i Çûb-i Çînî	İstinsahı Hicri 975
19	?	'Ayn al-Hayât	?	'Omar b. Yûnus b. 'Omar Al-Nahîfî (16. Asır)	Terceme-i 'Ayn al-Hayât	?
20	Ar.	Risâla fi Manâfî' al-Tabğ	Şeyh Mansûr al-Mağribî	Mustafa Efendi (1608 civarında sağ)	Tarcama Risâla fi Manâfî' al-Tabğ	İstinsahı Safer 1017
21	Ar.	Hırz al-Hakîm (Kitâbu Baytara)	?	Kâtib Osman (1612'de sağ)	Hırz al-Hakîm (Kitâbu Baytara)	İstinsahı Hicri 1021
22	Ar.	Tazkiratu Uli'l-Albâb	Dâvûd al-Antakî	Muhammed b. Mustafa al-Gûrânî (1639'da sağ)	Terceme-i Tezkire-i Dâvûd al-Antakî	İstinsahı Hicri 1052
23	Ar.	Baytar-nâme	?	Hüseyin b. Molla Şems ve Vahyi (ölm. 1659)	Baytar-nâme	?
24	Ar.	Baytar-nâme	?	Kilisli Murtaza Ağa (1665'te sağ)	Baytar-nâme Tercümesi	İstinsahı Zilhicce 1076

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
25	Lat.	Pharmacologie	Senartüs	İbn Sallûm, Sâlih b. Nasrullâh (ölm. 1669) (İbn-i Sallûm Nicola ile bu eseri Latince'den Arapçaya tercüme etmeye başlamıştır. Tercüme bitmeden İbn-i Sallûm ölmüştür. Daha sonra bu tercüme Nicola ile Hayati-zâde Damadı Süleyman ile Türkçeye çevrilmiştir.)	Tarcamat Akrabadîn al-Cadîd	İstinsahı 1107
26	?	?	Merkados	İbn Sallûm, Sâlih b. Nasrullâh (ölm. 1669)	Tarcama Risâla fi'l-Hummayât al-Radiyya va'l-Vabâiyya	İstinsahı Hicri 1131
27	Lat.	Basilica Chymica	Oswald Crollius	İbn Sallûm, Sâlih b. Nasrullâh (ölm. 1669)	Tarcamat al-Tıbb al-Cadîd al-Kimyâî li-Paracelsus	İstinsahı Hicri 1090
28	Ar.	Bur' al-Sâ'a	Abu Bakr al-Râzî	Hakîm-i Dendânî (ölm. 1681 civarı)	Terceme-i Bur' al-Sâ'a	İstinsahı Hicri 895
29	Ar.	al-Muğnî fi'l-Adviyat al-Mufrada	İbn al-Baytâr	Hakîm-i Dendânî (ölm. 1681 civarı)	Risâle-i Levâzım-ı Tıbb min Şayh İbn Baytâr (Lavâzım al-Hikma)	İstinsahı Hicri 1084
30	Ar.	Kâmûs al-Atıbbâ	Madyan b. 'Abdurrahmân al-Kûsûnî	Hakîm-i Dendânî (ölm. 1681 civarı)	Terceme-i Kâmûs al-Atıbbâ ve Nâmûs al-Alıbbâ	1677 Cıvarı

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
31	Ar.	al-Tazkira al-Hâdiya	‘İzzuddîn al-Suvaydî	Hakîm-i Dendânî (ölm. 1681 civarı)	Terceme-i Muhtasar-ı Müfid fi ‘İlm al-Tıbb	İstinsahı 1772
32	Ar.	Favâid al-Ahyâr	Yûsufî	Tal’atî Çelebi (1681’de sağ)	Mağz al-Tıbb	İstinsahı Hicri 1142
33	Ar.	Baytar-nâme	‘Âbdullâh b. al-Badr al-Mısrî	Muhammed b. Çerkeş al-Zardî (1684’te sağ)	Terceme Baytarâme	İstinsahı Cemaziye lahir 1095
34	Ar.	İhtiyârât-ı Bedîi ve Şifâ al-Fuâd	?	Siyâhî Mustafa Dede al-Karamanî (ölm. 1689’dan önce)	Risâla fi’l-Tıbb	İstinsahı Safer 1033
35	Ar.	al-Kânun ve Şarh Taşrîh al-Kânûn	İbn Sina ve İbn al-Nafîs	‘Îtâkî Şamsuddin al-Şirvânî (17. Asır)	Teşrîh-i Ebdân Tercümân-ı Kibâle-i Feylesofan	IV. Murad Devri
36	Ar.	Hulâsat al-Dîvân fi’l-Tıbb	?	Mehmed al-Mütercim (17. Asır Başları)	Hulâsat al-Dîvân fi’l-Tıbb	?
37	Lat.	?	?	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	al-Rasâil al-Muşfiya fi’l-Amrâz al-Muşkila	IV. Mehmed Devri
38	Lat.	?	?	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	İllet-i Merakiye Risalesi	?
39	Lat.	?	?	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	Risâle-i Sevdâ-yı Merakiye	?
40	Lat.	?	?	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	Risâle-i Maraz-ı Efrenci	?

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
41	Lat.	?	?	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	Risâle-i Maraz-ı Pilika	?
42	Lat.	?	Louis Mercardo Ve Rodrique Fonseca	Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi (ölm. 1692)	Risâle-i Hummâ-yı Redîe veya Hummâ- yı Vebâiye	İstinsahı 1062
43	Ar.	Mufradâtu İbn al-Baytar	İbn al-Baytâr	Sa'îd Mehmed b. 'Omar (1694'te sağ)	Tercemetu Müfredât-ı İbn Baytar	1694
44	Ar.	Kaşf-i Beyan Fi'l-Tıbb	?	Ahmed Ümîdî (ölm. 1695)	Terceme-i Keşf-i Beyan fi'l-Tıbb	?
45	Yun.	?	Melchios	Nûh b. 'Abdulmann ân (ölm. 1707)	Terceme-i Akrabâdîn-i Melikyo	İstinsahı Şaban 1151
46	Ar.	?	Sâlih b. Nasrullâh b. Sallûm ve Nikola	Hayâtî-zâde Damadı Süleyman Efendi b. İbrahim (ölm. 1716)	Terceme-i Akrabâdîn al-Cadîd	İstinsahı Cemaziye levvel 1107
47	Ar.	al-Tıbb al-Nabavî	Abu'l-Kâsim Muhammed b. Habîb al-Nisâbüri	Mehmed al-Sabûri (ölm. 1718)	Risâla fi'l-Tıbb	İstinsahı Hicri 1141
48	Ar.	Rucû' al-Şayh ila'l-Sibâh fi'l-Kuvva 'ala'l-Bâh	Şihâbudîn Abu'l-'Abbâs Ahmed b. Yûsuf al-Tifâşî	Mir Mustafa al-Na'tî b. Hüseyin Paşa (ölm. 1718)	Terceme-i Rucû' al-Şayh ila'l-Sibâh fi'l-Kuvva 'ala'l-Bâh	İstinsahı Hicri 1137
49	Ar.	Baz-nâme	'Îsâ b. 'Alî b. Hassan al-Asadî	Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ (ölm. 1722)	Terceme-i Tuyûr-i Cârîha ve Zavârî-i Sâyide (Kitâb Baz-nâme)	İstinsahı Hicri 12. Asır

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
50	Ar.	Mucarrabât	Abû Bakr al-Râzî	Ali Münşî al-Bursavî (ölm.1733)	Terceme-i Kitâb Abî Bakr al-Râzî fi'l- Tıbb	İstinsahı Hicri 1150 Cıvarı
51	Lat.	Thesaurus et Armamentarium Medicum Chymicum	Adrian von Mynischt	Ali Münşî al-Bursavî (ölm.1733)	Terceme-i Akrabadin (Kurâsat al-Kîmyâ)	İstinsahı 1731
52	Lat.	?	Paracelsus	Ömer Şifaî al-Burûsavî (ölm. 1742)	al-Cavhar al-Farîd fi'l-Tıbb al-Cadîd (Terceme-i Tıbb-ı Cedid-i Kimyevi)	İstinsahı 1700
53	Lat.	İspagorya	Paracelsus	Ömer Şifaî al-Burûsavî (ölm. 1742)	Minhâc al-Şifa fi Tıbb al-Kimyâ (Gâyat al-Manâfi' fi Tadbîr al-Marzâ)	İstinsahı 1112
54	Ar.	?	?	Hayâtî-zâde Şâkirdi Abdu'l-Fayz Mustafa (ölm. 1744)	Dustûr al-Tabîb fi 'Amal Mîzân al-Tarkîb	1729'da Tercüme Edilmiştir (İstinsahı Receb 1136)
55	Ar.	Ġâyat al-İtkân	Sâlih b. Nasrullâh b. Sallûm	Hayâtî-zâde Şâkirdi Abdu'l-Fayz Mustafa (ölm. 1744)	Nuzhat al-Abdân fi Tarcamat Ġâyat al- İtkân	İstinsahı Hicri 1139
56	Ar.	Rucû al-Şayh İlä Sibâh	al-Tîfaşî veya Muhammed b. Mustafa al- Ma'addî	Hayâtî-zâde Şâkirdi Abdu'l-Fayz Mustafa (ölm. 1744)	Tuhfat al-Mulûk	İstinsahı Hicri 1183
57	Ar.	Zubda	?	Sıdkı (1756'da Sağ Olmalı)	Tıbb Risâlesi	?
58	Lat.	?	Georgius	Abbas Vesîm Efendi (ölm. 176)	Vasîlat al-Matâlib fi 'İlm al-Tarâkîb (Akrabâdîn-i Abbâs Vesîm)	İstinsahı Hicri 1148

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
59	Ar.	Mizân al-Adviya	?	Fazlı-zâde Mehmed Çelebi (1763'te sağ)	Müfredât-ı Tıb	?
60	Ar.	Tuhfat al-Mu'minîn	Muhammed Mu'min b. Husayn al-Tankâbunî al-Daylamî	Gevrek-zâde Ahmed-i Sâni b. Hasan (ölm. 1764)	Ġunyat al-Muhassilîn fi Tarcamat Tuhfat al-Mu'minîn	1733
61	Ar.	Nuzhat al-Azhân	Dâvûd al-Antâkî	Levhî-zâde Mehmed Rızâ Efendi (ölm. 1764)	Tuhfat al-Hân fi Şarh Nuzhat al-Azhân	İstinsahı Hicri 1148
62	Ar.	al-Kânûn	İbn Sînâ	Mustafâ b. Ahmed b. Husayn al-Tokâdî (ölm. 1782)	Tabhîz al-Mathûn fi Tarcamat Marâfik al-Kânûn	İstinsahı Zilhicce 1175
63	Lat.	Aphorismi de Cognoscendis et Curandis Morbis in Usum Doctrinae Domesticae Digeste	Booerhave	Hekimbaşı Abdülaziz Efendi (ölm. 1783)	Kıtaât-ı Nekâve fi Tarcamat Kelimât al-Boerhave	İstinsahı Hicri 1180
64	Lat.	Materia Medica	Mattioli	'Osmân b. 'Abdulmannân (ölm. 1786 civarı)	Kitâb al-Nabât	1770
65	Ar.	İhtiyârât-ı Bedii	'Alî b. Husayn al-Ansârî	Muhammed Rıza İrânî (18. Asır)	Terceme-i İhtiyârât-ı Bedî'î	İstinsahı Hicri 1166
66	Ar.	?	Sâlih b. Nasrullâh (Paracelsus'un bir eserini Arapçaya çevirdi)	Tabib Hasan (18. Asır)	Gâyat al-Mutarakkâ fi Tadbîr Kull al-Marzâ (Gâyat al-Munâ fi Tadbîr al-Marza)	İstinsahı Hicri 1152

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
67	Ar.	Kitâb al-Ma'ida va Amrâzihâ va Mudâvâtihâ	Ahmed b. İbrahim b. al- Cazzâr	Hekimbaşı Hafız Hayrullah (ölm. 1796)	Hilkat al-Ma'ida Tercümesi	?
68	Ar.	al-Fusûl fî Külliyyât al-Tıbb	Abû 'Abdullâh Şarafuddîn Muhammed al-îlâkî	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Asl al-Usûl Tercüme-i Fasl al-Fusûl	İstinsahı 1211
69	Ar.	al-Ginâ va'l-Munâ	Abû Mansûr Hasan b. Nûh al-Kumrî	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Şemsiye-i Mansûriye (al-Durrat al-Mansûriyya fî Tarcamat al-Mansûriyya)	İstinsahı 1209
70	Ar.	?	Şamsuddîn Muhammed b. Mahmûd al-Âmilî	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Hacâmat Risâlesi	İstinsahı 1212
71	Ar.	?	İlyâs b. Abram (Abdussalâm al-Muhtadî)	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Micannat al-Tâ'ûn va'l-Vabâ'	?
72	Ar.	?	Salih b. Nasrullah (Paracelsus'un Kitabını Arapçaya Çevirmiş)	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Murşid al-Atıbbâ fî Tarcamat Sipagorya (al-Durr al-Mansûr fî Tarcamat Tıbb-ı Cadid Kimyâvî li-Paracelsüs al-Hakîm)	İstinsahı 1235
73	Ar.	?	Husayn b. Mu'înuddîn al-Maybûdî	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	Risâle-i Tıbb	?
74	Ar.	'Umdat al-Kuhliyya fî'l-Amrâz al-Basariyya	Sadaka b. İbrahim al-Mısrî al-Hanafî al-Şâzilî	Gevrek-zâde Hâfız Hasan (ölm. 1801)	'Umdat al-Kuhliyya fî Taşrîh al-Basariyya	İstinsahı 1212

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
75	Ar.	Risâlat al-İbâ 'an Mavâki' al Vabâ'	İdrîs b. Husâmuddîn 'Alî al-Bitlisi	Yeşil Mehmed Sâlih (1818'de sağ)	Hısn al-Vabâ'	?
76	Al m.	Medizinisch Praktischer Unterricht für Feld und Lundwundaert ze der Österreichisch en Staaten	Stoerk	Şânî-zâde Mehmed Atâullah (ölm. 1826)	Mi'yâr al-Atıbbâ'	İstinsahı Hicri 13. Asır
77	İt.	Vajuolo Vaccino	J. Marshall	Hekimbaşı Mustafa Behçet (ölm. 1834)	Çiçek Aşısı Risalesi (Risâle-i Telkîh-i Bakarî)	İstinsahı Hicri 1216
78	İt.	Fisyolociyya	Antonio	Hekimbaşı Mustafa Behçet (ölm. 1834)	Fisyolociya Tercümesi (Vezâif-i Âza)	İstinsahı 1214
79	Lat.	Acquis Venera Labe Infedis Ezhibendi	Johannes von Plench	Hekimbaşı Mustafa Behçet (ölm. 1834)	Frengi Risalesi	İstinsahı 1218
80	İt.	?	Royini	Hekimbaşı Mustafa Behçet (ölm. 1834)	Müdâvât-ı Basite Hakkında Risale	İstinsahı Hicri 13. Asır
81	Fr.	?	Sade de Caliere	Mehmed Sâlim Efendi (1836'da sağ)	Sundûkat al-Lafâfa fî Fann al-Cirâha	İstinsahı 1248

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
82	Fr.	Pharmacopoei a Castrensis Ottomana-Pharmacopee Militaire Ottoman	Dr. Charles Ambrosie Bernard	Hüseyin Sabri	Dustûr-i Edviye	1874
83	Ar.	İthaf al-Musannifîn va'l-Udabâ bi-Mabâhis al-İhtirâz 'an al-Vabâ	Hoca Hamdan B. 'Osmân al-Cazâirî	Hoca Hamdan B. 'Osmân al-Cazâirî (ölm. 1845)	Sanâ' al-İthâf	1254
84	Fr.	Maladie des Enfants	Clot Bey	Mustafa Resmi Çerkeşî (1845'te sağ)	Muâlece-i Etfal	1260
85	Fr.	?	Clot Bey	Mustafa Resmi Çerkeşî (1845'te sağ)	Müntehab-ı Latif	1844
86	Fr.	?	Clot Bey	Mustafa Resmi Çerkeşî (1845'te sağ)	Terceme-i Kunuz al-Sihha	1261
87	Fr.	Traites des Regles de l'Art Veterinaire	?	Yûsuf Fir'avn (ölm. 1848 civarı)	Kânun-nâme-i Baytarî	1835
88	Fr.	Traite de Medecine Veterinaire	?	Yûsuf Fir'avn (ölm. 1848 civarı)	al-Tuhfat al-Fâhira fî Hay'at al-A'zâ al-Zâhira	1251
89	Ar.	Durr al-Buhûr	Ahmed b. al-Hasan b. al-Ahnaf	Mehmed Sâkîb (ölm. 1852)	Terceme-i Eşref	1230

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
90	?	?	İspilman	Abdülhak Molla (ölm. 1854) (Gözlükçü-zâde Mustafa Efendi Tercümeğe başlamış ancak ömrü yetmemiştir. Kalan kısmı Abdülhak Molla bitirmiştir.	Terceme-i İspilman	İstinsahı 1234
91	Ar.	Risâlat al-Şifâ li-Advâ' al-Vabâ	Taşköprü-zâde	Ahmed Tevhid (ölm. 1855)	Tarcamat Bazl al-Mâ'ûn fî Cavâz al-Hurûc 'ani'l-Tâ'ûn	İstinsahı 1250
92	Ar.	?	?	Hâfız-zâde Mehmed Reşid b. Mehmed Emin (1863'te sağ)	Favâid al-Minha fî Kavâid al-Sihha (Talimât-ı Sihhiye)	İstinsahı 19. Asır
93	?	?	Louis Oone	Mehmed Kemal (1865'te sağ)	Beyân-ı Sûret-i Keşf-i Usûl-i Cedîde-i Tedâvi	?
94	Yun.	?	?	Hayrullah b. 'Abdulhakk Molla (ölm. 1866)	Ravzat al-Nacât	İstinsahı 1248
95	Ar.	Sihhat ve Maraz	Fuzuli Mehmed b. Süleyman	Lebib Mehmed Efendi (ölm. 1867)	Risâle-i Sihhat ve Maraz Tercümesi	1272
96	Fr.	Histoire de la Decouverte de la Circulation du Sang	Marie-Jean Pierre Flouren	Zağralı Edhem (1871'de sağ)	Târih-i Keşf-i Deverân-ı Dem	İstinsahı 1287

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
97	Fr.	?	?	Abdullah Bey Macarlı (ölm. 1874) Ali Râşid (ölm. 196)	Fenn-i Hayvânât-ı Tıbbiye	1876
98	?	?	Giraudat	Hâfız Mehmed (ölm. 1875)	Mecmûa-i Dâüzzühreviye	?
99	Fr.	?	Jean Cruveilhier	Hâfız Mehmed (ölm. 1875)	Ta'lim al-Tasrîh	1871
100	Fr.	?	Mahe	Mehmed Râif (ölm. 1876)	Terceme-i İlm-i Hıfzıssıhha-i Bahrî	İstinsahı hicri 13. Asır
101	Fr.	?	Virasevr	Mustafa Hâmî Paşa (ölm. 1878)	Risâle-i Terceme-i Hıfz-ı Sıhhat-ı Ahali	Abdülmeccid Devri
102	Fr.	Système de Gymnastique de Chambre Médicale et Hygiénique	Schrepper	Mustafa Hâmî Paşa (ölm. 1878)	Risâle-i Riyâzat-ı Bedeniye-i Tıbbiye	1859
103	Fr.	Traite Elementaire de Chimie Medicale	Charles-Adolphe Wurtz	Konstantin Limonidis (ölm. 1881 civarı) ve Dika (1895'te sağ)	Kimyâ-yi Uzvî-i Tıbbî	1299
104	Fr.	?	Jules Beclard	Kâtib-zâde Mehmed Nûrî Birgivî (ölm. 1882)	Fizyoloji, Fenn-i Menâfiülâzâ	1290-1291
105	Fr.	?	Joseph Auguste Fort	Kâtib-zâde Mehmed Nûrî Birgivî (ölm. 1882)	İlm-i Emrâz ve Seririyât-ı Cerrâhiye	1292

Hâfız Mehmed'e ait olan Ta'lim al-Tasrîh adlı çeviri, Jean Cruveilhier'a ait olan Anatomie descriptive adlı eserden çevrilmiştir.

Fizyoloji, Fenn-i Menâfiülâzâ adlı eser, Jules Beclard'a ait olan "Eléments d'anatomie générale, description de tous les tissus; ou, Systèmes organiques qui composent le corps humain." Adlı eserden çevrilmiştir.

İlm-i Emrâz ve Seririyât-ı Cerrâhiye adlı eser, Joseph Auguste Aristide Fort'e ait olan "Pathologie et clinique chirurgicales" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
106	Fr.	Guide Pratique de l'Accoucheur et de la Sage-Femme	Lucien Penard	Kâtib-zâde Mehmed Nûrî Birgivî (ölm. 1882)	Rehnümâ-yı Kavâbil	1880
107	Fr.	?	Alfred Vulpian	Kâtib-zâde Mehmed Nûrî Birgivî (ölm. 1882)	Resye-i Hâdde-i Mafâsilde Safsafiyet-i Südun Süret-i Tesiri Hakkında Mutâlaât	1297
108	?	?	Alfred Finingis	Abdurrahman Paşa (19. Asır)	Etfâlin Terbiye ve Hıfzısıhhaları Hakkında Validelere Yadigar	1880
109	İt.	?	Antonio Campini	Cerrah Ali (19. Asır)	Terceme-i Farmakopiya Kampinânâs Antonyo	İstinsahı Hicri 13. Asır
110	?	?	Triano	Hâfız İbrahim Edhem (19. Asır)	Triano'nun Tıp Risalesi Tercümesi	?
111	Ar.	Risâlat al-İbâ 'an Mavâki' al-Vabâ'	İdris-i Bidlisî	Muhammed Sâlih al-Bidlisî (19. Asır)	Hasr al-Vabâ'	İstinsahı Hicri 1232
112	?	?	?	Mehmed Refet Paşa (ölm. 1884)	Ahkâm-ı Emrâz-ı Umumî	1871
113	Fr.	?	?	Mehmed Refet Paşa (ölm. 1884)	İlm-i Hıfzısıhha (Baytarî)	1288
114	?	?	Gordon	Ahmed Râgıb Paşa (ölm. 1884)	Fenn-i Cerrahiye-i Baytarî	1288

Resye-i Hâdde-i Mafâsilde Safsafiyet-i Südun Süret-i Tesiri Hakkında Mutâlaât adlı eser, Alfred Vulpian'a ait olan "Du mode d'action du salicylate de soude dans le traitement du rhumatisme articulaire aigu" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
115	Fr.	?	Delfont	Ahmed Râgıb Paşa (ölm. 1884)	Muamele-i Emrâz-ı Baytariye	1288
116	Fr.	Manuel de Matiere Medicale de Therapeutique et de Pharmacie	Apollinaire Bourchardat	Rodoslu Ahmed Remzi Paşa (ölm. 1887)	Müfredat-ı Tıb ve İlm-i Tedavi	1288
117	?	?	Peruset	Ahmed Nermî (1877'de sağ)	Hicaz Hacıları, Sıhhiye Politikasında Yeni Bir Cevelan Yani Sıhhiye Mesele-i Siyasiyesinin Hal ve Tesviyesi Cihetini Tayin Nam Kitabdan Müstahrec	?
118	?	?	?	Osman Tevfik (1877'de sağ)	Çocukların Hıfzıssıhhati yahut Nasihat	1887
119	?	?	Michel Korado	Edib (1891'de sağ)	Kolera Risalesi	1308
120	Al m.	?	Dr. Koch	Rudolf Zinger (1891'de sağ)	Tedâvi-i Verem-Müsâhedât-ı Evvelive	1308
121	?	?	Antonin Bossut	Mehmed Saîd Paşa (ölm. 1891) Ve Mehmed Zeki Paşa (ölm. 1898)	Mir'ât-ı Sıhhat	1871

Tedâvi-i Verem-Müsâhedât-ı Evvelive adlı eser, Robert Koch'a ait olan "Heilmittel gegen die Tuberculose" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
122	?	?	Dr. Peon	İbrahim Şevki Bey (ölm. 1892)	Dr. Peon Tarafından Cinayet ve Sirkat ile Maznun Sez Nam Şahıs Hakkında Tanzim Olunan Rapor- i Tıbb-i Kanuni Tercümesi	1299
123	Fr.	?	Auguste Ambroise Tardieux	İbrahim Şevki Bey (ölm. 1892)	Taadiyât-ı Ahlak	1298
124	Ar.	Aforizma	Hipokrat	M. F. (1892'de sağ)	Fusûl-i Hipokrat (Vekâyi-i Tıbbiye, 31 Mart 1308/14, sayı 1, sayfa 2117-2118'de yayınlanan bir makaledir.)	1892
125	?	?	Dupoy Kovafiye	Kâzım Gâlib (ölm. 1892 civarında)	Muhtasar Usûl-i İsgâ	?
126	?	?	?	Mehmed Fâik (ölm. 1892 civarında)	Amelî Emrâz-ı Akliye	?
127	Fr.	?	Walter Douglas Hugues	Süleyman Âsaf (1892'de sağ)	Tedbîr-i Âcil (Hasta ve Yaralılara İmdâd)	1886
128	Fr.	Cedid Ceb Tertibi	M. A. adlı yazar, Oberlin, Kari Czuberka'dan Fransızcaya Çevirmiştir.	Mustafa b. Ahmed (1893'te sağ)	Tertibât-ı Edviyeyi Hâvi Reçete Kitâbı	?

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
129	?	?	Vuger	Mustafa b. Ahmed (1893'te sağ)	Tertîbât-ı Cedide Tedâvi Reçeteler Muâlece-i Cedide	İstinsahı Hicri 14. Asır başları
130	?	?	Delaber	Mustafa b. Ahmed (1893'te sağ)	Tıfl-ı Nevzâdın Tesennün Devrinde Olan Zahmetli Me'kûlâtı	?
131	?	?	Nurican	Hüseyin Hulki (ölm. 1894)	Müslümanların Tabâbete Ettikleri Hizmet Yahut Sevâbık-ı Maarifimizden Bir Nebze	1300
132	Fr.	?	Dr. Eugene Guibot	Münir Münib Bey (ölm. 1895)	Mebâdi-i Umûmiye Tavsîf ve Tedâvî-i Emrâz-ı Cildiye	1306
133	Fr.	Precis Theorique et Pratique de l'Aert des Accouchements	Paul Picard	Hüseyin Remzi (ölm. 1896)	Fenn-i Vilâde	1880
134	?	?	Dr. Joseph Richardson	Hüseyin Remzi (ölm. 1896)	Mebâdi-i Hıfzıssıhhadan Ömür ve Afiyet-i Beşer (Ömür ve Afiyet-i Beşer)	1303
135	?	?	E. Troussart	Hüseyin Remzi (ölm. 1896) (Hüseyin Hüsnî ile beraber çevirmişlerdir.)	Mikrob Emrâz-ı Sariye ve Şarboniyenin Vesâil-i Sirayeti ve Usul-i Telkipleri	1887

Mikrob Emrâz-ı Sariye ve Şarboniyenin Vesâil-i Sirayeti ve Usul-i Telkipleri adlı eser, Louis Trouessart'a ait olan "Les Microbes, Les Ferments et Les Moisissures" Adlı Eserden Çevrilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Emre Karacaoğlu, *Hüseyin Remzi Bey Ve Hüseyin Hüsnü Bey'in Mikrob Adlı Yapıtı Ve Türk Tıp Bilimine Katkıları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Bilim Tarihi) Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, 2013

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
136	Fr.	?	Villen	Hüseyin Remzi (ölm. 1896) (Hüseyin Hüsnî ile beraber çevirmişlerdir.)	Rehnümâ-i Teftiş-i Luhûm	1305
137	Fr	Histoire de la Medecine Depuis son Origin Jusqu'au	Pierre Victor Renouard	Hüseyin Remzi (ölm. 1896)	Târih-i Tıb	1304
138	Fr	?	Galzovski Ve Dr. Kopof	Boğos (1896'da sağ)	Hıfzıssıhhat-i Basar	İstinsahı 1312
139	Fr	?	Louis Hubert Farabuef ve Varnier	Boğos (1896'da sağ)	Kolera Risalesi	İstinsahı 1310
140	Fr	?	Antonin Bossut	Hasan Zühdi (ölm. 1897)	Mir'ât-ı Tıb	1307
141	Ar.	?	Muhammed al- Şâfi, Clot Bey'den Arapça'ya çevirmiştir.	İbrahim Edhem (ölm. 1897)	Tercemetu Kitâb Kunûz al-Sihha	1261
142	Fr	?	Perok	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Bedreka-i Etibba (Tarcamatu 'İlm al- Amrâz veya İспенçiyâr-ı Bedreka-i Etibba)	1871
143	Fr.	Codex Française	Paris Encümen-i İlmiye Komisyonu Tarafından	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Dustûr el- Edviye	1291

Rehnümâ-i Teftiş-i Luhûm adlı eser, Louis Villain'e ait olan "Manuel de l'inspecteur des viandes" adlı eserden çevrilmiştir.

Kolera Risalesi adlı eser, Louis Hubert Farabuef ve Henri Varnier'in birlikte hazırladıkları tek çalışma olan "Introduction à l'étude clinique et à la pratique des accouchements" adlı eserden çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
144	Fr	?	Augustin Grisolle	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Emrâz-ı Dâhiliye	1297
145	Fr.	?	Leon Moynac	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Emrâz-ı Dâhiliye ve Seririyât-ı Tıbbiye	1879
146	?	?	Sebiran	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Fenn-i İspençiyârî	1287
147	Fr	?	Mösyö Cornile	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Hıfzıssıhha	1296
148	Al m.	?	Kari Banz	Hacı Hüseyin Sabri Paşa (ölm. 1898)	Müfredât-ı Tıbb ve İlm-i Tedavi	1292
149	Fr.	Chimie Legale	J. E. Briand Ve E. Chaude	Agob Handanyan (ölm. 1899)	Tıbb-ı Kânûnî	İstinsahı 1293
150	?	?	Dernin	Necmeddin Sâmî (ölm. 1899)	Malûmât-ı Baytariye	1312
151	Fr.	?	Bonneville	Androklis Andriyadis (1900'de sağ)	Zarrâkât Tahte'l-Cildiye (Vekâyi-i Tıbbiye, 31 Temmuz 1306/25 Zilhicce, sayı 252, sayfa 1807'de yayınlanan bir makaledir.)	1890
152	Fr.	Microbiologie	Nazaret Dagavaryan	Ohannes Osekyan (1901'de sağ)	Mikrobiyoloji	1319

Emrâz-ı Dâhiliye adlı eser, Augustin Grisolle'ye ait olan "Traité de pathologie interne" adlı eserden çevrilmiştir.

Emrâz-ı Dâhiliye ve Seririyât-ı Tıbbiye adlı eser, Leon Moynac'a ait olan "Éléments de pathologie et de clinique chirurgicales" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
153	?	?	Lecoq	Mehmed Dâniş (ölm. 1902)	Beygirlerin ve Başlıca Hayvanat-ı Ehliyenin Eşkâl-i Hâriciyesinin Ahvâli	1883
154	Fr.	?	Andre Sanson	Mehmed Dâniş (ölm. 1902)	Sıhhatnümâ-yı Hayvanât-ı Ehliye	1308
155	?	?	Dr. Braun	Hayrullâh Farac Safir Aclatûnî (1902'de sağ)	al-Hulâsat al-Tıbbiyya	1897
156	Fr.	Medicine Operateur	Joseph François Malgaigne	Ahmed Hilmi Paşa (ölm. 1903)	Ameliyât-ı Cerrâhiye	1289
157	Fr.	?	Colmane ve Sangel Theodor Billroth'tan Fransızca'ya Tercüme etmişlerdir	Ahmed Hilmi Paşa (ölm. 1903)	Emrâz-ı Umûmiye-i Cerrâhiye	1296

Sıhhatnümâ-yı Hayvanât-ı Ehliye adlı eser, Andre Sanson'a ait olan "Hygiène des animaux domestiques" adlı eserden çevrilmiştir.

Emrâz-ı Umûmiye-i Cerrâhiye adlı eser, Theodor Billroth'a ait olan "Die allgemeine chirurgische Pathologie und Therapie in funfzig" isimli genel cerrahi ile ilgili kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
158	?	?	?	Ahmed Hilmi Paşa (ölm. 1903)	Fenn-i Kimyanın Hıfzıssıhha ve Tağşîşâta Olan Cihet-i Taallukatından Olmak Üzere Tababette Kesir al-İstimal Olan Şurubun Terki ve Tahlil ve Tağşîşi Hakkında 24-25-26 numaralı Malumât-ı Tıbbiye ve İspençiyariye Nam Jurnalde Görülen Bir Bendin Tercümesidir (Vekayi-i Tıbbiye, nr. 18, s.2-6.)	?
159	Al m.	?	Edward Rindfleisch	Ahmed Hilmi Paşa (ölm. 1903)	İlm-i Ensâc-ı Maraziye	1303
160	?	?	Hugone	Ahmed Hilmi Paşa (ölm. 1903)	Masaj İle Tedavi	1903
161	?	?	Grenier	Hüseyin Hüsnî (ölm. 1904)	Usûl-i Islâh-i Teksir-i Hayvânât	1300
162	Fr.	Handbuch der Theoretischen und Clinischen Percussion und Auscultation vom Histor	Johann Paul Otto Niemeyer'den Fransıca'ya aktarılmış	Abdülhakim Hikmet (1904'te sağ)	Muhtasar Kar' ve Isğâ	1886
163	Al m.	?	Herman Cohn	Behçet Paşa (ölm. 1905)	Kitâb-ı Hıfzussıhâ-ı Ayn	1310
164	Fr.	Revue Scientifique	Elie Metchnikof	Abdi Osman (1906'da sağ)	Şeyhûhat	İstinsahı 1322

İlm-i Ensâc-ı Maraziye adlı eser, Georg Eduard von Rindfleisch'e ait olan "Lehrbuch der pathologische Gewebelehre: mit einschluß der pathologische Anatomie" adlı eserden çevrilmiştir.

Kitâb-ı Hıfzussıhâ-ı Ayn adlı eser, Herman Cohn'a ait olan "Lehrbuch der Hygiene des Auges" isimli göz sağlığından bahseden bir kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
165	?	?	?	Ahmed Râsim (1907'de sağ)	Kaptan Rehber-i Tıbbisi	1325
166	Fr.	?	?	Mehmed Gâlib (ölm. 1908)	İlm-i Hıfzıssıhha	İstinsahı 1278
167	Fr.	?	Edouard Nocard	Mehmed Gâlib (ölm. 1908)	Tedrisât-ı Emrâz-ı Sâriye ve Müstevliye-i Hayvanât-ı Ehliye	1895
168	?	?	A. Rabouveau	Osman Nûrî Paşa (ölm. 1908)	Fenn-i Tedâvi-i Saydelânî	1888
169	?	?	Aristide Verneuil	Osman Nûrî Paşa (ölm. 1908)	Mâbhas al-Canîn Embryologie (Teşrih-i Cenini)	1299
170	?	?	A. Rabouveau	Osman Nûrî Paşa (ölm. 1908)	Müfredât-ı Tıb	?
171	?	?	Alfred Fournier	Tahsin (1908'de sağ)	Bir Doktorun Gençlere Nasihati	1324
172	?	?	E. Masse	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Ameli ve Nazarî Bakteriyoloji	1312
173	Fr.	?	Dr. Emile Alexandre Gavoy	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Hutût-i Muharebe Hakkında Edilecek Tedâbir-i Sıhhiye-i Evveliyeye	1308
174	?	?	E. Masse	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	İlmi ve Nazarî Bakteriyoloji	1311-1312
175	Fr.	?	Cornil Babes	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Kolera	1310

Mâbhas al-Canîn Embryologie (Teşrih-i Cenini) adlı eser, Aristide Auguste Stanislas Verneuil'e ait olan "Nouveau traité élémentaire d'anatomie descriptive et de préparations anatomiques Précis d'embryologie." Adlı kitaptan çevrilmiştir.

Bir Doktorun Gençlere Nasihati adlı eser, Alfred Fournier'e ait olan "Pour nos fils, quand ils auront 18 ans: quelques conseils d'un médecin" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
176	Fr.	?	Michel Gangolphe	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Rehber-i Cerrâhî-i Sagir Usûl-i Amelisi	1312
177	Fr.	Manuel Pratique d'Analyse Bacteriologique des Eaux	Miquel	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Suların Tahlilat-ı Bakteriyojisi Usûl-i Amelisi	1311
178	?	?	Vaillard	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Telkîh-i Hayvani Usûl-i Amelisi	1308
179	Fr.	?	?	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Usûl-i Hidemât-ı Mecrûhîn-i Askeriye	1308
180	Fr.	?	Chavasse	Hamdi Paşa b. 'Azîz (ölm. 1911)	Yeni Usul Fenn-i Cerrâhî-i Sagîr	1314
181	?	?	Pukin Tronton	Ahmed Râsim Paşa (1911'de sağ)	Phrenoloji yani İlm-i Kihf	1911
182	Fr.	?	?	Ahmed Râsim Paşa (1911'de sağ)	Küçük Hıfzıssıhha	1309
183	Fr.	?	Edouard Charles Godon	Basrî Nureddin (1911'de sağ)	Mükemmel Amelî ve Nazarî Dişçilik	1329
184	?	?	Dehous	Şerefeddin b. Arif (1911'de sağ)	Ev Hekimi	1890
185	Fr.	?	François-Henry Hallopeau	Fâik Mehmed Paşa (ölm. 1912)	Emrâz-ı Umumiye	1310
186	Fr.	?	François-Henry Hallopeau ve Leon Moynac	Fâik Mehmed Paşa (ölm. 1912)	Emrâz-ı Umûmiye ve Usûl-i Teşhis-i Emraz	1311

Rehber-i Cerrâhî-i Sagir Usûl-i Amelisi adlı eser, Michel Gangolphe' a ait olan "Guide pratique de petite chirurgie" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

Mükemmel Amelî ve Nazarî Dişçilik adlı eser, Edouard Charles Godon'a ait olan "Clinique dentaire et dentisterie opératoire" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
187	?	?	P. Minienne	Fâik Mehmed Paşa (ölm. 1912)	Haşarât al-Emvât	1894
188	Fr.	?	Edward Ellis'in Dr. ۴۵۱۰ tarafından İngilizce'den Fransızca'ya tercüme edilen kitabının Türkçe Tercümesidir	Hüseyin İhsan (ölm. 1912)	Emrâz-ı Etfal	1305
189	Fr.	?	Alphonse Kern	Sakızlı Hayreddin Paşa (ölm. 1912)	Ameliyât-ı Cerrâhiye	1311
190	?	?	Geren	Sakızlı Hayreddin Paşa (ölm. 1912)	Emrâz-ı Hâriciye	?
191	Fr.	?	Eus Ferrand ve A. Delapeche	Sakızlı Hayreddin Paşa (ölm. 1912)	İmdâd-ı Musâbîn	1311
192	Fr.	Elements de Pathologie et de Ciinique Chirurgicales	Leon Moynac	Sakızlı Hayreddin Paşa (ölm. 1912)	Mebhas al-Amrâz ve Seririyât-ı Cerrahiye	1900
193	?	?	Fisinger Hochard	Ali Emin (1912'de sağ)	Yirmi İlaç ile Usûl-i Tedâvi	1911
194	Fr.	Hıfzıssihhat-i Tufûliyet-i Ülâ	Eugene Bauchaux	Hasan Tahsin (1912'de sağ)	Hıfzıssihhat-i Etfalden 1. kısım Tufûliyet-i Ulâ	1302
195	?	?	A. Bourgeois	Hayrullah Sârım (1912'de sağ)	Müdâvât-ı Ayniye	1319

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
196	?	Sıhhat-nümâ-yı İğtidâ	Mayes	İsmail Şükrî (1912'de sağ)	Yemek Hıfzıssıhhası	1309
197	Fr.	Les Causes Sociales de la Follie	Guillaume Leonce Duprat	Mehmed Fâik (1912'de sağ)	Cinnetin Esbâb-ı İctimâiyesi	1328
198	Fr.	Les Moyens de Vivre Longtemps	Saffray	Mehmed Hasan (1912'de sağ)	Çok Yaşamak İçin Tedâbir	1311
199	Fr.	?	Louis	Mehmed Neşet (1912'de sağ)	Emrâz-ı Üzniye, Hâl-i Tabîî ve Marazîde Üznün Teftişi, Esam veya Esam Olduğunu İddia Eden Eşhasın Kur'a Meclisleri Huzurunda Muayenesi	1310
200	Fr.	?	Auguste Lautaud	Mustafa Hüseyin (1912'de sağ)	Emrâz-ı Nisâiye	İstinsahı Hicri 1306
201	Fr.	?	Alfred Auvard	Mustafa Hüseyin (1912'de sağ)	Fenn-i Tedâvî-i Vilâdî	İstinsahı Hicri 1312
202	Fr.	?	Eugene Vincent	Mustafa Hüseyin (1912'de sağ)	Genç Validelere ve Yeni Doğmuş Çocuklara Hıdmet ve Takayyüdat	1319

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
203	Fr.	?	Henri-Etienne Beaunis ve Charles Bouchard	Mustafa Hüseyin (1912'de sağ)	Mebhas al-Cenin ve Neşv ü nümâ-yı Nev-i Benî Beşer	1301
204	Fr.	?	Henri Claude ve Jean Camus	Osman Nûrî (1912'de sağ)	Emrâz-ı Umûmiye	1328
205	Fr.	?	Mösyö Verneuille	Rusûhî Tevfik (1912'de sağ)	Şirpençenin Hâmız-ı Fenik-i Mahlûlî Tecziyesiyle Tedavisi (Vakayi-i Tıbbiye, 29 Şubat 1303, sayı 194, 1337-1338'de yayınlanmıştır.)	1303
206	Fr.	?	C. Cadeac	Rıfat Abdülvehhab (1912'de sağ)	İlm-i Emrâz ve Teşrih-i Marazî-i Umûmi-i Hayvanât-ı Ehliye	1316-1318
207	Fr.	?	Antoine Calleja	Vasil Naum (ölm. 1913)	İlm-i Kimyâ-yı Gayr-i Uzvî-i Tıbbi	1883-1884
208	Fr.	?	Louis Hubert Faraboeuf ve Darnier	Hâfız Hilmi (1913'te sağ)	Fenn-i Vilâdet	?
209	Fr.	Histoire Naturelle Medicale	Cauvet	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	İlm-i Nebâtât-ı Tıbbiye	1874
210	?	?	Dr. Hais	Hüseyin Nâcî (1914'te sağ)	Muhtasar Emrâz-ı Nisa	1313

Mebhas al-Cenin ve Neşv ü nümâ-yı Nev-i Benî Beşer adlı eser, Henri-Etienne Beaunis ve Abel Bouchard'a ait olan "Nouveaux éléments d'anatomie descriptive et d'embryologie" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Emrâz-ı Umûmiye adlı eser, Henri Claude ve Jean Camus'a ait olan "Précis de pathologie générale" adlı eserden çevrilmiştir.

İlm-i Emrâz ve Teşrih-i Marazî-i Umûmi-i Hayvanât-ı Ehliye Adlı eser, Célestin Cadéac'a ait olan Pathologie générale et anatomie pathologique générale des animaux domestiques" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
211	Fr.	?	Mavroyani Paşa	İbrahim Âbidin (1914'te sağ)	Hitan, Sünnetin Tarih-i Zuhur ve Esbab-ı Hudusundan Bahseder Risâle-i Târihiyedir	1309
212	Ar.	Micannat al-Tâ'ûn va'l-Vabâ	'Abdussalâm al-Muhtadî	Ahmed al-Şâmî al-'Umarî (ölm. 1915)	Tavfikât al-Hamîdiyya fî Daf al-Amrâz al-Vabâ'iyya	İstinsahı 1311
213	Fr.	?	Pierre-Juste Cadiot	Hayreddin Ârif (ölm. 1915)	Emrâz-ı Cerrâhiye-i Baytarî	1318
214	?	?	Mayer	Vefik Nâhi (ölm. 1915)	Seferberlik Salgınlarına Karşı	1330
215	Fr.	?	Miss Oxford	Fatma Zeliha (ölm. 1915)	Hasta Bakıcı Kitabı	1331
216	İng.	?	?	H. Sâmi (1915'te sağ)	Gemiciye Sıhhat Arkadaşı	1331
217	Fr.	?	Netetre	Mehmed Refî'î (1915'te sağ)	Veba ve Mikrob	?
218	?	?	Bernard	Yusuf Râmî (ölm. 1916)	İmdâd-ı Mecruhîn yahud Meydân-ı Muharebede ve Seyyar Hastahanelerde Mecrûhîn-i Askeriyeye Yapılacak Tedâbir-i Evveliye	1303

Emrâz-ı Cerrâhiye-i Baytarî adlı eser, Pierre-Juste Cadiot'a ait olan "Studies in clinical veterinary medicine and surgery" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Fatma Zeliha, Miss. Oxford'un yazmış olduğu, A Handbook of Nursing adlı eserin Fransızca çevirisini (Le Livre de l'Infirmière: Guide Pratique Adapté de l'Anglais, à l'Usage de la Maison-Ecole d'Infirmières Privées,) esas alarak 1915'te Hastabakıcı Kitabı başlığıyla Türkçe'ye çevirmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
219	Fr.	?	Alfred Hardy	Nuri Kenan Paşa (1916'da sağ)	Emrâz-ı Cildiye	1877
220	Fr.	?	Ambroise Tardieu	İbrahim Hasan Paşa (ölm. 1917)	al-Dustûr al-Mar'î fi'l-Tıbb al-Şar'î	İstinsahı Hicri 1289
221	?	?	Pascal-George Moro	Mehmed Râif (ölm. 1917) ve Mehmed Cemil	Yüz Sene Yaşamının Çaresi yahut İlm-i Hıfzıssihha-i Umumiye'nin Yirmi İki Tenbih ile Telhisi	1332
222	Fr.	?	Célestin Cadéac	Mehmed Hanefi Bey-zade Ahmed Atâ (1917'de sağ)	Feth-i Na'îş ve Teşhisi Teshîl Eden Mühim Nikât	1917
223	?	?	Georges Dujardin-Beaumetz	Hâlid Mehmed (1917'de sağ)	Tahlil-i Bevl yahud İdrar Muayenesi	1896
224	Fr.	?	Ed. Shwartz	Mahmud Âdil (1918'de sağ)	Fenn-i Cerrahide Usûl-i Madumiyet-i Teaffüniye ve Muzadd-i Teaffuniye Tatbikat	İstinsahı 1895
225	Alm.	?	Fridberker-Frohner	Minas Avedisyan (1918'de sağ)	Emrâz-ı Dâhiliye-i Hayvanât-ı Ehliye	1309
226	Fr.	?	?	Minas Avedisyan (1918'de sağ)	Fenn-i Vilâde-i Baytariye	1900

Emrâz-ı Cildiye adlı eser, Alfred Hardy'e ait olan "Leçons sur les maladies de la peau" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Emrâz-ı Dâhiliye-i Hayvanât-ı Ehliye adlı eser, Franz Friedberger ve Eugen Fröhner'e ait olan "Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie der Haustiere, für Thierärzte, Ärzte und Studierende" adlı kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
227	?	?	L. Frederic	Minas Avedisyan (1918'de sağ) ve Baytar Emin	İlm-i Teşrih-i Hayvanât-ı Ehliye	1886
228	Fr.	?	F. Tabourin	Minas Avedisyan (1918'de sağ) ve Kaymakam Osman Mazhar	Müfredât-ı Tıb ve Tedavi-i Emraz ve Fenn-i İspençiyarî-i Baytarî	1299
229	?	?	During Paşa	Zeki (1918'de sağ)	Türkiye'de Vazâif-i Medine-i Etibba (Sihhiye Mecmuası, 1333, sayı 11-12 sayfa 1247-1264'te yayınlanmış bir makaledir)	1333
230	Alm	?		Ali Haydar Cemal (1919'da sağ)	İlm-i Ensâc	1327
231	?	?	Henri Boucher	Hasan Nûreddin (ölm. 1920)	Hıfzıssihha-i Hayvânât-ı Ehliye	1315
232	?	?	Regisse	Avni Mahmud (ölm. 1921)	Muhtasar Emrâz-ı Akliye	1326
233	Fr.	?	A. Jamin	Hasan Mazhar Paşa (ölm. 1921)	İlm-i Teşrih-i Tavsifi	1296-1297

Müfredât-ı Tıb ve Tedavi-i Emraz ve Fenn-i İspençiyarî-i Baytarî adlı eser, François Tabourin'e ait olan "Nouveau traité de matière médicale, de thérapeutique et de pharmacie vétérinaire" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
234	?	?	Leon İmbert	Şükrü Şâkir (1921'de sağ)	Kesirlerde İndimalin Mekanikiyet Husulü (İstanbul Seririyatı Mecmuası, 1 Teşrin-i Evvel 1337, sayı 12, sayfa 307-310'da yayınlanmış bir makaledir.)	1921
235	?	?	Gustave Laven	Avan-Zâde Mehmed Süleyman (ölm. 1922)	Muhafaza-i Sıhhat	1310
236	Fr.	?	A. Lacassagne ve L. Thoinot	Bahâeddin Şâkir (ölm. 1922) ve Vasfi	Tabâbet-i Adliye Rehberi	1914
237	Fr.	?	P. Kerder	Civan Ananyan (ölm. 1922)	Emrâz-ı Üzniye	1316
238	Fr.	?	Pierre Budin ve Kroza	Hâlid İzzet (ölm. 1922)	Ebe Hanımlara Mahsus Ameliyat-ı Viladiye	İstinsahı 1316
239	Fr.	?	O. Trillon Ve V. Chaput	Hâlid İzzet (ölm. 1922)	Fenn-i Cerrahide Asepsi ve Antisepsi	1895
240	Fr.	?		Feyzî Paşa (ölm. 1923) ve Dr. Selami	Dr. Bukan'm Paris'de Koch Hastahanesinde Vermiş Olduğu Seririyat Dersinin Hulasasıdır (Vakayi-i Tıbbiye, 5 Cemaziyelevvel 1297, sayı 3, sayfa 2-4'te yayınlanan bir makaledir.)	1297

Tabâbet-i Adliye Rehberi Adlı eser, A. Lacassagne ve L. Thoinot'a ait olan "Le vademecum du médecin-expert" adlı eserden çevrilmiştir.

Ebe Hanımlara Mahsus Ameliyat-ı Viladiye Adlı eser, Pierre Budin ve Eugène Crouzat'a ait olan "La Pratique des accouchements, à l'usage des sages-femmes" adlı eserden çevrilmiştir.

Fenn-i Cerrahide Asepsi ve Antisepsi adlı eser, Octave Terrillon ve Henri Chaput'a ait olan "Asepsie et antiseptie chirurgicale" adlı eserden çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
241	Fr.	Traite de Pathologie Speciale et de Therapeutique des Maladies Interaes a l'Usage des Etudiants et des Medecins	Joseph Schramme de Bruges	Feyzî Paşa (ölm. 1923)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye	1305-1308
242	?	?	A. Racle	Feyzî Paşa (ölm. 1923)	Usûl-i Teşhîs-i Maraz	1887
243	Fr.	Traite de Therapeutique Chirurgicale des Animaux Domestiques	Pierre Juste Cadiot ve Jean Almy	Yusuf Ziya (ölm. 1923)	Ameliyât-ı Cerrâhiye-i Feres	1314
244	Fr.	?	?	Mehmed Hâlid (1924'te sağ)	Sinnî al-Menşe Afât-ı Ayniye (Diş Tabibleri Mecmuası, sene Mart 1340, sayı 5, sayfa 7-8'de yayınlanan bir makaledir.)	1340
245	Fr.	?	Louis Alfred Becquerrel	Mahmud Hakkı Paşa (ölm. 1925)	Hıfzıssıhha	1892
246	Fr.	?	Audee	Kasım İzzeddin (ölm. 1926)	Fenn-i Cerrâhî-i Askerî	1888
247	Al m.	?	Graf von Lehendroff	Mehmed Ali Paşa (ölm. 1926)	Usûl-i Teksîr-i Feres	1892
248	Fr.	?	M. Gauchet	Necmeddin Arif (ölm. 1926)	Frengi İletinin Tedavisi	1317
249	Fr.	?	Elysee Ribard	Necmeddin Arif (ölm. 1926)	Verem Kâbil-i tedavi	1319

Hıfzıssıhha adlı eser, Alfred Becquere l'e ait olan "Traité élémentaire de d'hygiène, privée et publique" adlı eserden çevrilmiştir.

Usûl-i Teksîr-i Feres adlı eser, Georg Hermann Albrecht Lehdorf f'a ait olan "Handbuch für Pferdezüchter" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Verem Kâbil-i tedavi adlı eser, Elysee Ribard 'a ait olan "La tuberculose est curable" adlı eserden çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
250	Fr.	?	Charles Louis Alphonse Laveran	İbrahim Cemal Paşa (ölm. 1927) Mehmed Fahri ve İbrahim Âbid	Deniz Hamamı Risalesi	1307
251	Fr.	?	Walter Douglas Hugues	İbrahim Cemal Paşa (ölm. 1927)	Hasta ve Mecruhlara İlk İmdad	1887
252	Fr.	Nouveau Guide Pratique de Technique Microscopique Applique a l'Histologie et a l'Embryogenie Suivie d'au Formulaire Indiquant la Composition des Reactifs Employees en Anatomie Microscope	Rene Bonneval	İbrahim Cemal Paşa (ölm. 1927)	İlm-i Ensâc-ı Tıbbiye	1310
253	Al m.	?	Haker	İbrahim Cemal Paşa (ölm. 1927)	Turuk-i Muzadde-i Teaffün	İstinsahı 1886
254	Fr.	?	Ferik Faik Paşa (Della Suda)	Şerefeddin Mağmûmî (ölm. 1927)	Kimyâ-yı Uzvî-i Tıbbî-Chimie Organique Medicale	1306
255	Fr.	?	?	Bohor (ölm. 1928)	Vereme Musab Hayvanatın Lahmini Yemek İnsanlar İçin Muzır midir? (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye Mecmuası, 28 Mart 1318, sayı 13, sayfa 20'de yayınlanan bir makaledir.)	1902

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
256	Al m.	?	W. Derblich	İbrahim Abdüsselam Paşa (ölm. 1928)	Askerde Emrâz-ı Temâruziye ve Suver-i Teşhis ve Temyizi	1312
257	Fr.	Maladies Infectueuses, Aigues	Dr. Niemeyer	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Müntine Kısmı	?
258	Fr.	?	P. Despine ve J. Picot	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	Emrâz-ı Etfâl	1889
259	Fr.	?	François Henry Hallopeau	Nâfiz Paşa (ölm. 1929) ve Fâik Mehmed Paşa	Emrâz-ı Umûmiye	1892
260	Fr.	?	Louis Alfred Becquerel	Nâfiz Paşa (ölm. 1929) ve Dr. Binbaşı Dimitri	Hıfzıssıhhat	1290
261	Fr.	?	Ambroise Auguste Tardieu	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye ve Serîriyât-ı Tıbbiye	1290
262	?	?	Dr. Niemeyer	Nâfiz Paşa (ölm. 1929) İlyas Matar	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Aza-ı Hazmiye	1883
263	?	?	Niemeyer	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Âzâ-ı Teneffüsiye	1882
264	?	?	Niemeyer	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Cihaz-ı Deveranî	1300
265	?	?	Niemeyer	Nâfiz Paşa (ölm. 1929)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Cildiye	1897

Askerde Emrâz-ı Temâruziye ve Suver-i Teşhis ve Temyizi Adlı eser, Wolfgang Derblich'e ait olan "Die simulierten krankheiten der wehrpflichtigen." adlı kitaptan çevrilmiştir

Hıfzıssıhhat adlı eser, Alfred Becquerel'e ait olan "Traité élémentaire d'hygiène, privée et publique" adlı eserden çevrilmiştir

İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye ve Serîriyât-ı Tıbbiye adlı eser, Ambroise Auguste Tardieu'a ait olan "Manuel de pathologie et de clinique médicales" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
266	?	?	Niemeyer	Nâfız Paşa (ölm. 1929)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye, Emrâz-ı Peritoin	?
267	Fr.	?	François Henry Hallopeau	Nâfız Paşa (ölm. 1929)	Mikrob, Emrâz-ı Umumiyeden Emrâz-ı İntaniye Kısmı	1301
268	?	?	Edvarer- Millen	Yusuf Ziya Paşa (ölm. 1930)	İlm-i Teşrih-i Hayvânî ve Menâfi-i Âzâ	İstinsahı Hicri 1302
269	Fr.	Enseignements Psychologique s de la Guerre Europeenne	Gustave Le Bon	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Avrupa Harbinden Alınan Psikolojiyâi Dersleri	1918
270	Al m.	?	Ludwig Büchner	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Fenn-i Ruh	?
271	Al m.	Kraft und Stoff	Ludwig Büchner	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Fizyolociya-yı Tefekkür	1308
272	Fr.	Physiologie et Hygiene du Cerveau et des Fonctions Intellectuelles	Guyot- Daubes	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Fizyoloji ve Hıfzıssıhhat-ı Dimağ ve Melekât-ı Akliye	1312
273	Fr.	Musicotherapi e	M. Daubresse	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Musikî İle Tedavi	1908
274	?	?	Adolf Ribon	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Üç Muzır; Tütün, Müskirat, Cehalet	1893- 1894
275	?	?	Bourge	Avadis Karakoç (ölm. 1932)	Frengi Hıfzıssıhhası	1324
276	?	?	P. Redar	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Âlât-ı Cerrâhiye ve Tımar Edevâtının Def-i Teaffünü	1890

Avrupa'da ki toplu kataloglarda frengi yani syphilis hastalığından korunmak için yazılan kitaplara göz gezdirdiğimizde Bourge isimli yazarlardan Fransız Henri Bourges "L'hygiène du syphilitique" adlı kitabı yazmıştır. Çevrilen eserin ismi ve içeriğine baktığımızda ise "L'hygiène du syphilitique" adlı eserle uyuştuğunu görmekteyiz. Bu sebeple Frengi Hıfzıssıhhası adlı eser "L'hygiène du syphilitique" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
277	?	?	Cosil	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Behring Masıl Devaisi Vasıtasıyla Kuşpalazı Tedavisi	1313
278	Al m.	?	Weiting Paşa	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Bitlere Karşı Mücadele Talimatnamesi (Sıhhiye Mecmuası, Kanun-i Sâni 133, sayı 1, sayfa 842-851'de yayınlanmış bir makaledir.)	1916
279	Al m.	?	Erlih	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Difteri-i Basıl Tedavisinin Takdir Kıymeti	İstinsahı Hicri 1314
280	Fr.	?	Baret	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Fenn-i Cerrahide İttihâzı Lâzım Gelen Tedâbir-i Sıhhiye ve On Sekizinci Asrın Evâhirinden Beri Usûl-i Cerrâhî-i Harbde Vukûbulan Terakkiyât	1307
281	Fr.	?	Eugene Caustier	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Hıfz-ı Sıhhat	1331
282	Fr.	?	Manyo ve Bayet	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Hıfzıssıhhat-i Mevâsi	1311
283	Fr.	?	J. Vir ve P. Paget	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Kalb ve Rietânın Kar' ve İsgâsı	1324

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
284	Fr.	?	L. Barth ve Henri Louis Roger	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Kar' ve Isgâ	1310
285	Al m.	?	Max von Pattenkoffe	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Kolera Tedavisi ve Tedâbir-i Mukteziye	1310
286	Fr.	?	Armand Gautier	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Sağlam İnsanlar ile Hastalarda İt'am ve Teğdiye	1324
287	Al m.	?	Wilhelm Haze	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	Sihhiye-i Seferiye	İstinsahı Hicri 1320
288	Fr.	?	Delamar	Said Cemil Yiğit (ölm. 1932)	İnsandaki Ruam Vakası (Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası, Temmuz 1338, sayı 4, cild 4, sayfa 227-230'da yayınlanmış bir makaledir.)	1922
299	Fr.	?	Delamar	Said Cemil Yiğit (ölm. 1932)	Sıtmanın Tarihçesi (Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası, Teşrin-i Sani 1338, sayı 8, cild 4, sayfa 480-493'de yayınlanmış bir makaledir.)	1922
300	?	?	Pako	Ahmed Cevdet (ölm. 1935)	Çocuklara Hıfzıssıhhat Dersleri	1305
301	?	?		Yusuf Râgıb Kösemihal-Zâde (ölm. 1935)	Hıfzıssıhha-i Askeriye	1318

Jean-Baptiste-Philippe Barth ve Henri Louis Roger'in birlikte yazdıkları tek kitap olan "A manual of auscultation and percussion" adlı kitaptan çevrilmiştir. Kitabın orjinalinde tıbbi teşhis yöntemlerinde n olan Oskültasyon (Fizik muayenesinin stetoskop isimli araç ile yapılan kısmı.) ve Perküsyondan bahsetmektedir. Mehmed Fahrî Paşa' çeviriyi Kar' ve İsgâ adıyla yayınlamıştır. Çeviride vucuttaki sesleri dinlemekten bahsetmektedir.

Sağlam İnsanlar ile Hastalarda İt'am ve Teğdiye Adlı eser, Armand Gautier'e ait olan "L'Alimentation et les régimes chez l'homme sain et chez les malades" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
302	?	?	Roubin	Mazhar Mustafa Ülgen (1935'de sağ)	Laboratuarda İlm-i Ensâc ve Hucerât Ameliye-i Fenniyesi	1326-1327
303	Fr.	?	?	Hekimbaşı-Zâde Muhyiddin Nuri (ölm. 1936)	Fenn-i Menâfi al-Azâ' Tatbîkî	1316
304	Fr.	?	?	Mehmed Ali (Haydar) Çalıklı Paşa (ölm. 1936)	Emrâz-ı Zühreviye Hakkında Risâle	İstinsahı 1299
305	Al m.	?	?	Râşid Tahsin Tuğsavul (ölm. 1936)	Berlin Emrâz-ı Akliye ve Asabiye Kongresi	1326
306	Al m.	?	Rieder	Râşid Tahsin Tuğsavul (ölm. 1936)	Mekteb-i Tıbbiye ve İdâdisinin Islâhı Hakkında Lâyihâ	İstinsahı H.1314
307	Al m.	?	Johann-Nepamuk Von Nussba	Ziya Nûri Birgi (ölm. 1936)	Fenn-i Cerrâhide Usûl-i Def-i Teaffün	1312
308	Al m.	?	Friedrich Ismarch	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Cerrâhiye-i Harbiye	İstinsahı H.1315
309	Fr.	?	?	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Creoline (Vakayi-i Tıbbiye, 30 Teşrin-i Evvel 1304, sayı 210, sayfa 1465-1467'de yayınlanan bir makaledir.)	1888

Cerrâhiye-i Harbiye adlı eser, Friedrich von Esmarch'a ait olan "Handbuch der kriegschirurgischen Technik: eine gekrönte Preisschrift" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
310	Fr.	?	?	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Esnâ-yı Nifasda Rahm Üzerine Mâ-i Harrın Tesiri (Vakayi-i Tıbbiye, 31 Mart 1306, sayı 244, sayfa 1738-1740'de yayınlanan bir makaledir.)	1890
311	Fr.	?	Kalozoski	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Hıfzıssıhhat-î Basar (Vakayi-i Tıbbiye, 15 Mart 1305, sayı 219, sayfa 1537-1540'da yayınlanan bir makaledir.)	1889
312	?	?	Apollinaire Bouchardat	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	İskorbit yani Da-i Hafr ve Hususat-ı Sıhhiye ve Tedaviyesine Dair Olan Makale-i Müfidenin Tercümesidir.	1300
313	?	?	L. A de Saint Germain ve A. Vakude	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Muhtıra-i Kehhal (Vakayi-i Tıbbiye, 30 Eylül 1304, sayı 208, sayfa 1452-1454'de yayınlanan bir makaledir.)	1888
314	?	?	Pascoule ve George Moro	Mustafa Münif Paşa (Kocaolçun) (ölm. 1937)	Yüz Sene Yaşamak İçin	1331

İskorbit yani Da-i Hafr ve Hususat-ı Sıhhiye ve Tedaviyesine Dair Olan Makale-i Müfidenin Tercümesi adlı eser, Apollinaire Bouchardat'a ait olan "Manuel de matière médicale, de thérapeutique e comparée et de pharmacie" adlı kitaptan çevrilmiş olma ihtimali yüksektir. Bu kitabın içeriğine baktığımızda iskorbit hastalığının tedavisinde bahsedilen bölümler olduğunu görmekteyiz

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
315	Fr.	?	George Dieulafoy	Tevfik Hüseyin (ölm. 1937)	İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye	1325-1327
316	Fr.	?	Frederic Justin Collet	Ali Rıfat (ölm. 1938)	Emrâz-ı Dâhiliye	1326
317	Fr.	?	Stephane Lausanne	Sirâceddin Hasırcıoğlu (ölm. 1938)	Hastanın Başı Ucunda	1331
318	?	?	Nenter	Ali Hüseyin Turan (ölm. 1940)	Veba ve Mikrobu	1318
319	Fr.	?	A. Lutaud	Besim Ömer Akalın (ölm. 1940) Ve Mustafa Nizameddin	Emrâz-ı Nisa, Serirî ve Cerrâhî	1314
320	Fr.	?	Pierre Budin	Besim Ömer Akalın (ölm. 1940)	Seririyât-ı Vilâdiye Dersleri (Mir'ât-ı Mekteb-i Tıbbiye, II, 49-50'de geçer)	1313
321	Fr.	L'Hygiene de Sex	Monin	Besim Ömer Akalın (ölm. 1940)	Sıhhatnümâ-yı Tenasül	1309
322	Fr.	?	Debey	Besim Ömer Akalın (ölm. 1940)	Tabîb-i Etfal yahut Ebeveyne Yâdigar	1314
323	Al m.	?	-	Refik Münir Keskingil (ölm. 1940)	Fenn-i Vilâde	1325
324	Fr.	?	Garan	İhsan Sami Garan (ölm. 1943)	Balık Yağını Nasıl İçmelidir?	1325
325	Fr.	?	Garan	İhsan Sami Garan (ölm. 1943)	Frenginin Yeni Usul ile Teşhisi, Borde-Vasserman Teamül-i Aslisi	1338

İlm-i Emrâz-ı Dâhiliye adlı çeviri, George Dieulafoy'a ait olan Manuel de pathologie interne" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Emrâz-ı Dâhiliye adlı çeviri, Frederic Justin Collet'e ait olan "Précis de pathologie interne" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Hastanın Başı Ucunda adlı eser, Stéphane Lauzanne'e ait olan "Au chevet de la Turquie, quarante jours de guerre" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Emrâz-ı Nisa, Serirî ve Cerrâhî adlı eser, Auguste Lutaud'a ait olan "Consultations sur les maladies des femmes, formulaire et traitement des affections gynécologiques les plus fréquentes" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
326	Fr.	Atlas Manuel de Chirurgie Orthopedique	Dr. Paul Willem	Rıza Nur (ölm. 1943)	Atlas-Manuel Fenn-i Cerrâhî-i Ortopedi	1326
327	Al m.	?	Rıza Nur ve Wieting Paşa	Rıza Nur (ölm. 1943)	Serbin Verem-i Kâzib-i İltihâbîsi, İltihâb-ı Serb-i Plastik	1321
328	Fr.	?	A. S. de Snonsan	İbrahim Temo (ölm. 1945)	Aile Tabibi	1308
329	?	?	Charles	Zühdi Rıza Tinel (ölm. 1945)	Asker Hastahanelerin deki Sıhhiye Mektebi Dersleri İçin Kılavuz	1914
330	?	?	V. Hofmann	Hüseyin Hüsnî Arkan (ölm. 1946)	Sıhhiye Hidematı	1337
331	Fr.	Umuma Mahsus Jimnastik	?	Mehmed Sami Karayel (ölm. 1946)	Sıhî ve Terbiyevî Jimnastik	1331
332	Fr.	?	?	Ahmed Hâmid Selgil (ölm. 1989)	Bakteriyoterapi ile Tedavi Edilmiş Bir Cüzam Vakası	?
333	Fr.	?	Alfred Fournier	Celeleddin Muhtar Özden (ölm. 1947)	Frenği Makâlâtı	1317
334	Fr.	?	Alfred Fournier	Celeleddin Muhtar Özden (ölm. 1947)	Frenği ve İzdivaç	1317
335	Al m.	?	Dr. Knut	İhsan Ali İris (ölm. 1947)	Asker Muayenesi	1327
336	Fr.	?	Andre Castex	Mahmud Nedim Oran (ölm. 1947)	Emrâz-ı Üzniye ve Enfiye ve Hançereviye	1325

Frenği ve İzdivaç adlı eser, Alfred Fournier'a ait olan "Syphilis et mariage" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Emrâz-ı Üzniye ve Enfiye ve Hançereviye adlı eser, Andre Castex'e ait olan "Maladies du larynx, du nez et des oreilles" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
337	Fr.	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Ansefalit, Epidemik Ansefalit, Letarjik (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt II, sayı 6'da yayınlanmış bir makaledir.)	1920
338	Al m.	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Beş Günlük Sıtma (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1333/1917, cilt 1, sayı 5, sayfa 421'de yayınlanmış bir makaledir.)	1917
339	Al m.	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Brack'un Maslî-i Kimyevî-i Frengi Teamülüne Dair (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1333/1917, cilt 1, sayı 5, sayfa 424'de yayınlanmış bir makaledir.)	1917
340	Al m.	?	Carl Bruck	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Frengi Teşhisi İçin Misl-i Kimyevi Bir Teamül (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1333/1917, cilt 1, sayı 5, sayfa 418'de yayınlanmış bir makaledir.)	1917
341	Fr. ve İng	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt II, sayı 5'de yayınlanmış bir makaleler derlemesidir.)	1920

Frengi Teşhisi için Misl-i Kimyevi Bir Teamül adlı eser, Carl Bruck'a ait olan "Die Serodiagnose der Syphilis" adlı frengi teşhisinde bahseden kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
342	Fr	Presse Medicale ve Archives des Maladies du Coeur (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt II, sayı 6'da yayınlanmış bir makaledir)	1920
343	Fr.	Anneles de l'Institut de Pasteur ve Presse Medicale (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt III, sayı 1'de yayınlanmış bir makaledir)	1920
344	Fr.	Societe Medicales de Hopitaux ve Presse Medicale (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Akil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt III, sayı 2'de yayınlanmış bir makaledir)	1920
345	Fr.	Academie de Medicine (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1337/1921, cilt III, sayı 3'te yayınlanmış bir makaledir)	1921
346	Fr.	Revue Medicale de la Suisse Romande ve Archives des Maladies du Coeur (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1338/1922, cilt IV, sayı 3'te yayınlanmış bir makaledir)	1922

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
347	Fr. ve Al m.	Revue Neurologique Ve Deu. Medic. Woch. (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1338/1922, cilt IV, sayı 4'te yayınlanmış bir makaledir)	1922
348	Fr	Archives des Maladies du Coeur (Derlenerek ve kısaltarak tercüme edilmiştir.)	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Hülasalar Muhtelif (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1338/1922, cilt IV, sayı 6'da yayınlanmış bir makaledir)	1922
349	Fr	Presse Medicale ve Annal de l'Institut de Pasteur	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Muhtelif Hulasalar (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1335/1919, cilt II, sayı 3'de yayınlanmış bir makaledir)	1919
350	Al m.	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Nevzadda Mikrobi Dizanteryanın Suret-i Tedavisi (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1334/1918, cilt I, sayı 7'de yayınlanmış bir makaledir)	1918
351	Fr.	?	Henri Frederique	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Telhîsât, Adalât-ı Kalbiyede Blokajların Husulü ve Kalbin Müstakil Nazımları (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1335/1919, cilt II, sayı 3'de yayınlanmış bir makaledir)	1919

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
352	Fr.	?	?	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Telhisat, Harbden Alman Dersler ve Muafiyet Tedavisi Sahasındaki Yeni Nokta-i Nazarlar (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1335/1919, cilt II, sayı 2'de yayınlanmış bir makaledir)	1919
353	Fr.	?	Marcel Labbe	Âkil Muhtar Özden (ölm. 1949)	Telhisat, Pankreas Diyabeti (Tıp Fakültesi Mecmuası, 1336/1920, cilt II, sayı 5'te yayınlanmış bir makaledir)	1920
354	Fr.	?	A. Demler	Kemal Cenab Berksoy (ölm. 1949)	Malûmât-ı Cedideye Nazaran Cerrahi-i Meydan-ı Harb Tımar Usulleri ve Müdâhelât-ı Müstacele	İstinsahı Hicri 1325
355	Al m.	?	A. J. Cemach	Kemal Cenab Berksoy (ölm. 1949)	Mebâdi-i Fenn-i Menâfi al-Âzâ	1321
356	Al m.	?	Villard	Akif Tevfik	Harbde Mecruhin Nakli	?
357	?	?	N. Kutuk ve Britnanu	Mustafa Hayrullah Diker (ölm. 1950)	Felsefe-i Tıp	1316
358	Fr.	?	Charles Letourneau	Mustafa Hayrullah Diker (ölm. 1950)	İlm al-Hayattan Bir Kaç Bahis	1894

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
359	Fr.	?	Zambako Paşa	Mustafa Hayrullah Diker (ölm. 1950)	Musâhabât-ı Tıbbiye	1312
360	?	?	Max Heinrich Lewandowsk y	Mazhar Osman Uzman (ölm. 1951)	Ameli Muhtasar Emrâz-ı Asabiye	1914
361	Al m.	?	?	Mazhar Osman Uzman (ölm. 1951)	Sıcak Çarpması ve Donma	1914
362	Fr.	?	Million	Mustafa Hakkı Akansel (ölm. 1951)	Frengi Tedavisi Esasları (Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1338, sayı 7, cild 4, sayfa 444-455'te yayınlanmış bir makaledir.)	1922
363	?	?	Raynhard	Servet Tefvik (ölm. 1951)	Sol Kilyenin Büyük Bir Verem-i Kisevisi (Osmanlı Seririyatı Mecmuası, Mart 1326, sayı 1, sayfa 34-38'de yayınlanan bir makaledir.)	1910
364	?	?	Raynhard	Servet Tefvik (ölm. 1951)	Şark Çıbanı ve Amel-i Maraziyesi	1910
365	?	?	Schapper	Ömer Lütü Eti (ölm. 1952)	Harbde Hasta Tedavisi	1914
366	İng.	?	?	Mustafa Rahmi Balaban (ölm. 1953)	Sihhat Talim ve Terbiyesi ve Mekteplerde Sihhat Demekleri	1338

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
367	?	?	R. Abel	Rauf Fehmî Banerman (ölm. 1953)	Basit Vesait ile Bakteriyoloji Usul-i Muayenesi	1914
368	?	?	Danto	Sadedin Vedad Koçer (ölm. 1953)	Emrâz-ı Hâriciye 1. Kitâb. Büyük Muâmelât-ı Marazîye	1910
369	?	?	?	Sadedin Vedad Koçer (ölm. 1953)	Emrâz-ı Hâriciye, 2. Kitâb. Âfat-ı Mafsaliye	1910
370	Al m.	?	Heindl	Haydar İbrahim Aydar (ölm. 1954)	Teşhis ve Tedavi-i Emrâz-ı Fem, Bel'um ve Haçere	1329
371	?	?	Phinosclerome	Haydar İbrahim Aydar (ölm. 1954)	Verem Tasallüb-i Enf	1325
372	Al m.	?	Zigmond Averbach	Sâim Ali Dilemre (ölm. 1954)	Baş Ağrıları, Eşkâl-i Muhtelifesi, Tabiatları, Teşhis ve Tedavileri	1329
373	Al m.	?	Lexer	Mim Kemal Öke (ölm. 1955)	Cerrâhî-i Umûmî	1329
374	?	?	Fritz Gerştayen	Ekrem Hayri Üstündağ (ölm. 1956)	Etibbaya ve Tebhir Memurlarına Sualli Cevablı Rehber	1331
375	?	?	Dr. Tvbvld	Halil Sezâi Sezer (ölm. 1955)	Askerlere Rehber-i Hıfzıssıhha	1910

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
376	Alm.	?	Dr. Wieting Paşa	Feridun Şevket Evrensel (ölm. 1957)	Cürûh-i Harbiyeden Mütevellid Tegayyürât-ı Vazifeviyyenin Tedâvi-i Muahhasesi Hakkında Rehber	1330
377	Alm.	?	Dr. Wieting Paşa	Feridun Şevket Evrensel (ölm. 1957)	Rehber-i Cerrâhî-i Harbî	1330
378	?	?	Edvard Kvyev	Cemil Topuzlu (ölm. 1958)	Fenn-i Cerrahî ve Vilâdîde Butlân-ı His	1313
379	Fr.	?	Cemil Topuzlu	Cemil Topuzlu (ölm. 1958)	Paris Cemiyeti Tıbbiyesinde Kıraat Olunmak Üzere Kaleme Alınan Müşahedenamelerin Tercümesidir	İstinsahı 1891
380	?	?	Lexer	Mehmed Kâmil Berk (ölm. 1958)	Cerrâhî-i Umumi	1329
381	?	?	Dr. Duville	Yanbolulu Mustafa Şevki Güçmen (ölm. 1958)	Deniz Banyoları	1908
382	Fr.	?	Alfred Fournier	Şükri Mehmed Sekban (ölm. 1960)	On Sekiz Yaşına Giren Oğullarımız İçin Bir Hekimin Birkaç Nasihati	1918
383	Fr.	?	Mouchet	Akif Şakir Şakar (ölm. 1961)	Mebâhis-i Cerrâhiye-i Hâzıra	1338

Rehber-i Cerrâhî-i Harbî adlı eser, Julius Wieting'e ait olan "Leitsätze der Kriegschirurgie" adlı kitaptan çevrilmiştir.

On Sekiz Yaşına Giren Oğullarımız İçin Bir Hekimin Birkaç Nasihati adlı eser, Alfred Fournier'e ait olan "Pour nos fils, quand ils auront 18 ans: quelques conseils d'un médecin" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
384	?	?		Şükrü Hâzım Tiner (ölm. 1963)	Avitaminoz Zümresinden Bir Hastalık Hemeralopi Epidemik (İstanbul Seririyatı Mecmuası, 1 Nisan 1336, sayı 12, sayfa 276-280'de yayınlanmış bir makaledir.)	1920
385	?	?	?	Tevfik Salim Sağlam (ölm. 1963)	Bazdovu Hastalığının Cerrahi Tedavisi (Osmanlı Seririyatı Mecmuası, Kânûn-i Evvel 1327, sayı 22, sayfa 442-448'de yayınlanan bir makaledir.)	1912
386	?	?	Dr. Kramer	Tevfik Salim Sağlam (ölm. 1963)	Müzmin Mide Nezlesi ve Tedavisi (Osmanlı Seririyatı Mecmuası, Kânûn-i Sâni 1327, sayı 32, sayfa 505-517'de yayınlanan bir makaledir.)	1912
387	?	?	Bernhart Noht ve Martin Mayer	Tevfik Salim Sağlam (ölm. 1963)	Sıtma	1329
388	Al m.	?	George Klemperer	Tevfik Sâlim Sağlam (ölm. 1963) ve Süreyya Ali	Usûl-i Teşhîs-i Serîrî	1324
389	Fr.	Examen Fonctionel du Labyrinthe	Prof. Dr. Moure	Bahri İsmet Temizer (ölm. 1966)	Faâliyet-i Üznün Muâyenesi	1911

Tevfik Salim Sağlam'a ait olan Sıtma isimli eser, Albrecht Eduard Bernhard Nocht, Mart in Mayer'e ait olan "Die Malaria; eine Einführung in ihre Klinik, Parasitologie und Bekämpfung" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Usûl-i Teşhîs-i Serîrî adlı eser, Georg Klemperer'e ait olan "Grundriss der klinischen Diagnostik" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
390	Fr.	?	Lemoine Gerard Vanvertes	Cemil Şerif Baydur (ölm. 1967)	Müşâvere-i Tıbbiye ve Cerrâhiye	1334
391	Fr.	?	Andre Berger	Behçet Nezîhî Feyzioğlu (ölm. 1975)	Hasta Başında Rehber	1326
392	Fr.	?	Marcel Labbe	Necmeddin Rifat Yazar (ölm. 19852) ve Hakkı Salman	Marcel Labbe Tarafından İstanbul Tıp Fakültesi'nde Verilen Konferanslar, 24 Eylül-16 Teşrin-i Evvel 1922	1922
393	Far.	?	?	?	Baytar-nâme	İstinsahı hicri 1124
394	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı Hicri IX. Asır
395	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı hicri 1116
396	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı hicri 1160
397	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı Hicri XI. Asır
398	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı Hicri XII. Asır
399	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender (Kitâb-ı Baytara)	İstinsahı Hicri 1292
400	Ar.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender (Kitâb-ı Baytarnâme)	?
401	Far.	?	?	?	Baytar-nâme-i İskender	İstinsahı Hicri XII. Asır

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
402	Ar.	Bur' al-Sâ'a	Abü Bakr Muhammed b. Zakariyyâ al-Râzî	?	Bur' al-Sa'a	İstinsahı Hicri XII. Asır
403	Ar.	al-Asbâb va 'Alâmât	Nacîbuddîn al-Samarkandî	?	Câmi' al-Favâid	İstinsahı Hicri X. Asır
404	Fr	?	?	?	Çavdar-ı Mehmuzenin Fevaidi ile Mazarratı Hakkında Monsieur Tarmiet'nin Paris Encümen-i Tıbbiye'sine Takdim Eylediği Layihanın Hulasaten Tercümesidir (Vekâyi-ı Tıbbiye, Nr. 1, 7 Rebiülevvel 1297. Sayfa 3-5'te yayınlanan bir makaledi.)	1880
405	Ar.	Tıbb al-Nabî	Abu'l-Kâsım al-Nişâbûrî	?	Davâ al-Abdân	1300
406	Fr.	?	Dikran Paşa	?	Dersaadette Muzaharât-ı Tevlidiye (Sıhhat Mecmuası, 1 Zilkade 1306, sayı 36, sayfa 142-143'te yayınlanmış bir makaledir.)	1889

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
407	Fr.	?	Louis Plise	?	Diş ve Ağız Hastalıkları ve Ağız ve Dişlerin Muhafazası, Eğri ve Kırık Dişlerin Tecdidı, Eksik Dişlerin Müceddeden Yapılıp Yerine Vaz Olunmak Elzemiyeti, Tekmil ve Nısıf ve Takım ve Dane Dişler	?
408	?	?	Valter	?	Dişlerin Çürümekten Muhafazası İçin Tenbihât	?
409	Al m.	?	Frubed Broker ve Furuher	?	Emrâz-ı Dâhiliye-i Hayvanât-ı Ehliye	1312
410	?	?	?	?	Etfalde İspirto İstimâl Olunduğu Halde Müşahede Olunan Fevaid Hakkında Zenbur-i Tıb Nam Gazetede Görülen Dersin Hulasaten Tercümesidir (Vekayi-i Tıbbiye, nr.16, 10 Zilkade 1303, sayı 40, sayfa 153'de yayınlanmış bir makaledir.)	1880

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
411	Fr.	?	Mouchet	?	Fıtk-ı Adali Tedavisi Hakkında Bazı Mülâhazât (Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası, Teşrin-i Sâni, sayı 8, cild 4, sayfa 498-500'de yayınlanmış bir makaledir.)	1922
412	Fr.	?	?	?	Genel Anatomi	İstinsahı Hicri XIV. Asır
413	Al m.	?	Godlewsky	?	Godlewsky'nin Ders Notları	1850 civarı
414	?	?	Potlewski	?	Hayvanatta Zuhur Eden İlel-i Sâriyenin İndifai Zımında Tertib Olunan Bazı Usul ve Tedâbirin Tarifine Dair Risâle-i muhtasaradır	1847
415	Fr.	?	?	?	Hıfz-ı Ağdiye	İstinsahı Hicri XIII. Asır
416	Fr.	?	Dr. Baret	?	Hıfzıssihha-i Cerrâhi (Ceride-i Emakin al-Sihha, 1 Mayıs 1888, sayı 20, sayfa 3-4'de yayınlanmış bir makaledir.)	1888
417	Fr.	?	Leon Vandipot	?	Hıfzıssihha ve Cerrahiliğe Dair İstimali Kolay Nesâyih	1292
418	Fr.	?	Victor	?	Hıfzıssihha-i Etfal, 1. Kitap	1913

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
419	İt.	?	Royini	?	Hummâ Risalesi	?
420	Fr.	?	Mouchet	?	Hurâc-ı Kebid Müdavatı Hakkında Malûmât-ı Hâzıra (Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası, Temmuz 1338, sayı 6, cild 4, sayfa 356-366.)	1922
421	?	?	Romen Visman	?	İlel-i Asabiye ve Sekte ve Felc-i Dimâğî ve Usûl-i Vikâye ve Tedavisi Hakkında	1304
422	Fr.	?	?	?	İlel-i Asabiyeden Hora Tabir Olunan İlleti Dikinson Nam Tabib Kibriyyet Tutya ile Tedavi Eylediğinden Usûl-i Mezkûre Paris'de Tab olunan Ceride-i Tıbbiye Nam Gazeteden Tercüme Edilmiştir.	?
423	İng.	?	R. Robinson	?	İltihâb-ı Kolun-i Müzmin-Teşhis ve Tedavi (Vekayi-i Tıbbiye, 14 Mart 1300, sayı 99, sayfa 579-580'de yayınlanmış bir makaledir.)	1888

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
424	?	Kanunçe	Mahmûd b. 'Omar al-Hvârizmî al-Çağmîni	?	Kanunçe fi 'İlm al-Tıbb va'l-Taşrih	İstinsahı 1009
425	Far.	?	Şeyh Necmüddin (Necmeddin)	?	Kitâb al-Mubhic	?
426	Ar.	?	Mahdî b. 'Alî b. İbrâhîm al-Sabîrî	?	Kitâb al-Rahma Tercemesi	?
427	?	?	Dr. Leyboviç	?	Kolera İletinin Vesâit-i Tehaffuziye ve Şifaiyesi	1307
428	Fr.	?	Aladar de Kvvaks	?	Kolera, Bu Maraz-ı Mühlikten Kendimizi Nasıl Muhafaza Ederiz	?
429	Al m.	?	Grizencer	?	Koleranın Esbâb-ı İntişâriyesini Def İçin İttihaz Olunan Tedâbir	1871
430	Fr.	?	Pierre H. Nysten	?	Lugat-ı Tıbb	1284
431	?	?	Senertus al-Cermânî	?	Mankûlât fi Sinâ'at al-Tıbb	?
432	?	?	?	?	Mecmua	İstinsahı Hicri XII. Asır
433	Fr.	?	?	?	Muâmele-i Emrâz Müfredât-ı Tıbbiye	İstinsahı Hicri 1292
434	Lat.	Materia Medica	Paracelsus	?	Mufradât fi'l-Tıbb	?
435	Ar.	-	'Abdullah b. Ahmed b. Muhammed	?	Muhtasar fi'l-Tıbb	?

Lugat-ı Tıbb adlı eser, Pierre Hubert Nysten'e ait olan "Manuel médical" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No.	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	İstinsah ya da Baskı yılı
436	Ar.	Müfredât-ı Tıbb	İbn al-Baytâr	?	Müfredât-ı Tıb	?
437	?	?	Cornille	?	Müsekkirâtın Sui İstimalinden Tevellüd Edecek Mümarezatın Beyanıyla İctinâbı Hakkındaki Fevâide Dair Cornille'den Mütercem Bir Makale	1880
438	Fr.	?	?	?	Paris Cemiyet-i Tıbbiyesinde Kıraat Olunmak Üzere Kaleme Alman Müşahedenâm enin Tercümesidir	İstinsahı Hicri XIV. Asır
439	Al m.	?	Von Lauer ve Von Koler	?	Rehber-i Asâkir-i Sıhhiye	1800'lerin sonu
440	Ar.	?	?	?	Risâla 'Alâmât al-Mavt li İbukrat al Yûnânî	?
441	Fr.	?	?	?	Risâla fi'l-Navm va'l-Malâbis	İstinsahı Hicri XIII. Asır
442	Fr.	?	Antoine Lagout	?	Risâle-i Karantina	İstinsahı 1838
443	?	?	Dr. Perez	?	Risâle-i Tâûn	?
444	Ar.	Tıbb al-Nabî	Abu'l-Kâsım el- Nîşâbûrî	?	Risâle-i Tıbb al-Nabî	1859
445	Al m.	?	?	?	Sıhhatin Sırrı	1910
446	Al m.	?	Rahib Sebastian Kneipp	?	Soğuk Su ile Tedavi	II. Abdülhamid devri
447	Al m.	?	General Wieting	?	Tahsîl-i Tababetin Islâhı Hakkında Lâyiha	1325

Soğuk Su ile Tedavi adlı eser, Sebastian Kneipp 'e ait olan "Meine Wasserku r" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
448	Ar.	Kitâb al-Taşrîf li-man 'Acaza 'an al-Ta'lîf	Abu'l-Kâsım Halaf b. al-'Abbâs al-Zahravî	?	Tarcama Muhtasara li Kitâb al-Taşrîf Liman 'Acaza 'an al-Ta'lîf	?
449	Ar.	?	Hacı Paşa	?	Tarcamat Kummî-i Calâlî (Tarcamatu Kitâb al-Sa'âda va'l-İkbâl)	Tercüme tarihi 1500'lü yılların başı. İstinsahı 1718
450	Ar.	?	'Abdurrahmân b. Nasrullâh al-Şayzarî	?	Tarcamat al-Îzâh fi Asrâr al-Nikâh li'l-Şayzarî	İstinsahı 1787
451	Far.	?	Nacîbuddîn al-Samarkandî'nin eserinin Farsça Tercümesinden Türkçeye aktarılmıştır.	?	Tarcamat al-Asbâb va'l-'Alâmât	İstinsahı Hicri X. Asır
452	Far.	?	?	?	Tarcamatu Câmi' Mufradât al-Adviyya va'l-Ağziyya (Tarcamatu Mufradât İbn al-Baytâr)	İstinsahı 1556
453	Ar.	Câmi' Mufradat al-Adviya va'l-Ağziya	İbn al-Baytâr	?	Tarcamatu Câmi' Mufradât al-Adviyya va'l-Ağziyya	İstinsahı 1524
454	Ar.	Câmi' Mufradat al-Adviya va'l-Ağziya	İbn al-Baytâr'	?	Tarcamatu Câmi' Mufradât al-Adviyya va'l-Ağziyya	İstinsahı 1533
455	Ar.	?	Camâluddîn Muhammed al-Mahdî b. İbrahim al-Şanavbarî	?	Tarcamatu Kitâb al-Rahma fi'l-Tıbb va'l-Hikma	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
456	Ar.	Câmi' Mufradat al-Adviya va'l-Ağziya	İbn al-Baytâr	?	Tarcamatu Mufradât İbn al-Baytâr	İstinsahı 1491
457	Ar.	Risâlat al-Şifa' li Advâ' al-Vabâ'	Taşköprü-zâde	?	Tarcamatu Risâlat al-Tâ'ûn va'l-Vabâ li-Taşköprü-zâde	İstinsahı Hicri XII. Asır
458	Ar.	?	Hacı Paşa	?	Tarcamat al-Şifa	?
459	?	?	Paul Earlich	?	Tedâvi-i Kimyeviye'nin Esas ve Netâici (Osmanlı Seririyatı Mecmuası, Eylül 1327, sayı 19, sayfa 289-301'de yayınlanmış bir makaledir.)	1911
460	Ar.	?	Mûsâ b. Maymûn	?	Terceme-i Risâla fi'l-Tadbîr al-Mu'in 'ala Kasrat al-Cimâ'	?
461	Far.	Bahnâme	Nasîruddîn al-Tûsî	?	Terceme-i Bâh-nâme-i Pâdişâhî	1647
462	Far.	Bahnâme	Abu'l-Muzaffer Hibatullah b. Muhammed b. Erdeşir	?	Terceme-i Kitâb-ı Bahnâme	?
463	Ar.	Câmi' Mufradat al-Adviya va'l-Ağziya	İbn al-Baytar	?	Terceme-i Câmi'u Mufradât al-Adviya va'l-Ağziya	İstinsahı Hicri XII. Asırda
464	Ar.	?	?	?	Terceme-i Kayy al-Himmâsa	?

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
465	?	?	?	?	Terceme-i Ma'cûn-i Câvidân	?
466	Ar.	?	?	?	Terceme-i Mufradât fi'l-Tıbb	İstinsahı Hicri XII. Asırda
467	Ar.	?	?	?	Terceme-i Müfredât-ı İbn al-Baytâr	1680
468	?	?	?	?	Terceme-i Risâla fî Marazı Nıkrîs va Avcâ' al-Mafâsil	İstinsahı Hicri XII. Asırda
469	Ar.	?	?	?	Terceme-i Risâle-i Kitâb al-Başara li Bukrât al-Hakîm	?
470	Ar.	Risâlat al-Şifa' li Advâ' al-Vabâ'	Taşköprü-zâde	?	Terceme-i Risâle-i Def-i Tâûn	1578-1579
471	Ar.	al-Tıbb al-Nabavî	Abu'l-Kâsım al-Nisâbüri	?	Terceme-i Risâle-i Tıbb al-Nabî	1859
472	Ar.	Tazkirat al-Kahhâlîn	'Ali b. 'İsa	?	Terceme-i Tazkirat al-Kahhâlîn	1553-1554
473	Ar.	al-Tıbb al-Nabavi	Abu'l-Kâsım al-Nisâbüri	?	Terceme-i Tıbb-ı Nebevi	1568-1569
474	Fr.	?	?	?	Teşrih-i Umûmî	İstinsahı Hicri XIV. Asırda
475	İng.	?	R. Robinson	?	Tevessü-i Mide ve Âlâm-ı Mideyiye Teşhis ve Tedavi (Vekâyi-i Tıbbiye, 29 Eylül 1303, sayı 184, sayfa 1258-1260'da yayınlanmış bir makaledir.)	1887

<i>No.</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
476	Ar.	?	-	?	Tıb Kitabı	?
477	Ar.	?	Hunayn b. İshâk	?	Tıbbı Dair Bir Risale	?
478	?	?	-	?	Tıbbı Bir Münakaşa	İstinsahı Hicri XIII. Asırda
479	?	?	Von Rugister	?	Tırnağın Bakılması (Tımarı) ve Beygir Nallanması	1327
480	İt.	?	Royini	?	Terceme-i Risâle fi'l-Humma	?
481	Ar.	'Umdat al-Mulûk	Emir Hâcib Aşık Timur	?	Tuhfat al-Mulûk va'l-Salâtin	?
482	?	?	J. Biyutis	?	Yalova'daki Dağ Hamamları	1322
483	Fr.	?	Ignaz De Ptelenc	?	Yeni Hekim Kitabı	1850
484	İt.	?	Anton Baron von Störck	Şanizade Mehmed Atullah Efendi	Mi'yarü'l-Etıbbâ	1819
485	İt.	?	Anton Baron von Störck	Şanizade Mehmed Atullah Efendi	Mirat'ül Ebdan fi Teşrih-i Aza'ul İnsan	1819

Osmanlı'da Fen ve Sosyal Bilimler Alanlarında Yapılan Çeviriler

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
1	Fr.	?	Antonie-Augustine Parmantier	Sezaizade Ahmed Hikmet Müftüoğlu	Patates	Ziraat	1890
2	Fr.	?	?	İsmail Ziya (1926'da Sağ)	Küçük ve Resimli Lügat-i Fenniye	Tabii Bilimler	1894
3	Fr.	?	Monsieur Chapel ve J. Robie	Şaban Hâmi (1925'te sağ)	Nebâtât Hastalıkları ve Zeytin Güvesi (Osmanlı Ziraat ve Ticareti gazetesinde yayımlanan makaledir)	Ziraat	1325
4	Alm.	?	?	Ahmed Hamdi Harputlu (1924'te sağ)	Sanâyide Fenn-i Mesâha	Fizik (Ölçüler)	1904
5	İng.	?	John G. Lyversich	İbrahim Süleyman (ölm. 1922)	Sefâin Makinelerinin Usûl-i İdâresi	Gemicilik	1325
6	Fr.	?	Fustel de Coulanges	Subhi Edhem (ölm. 1922)	Tarih ve Müverrihler	Tarih	1917
7	Fr.	?	Arthur Good	Avan-Zade Mehmed Süleyman (ölm. 1922)	Fennî Eğlenceler	Genel Fen Bilimleri	1904
8	Fr.	Le Darwinisme	Karl Robert Eduard von Hartman tarafından Almanca yazılmış daha sonra George Carol Tarafından Fransızcaya çevrilmiştir.	Memduh Süleyman (1920'de Sağ)	Darwinizm, Darwin Mesleğinin İhtiva Ettiği Hakikatler ve Hatalar	Felsefe	1913
9	Fr.	?	Pişot-Banz	Ali Râzî Bey (ölm. 1920)	Fenn-i Makine	Mühendislik	1303

Patates adlı eser, Antonie-Augustine Parmantier'e ait olan "Examen chymique des pommes de terre" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Eserin ismi Milli Kütüphane Muvakkat Kataloğunda Tarih ve Müverrihler olarak geçmektedir.

Fennî Eğlenceler adlı eser, Arthur Good'a ait olan "La Science amusante: 100 expériences de physique" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
10	Fr.	?	Edmont Langlebert	Nişan Hokasyan (Ğugasyan) (ölm. 1918)	İlm-i Kimyâdan Kimyâ-yı Madenî ve Kimyâ-yi Uzvî	Kimya	1899
11	Fr.	?	Edmont Langlebert	Nişan Hokasyan (Ğugasyan) (ölm. 1918)	Kimya	Kimya	1892
12	Fr.	?	Edmont Langlebert	Nişan Hokasyan (Ğugasyan) (ölm. 1918)	Kimyâ-yı Gayr-i Uzvî	Kimya	1892
13	Fr.	?	Edmont Langlebert	Mahmud Esad B. Emin Seydişehri (ölm. 1917)	Târih-i Tabîî	Zooloji ve Botanik	1892
14	İng.	?	Shadwell	Mehmed Râşid (ölm. 1916)	Tadil-i Meyâne-i Haddeyn Usûlü	Matematik ve Astronomi	1909
15	İng.	?	?	Yeryant Çavuşyan (ölm. 1915)	Çarkçılara Mahsus Cep Kitabı	Matematik ve Mekanik	1893
16	?	?	?	Mehmed Nâmık (1915'te Sağ)	Taş Ocakları adlı makale (Tercüme-i Fünun odaları Mecmuası)	Madençilik	1302
17	İng.	?	?	Hüseyin Hayri (Hasan Hayri)	Kazan ve Makineleri Nasıl Kullanılmalı ?	Mühendislik	1911
18	Fr.	?	Leclerc	Ahmed Şükrî Paşa (ölm. 1915)	Usûl-i Keşf-i Mimari	Mimarî	?
19	Fr.	?	Leclerc	Ahmed Şükrî Paşa (ölm. 1915)	Fenn-i İnşâat ve Mimari, Kısım 1-2	Mimarî	?
20	Fr.	?	Lecoq Paşa	Ahmed Şükrî Paşa (ölm. 1915)	Turuk ve Demiryolları	Ulaşım (Demiryolu)	1307

Târih-i Tabîî adlı eser, Edmont Langlebert'in "Histoire Naturelles" adlı eserinden çevirmiş olmalıdır.

Tadil-i Meyâne-i Haddeyn Usûlü adlı eser, Shadwell'in "Notes on the Management of Chronometers and the Measurement of Meridian" veya "Tables for facilitating the determination of the latitude at sea by the simultaneous altitudes" adlı kitaplarında birinden çevirmiş olmalıdır.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
21	Fr.	?	?	Selanikli Gâlib İbn Şevkî (1914'te Sağ)	Teşekkül-i Arz	Coğrafya	1904
22	İng.	?	Stone	Mehmed Sırrı	Bahriye Buhar Makineleri Hesâbâtı Hakkında Müstamel Kavâid ve Cedâvil	Gemicilik	1896
23	İng.	?	William Ripper	Ali Gâlib (1914'te sağ)	Fenn-i Buhar	Gemicilik	1895
24	İng.	Torpedo and Diril Book	?	Ahmed Şükrî (1914'te sağ)	Nazarî ve Amelî Elektrik	Gemicilik	?
25	Fr.	?	Faber	Mehmed Şâkir Paşa (ölm. 1914)	Arz isimli makalesi Yadigar adlı dergide yayınlanmıştır. (cüz 2, 1295, Kanun-i Evvel, s. 22-24)	Jeoloji	1295
26	Fr.	?	Desire Cauvet	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	İlm-i Nebâtât	Botanik	1886
27	Fr.	?	Desire Cauvet	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	İlm-i Nebâtât-ı Tıbbiye	Botanik	1874
28	Fr.	?	Desire Cauvet	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	Kitab al-Nabatat	Botanik	1318
29	Fr.	?	Edmond Breuil	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	Mebhas-ı Telkîh-i Eşcâr (bitki aşılama bahisi)	Botanik	1300

Fenn-i Buhar adlı eser, İngiliz Buharlı Makine Mühendisi William Ripper'in "Steam" adlı kitabından çevrilmiştir.

İlm-i Nebâtât-ı Tıbbiye adlı eser, Desire Cauvet'in tıpta bitkilerin önemini anlatan "Nouveaux éléments d'histoire naturelle médicale" adlı kitabından çevrilmiş olmalıdır.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
30	Fr.	?	Edmond Breuil	Kuşadalı Hacı Mehmed Ali Paşa (ölm. 1914)	Usûl-i Teksîr ve Terbiye-i Kürûm, Bağların Teşkil Tesis ve Terbiyesi Hakkında Lazım Gelen Malûmât	Ziraat	1888
31	Fr.	?	Alexis-Alphonse Debauxe	Hayrî Bey (ölm. 1914)	Fenn-i İmâlât-i Nâfiadan Turuk-i Mütenevvia-i Âdliye	Mühendislik	1302
32	Fr.	Force et Matiere	Ludwig Büchner	Baha Tevfik (ölm. 1914)	Madde ve Kuvvet	Felsefe-Fizik	?
33	Fr.	?	Camille Flammarion	Mehmed Ali (1913'te Sağ)	Fünûn, 1. Kısım Hilkat-ı Âdemden Evvel Âlem	Genel Fen Bilimleri	1891
34	Fr.	?	Emille de Sbeaux	Mehmed Ali (1913'te Sağ)	Fünûn, 2. Kısım Vukûf-i Umûmiye Mahsus Hikmet-i Tabîiye Mebâhisi	Genel Fen Bilimleri	1891
35	Fr.	?	Maurice Artus-Hugnk-Jules Letien	Mahmud Tevfik Mustafa (1913'te Sağ)	Kimyâ-yı Hayâtî	Kimya	1324
36	Fr.	?	Antoine Calleja	Vasil Naum (ölm. 1913)	İlm-i Kimyâ-yı Gayr-i Üzvî-i Tıbbî	Kimya	1883
37	Fr.	L' Aqueduc D'Eau de Source et les Fontaines Hamidies de Constantinople	Aleksandr Kamburoğlu	Rasih Emin Arlı (ölm. 1948)	Dersaadette Hamidiye Menba ve Çeşmeleri Suyu	Kimya	1904

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
38	Fr.	?	Surven	Nuri İbrahim	Tarih-i Arz	Jeoloji	1908
39	Fr.	?	Pelouse ve Fremy	Sakızlı Hayreddin Paşa (ölm. 1912)	Zubdat al-Kimyâ	Kimya	1291
40	Fr.	?	Lecoq Paşa	Mustafa Şevkî Paşa (ölm. 1912)	İnşaatta Müstamel Malzeme	İnşaat	1889
41	Fr.	?	Lecoq Paşa	Mustafa Şevkî Paşa (ölm. 1912)	Amelî İlm al-Arz	Jeoloji	1888
42	Fr.	?	Deboeur	Bahaeddin Paşa (ölm. 1912)	Fenn-i İmâlât-ı Nâfiadan Turuk-i Mütenevvîa-i Âdiye	Mühendislik	1303
43	Fr.	?	M. Jackman	Bahaeddin Paşa (ölm. 1912)	Şimendüfer İşletilmesi	Ulaşım (Demiryolu)	II. Abdülhamid Devri
44	Fr.	?	Alfred-Augustine Durand-Claye	Bahaeddin Paşa (ölm. 1912)	Güzergah Tayini	Ulaşım (Karayolu)	?
45	Fr.	?	Alphonse-Alexis Debaue	Bahaeddin Paşa (ölm. 1912)	Fenn-i İmâlât-ı Nâfiadan Demiryolları	Ulaşım (Demiryolu)	?
46	Fr.	?	Lecoq Paşa (Cherpentier'in eserinden ilavelerle)	Bahaeddin Paşa (ölm. 1912)	Fenn-i İmâlât-ı Nâfiadan Cüsûr-i Mütenevvîa	Ulaşım	?
47	Fr.	?	?	Suad Bey (1911'de Sağ)	Mantar Ziraati adlı makale (Ziraat ve Sanat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, şaban 1302, sayı 7, sayfa 300)	Ziraat	1302

Zubdat al-Kimyâ adlı eser, Jules Pelouse ve Edmond Fremy'e ait olan "Traité de chimie, générale, analytique, industrielle et agricole" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Fenn-i İmâlât-ı Nâfiadan Demiryolları adlı eser, Alexis-Alphonse Debaue'in "Dictionnaire administratif des travaux publics." adlı kitabından çevrilmiş olmalıdır.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
48	Fr.	?	?	Suad Bey (1911'de Sağ)	Hikmet-i Tabiiye-i Ziraat adlı makale (Ziraat ve Sanat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Receb 1302, sayı 6, sayfa 256)	Ziraat	1302
49	Fr.	?	?	Suad Bey (1911'de Sağ)	Cins-i Feres ve Terbiye ve Islahı adlı makale (Ziraat ve Sanat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Cemaziyevev el 1302, sayı 3, sayfa 100)	Zooloji (Atçılık)	1302
50	İng.	?	Gilbert Jones-Thomas Jones	Ömer Lütfi (1911'de sağ)	Çarkçı Şakirdânına Mahsus Müharrrik Valf Modelleri	Mühendislik	1321
51	Fr.	?	Moulan	Ömer Lütfi (1911'de sağ)	Fenn-i Mihanik	Mühendislik	1911
52	Fr.	?	Capus-Perhem	Artin Ormanyan (1911'de sağ)	İlm-i Tahnîat ve Tahyiat al-Hayvanât	Zooloji	1892
53	İng.	?	?	Ahmet Cemil (1911'de Sağ)	Fenn-i Mihanik	Mekanik Fizik	1312
54	Fr.	?	Dr. Beniç	A. Zeki (1911'de Sağ)	Mücmel Hikmet-i Tabiiye	Mekanik Fizik	1327
55	Fr.	?	Vaillard	Hamdi Paşa B. Aziz (ölm.1911)	Telkîh-i Hayvânî-Usûli Amelîsi	Zooloji	1891
56	Fr.	?	?	Hamdi Paşa B. Aziz (ölm.1911)	Tecârib-i Hikemiye ve Kimyeviye	Fizik ve Kimya	1884

Çarkçı Şakirdânına Mahsus Müharrrik Valf Modelleri adlı eser, Gilbert Jones-Thomas Jones'a ait olan "Working models for engineering students, series 1 & 2 : engine slide valves with descriptive letterpress" adlı motor valflerini anlatan mühendislik kitabında n çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
57	Fr.	Traite de Bacteriologie Pure et Appliquee a la Medecine et a l'Hygiene	Antonin-Pierre Miguel	Hamdi Paşa B. Aziz (ölm.1911)	Suların Tahlîlât-ı Bakteriyoloji Usul-i Amelîsi	Kimya (Bakteriyoloji)	1893
58	Fr.	Traite Pratique de Bacteriologie	Eugene Mace	Hamdi Paşa B. Aziz (ölm.1911)	Amelî ve Nazarî Bakteriyoloji	Kimya (Bakteriyoloji)	1895
59	Fr.	?	Emile Lacoine	Mehmed Râif	Mebâhis-i Telgraf	Mühendislik (Elektrik)	1883
60	?	?	Vallery	Mehmed Ali (1910'da sağ)	Nazarî ve Amelî Sefâin Pusulalarının Tashih ve Tanzimi	Mühendislik	1910
61	İng.	?	Werid W. H. Thorn (Reed)	Ali Seyyid	Makinistlerin Mesâil-i İmtihâniyesi	Ulaşım (Demiryolu)	1901
62	Fr.	Leçons des Choses	?	Selanikli Mehmed Tefvik (ölm. 1910)	İlm-i Eşya	Jeoloji ve Metalurji	1896
63	Fr.	?	?	Selanikli Mehmed Tefvik (ölm. 1910)	Güvercin Orduları (Teâvün-i Akvam sene 31 Temmuz 1302, sayı 4, sayfa. 19-20'de yayınlanmış bir makale)	Zooloji	1302
64	?	Hidâyat al-Tarîk li-İzâlat al-Zalzala va'l-Harîk	Mehmed Emin Şebîb-zâde	Vâmîk Şükri (1909'da sağ)	?	Deprem	1896

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
65	İng.	?	Eseri Fransız Ecole Polytechnique'de hoca olan Collet Fransızca olarak yazmış daha sonra W. Bottomley İngilizceye çevirmiştir.	İsmail Rahmi (1907'de sağ)	Kertrize Müracaat Etmeksizin Tomson Pusulasının Tanzimi Hakkında Amelî Rehber	Mühen dislik (Denizcilik)	1905
66	Fr.	?	Lecoq Paşa	Manastırlı Mehmed Rıfat (ölm. 1907)	Fenn-i mimari	Mimar i	1875
67	Fr.	?	?	Kâzım Şakir	Kaplan (Musavver Terakki Mecmuası, sene 3 Teşrin-i Sani 1321, sayı 29, s.227-229 da yayınlanan bir makale)	Zooloj i	1905
68	Fr.	?	Grenier	Hüseyin Hüsnî (ölm. 1904)	Usûl-i Islâh-i Teksir-i Hayvânât	Zooloj i	1883
69	Fr.	Traite de Geologie	Albert-Auguste Cochon de Lapparant	İbrahim Lütfi Paşa (ölm. 1903)	İlm al-Arz	Jeoloji	1890
70	Fr.	Analyse Chimique	Frederic Pisani (Felix?)	Ahmed Hilmî Paşa (ölm. 1903)	Tahlîl-i Kimyevî, Keyfî ve Kemmî	Kimya	1881
71	Fr.	Exterieur des Chevals et des Principozu maux Domestiques	Lecoq Paşa	Mehmed Dâniş (ölm. 1902)	Beygirlerin ve Başlıca Hayvânât-ı Ehliyenin Eşkâl-i Hâriciyesinin Ahvâli	Zooloj i	1883

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
72	Fr.	?	Cortambert	Sâmi Paşa-Zâde Abdülbâki (ölm. 1901)	Mevâlid-i Selâse Madeniyât, Nebâtât, Hayvanât (<i>Hazine-i Evrak</i> , sayı 3, 1297'de yayınlanmış bir makaledir.)	Zooloji ve Botanik	1297
73	Fr.	Chimie Inorganique Elementaire	Edouard Grimaux	Abdi b. Râif ve Âziz Mahmûd b. Abdullâh	Kimyâ-yı Gayr-i Uzvî-i Tıbbî	Kimya	1307-1310
74	Fr.	?	J. Dephorge	Necmî Râcî (1889'da sağ)	Tesviyecilik Demircilik Dökmecilik İşçilik Talimatı Derslerinden	Sanayi	1900
75	Fr.	Chimie Legale	J. E. Briand-Ernest Chaude	Agop Handanyan (ölm. 1899)	Kimyâ-yı Kânûnî	Kimya	1302
76	Fr.	Probleme de Physique	Longchamp	Mehmed Sâid Bey (ölm. 1898)	Hikmet-i Tabîye-i Riyâziye	Kimya ve Fizik	1872
77	Fr.	?	?	Hacı Hüseyin Sabrî (ölm. 1898)	İlm-i Nebâtâtın Tarif ve Taksîmi	Botanik	1872
78	Fr.	?	Vaillard ve Ed. Bouguillion	Hüseyin Remzî (ölm. 1896)	Telkîh-i Hayvânî Usûl-i Amelîsi	Zooloji	1891
79	Fr.	?	Bouguillion (Bouquillion) kitapla karşılaştı.	Hüseyin Remzî (ölm. 1896)	Târih-i Tabîi ve Tıbbî, Kısm-ı Evvel İlm-i Hayvânât	Zooloji	1876
80	Fr.	?	Bouguillon	Hüseyin Remzî Ve Baytar Kolağası Vahid	Keçilerin Emr-i Terbiyesi	Zooloji	1293
81	Fr.	?	Richard ve Bouguillion	Hüseyin Remzî (ölm. 1896)	İlm-i Hayvanat	Zooloji	1873

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
82	Fr.	?	Le Debeur	Mehmed Vehbî (1895'te sağ)	Demir ve Çelik	Metallurji	1895
83	Fr.	?	Ernest (Alman)	Hekimbaşı Salih Efendi (ölm. 1895)	Usûl-i Menâkib-i Tabîiyat	Zooloji ve Botanik	1866
84	Fr.	?	Ernest (Alman)	Hekimbaşı Salih Efendi (ölm. 1895)	İlm-i Hayvânât ve Nebâtât	Zooloji ve Botanik	1866
85	Fr.	Traite de Chimie	Theophile-Jules Pelouze ve Edmond Fremy	İhsan (1894'te sağ)	Muhtasar Kimyâ	Kimya	1884-1885
86	İng.	?	?	Hâfız Mehmed (1894'te sağ olmalı)	Kimyâ-yı Askerî ve Mühendisî	Kimya	1308
87	?	?	?	A.C (1894'te sağ)	Haşarât-ı Safihaviye (Malumat Mecmuası, sene 8 Cemaziyevve 1312; sayı 37, s. 291'de yayınlanan bir makaledir)	Zooloji	1312
88	Fr.	Traite Elementaire de Physique	Adolphe Ganot	Antranik Gircikyan (ölm. 1894)	İlm-i Hikmet-i Tabîiye	Fizik	1876
89	Fr.	?	?	Mehmed Fâik (1893'te sağ)	Balık Ziraati (Mir'ât-ı Âlem Mecmuası, sene Rumi 1300/1882, sayı 9, s. 162-163'de yayınlanan bir makaledir)	Zooloji (Balıkçılık)	1882
90	Fr.	?	Reux	Ahmed Fuad	Foto Minyatür ve Boyalı Fotograf	Fotoğrafçılık	1893

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
91	Fr.	?	Pierre-Paul Deherain ve Gaston Tissandier	Hüseyin Şekib b. İsmail (ölm. 1893)	İlm-i Kimyâ	Kimya	1878
92	Fr.	?	?	Mehmed Sa'îd b. Hâcî Kadri ve İhsân b. Aziz	Telefon	Mühendislik (Haberleşme)	II. Abdülhamid Devri
93	Fr.	?	Henry Grove (Eserin aslı Edinburg Üniversitesi Jeoloji ve Mineroloji Hocası E. Jeyki'ye aittir. Henri Grove Fransızcaya tercüme etmiştir.	Ali Fuad Sâbit (ölm. 1905)	İlm al-Arz	Jeoloji	1309
94	İng.	?	Carter	Hacı Hakkı Paşa (ölm. 1892)	Ameli Bahçevanlık	Botanik	1879
95	İng.	?	Tom-Tit (Arthur Good)	Hasan Celaleddin (1891'de sağ)	Fennî Eğlenceler	Genel Fen Bilimleri	1891
96	?	?	Herbert N. Gasson	Ahmed Tevfik (ölm. 1890)	Hikmet-i Tabiiye	Fizik ve Kimya	1879
97	Fr.	?	Passe	Râif	Şeker Fabrikası	Ziraat	1888
98	?	?	Tray	Ömer Abdullah Efendi (1889'da sağ)	Tahlil-i Kimyâ-yı Madenî Atlası	Kimya	1306
99	Fr.	?	?	Ali Necib Paşa-zâde Ahmed Hamdi (1888'de sağ)	İlâveli Mecmûa-i Müfide	Fizik, Kimya, Matematik	1299
100	Fr.	?	?	Hasan Vâhid (ölm. 1888)	Usûl-i Kimyâ-yı Sanâyi	Kimya	1880
101	Fr.	?	Fleury	Hasan Vâhid (ölm. 1888)	Kimyâ-yı Askerî	Kimya	1291

Fennî Eğlenceler adlı eser, Arthur Good'a ait olan "La Science amusante: 100 expériences de physique" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
102	İng.	?	Barker	Halil İbrahim (1887'de sağ)	Pusula	Gemicilik	1887
103	Fr.	?	?	Âsaf (1887'de sağ)	Uçurtma (Nâhid Mecmuası, sene 15 Şubat 1302, sayı 4, sayfa. 28-30'de yayınlanan bir makaledir)	Fizik	1884
104	Fr.	?	?	Âsaf (1887'de sağ)	Elektrik ile Tahrik Olunan Vapur (Hamiyet Mecmuası, sene 15 Teşrin-i evvel 1302, sayı 13, s.99-100'de yayınlanan bir makaledir)	Ulaşım	1884
105	Fr.	?	?	Âsaf (1887'de sağ)	Buhar ile Müteharrik Arabalar (Nâhid Mecmuası, sene 1 Nisan 1303, sayı 7, sayfa. 51-52'de yayınlanan bir makaledir)	Ulaşım	1885
106	Fr.	?	?	Hüseyin Hâfız (ölm. 1887)	Mecmûa-i Sanâyi	Sanayi	1869
107	Fr.	?	Dechanel ve Fernet	Hüseyin (1886'da sağ)	İlm-i Hikmet-i Tabiiye	Fizik	1886
108	Fr.	?	Dvstvi	Servet Efendi (ölm. 1885)	Demiryollar Meselesi	Ulaşım (Demiryollar 1)	1870

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
109	Ar.	?	Mehmed Maraşlı	Laz Muhammed Efendi (ölm. 1873'ten sonra)	Irmaklar ve Derelerin İstikşâfına Dair	Coğrafya	1850
110	Fr.	?	?	Mehmed Celâleddin (1882'de sağ)	Her Cins Keçi Beslemek ve Çoğaltmak ve Yağ Yapmak İçin Faideli Bazı İfâdâtı Hâvi Risâle	Zooloji	1882
111	Fr.	Traite Elementaire de Chimie Medicale	Charles-Adolphe Wurtz	Konstantin Limonidis (ölm. 1881 civarı)vefat edince kitabı Dika(1895'te sağ) tamamlamıştır.	Kimyâ-yi Uzvî-i Tıbbi	Kimya	1882
112	Fr.	?	?	Mustafa Hâmî Paşa (ölm. 1878)	Telgraf Risalesi	Genel Fen Bilimleri	1857
113	Fr.	?	?	Mustafa Hâmî Paşa (ölm. 1878)	Miftâh al-Hikam	Genel Fen Bilimleri	1871
114	Fr.	?	?	Mehmed Eşref Paşa (ölm. 1878)	Cerr-i Eskâl	Mühendislik (Mekanik)	1862
115	Fr.	?	?	Bostânî-Zâde Mustafa Efendi (ölm. 1878)	Âlât-ı Kimyeviyye Risâlesi	Kimya	1850
116	Fr.	Traite Elementaire de Chimie Medicale	Charles-Adolphe Wurtz	Aziz İdris Kırîmî (ölm. 1878)	Kimyâ-yı Tıbbî	Kimya	1871

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
117	Fr.	?	Pierre-Paul Deherain ve Gaston Tissandier	İsmail Mazlum (1877'de sağ)	İlm-i Kimyâ	Kimya	1877
118	Fr.	?	Macarlı Abdullah Bey	Miralay Ali Raşid	Fenn-i Hayvânât-ı Tıbbiye	Zooloj i	1876
119	Fr.	?	Macarlı Abdullah Bey	Dr. İbrahim Lütü	İlm al-Arz va'l-Ma'âdin	Jeoloji	1875
120	?	?	Biyûn al-Bırahmî	Mehmed Hâlis (1873'te sağ olmalı)	Cilâ'al-'Uyûn fî Terceme-i Risâle-i Biyûn	Kimya	?
121	İng.	?	?	Mehmed Salih Paşa (ölm. 1866)	Mebâhis-i Fenn-i Buhar	Mühen dislik	1854
122	Fr.	Maioson Rustique	?	Hayrullah b. Abdülhakk Molla (Ölm.1866)	Fenn-i Zirâatten Beyt-i Dihkânî	Botani k ve Zooloj i	1848
123	Er m.	Medaksapa nutyun	Agob Gircikyan	Agob Gircikyan(ölm.1865) ve Cevdet Efendi(1867'de sağ)	İpek Terbiyesinin Talimât-nâmesi	Ziraat	1854
124	Fr.	Histoire Naturelle	Buffon	Mustafa Behçet (ölm.1834) Yazarın tercüme-yi bitirmeye ömrü yetmemiş, Eseri Hayrullah b. Abdülhak Molla tamamlamıştı r.	Hikmet-i Tabîiye, Târih-i Tabîî	Genel Fen Biliml eri	1865
125	Fr.	?	?	Yahyâ Nâcî (ölm.1824)	Risâle-i Seyyâle-i Berkiye	Fizik	II. Mahmu d Devri

İlm-i Kimyâ adlı eser, Pierre-Paul Deherain ve Gaston Tissandier'e ait olan "Notions préliminaires de chimie" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
126	Fr.	?	?	Yahyâ Nâcî (ölm.1824)	Risâle-i Hikmet-i Tabîye-i Cedîde	Fizik	1810
127	Fr.	?	Bussot	Şânî-Zâde Mehmed Atâullah (ölm.1826)	Mütercem-i Cümle-i Ulûm-i Talîmiyye li-Bussot	Geometri	?
128	Far.	Kanz al-İştihâ' ve Dîvân-ı At'ima	Camâluddîn Abû İshâk Ahmed b. Abdullâh Hallâc-ı Şîrâzî	Ahmed Câvid (ölm.1803)	Terceme-i Kanz al-İştihâ'	Gastro nomi	?
129	Lat.	?	Paracelsus	Ahmed Zihnî b. Muhammed b. Habib (1797'de sağ)	Zîbakîyya	Simya	?
130	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	Abdulhalim b. Ali b. Sulaymân b. Abdurraşîd al-Kırîmî (ölm. 1795)	Hayât al-Hayavân	Zooloj i	?
131	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	Nazilli Nâibî (1787'de sağ)	Havâşş al-Hayavân	Zooloj i	?
132	Lat.	?	Berhardos	Osmân b. Abdulmannân (ölm.1786 civarı)	Zamâ'im Kitâb Ma'rifat al-Taktîr li Berhardos al Nemsî (Kitâb Ma'rifat al-Taktîr)	Kimya	1196
133	Lat.	Materia Medica	Pierre Andre Mattioli	Osmân b. Abdulmannân (ölm.1786 civarı)	Kitâb al Nabât	Botani k	?

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
134	Far.	Tuhfat al-Mu'minîn	Muhammed Mu'min b. Husayn al Tankâbunî	Gevrek-zâde Ahmed-i Sâni b. Hasan (ölm.1764)	Ğunyat al-Muhassilîn fi Tarcamat Tuhfat al-Mu'minîn	Kimya	1733
135	Ar.	Şarh Hidâyat al Hikma	Kadı Mîr	Muhammed b. Mustafâ al Akkirmâni al Kafavi (ölm.1761)	İklîl al Tarâcim	Fizik ve Tabiat İlimleri	1850
136	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	Abdurrahmân b. İbrâhim al Adanavi al Sivâsi (1747'de sağ)	Ayn-ı Hayât	Zooloji	1160
137	Lat.	?	Paracelsus	Ömer Şifâi Dede (ölm.1742)	Al-Cavhar al-Farid fi'l-Tıbb al-Cadid, (Terceme-i Tıbb-ı Cedid-i Kimyevi)	Eczacılık	1700 yılında tercüme edilmiştir.
138	Lat.	Akrabadin (Thesaurus et armamentarium medico chemicum)	Adrian von Mynsicht	Ali Münşi al-Bursavî (ölm.1733)	Kurâsat al-Kimyâ	Eczacılık	?
139	Ar.	Şacarat al-İlâhiyya	Şamsuddîn al-Şahrazûrî	Yirmisekiz Mehmed Çelebi (ölm.1732)	Samarat al-Şacara	Tabiat Bilimleri	?
140	Ar.	?	Paracelsus	Hâfiz Hasan Efendi (1730'da sağ)	Ğâyat al-Munâ fi Tadbîr al-Marza (Terceme-i Paraselsus)	Kimya (Tıbbi)	?
141	Ar.	?	İsâ b. 'Alî b. Hassân al-Asadî	Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ (ölm.1722)	Terceme-i Tuyûri Cârîha ve Zavâri-i Sâyide (Kitâb Baznâme)	Zooloji	?

Ğâyat al-Munâ fi Tadbîr al-Marza (Terceme-i Paraselsus) adlı eser Paracelsus'un eserinin Arapça çevirisinde n Türkçeye çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
142	Lat /Ar.	Aforisme	Boerhaave	Omar b. Sinân al-İzniki (1704'te sağ)	Kunûz Hayât al-İnsân va Kânûn Atibbâ' Faylasûfân	Tıp	?
143	Ar.	Hayât al-Hayavân al-Vustâ	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	Mehmed Bosnavi (16 ve 17. Asır)	Terceme-i Hayât al-Hayavân	Zooloji	?
144	Ar.	Farhat al-Kâdim	Câbir b. Hayyân	Şerif al-Kefevi (1675'te sağ)	Tarcamatu Farhat al-Kâdim	Kimya	?
145	Ar.	Kitab al-Falâha	Abû Zakariyâ Yahyâ b. Muhammed b. Ahmed al-'Avvâm al-İşbilî	Muhammed b. Mustafâ b. Lutfullâh (1590'da sağ)	Filahat-nâme=Tarcamatu Kitab al-Falâha	Ziraat	Hicri 998'de tercüme edilmiştir.
146	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî (Omar b. Yûnus al-Hanafî al-Nahifî tarafından yapılan muhtasarı çevirmiştir.)	Bâlî Efendi (ölm.1572)	Terceme-i 'Ayn al-Hayat	Zooloji	Hicri 975.
147	Far.	Cevahirnâme	Sadruddîn Muhammed b. Ğiyâsuddîn Mansûr al-Şîrâzî	Za 'îfi al-Rûmî, Pîr Muhammed Evrenos b. Nûruddîn (ölm.1553)	Risâlat al-Cavhariyya	Gemoloji (Taş Bilimi)	1545'te Tercüme edilmiştir.
148	Ar.	Muhtasar fi 'İlm al-Nucûm va'l-Filâha	Abu'l-Hayr İbn al-Haccâc al-İşbilî al-Saccâr	Yûsuf b. Sa'dullâh b. Baktût Fayzî (1546'da Sağ)	Tarcamatu Muhtasar fi 'İlm al-Nucûm va'l-Filâha	Ziraat	1547'te Tercüme edildi.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
149	Far.	Tansuh-nâme-i İlhânî	Nasîruddîn al-Tûsî	Mustafa b. Seydî (15. Asır)	Cevâhîrnâme-i Murâdî	Tıp ve Gemoloji	II. Murad Devri
150	Far.	Bâznâme	Mahmûd b. Muhammed al-Tabrîzî	Abdülkerîm Efendi (15. Asır)	Terceme-i Kitâb-ı Baz-nâme	Zooloji	?
151	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	Muhammed b. Sulaymân (1474 civarında sağ)	Hayât al-Hayavân	Zooloji	Hicri 830 tercüme tarihi
152	Ar.	Kitâb al-Tabîh	Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Karîm al-Kâtib al-Bağdâdî	Muhammed b. Mahmûd b. Hacı Dilşâd al-Şîrvânî (ölm.1481'den sonra)	Tarcamatu Kitâb al-Tabîh	Gastro nomi	?
153	Fr.	?	?	Mıgırdıç Hekimyan (ölm.1927)	Ormancılık	Orman cılık	II. Abdülhamid Devri
154	Al m.	?	?	Ali Nâdir (1928'de sağ)	Balıkların Uyku Meselesine Dair Mûtaalat (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, sene1, sayı 3, ağustos 1332/1916, s.221-225'te yayımlanan bir makaledir.)	Zooloji	1916
155	Al m.	?	?	Ali Nâdir (1928'de sağ)	Hayvanlar Alemi	Zooloji	1914
156	Fr.	?	Charles Terry ve Mosyö Bore	Sadullah İzzet (1928'de sağ)	Kimya-yi Fotografi	Fotoğrafçılık	1915

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
157	Fr.	?	Mazori	Hasan Fehmî (1930'larda sağ)	Kongo Ağaçlarından Cem ve Tertib Olunmuş Bir Ağaç Koleksiyonu Üzerine Mâlûmât-ı Muhtasara	Botanik	?
158	?	?	E. Mörsch	Reşid Efendi (1930'larda sağ)	Nazarî ve Amelî Betonerme, Mücehhez Beton	İnşaat	1912
159	Fr.	Apollo	Salomon Renak	Mehmed Vahid (ölm. 1931)	Bazı İstîlâhât-ı Mühimme-i Sınâiye Hakkında Mûtaalat	Güzel Sanatlar	1915
160	Alm.	Natur und Geist	Ludwig Büchner	Abdullah Cevdet (ölm. 1932)	Goril	Zooloji	1894
161	Fr.	?	?	Mehmed Fahrî Paşa (ölm. 1932)	'İlm al-Arz va'l-Ma'âdin	Jeoloji ve Maden	1915
162	Alm.	?	Richard Kos	Mehmed Rüşdî (ölm. 1933)	Fenn-i İmâlât-ı Nâfiadan Levâzım-ı Esâsiye-i İnşâiye ve Aksâm-ı İcrâât	İnşaat	?
163	Alm.	?	Foerk Erno	Semih Rüstem Safâî (1933'te sağ)	Eşkâl-i Mimâriye	Mimarî	1922
164	Fr.	?	Eugene Leroux	Hüseyin Kâzım Kadri (ölm. 1934)	İlm-i Zirâat	Ziraat	1911

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
165	Fr.	?	Joseph Zanni	Yanko Haralambo (ölm. 1937) Ve Hüseyin Hulki	Zebedlerin Tahlilat-ı Kimyevileri Hakkında Tecârib-i Cedîde Yâhud İstanbul'da Kullanmakta Olduğumuz Sebir Yağları Hakkında Mütalaât-ı Husûsiye (Sibirya Yağlarının Tahlilat-ı Kimyeviyesi)	Tıp (Yağın insan vücuduna zararları)	1300
166	Alm.	?	Ferdinand von Hochstetter ve Bisching	Halil Edhem Eldem (ölm.1938)	İlm-i Maâdin ve Tabakât al-Arz	Jeoloji	1890
167	Alm.	?	Ernest Ferdinand Belzung	Kösemihal-Zâde Yusuf Râgıp (ölm. 1935)	Muhtasar Nebâtât	Botanik	1901
168	Fr.	?	Roubin	Mazhar Mustafa Ülgen (1935'te sağ)	Laboratuarda İlm-i Ensâc ve Hucerât Ameliye-i Fenniyesi	Biyoloji	1910-1911
169	?	?	Pizani	Mehmed Ali Haydar Çalimli Paşa (ölm. 1936)	Telhîs-i İlm-i Maâdin	Madençilik	1899
170	?	?	?	Ali Rıza Ersin (ölm. 1937)	Fenn-i Makine	Mühendislik	1897
171	Fr.	Traite de Mecanique	Charles Eugene Delaunay	Ali Rıza Ersin (ölm. 1937)	Fenn-i Makine-i Riyâziye	Mühendislik	1885
172	?	?	Colomb-Holber	Sirâceddin Hasircioğlu (ölm. 1938)	İlm-i Hayât-ı Nebâtî	Botanik	1915
173	?	?	Colomb-Holber	Sirâceddin Hasircioğlu (ölm. 1938)	Nebâtât	Botanik	1915

İlm-i Maâdin ve Tabakât al-Arz adlı eser, Ferdinand von Hochstetter ve Anton Bisching'e ait olan "Leitfaden der beschreibenden Krystallographie : zum gebrauch bei dem Studium der Mineralogie" isimli Almanca kitaptan çeviridir.

Muhtasar Nebâtât adlı eser, Ernest Ferdinand Belzung'e ait olan "Anatomie et physiologie végétale" adlı kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
174	Fr.	Principe de Dressage et d'Equitation	James Fillis	Mehmet Sadık (ölm. 1940)	Beygir Terbiyesi ve Binicilik Usul ve Kavâidi	Zooloji (Atçılık)	1900
175	Fr.	?	James Fillis	Mehmet Sadık (ölm. 1940)	Beygirin Yürüyüşleri	Zooloji (Atçılık)	1905
176	Fr.	?	Relier	Osman Nûrî Eralp (ölm. 1940)	Hâra'da Beygir Yetiştirmek (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, seneye 1, sayı 2, Haziran 1916, s.104-114'de yayınlanmış bir makaledir.)	Zooloji (Atçılık)	1916
177	Fr.	?	Alphonse Blanchon	Mehmed Ârif Ongun (ölm. 1942)	İpek Böceği Beslemek Usulü	Hayvancılık	1326
178	İng.	?	Herbert Spencer	Mehmed Münir Ertegün (ölm. 1944)	Kâvanîn-i Tabîye	Fen	1911
179	Fr.	?	J. A. Barral-H. Saniye	Mehmed Ali Aynî (ölm. 1945)	Zirâat Dersleri	Ziraat	1902
180	?	?	Camillo Sitte	Celal Esad Arseven (ölm. 1962)	Yapı Malzemesi	Mimarî (İnşaat)	1907
181	Alm.	?	Fritz Arndt	Fazlı Faik Yeğül (ölm. 1965)	Kimyâ-yı Gayr-ı Uzvîden İlk Tatbikat	Kimya	1901-1902

İpek Böceği Beslemek Usulü adlı eser, Alphonse Blanchon'a ait olan "Manuel pratique du sériciculture" isimli İpekböcekçiliği ile ilgili olan kitaptan çevrilmiştir.

Türkiye Basmaları Toplu Katalogunda Ziraat Dersleri adlı eseri çevirenlerden birinin Mehmed Kemaleddin olduğu görülmektedir.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
182	Alm.	?	Fritz Arndt-A. E. Stok ve Arthur Stehler	Fazlı Faik Yeğül (ölm. 1965)	Muhtasar Tatbikât-ı Kimyeviye	Kimya	1918
183	Alm.	?	Fritz Arndt-A. E. Stok ve Arthur Stehler	Fazlı Faik Yeğül (ölm. 1965)	Tahlil-i Mikdârî Tatbikatı	Kimya	1916
184	Alm.	?	Ernst Otto Beckmann	Ahmed Vefik Uluçay (ölm. 1967)	Kimyâ-yı Tahlilî-i Keyfî Ameliyat Zübdesi	Kimya	1911
185	?	?	Albert Lalbalalgiye	Hâfız Cemal (ölm. 1967)	Sütçülük-San'atı	Hayvancılık	1914
186	İng.	?	L. D. Higgins	Salih Murad Uzdilek (ölm. 1967)	Malûmât-ı Fenniye, Birinci Kısım Fizik	Fizik	1918
187	Alm.	?	P. Pfeizer	Fritz Arndt (ölm. 1969)	Billûrât ve Muğlak İttihadlar (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, sene 1, sayı 1, Nisan 1332, s.32-38'de yayınlanmış bir makaledir.)	Kimya	1916
188	Fr.	?	Cuichardin	Hüsni Hamid Sayman (ölm.1975)	Mihanik	Mekanik	1916

Muhtasar Tatbikât-ı Kimyeviye adlı eser, Fritz Arndt'a ait olan "Kurztes Chemisch ers Praktikum Für Mediziner und Landwirte" adlı kitaptan çevrilmiştir. Detaylı Bilgi İçin Emre Dölen, "Ölümünü n 50. Yılında Veteriner Kimyager Ord. Prof. Fazlı Faik Yeğül (1882 – 1965) "Osmanlı Bilimi Araştırmaları, XVII/1 (2015), 7-41, s.14.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
189	Al m.	?	Walhter Penck	Hâmid Nâfız Pamir (ölm. 1976)	Bursa Tenezzühünü n Netayic-i Jeolojiyesi (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, sene 2, sayı 5, Kanun-ı Evvel 1332, s.339-342'de yayınlanmış bir makaledir.)	Jeoloji	1916
190	Al m.	?	Walter Penck	Hâmid Nâfız Pamir (ölm. 1976)	Çanakkale Mesele-i Jeolojisi ve Türkiye'nin Muntazam Bir Tedkik-i Jeolojisinin Ehemmiyet-i İktisâdiyesi (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, sene 1, sayı 3, Ağustos 1332, s.168-203'de yayınlanmış bir makaledir.)	Jeoloji	1916
191	Ar.	?	Corci Zeydan	Mehmed Hayrettin Alptekin (20. Asır)	Erkân-ı Ulûm-i Tabîiyeden Telhis	Fizik	?
192	Far.	?	Seyyid Ahmed Al-Husaynî	Hacı Osman Bilânî	Macmû'at al-Rasâ'il fi'l-Kimyâ	Kimya	?
193	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	?	Tarcamatu Hayât al-Hayavân	Zooloji	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
194	Ar.	Hayât al-Hayavân	Kamâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Al-Damirî	?	Hayât al-Hayavân Tercümesi	Zooloj i	?
195	?	?	Ağniyânus al-Hakîm	?	Hâssıyat Miknâtis al-Hadid	Fizik	?
196	Lat.	?	Paracelsus	?	Al- Tibb al-Kimyâ'î al-Cadîd	Kimya	?
197	Lat.	?	Erlangan al-Cermânî	?	Usûl al-Taktîr va'l-Kimyâ	Kimya	?
198	Lat.	?	İgnatius	?	Miknâtis al-Cadîd	Fizik	?
199	Far.	Müntehab ez Cevher-nâme-i Asli	?	?	Mücevherât Risalesi	Gemol oji (Taş Bilimi)	?
200	İng.	?	?	?	Elektrikli Arabalar (Malumat Mecmuası, sene 12 Mayıs 1310, sayı 14, s.107'de yayınlanan bir makaledir)	Ulaşım	1894
201	Fr.	?	Henrie Duville ?	?	En İyi Patatesler (Osmanlı Terakkî-i Zirâat Gazetesi, 16 Kanun-i Evvel 1310, sayı 20, s. 298-304'te yayınlanan bir makaledir.)	Ziraat	1894

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
202	Fr.	Catalogue Generale de Semences, Oignons a Fleurs et Accessoires Horticoles de tous Genres	?	?	Envai Türlü Çiçek Sebze Tohumları Soğanları ve Bahçelerde Kullanılan Alât ve Edevâtın Umum Cedvelidir.	Ziraat	1326
203	Fr.	?	?	?	Fî 'İlm al-Tabi'iyât	Fizik	?
204	Al m.	?	Hans Bohm	?	Fotoğraf Meraklıları İçin Şâyân-ı Hayret Bir Teceddüd	Fotoğrafçılık	?
205	Fr.	?	?	?	Fransa'da Kibrit İmalatı (Malumat Mecmuası, sene 28 Safer 1312, sayı 27, s.216'da yayınlanan bir makaledir)	Sanayi	1894
206	Fr.	?	?	?	Fransa'da Sanayi-i Madeniye (Orman ve Maadin Mecmuası, sene 1 Kanun-i Evvel 1301, sayı 18, s.645-647'de yayınlanan bir makaledir.)	Maden cılık	1885

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
207	İng.	?	?	?	Gıda-yı Tabii (Malumat Mecmuası, sene 26 Mayıs 1310, sayı 16, s.168'de yayınlanan bir makaledir)	Gastro nomi	1894
208	?	?	G. Lame-Sbiran-Kiln	?	Hikmet-i Tabiiye	Fizik	?
209	Al m.	Deutsche Laudwirten Zeitung adlı bir gazetede ki yazıdan tercüme edilmiştir.	?	?	İnekleri Nasıl Sağmal (Musavver Terakki Mecmuası, sene 8 Eylül 1321, sayı 22, s.174-175'te yayınlanan bir makaledir.)	Hayva ncılık	1905
210	Fr.	?	Dr. Cowe	?	İlm-i Nebâtât	Botani k	1886
211	Fr.	?	?	?	İpek Böcekçiliği ve İpekçilik	Hayva ncılık	II. Abdülha mid Devri
212	Fr.	?	Celine Claudiau	?	Kafes Hayvanatı Yetiştirmek, Kanarya (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye, yıl 4, sayı 12, 27 Mart 1319, s.187-188'de yayınlanan bir makaledir.)	Hayva ncılık	1903
213	Fr.	?	Armand Gautier	?	Kestanboli Kaplıcaları	Hidro j eoloji	1311
214	Ar.	?	?	?	Kitâb al-Nabâtât va'l-Aşcar	Botani k	?

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin Adı	Alan	İstinsah ya da Baskı yılı
215	Far.	?	Zaynul'âbidî n	?	Macmû'at al-Sanâyi'	Maden cılık	?
216	?	?	Pypr	?	Memâlik-i Osmâniye'de Terakki-i Zirâat, Kimyevî Gübreler	Ziraat	?
217	?	?	Mösyö Vays	?	Memâlik-i Şahânedede Bulunan Maâdinin Derece-i Servet ve Ehemmiyetleri (Orman ve Maadin Mecmuası, sene 1, 1 Temmuz 1300, sayı 1, s.25-27'de yayınlanan bir makaledir.)	Maden cılık	1884
218	Far.	?	?	?	Meyve Dikmek Hakkında Bir Risale	Ziraat	?
219	Fr.	?	Alphonse Debaue	?	Nehrî ve Bahrî Seyr-i Sefâin Usulü	Gemicilik	?
220	Fr.	?	?	?	Risâla fî Mîzân al-Harâra	Fizik	?
221	?	?	Züseim	?	Risâle-i Züseim	Kimya	?

Nehrî ve Bahrî Seyr-i Sefâin Usulü adlı eser, Alphonse Debaue' a ait olan "Navigation fluviale et maritime" adlı Nehir ve Deniz seyrüseferi ile ilgili bir kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
222	Fr.	Le Tery Gazetesinden Tercüme Edilmiştir.	?	?	Saf ve Temiz Süt Almak İçin İnekleri Nasıl Sağmalı (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye, sayı 22, 5 Haziran 1319, s.346-347'de yayınlanan bir makaledir.)	Hayvancılık	1903
223	Bul.	?	?	?	Sanâyi ve Ticâret ve Ziraâtın Lüzumu ve Teşviki	Sanayi , Ticaret , Ziraat	1328
224	Fr.	?	Justin Gautier	?	Sanâyi-i Ziraiye, Meyvelerin Taze Olarak Muhafazası (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye, sayı 25, 28 Haziran 1319, s.397-398'de yayınlanan bir makaledir.)	Ziraat	1319
225	Alm.	?	?	?	8120 Beygirlik "Benz Otomobillerinin Tarifât-ı Sûret-i İstimâl ve Hüsn-i Muhâfazası Hakkındaki Malûmâtı Camidir.	Sanayi (Otomobil)	1332

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
226	Alm.	?	?	?	Singer Dikiş Makinelerinin Usûl-i İstimâlini Hâvi Talimâtnâme	Makine	1882
227	Alm.	?	?	?	Singer Kampanyasının Santral Bobin (Central Bobbin) Tesmiye Olunan 15. Sınıf ve Ailelere Mahsus Dikiş Makinesinin Usûl-i İstimâline Dair Tâlimâtnâme	Makine	?
228	İta.	La Gaseta Agrikula	?	?	Sütün Muhafazası (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye, sayı 41, 24 Teşrin-i Evvel 1319, s.653-654'te yayınlanan bir makedir.)	Hayvancılık	1903

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
229	Fr.	30 Nisan 1903 Tarihli Journal de Lyon'da yayınlanan bir makaleden çeviridir.	Mösyö Lösebr (Lesebr)	?	Şeker İstihsal Olunduktan Sonra Kalan Posaların Ehemmiyet-i Gıdaiyesi Hakkında Tecârib (Ceride-i Baytariye ve Ziraiye, sayı 26, 4 Temmuz 1319, s.140'da yayınlanan bir makaledir.)	Ziraat	1903
230	Al m.	?	Gustave Fester	?	Tabii ve Sınâi Mevâdd-ı Mülevvene (Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, seneye 1, sayı 1, Nisan 1332, s.49-53'te yayınlanmış bir makaledir.)	Kimya	1916
231	Fra.	Reglement sur les Routes et Chemins et Instructions Generales pour son Application	?	?	Turuk ve Meâbir Hakkında Nizam-nâme ile Tâlimât-ı Umûmiyedir.	Ulaşım	?
232	Fr.	?	?	?	Usûl-i Saky ve İrvâ	Ziraat	II. Abdülhamid Devri
233	Fr.	Traite' Elementari e de Physique	A. Ganot	Kirkciyah Bey	İlm-i Hikmet-i Taliye	Fizik	1876

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
234	?	?	H. Gossen	Dr. Ahmed Tefik Bey	İlm-i Hikmet-i Takiye	Fizik	1886
235	Fr.	Traite' Elementari e de Chimie	Antoine Lauret Lavoiser	Baş Hoca İshak Efendi	Mecmua-i Ulum-ı Riyaziye(4. Ciltte kimya bölümüne aktarılmıştır.	Kimya	1834
236	Fr.	?	Adolph Würtz ve Çeşitli Fransız Kaynaklar	Aziz İdris Bey	Kimya-yı Tıbbi	Kimya	1868(1. Cild) 1871(2. Cild)
237	Fr.	?	?	Ali Fethi Efendi(ö.1857)	İlm-i Tabakatü'l-Arz	Jeoloji	1852-53
238	Fr.	?	A. De Lappareut	Miralay İbrahim Lütfi Bey	İlm-i Arz	Jeoloji	1889-90
239	Fr.	?	Miralay Dr. Abdullah Bey	Miralay Dr. Ali Reşit Bey	Fenn-i Hayvanat-ı Tıbbiye	Zooloji	1876
240	Fr.	?	Bouguilan (Fransız)	Dr. Hüseyin Remzi Bey	Tarih-i Talil-i Tıbbi, Kısm-ı Evvel: İlm-i Hayvanat	Zooloji	1876
241	Fr.	?	Bouguilan (Fransız)	Dr. Hüseyin Remzi Bey	Dürus-ı İlm-i Hayvanat-ı Tıbbiye	Zooloji	1889
242	Fr.	Traite' de Zoologie Medicale et Agricole	A. Railliet ve çeşitli kaynaklar	İsmail Hakkı Bey	İlm-i Hayvanat-ı Tıbbiye ve Ziraiye	Zooloji	1912
243	Fr.	?	E. Boirac	Reşat Nuri	İlm-i Mantık	Mantık	1914

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
244	Fr.	?	Rabier	Ahmet Naim	İlm-i Mantık	Mantık	1919
245	Fr.	?	Alexis Bertrand	Salih Zeki	Mebad-i Felsefe-i İlmiyye	Felsefe	?
246	Fr.	?	Alexis Bertrand	Salih Zeki	Felsefe-i Ahlakiye	Felsefe	?
247	Fr.	?	Alexis Bertrand	Salih Zeki	Felsefe-i Ahlakiye	Felsefe	?
248	Fr.	La Valeur de la Science	Henri Poincare	Salih Zeki	İlmin Kıymeti	Felsefe	1331
249	Fr.	La science et l'hypothèse	Henri Poincare	Salih Zeki	İlim ve Faraziye	Felsefe	?
250	Fr.	Science et méthode	Henri Poincare	Salih Zeki	İlim ve Usul	Felsefe	?
251	İt.	?	?	Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi	Usul-ı Nazariye (İtalyanca)	Kimya	1803
252	Ar.	El Müfredat	İbn Baytar	Hekim Mehmed Rindânî	?	Botanik	1681
253	Lat. Ve Gre	Materia Medica	Dioscorides	?	?	Botanik	?
254	Fr.	Elements d'Histoire Naturelle et de Technologie a l'usage de la Jeunesse	Dr. Carl Arendts	Salih Efendi	İlm-i Hayvanat ve Nebatat	Botanik	1865

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin Adı</i>	<i>Alan</i>	<i>İstinsah ya da Baskı yılı</i>
255	Fr.	Elements d'Histoire Naturelle et de Technologie a l'usage de la Jeunesse	Dr. Carl Arendts	Salih Efendi	İlm-i Hayvanat ve Nebatat	Botanik	1865
256	İt.	Pedacio Dioscoride Anazarbeo Della Materia Medicinale	P. A. Matthioli	Osman b. Abdurrahman	Kitabü'n-Nebat	Botanik	1777
257	Lat.	Chronik	Johann Carion	Katip Çelebi	Tarih'i Frengi Tercümesi	Tarih	?
258	İt.	Fisiologica	Caldani	Mustafa Behçet	Fisiolociya Tercümesi	Fizyoloji	?
259	Fr.	Fizyoloji	Becleard	Birgivizade Mehmet	Menafü'n-Nas	Fizyoloji	?
260	Ar.	Miftahü's-sade	Taşköprülüza de Ahmed Isamuiddin	Kemaleddin Efendi (Taşköprülüzadenin Oğludur)	Mevzuatü'l-ulum	Bilim ve Sanat	?
261	Ar.	Kamus	Firüzabadi	Efendizade Ahmed b. Musa Efendi	Bâbüs	Grammer	16.yy
262	?	?	?	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Mizan'ül Edviyye	Farmakoloji	?

Osmanlı'da Matematik Alanında Yapılan Çeviriler

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
1	Fr.	?	Henri Diuvzj	Ferik Osman Nazım Paşa	Mecmûa-i Fenn-i Mesâha	1882
2	Fr.	?	?	Mehmed Tahir	Terceme-i Faslı Râbi' fi Bayân al-Zavâyâ	?
3	Fr.	?	Maginau	Ohannes Çamiçioğlu	Usul-i Hendese-i Resmiye	1849
4	Fr.	?	?	Ali Muzaffer	Eşkâl-i Hendesiye	19.yy.
5	Fr.	?	?	Mustafa Hâmî Paşa	Ta'lim al-Handasa li'l-Şibyân	1875
6	Fr.	?	?	Yahyazade Nuri Mustafa	Hutût-ı Mutevâziye ve Müsellesât Hakkında Fasıllar	?
7	Fr.	?	?	Mehmed İzzet	Logaritma Cedvellerinin İstihracına ve İstimaline Dair Risale	1828
8	Al m.	?	?	Omar Fevzi (1850'de sağ)	Pergâr-ı Meymûnî Tabir Olunan Âletin İmalî ve Tarîk-i İstimâlî	1850
9	Fr.	?	?	Seyyid Abdülhalim (ölm.1847'den sonra)	Bir Hatt-ı Müstakîm-i Mahdud Üzerine Mefruz Bir Noktadan Amud İhraç Etmenin Tarîk-i Amelisi	?
10	Fr.	Cours Complet de Mathematique	Charles Bossut	Yahyazade Mehmed Ruhuddin (ölm. 1847)	Terceme-i 'İlm al-Hisâb	1846

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
11	Fr.	?	?	Yahyazade Mehmed Ruhuddin (ölm. 1847)	Teslîs-i Zâviye Risâlesi Tercümesi	?
12	Fr.	?	?	Seyyid Ali Paşa (ölm.1846)	Zû Azlâ Kesîre-i Muntazama	?
13	?	?	?	Ahmed Râşid (1840'ta sağ)	Usûl al-Hisâb	1840
14	Ar.	?	?	Müftizade Abdurrahim (ölm.1836)	Terceme-i Aşkâl al-Ta'sîs	1794
15	?	?	?	Sa'di (18.yy sonları)	Terceme-i Risale-i Pergâr-i Nisbe	(18.yy sonları)
16	Ar.	Vafayât al-A'yân	İbn Hallikân	Ebu Bekir Paşa (ölm.1723)	Bir Kısmını Türkçeye Çevirmiştir	?
17	Ar.	Miftâh al-Hussâb fi ilm al-Hisâb	Gıyaseddin Cemşid el-Kaşi	Cabizade Halil Faiz (ölm.1722)	Cebir ile ilgili kısım çevrilmiştir.	1719
18	Ar. ve Far.	?	?	Mustafa B. Yusuf El-İstanbuli	Ma'din al-Asrâr fi İlm al-Hisâb	1620
19	Far.	Miftâh-i Kunûz-i Arbâb al-Kalam ve Misbâh-i Rumûz-i Ashâb al-Rakam	Hayruddin Halil B. İbrahim (15. Asır)	Pir Mahmud Sıdkı Al-Edirnevi	?	?
20	Far.	Miftâh-i Kunûz-i Arbâb al-Kalam ve Misbâh-i Rumûz-i Ashâb al-Rakam	Hayruddin Halil B. İbrahim (15. Asır)	Muhyiddin Muhammed b. Hacı Atmaca el-Katib (1494'te sağ)	Tarcamat al-Fasl al-Sâdis Aşara fi Bâyan al-Hata'ayn min Miftâh-i Kunûz va Mısbâh-i Rumûz	?

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı yılı
21	Fr.	?	?	Mahrûkizade Cafer (1883'te sağ olmalı)	Tatbîkat-ı Hesab	1883
22	İng.	?	Bufili (İngiliz)	Mustafa Lütfi (1884'te sağ)	Hendese-i Resmîye	1884
23	?	?	Siron	Fosfor Mustafa Sıdkı Paşa (ölm. 1889)	Hazine tül-Hesab	1862-1873
24	?	?	J. Todhunter (Isaac Todhunter)	Bekir Sıdkı (1889'da sağ)	Müsellesât-ı Müsteviye	1890
25	İng.	?	?	Taşcızade Osman Nuri Paşa (ölm. 1891)	Hesab-ı Temâmî ve Tefâzulî	?
26	?	?	R. Plat	Hasan Tahsin (1892 sağ)	Muhtıra-i Riyaziye	1892
27	Fr.	?	Vntejv-Jacques de Raynac	Şerefeddin Paşa (ölm. 1896)	Fâiz-i Mürekkeb ve Taksit Mesâiline Dâir Düstur ve Cedveller	1892
28	Fr.	?	Ch. Vacquant	Ali Sedad (ölm. 1900)	Hendese-i Resmîye	1876
29	Fr.	?	Michel Sonnet	Ali Sedad (ölm. 1900)	Hesab-ı Tefâzulî ve Temâmî	?
30	Fr.	Leçons d'algèbre	Augustin Briot	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Cebr-i A'la	1885
31	Fr.	Leçons de Geometrie Analytique	Augustin Briot	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Hendese-i Halliye	II. Abdülhamid Devri

IRCICA Osmanlı Matematik Literatürü tarihi adlı eserde J. Todhunter olarak geçen yazar ismi Özege Koleksiyonunda Isaac Todhunter olarak geçmektedir.

Müsellesât-ı Müsteviye adlı eser, Isaac Todhunter'a ait olan "Plane Trigonometry for the Use of Colleges and Schools: With Numerous Examples" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Hendese-i Resmîye adlı eser, Charles Augustin Albert Briot'a ait olan "Éléments de géométrie conformes aux programmes de l'enseignement scientifique dans les lycées. Application" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı yılı
32	?	?	Mauduit	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Usul-i Cebr	?
33	?	?	A.Tarnier	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Usul-i Müsellasât	1888
34	Fr.	Tables de Logarithmes	Jean François Callet	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Tarcamat- al-Kitab li İsti'mâl Cadâvil al-Ansâb=Logaritma	İstinsahı 1220
35	Fr.	?	?	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Sath-i Müstevî Hakkında Risale	?
36	Fr.	Elements de Geometrie	Legendre	İbrahim Edhem Paşa (ölm. 1893)	Terceme-i Usûl-i Hendese	1836
37	Fr.	?	M. P. Leyssen (Fransız)	Mazhar Bey (ölm. 1910)	İlm-i Hesab	1889
38	Fr.	?	?	Yusufyan Efendi (1910'da Sağ)	İlm-i Cebr	1880
39	?	?	Jean Dufailly	Hasan Fuad Paşa (ölm. 1911)	Hendese-i Resmiye	1892
40	Fr.	?	Jerome Lalande	Mustafa Safvet Paşa (ölm. 1911)	Logaritma	1862
41	İng.	?	William Chauvenet	Mustafa Rasih Bey (ölm. 1911)	Usul-i Hendese	1890
42	Fr.	Tables Logarithmes	Jean Depuis	Mahmut Şevket Paşa	Lalande'ın Cedâviline Nazaran Beş A'sârli Logaritma Cedveli	1883-1884

Logaritma adlı eser, Joseph Jérôme Le François de Lalande'ye ait olan "Tables de logarithmes" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Usul-i Hendese adlı eser, William Chauvenet'e ait olan "A treatise on elementary geometry" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı yılı
43	İng.	?	İngiliz Riyaziye Cemiyeti F.I.C. yayınlarından yapılan tercümedir	Mahmut Şevket Paşa	Usûl-i Hendese	1875-1876
44	Fr.	?	Lourva Lorey	Hayri Bey (ölm. 1914)	Hendese-i Resmiye ve Tatbikatı	1882
45	Fr.	?	Edward Lucas (Eduard Lucas)	Hasan Ferid Bey (ölm. 1918)	Hesab Eğlenceleri	1895
46	?	?	Joseph Jireaux	Ahmed Nazmi (1919'da sağ)	İlm-i Cebir	1919
47	Fr.	?	?	Ziya Paşa	Kunh al-Hisâb	1872
48	Fr.	?	?	Ahmed Rasim (ölm. 1932)	Hesâb-ı Tedricî	1889
49	?	?	Pierre Joseph La Plaine	Hurşid (ölm. 1934)	İlm-i Hesâb	?
50	İng.	?	F.I.C (İngiliz Matematik Encümeni)	Ahmed Refik Altınay (ölm. 1937)	Usûl-i Hendese-i Resmiye	1905
51	?	?	Meler	Yanyalı Mehmed Esad Paşa	Hendese-i Musattaha	1899
52	?	?	Meler	Yanyalı Mehmed Esad Paşa	Hendese-i Mücesseme	1899

Hesab Eğlenceleri adlı eser, Eduard Lucas'a ait olan "Récréations mathématiques" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı yılı
53	Fr.	?	Carlo Bourlet	Hüsnü Hamid (ölm. 1940 civarı) (Özege koleksiyonunda ikinci bir tercüman olarak Mehmed Şevket geçer.)	Hendese Dersleri	1915
54	Fr.	?	C. Roubaudi	Hüsnü Hamid (ölm. 1940 civarı)	Hendese-i Resmîye Dersleri	Hicri 1340 (1921-1922)
55	?	?	F.I.C (İngiliz Matematik Encümeni)	Hamazasp Hakiyan (ölm. 1944)	Yeni Tâlim-i Hesab	1912
56	Fr.	?	Jean Dufay	Ahmed Nazmi	Hendese-i Murakkama	1893
57	İng.	?	J. Todhunter (Isaac Todhunter)	Hüseyin Avni	Mebâdi İlm-i Cebr	1889
58	İng.	Compleat Aritmetic (temelde bu eser çevrilmiş ayrıyeten başka eserlerden eklentiler yapılmıştır.)	William James	İsmail Faik	Nazarî ve Amelî Yeni Usul Mükemmel Hesab	1902
59	İng.	?	J. Todhunter (Isaac Todhunter)	Mehmed Ali Bey ve Mehmed Raşid Bey	Amelî ve Nazarî Usul-i Müsellesât-ı Müsteviye	1904

Hendese Dersleri adlı eser, Carlo Bourlet'e ait olan "Éléments de géométrie" adlı eserden çevrilmiştir.

Mebâdi İlm-i Cebr adlı eser, Isaac Todhunter'a ait olan "Algebra for Beginners" veya "Key to Algebra for the Use of Colleges and Schools" adlı kitaplarından birinden çevrilmiş olmalıdır. Amelî ve Nazarî Usul-i Müsellesât-ı Müsteviye adlı eser, Isaac Todhunter'a ait olan "Plane Trigonometry for the Use of Colleges and Schools: With Numerous Examples" adlı eserden çevrilmiş olmalıdır.

No	Dil	Kitabın Adı	Yazar	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı yılı
60	İng.	?	W. Chauvenet	Mehmed Ali Bey ve Mehmed Raşid Bey	Mükemmel Müsellesât-ı Müsteviye ve Küreviye	1904
61	İng.	?	J. Todhunter	Mehmed Ali Bey ve Mehmed Raşid Bey	Tatbikât-ı Hendsiye	1903
62	?	?	Saji	Mehmed Emin Paşa (20. asır başları)	Mesâ'il-i Kâfiye-i Hesab	1875
63	Fr.	?	?	Mehmed Hulusi Bey (20. Asır)	Cedvel-i Hesab	?
64	İng.	?	J. Todhunter	Mehmed Vasıf (20. Asır)	Hendese-i Halliye-i Musattaha ve Kutû'-i Mahrûtiye	1897
65	İng.	?	J. Todhunter	Mehmed Vasıf (20. Asır)	Mekteplere Mahsus Mükemmel İlm-i Cebir	1912
66	Fr.	?	Varnie	?	İlm-i Hesâba Dair Bir Kitap	1845-1846
67	Fr.	?	Loferman Didot (İstanbul Bayezit Devlet Kütüphanesi Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Koleksiyonunda le Firmin Didot olarak geçmekte)	?	Logaritma Cedâvili	1853

Mükemmel Müsellesât-ı Müsteviye ve Küreviye adlı eser, William Chauvenet'e ait olan "A Treatise on Plane and Spherical Trigonometry" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Mekteplere Mahsus Mükemmel İlm-i Cebir adlı eser, Isaac Todhunter'a ait olan "Key to Algebra for the Use of Colleges and Schools" adlı kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
68	Fr.	?	Pierre Vernier	?	Risâla fi'l-Hisâb	1846
69	İng.	?	?	?	Terceme-i Kitâb-ı Fenn-i Mesâha	Abdülaziz Devri
70	İng.	Euclid's Elements	John Bonnycastle	Hüseyin Rıfka Tamani ve Selim Efendi	Usul-i Hendese	1797
71	Ar.	?	?	Müfti-zade Abdurrahim Efendi	Terceme-i Aşkal al-Ta'sis	1794
72	?	?	?	Hüseyin Rıfka Tamani	Ma'rifet-i Terfi'-i Eskalde Telhis el-Eşkal	1800-1801
73	İng.	?	?	Hüseyin Rıfka Tamani	İmtihan el-Mühendis	1802
74	?	?	Charles Bossut	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Tercüme-i Cedide-i Usul-ü Talimiyye	?
75	?	?	Charles Bossut	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Cebr-i Mukabele	?
76	?	?	Charles Bossut	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Usul-i Hendese	?
77	Fr.	?	?	Mashariyeci-zade Hüseyin Efendi	Mesaha ve Musellesat Risalesi	?
78	Ar.	?	Bahauddin al-Amili	Kuyucaklı-zade Muhammed Atıf	Nihaye el-Elbab fi Tercüme Hulasa el-Hisab	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın Adı</i>	<i>Yazar</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı yılı</i>
79	Fr.	?	?	Seyid Abdülhalim	Geometri risalesi	?
80	İng.	?	?	Mehmed Tahir	Müsellesat-ı Cebriye	?
81	Fr.	?	?	Mehmed Tahir	Terceme-i Fasl-ı Rabi' fi Bayan al-Zavaya	?

Osmanlı'da Coğrafya Alanında Yapılan Çeviriler

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
1	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ali b. Abdurrahmân (1398'de sağ)	Terceme-i 'Acâ'ib al-Mahlûkât	?
2	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ahmed Bîcan (1453'te sağ)	Acâ'ib al-Mahlûkât	1453
3	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ruknuddîn Ahmed (15. asrın ilk yarısı)	Acâ'ib al-Mahlûkât	?
4	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ali Surûrî (ölm. 1562) (Tercüme-yi Rodosî-zâde Mehmed Efendi Tamamlamıştır.	Acâ'ib al-Mahlûkât	1685
5	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât (Kazvini) - Harîdat al-'Acâ'ib va Cârîdat al-Ğarâ'ib (İbn al-Vardî)	Kazvini, İbn al-Vardî, ve Badruddin al-Hâcc Hâce Mahmûd'un eserlerinden faydalanmıştır	Mahmud b. Ahmed al-Hatîb al-Rûmî (1563'te sağ)	Navâdir al-Ğarâ'ib va Mavârid al-'Acâ'ib	?
6	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ayyûb b. Halîl (1569'da Sağ)	Tazkirat al-'Acâ'ib va Tarcamat al-Ğarâ'ib	Zilkadde 977
7	Ar.	Kânûn al-Dunyâ	İbn Zunbul	Abdurrahmân Abdî Efendi (1575'te sağ)	'Acâ'ib-i Uzmâ	1575
8	Ar.	Acâ'ib al-Mahlûkât	Kazvini	Ali al-Ğinâî al-İstanbûlî (ölm. 1582 civarında)	Mir'ât-ı Kâinât fî Tarcamati 'Acâ'ib al-Mahlûkât	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
9	Ar.	Harîdat al- 'Acâ'ib va Câridat al- Ĝarâ'ib	İbn al-Vardî	Dukakin- zâde Osmân Bey (ölm. 1603)	Tarcamatu Harîdat al- 'Acâ'ib va Câridat al- Ĝarâ'ib	?
10	Ar.	Acâ'ib al- Mahlûkât	Kazvini	Hüseyin Efendi b. Mehmed (1703'te sağ)	Mir'ât-ı 'Acâ'ib al- Mahlûkât va Ĝarâ'ib al- Mavcûdât	Tercüme 1697'de tamamlan mıştır.
11	Ar.	?	?	Rıdvan Paşa- zâde (18. Yüzyıl)	Terceme-i Muş'il al- Azhar fî Acâ'ib al- Aktâr	?
12	Ar.	Musalliyat al-Ĝarîb	Abdurrahmân Efendi al- Bağdâdî	Antepli Mehmed Şerif Efendi	Terceme-i Seyâhatnâme-i Brezilya	1871
13	Ar.	?	Ali Rıza Paşa	Ali Şevki	Mir'ât al- Cazâir	1876
14	Ar.	Akvâm al- Masâlik' fî Ma'rifat Ahvâl al- Mamâlik	Tunuslu Hayreddin Paşa	Abdurrahma n	Terceme-i Akvâm al- Masâlik' fî Ma'rifat Ahvâl al-Mamâlik	1879
15	Ar.	Tuhfetü'n- Nuzzar fî Garabi'l- Emsar ve Acaibi'l- Esfar veya Rihletu İbn. Battûta	İbn Battûta	Damad Şerif Mehmed Paşa (Çavdaroğlu) (ölm. 1946)	İbn Battûta Seyâtnâmesi Tercümesi	1333- 1335
16	Ar.	Sıfatu Cazîrat al- 'Arab	Hasan b. Ahmed al- Hamdânî	?	Terceme-i Cazîrat al- 'Arab	?

No	Dil	Kitabın adı	Kitabın yazarı	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı tarihi
17	Far.	Hitaynâme	Ali Ekber Hitâî	?	Terceme-i Hitaynâme	1574-1595
18	Far.	?	Cemâleddin Muhammed Avfi	Celâl-Zâde Sâlih (ölm.1565)	Tercüme-i Cevâmiu'l-hikâyât ve levâmiu'r-rivâyât	?
19	Far.	Hitay Sefâretnâm esi	Gıyâseddin Nakkaş	Çelebi-zâde İsmâil Âsım (ölm. 1760)	Acâ'ib al-Latâ'if	1728
20	Fr.	?	?	Mansûre Başmühendis i Nuri Bey (ölm. 1860)	Mukaddime-i Coğrafya	?
21	Fr.	?	A.L. Sardon	Hacı İzzet Efendi (1863 civarında sağ)	Madhal Cadîd fi'l-Coğrafya	?
22	Fr.	?	Adrien Balbi	Osman Sâib (ölm. 1864)	Terceme-i Coğrafyâ	1841
23	Fr.	Precis de la Geographic Universelle	Malte Brun	Hayrullâh b. Abdulhakk Molla (ölm. 1866)	Afrika Coğrafyası	1848-1852
24	Fr.	?	Pierre-François Eugène Cortambert	Sâmî Paşa-zâde Abdülhalîm (1871'de sağ)	Beyân der Nakş-i Cihân	1871
25	Fr.	?	Cortambert, Missasse, Michelot ve Adrien Balbi gibi Fransız yazarlardan faydalanmıştır.	Hâfız Abdüllatîf al-Enderûnî (1872'de sağ)	Zubdat al-Coğrafyâ	1872

Terceme-i Coğrafyâ adlı eser, Adriano Balbi'ye ait olan Abrégé de Géographie adlı kitaptan çevrilmiş olmalıdır.

Beyân der Nakş-i Cihân adlı eser, Eugène Cortambert'e ait olan "Cours de géographie" adlı kitaptan çevrilmiştir.

No	Dil	Kitabın adı	Kitabın yazarı	Mütercim	Tercümenin adı	İstinsah ya da baskı tarihi
26	Fr.	?	Bonkofski ve Marie Delonet (Marie de Launayve Charles Bonkowski)	Ahmed Atâ (1880'de sağ)	Bursa ve Civarı	1880
27	Fr.	?	Pierre-François Eugène Cortambert	Şirvanlı Ahmed Hamdî (ölm. 1890)	Usûl-i Coğrafyâ	1866
28	Fr.	?	Jean Lapiere	Mehmed Zeki (1890'da sağ) Musa Kazım (1887'de sağ)	Muhtasar Coğrafya-yı Osmânî	1887
29	Fr.	?	Pierre Loti	Mehmed Safvet (1891'de sağ)	Japonya Seyahatnamesi	1891
30	Fr.	?	?	Hâlid Efendi (1892'de sağ)	Muhtasar Topografya ve İstikşâfât-ı Askeriye	?
31	Fr.	?	Le Vasseur	Hüseyin Hüsnî (ölm. 1912)	İcmâl-i Coğrafya	1883
32	Fr.	?	I. Moinat	Hüseyin Hüsnî (ölm. 1912)	Topografya, Takeometre ile Harita Ahzi	?
33	Fr.	?	Monsieur de la Loup	Hüseyin Hüsnî (ölm. 1912)	Usûl-i Tahtî-i Arâzî-i Askerî	1880
34	Fr.	?	A. Geikie	Ömer Subhî B. Edhem (ölm.1894)	Coğrafya-yı Hikemî	1884
35	Fr.	?	Jean Leon Sanis	Kudsî-zâde Mehmed Âkıl (ölm. 1898'den önce)	Muhtasar Coğrafya-yı Umûmî	1886

Usûl-i Coğrafyâ adlı eser, Eugène Cortambert'e ait olan "Cours de géographie" adlı kitaptan çevrilmiştir.

Japonya Seyahatnamesi adlı eser, Pierre Loti'ye ait olan "Japoneri es d'automne" adlı eserden çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
36	Fr.	?	?	Mehmed Şükrî (1898'de sağ)	Topografya-yı Askerî	1893
37	Fr.	?	Monsieur Trinquier	Derviş Mehmed B. İbrâhîm ve Mustafâ Nazmî B. Sa'îd (19. Asır sonlarında sağ)	Topoğrafya-yı Askerî	?
38	Fr.	?	J. J. Guilloud	Mustafa Şevki Yanbolulu (1900 civarında sağ)	Fenn-i Topografya	1860
39	Fr.	? (Le Tour du Monde dergisinde yayınlanmıştır.)	De Moj (Demoge)	Ali Muzaffer (1904'te sağ)	Japonya 'da Seyahat	1904
40	Fr.	?	?	Ali Şeref Paşa (ölm. 1907)	Coğrafya-yı Umûmî Atlası	1892
41	Fr.	Atlas	Bonfon (Bonapart Lisesi Coğrafya Hocası)	Ali Şeref Paşa (ölm. 1907)	Yeni Atlas	1868
42	Fr.	?	J. J. Guilloud	Mustafa Safvet Paşa (ölm. 1911)	Fenn-i Topografya	1860
43	Fr.	?	M. Dubois ve J. G. Kergonard	Ahmed İhsan (Tokgöz) (ölm. 1942)	Sınâî, Ticârî ve İktisâdî Avrupa	1911
44	Fr.	?	?	Azm-zâde Hakkî Al-Mu'ayyad (ölm. 1955)	Coğrafya-yı Tabiiye	II. Abdülhamid Devri

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
45	Fr.	?	?	?	Coğrafya-yı Kıt'a-i Afrika	1846
46	Fr.	?	?	?	Topografya Ameliyatında Tefâzul-i İrtifa Hesâbâtını Teshil için Montalan Cedveli	1326
47	İng.	?	William Playfair	İstavrakı (1821'de sağ)	Coğrafyat al-İstatistikî	1811 (Tercüme tamamlama tarihi)
48	İng.	?	G. Schwinfurth	Bahriye Kolağası Ahmed Bey (1877'de sağ)	Afrika Seyahatnamesi	1874
49	İng.	Campaigning on the Oxus and the Fall of Khiva	Mr. Maghemann (Januarius Aloysius MacGahan)	Bahriye Kolağası Ahmed Bey (1877'de sağ)	Hive Seyahatnamesi	1875
50	İng.	?	Schiller (Amerikalı Seyyah)	Bahriye Kolağası Ahmed Bey (1877'de sağ)	Musavver Türkistan Seyahatnamesi	1877
51	İng.	?	Auguste Michelot	Hekim İsmail Paşa (1880)	Coğrafya	1847
52	İng.	?	?	Süleyman Âsaf (1885'te sağ)	Amelî Topografya	1855
53	İng.	The Red Sea and Gulf of Aden Pilot	?	Cemal ve Tevfik (1889'de sağlar)	Rehberi-i Bahr-i Ahmer	1889

Hekim İsmail Paşaya ait olan Coğrafya adlı eser, Auguste Michelot'a ait olan "Nouvelle géographique méthodique" adlı kitaptan çevrilmiş olabilir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
54	İng.	?	?	Süleymân Nutkî (1899'da sağ)	Aden Körfezi Rehberi	1892
55	İng.	?	?	Süleymân Nutkî (1899'da sağ)	Basra Körfezi Rehberi	1899
56	İng.	?	?	Süleyman Fâik (ölm. 1909)	Tarifât-a Sevâhil-i Mora ve Cezâir-i Yûnâniyye	1877
57	İng.	?	Vary	?	Coğrafya-yı Tabîî İlmîne Esas Muhtasar	1884
58	İng.	?	?	?	Girid Ceziresi Sâhilinin Tarifnâmesi	1878
59	Al m.	?	?	?	Avusturya-Macaristan Hükümeti ve Ordusu	1914
60	Bul g.	?	?	Mehmed Hulûsî (18. Asır)	Harîtatı Vilâyet al-'Azab	?
61	İsp.	?	?	Ahmed Rasim Paşa (ölm. 1897)	Cezayir ve Etrafı Haritası	?
62	Ru m.	?	?	Yorgaki Efendi (1872'de sağ olmalı)	Hey'et-i Sâbika-i Kostantiniye	1860
63	Rus .	?	?	Nazmî (1919'da sağ)	Azerbaycan Ahval-i Coğrafıyya ve Taksîma't-ı Siyasiyesiyle Usûl-i İdaresi	1918
64	Lat.	Geographia Generalis	Bernhardus Varenius	Osman b. Abdülmenna n	Tercüme-i Kitab-ı Coğrafya	1751

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
65	Lat.	Atlas Major seu Cosmographia Blaeuiana Qua Solum, Coleum Accuritissime Describuntur	Jonszoon Blaeu	Ebu Bekr b. Bemram el-Dimaşki	Muhtasaru Nusret el-İslam(Coğrafya-yı Kebir)	?
66	Fr.	La méthode pour apprendre facilement la géographie	Jeacques Robbs	Petros Baronian	Cem-nüma fi fenn el-Coğrafya	1733
67	Lat.	Atlas Coelestis	Andreas Cellarius	İbrahim Müteferrika	Mecmuat el-heyet el-kadime ve'l-cedide (Eski ve Yeni Astronomi Mecmuası)	1733
68	?	?	Raimondo Montecuccoli	İbrahim Müteferrika	Fünun el-harb	?
69	İng.	General Atlas	William Faden	Mahmud Raif Efendi	Atlas-ı Cedid	?
70	?	?	?	İbrahim Müteferrika	Coğrafya-yı Cedid	?
71	Fr.	?	August Michelot	Bogas (Boğos)Tiryakioğlu	Avrupa Coğrafyası	?
72	Fr.	Coroza (Cruza Coğrafyası)	?	Thelogu Aleko	?	1826
73	Fr.	Atlas de Zenfan	?	Seyyid Ali Paşa	?	?

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
74	?	?	Jérôme Lalande	Kalfazade İsmail Efendi	Laland Heyet Cetveli	16.yy
75	Lat. .	Atlas Minör	Mercator ile Hondius	Katip Çelebi	Lavami al-Nur fi Zulmat Atlas Minur	1655 'te tercüme edilmiştir.
76	Lat.	Geographik e Hyphegesis	Batlamyus (Ptolemäus)	Grgios Amyrutzes	Coğfyaya Medlal	15. yy
77	Fr.	?	Raif Mahmud Efendi	Yakovaki Efendi	Ucalet-ül Coğrafya	1804/1826
78	Fr.	Histoire Naturelle	Buffon	Mustafa Behçet Efendi	Tarih-i Tabi'i	?
79	Fr.	?	?	Şanizade Mehmed Ataullah Efendi	Mufradat-ı Kulliyya fi Savahil al-Bahriya	?

Osmanlı'da Astronomi Alanında Yapılan Çeviriler

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
1	İng.	?	?	Zindanarkalı Cemal (1900 civarı)	Fazl al-Dâ'ir Hisâbâtı	II. Abdülhamid Devri
2	İng.	?	?	Rüstem (1883 civarı)	Mumayyiz al-Kavâkib	1294
3	İng.	?	?	Ohannes Agopyan (19. Asır)	Avâlim-i Felekiyye	1909
4	İng.	?	?	?	Terceme-i Takvîm-i İngilizî Li-sene 1146	?
5	Fr.	?	Amedee-Victor Guillemin	Mahmud Esad Efendi (ölm. 1917 civarı)	Kamer	1894
6	Fr.	?	Gillemin Brieux	Hasan Bedreddin Paşa (ölm. 1912)	Kozmoğrafya Yahud ilm-i Ahvâl-i Semâ	1875
7	Fr.	?	?	Mustafa Safvet Paşa (19. Asır Sonu)	Lehçe-i Heyet	?
8	Fr.	?	August-Etienne Foye	Alî Rıza (1908'de sağ)	İlm-i Hey'et ve Taksîm-i Arazî	1887-1889
9	Fr.	?	Fabr	Karahisâr-ı Sâhib'li Ahmed Cevad Paşa (ölm. 1900)	Semâ Yahud Kozmoğrafya	1878
10	Fr.	?	J. J. Guiland	Baytar Mehmed Re'fet Paşa (ölm. 1884)	İlm-i Heyet	1858-1878

Kamer adlı eser, Amedee Victor Guillemin'e ait olan "La Lune" adlı kitaptan çevrilmiştir.

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
11	Fr.	?	?	Aleko-zâde Yorgaki Petropulos (1872'de sağ)	Terceme-i Küre-i Mişebbeke Âleti	Tercüme tarihi 1850
12	Fr.	?	Joseph-Jerom Lalande	Huseyin Husnî b. Ahmed Sabîh (ölm. 1839)	Terceme-i Zic-i Laland	1826'dan önce
13	Fr.	?	Auguste Michelot	Hoca Bogos Tiryakioğlu (1827'de sağ)	Risâle-i Kozmoğrafya	1858
1	Fr.	L'usage des Astrolabes tant universels que Particuliers Accompagne d'un Traite qui en Explique la Construction	Nicolas Bion	Mustafa Sıdkî Efendi (ölm. 1769)	Devâ'ir-i İctimâ' ve İstikbâl'in Resm ve İsti'mâli	?
15	Lat.	?	?	Müftü-zâde Mehmed Sa'id (ölm. 1767)	Manzûm Küre Ta'rif-nâmesi	?
16	Lat.	?	Edmond Halley	?	Mukaddimât-ı Vâhiye fi Ahvâli Nucûmi Zû Zu'âbe	18. Asrın ikinci yarısı

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
17	Lat.	?	?	Molla Ali (1687'de sağ)	Risâle-i Meyyâl	?
18	Far.	Risâle der İlm-i Hay'a	Ali Kuşçu	Abdullâh b. Abdullâh al-Hanafî (ölm. 1579)	Mirkât al-Samâ	16. Asır
19	Far.	Zîc-i Cadîd-i Sultânî	Uluğ bey	Abbâs Vaim Efendi (ölm. 1760)	Nach al-Bulûğ fi Şarhi Zici Uluğ	18. Asır
20	Far.	Zîc-i Cadîd-i Sultânî	Uluğ bey	Müneccimbaş ^ı Muhammed Çelebi b. Alî al-Rûmî al-Hanafî (ölm. 1631)	Uluğ Bey Zici	?
21	Far.	Zîc-i Cadîd-i Sultânî	Uluğ bey	Abdurrahmân b. Osmân (17. Asır)	Uluğ Bey Zici	?
22	Far.	Sî Fasl	Nasiruddîn el-Tûsî	Ahmed b. İbrâhîm b. Muhamme al-Dâ'î al-Germiyânî (1421'de sağ)	Terceme-i Sî Fasl	Hicri 10. Asır
23	Far.	Muhtasar der Ma'rifet-i Takvim	Nasiruddîn el-Tûsî	Ahmed b. İbrâhîm b. Muhamme al-Dâ'î al-Germiyânî (1421'de sağ)	Muhtasar der Ma'rifet-i Takvim	1677'de istinsah edilmiştir.
24	Ar.	Asrâr al-Malakût	Bâkülü Kudsî	Hayati-zade Şeref Halîl al-Elbistânî (ölm. 1846)	Afkâr al-Cabarût	1848

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
25	Ar.	Taşrih al-Aflâk	Bahâ'uddî n al-Âmili	Muhammed 'Âtîf b. 'Abdurrahman b. Veliyüddin al-Kuyucâkî (Kuyucaklı Atîf) (ölm. 1847)	Tashîl al-İdrâk	1831
26	Ar.	Hâşiya 'ala Şarh al-Mulahhas fi'l-Hay'a	Al-Bircandî	Abbas Vesim Efendi (ölm. 1760)	Tarcamat Kitâb al-Bircandî min al-Husûf va'l-Kusûf	Hicri 1161
27	Ar.	Al-Hay'at al-Saniyya fi'l-Hay'at al-Sunniya	Al-Suyûtî	Nazmi-zâde Hüseyin Murtaza b. 'Alî al-Bağdâdî (ölm.1722)	Tarcamat Al-Hay'at al-Saniyya fi'l-Hay'at al-Sunniya	12 Şevval 1174'te tamamlanmıştır)
28	Ar.	Şarhu Sî Fasl (Nasiruddin el-Tûsî'nin Sî Fasl'ına yazılan bir şerh)	'Abdulvâcid b. Muhammed al-Kütâhî	Ahmed-i Râcî	?	1647'de istinsah edilmiştir.
29	Ar.	Rakâ'ik al-Hakâ'ik fi Hisâb al-Darac va'l-Dakâ'ik	Sıbt al-Mârdînî	Yûnus Efendi (19. Asır)	Tarcamat Rakâ'ik al-Hakâ'ik fi Hisâb al-Darac va'l-Dakâ'ik Mulahhsan	Hicri 1300 civarında istinsah edilmiştir.
30	Ar.	Mukantara Risalesi (Kifâyat al-Kanû' fil-'Amal bi'l-Rub' al-Maktû	Sıbt al-Mârdînî	Yûnus Efendi (19. Asır)	Mukantara ve Ceyb Risaleleri	Hicri 13.Asır Sonları

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
31	Ar.	Mukantar a Risalesi (Kifâyat al-Kanû' fil-'Amal bi'l-Rub' al-Maktû	Sıbt al-Mârdînî	?	?	?
32	Ar.	Mukantar a Risalesi (Kifâyat al-Kanû' fil-'Amal bi'l-Rub' al-Maktû	Sıbt al-Mârdînî	?	?	İstinsah tarihi 1785'ler
33	Ar.	al-Risâlat al-Fathiyya fi'l A'mâl al-Caybiyya	Sıbt al-Mârdînî	Zihnî (18. Asır)	'İkd-i Fevâ'id	İstinsah tarihi 1814
34	Ar.	al-Risâlat al-Fathiyya fi'l A'mâl al-Caybiyya	Sıbt al-Mârdînî	Yûnus Efendi (19. Asır)	?	?
35	Ar.	Al-Fathiyya	Ali Kışçu	Seydi Ali Reis (ölm. 1563)	Hulâsat al-Hay'a	Zilhicce 955
36	Ar.	Cedvel-i Âfâkiye	Şamsuddîn Muhammed b. Muhammed b. Al-Halîlî	Muhammed b. Kâtib Sinân al-Konavî (ölm. 1521'den sonra)	Tarcama-i Cadval-i Âfâkî	İstinsahı hicri 897
37	Ar.	Cadval al-Dâ'ir al-Âfâkî	Şamsuddîn Muhammed b. Muhammed b. Al-Halîlî	Omar b. Osman b. Omar al-Huseynî al-Dimaşkî al-Usturlâbî	?	İstinsah 1464

<i>No</i>	<i>Dil</i>	<i>Kitabın adı</i>	<i>Kitabın yazarı</i>	<i>Mütercim</i>	<i>Tercümenin adı</i>	<i>İstinsah ya da baskı tarihi</i>
38	Fr.	Astronomik tablolar	Alexis Claude Clairaut	İsmail Çınari Efendi	Rasad-ı Kamer	1767
39	Lat.-Ar.	Ephemerides Motuum Celestium Riche Housex Lansbergi Tabulis	Noel Durret	Tezkireci Köse İbrahim Efendi	Secencel el-Eflak fi Gayet el-İdrak (Feleklerin Aynası ve İdrakın Gayesi)	1660-1664
40	Ar.	Fethiye	Ali Kuşçu	Seyid Ali Paşa	Mirat-ı Âlem	1824
41	Fr.	Tables Astronomiques du soleil, de la lune, des Planetes, des etoiles fixes et des Sataillites de Jupiter et de Saturne	Giovanni Domenico Cassini	Kalfazade İsmail Çınari Efendi	Cassini Zeyci (Tuhfe-i Behic-i Rasini Terceme-i Zic-i Kassini)	1772-1780

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:04/07/2018

Tez Başlığı : Osmanlı'da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter Ve Analiz

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 54 sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 0'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Çağrı Uğur
Öğrenci No: N13228344
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH

04.07.2018

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Ramazan Acun

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 04/07/2018

Tez Başlığı: Osmanlı'da Bilimsel Tercüme Faaliyetleri: Envanter Ve Analiz

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Çağrı Uğur
Öğrenci No: N13228344
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

Tarih ve İmza

04.07.2018

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ramazan Acun

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr